

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

MÜLKSÜZLEŞTİREREK BİRİKİMİ
NEOLİBERAL SÜREÇTE ARAZİ EDİNİMLERİ
ÜZERİNDEN YENİDEN DÜŞÜNMEK: BOZBÜK
VE KAZIKLI MAHALLESİ ÖRNEKLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**
Dr. Öğr. Üyesi Canan Emek İNAN Koray ALBULUT
MALATYA 2024

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

MÜLKSÜZLEŞTİREREK BİRİKİMİ
NEOLİBERAL SÜREÇTE ARAZİ EDİNİMLERİ ÜZERİNDEN
YENİDEN DÜŞÜNMEK: BOZBÜK
VE KAZIKLI MAHALLESİ ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Canan Emek İNAN

Hazırlayan
Koray ALBULUT

MALATYA-2024

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Mülksüzleştirerek Birikimi Neoliberal Süreçte Arazi Edinimleri Üzerinden Yeniden Düşünmek: Bozbük ve Kazıklı Mahallesi Örnekleri**” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve aykırı bir yardıma başvurulmaksızın, tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bölüm eserlerin hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

...../...../2024

Koray ALBULUT

ÖZET

Bu çalışma, neoliberal politikalar doğrultusunda gerçekleştirilen arazi edinimi ve geliştirme süreçlerinin sosyo-ekolojik etkilerini, Türkiye'nin Bozbük ve Kazıklı mahalleleri özelinde incelemektedir. Araştırma, yerel topluluklar, devlet aktörleri, özel sektör ve kurumlar arasındaki etkileşimi analiz ederek bu süreçlerin geleneksel arazi kullanım pratiklerini nasıl dönüştürdüğünü ve mülksüzleştirerek birikim süreçlerini nasıl şekillendirdiğini ele almaktadır. Çalışmanın temel sorusu, yerel toplulukların, arazi haklarını geri kazanma çabalarında neoliberal aktörler ve kurumlarla nasıl bir etkileşim kurduğu ve bu süreçlere nasıl yanıt verdiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Araştırma bulguları, arazi edinim süreçlerinin genellikle geleneksel arazi kullanım pratiklerini verimsiz, okunaksız veya ekolojik olarak yıkıcı olarak gösteren neoliberal söylemlerle meşrulaştırıldığını ortaya koymaktadır. Araştırma, yerel toplulukların bu dinamikler karşısında nasıl bir direnç ve uyum gösterdiğini vurgulamaktadır. Yerel aktörler, arazi haklarını geri kazanma çabalarında neoliberal çerçevelerle etkileşimde bulunmak zorunda kalmakta, stratejilerini bu sistemler içinde pazarlık yapacak şekilde uyarlamaktadır. Bu durum, toplulukların kendi haklarını savunmak için mücadele ederken, aynı zamanda mülksüzleşmelerine neden olan sistemlerin içinde hareket etmek zorunda oldukları bir paradoksu ortaya koymaktadır.

Çalışma, bu yerel süreçleri küresel bir bağlama yerleştirerek, uluslararası ekonomik baskılar ve çevresel politikaların yönlendirdiği arazi metalaştırma ve kaynak kapatması trendleriyle bağlantılandırmaktadır. Araştırma, politik ekoloji ve eleştirel kurumsalcılık gibi teorik çerçevelerden yararlanarak arazi yönetim mekanizmalarının daha geniş neoliberal anlatılarla nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Araştırma, niteliksel bir etnografik yöntem benimseyerek, arazi edinimi dinamiklerini derinlemesine anlamak amacıyla 29 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, yerel aktörlerin deneyimlerine, arazi kullanımındaki değişimlere yönelik algılarına ve bu değişimlerin sosyo-ekonomik ve çevresel sonuçlarına odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arazi Edinimi, Mülksüzleştirerek Birikim, Aktörler, Kurumlar

ABSTRACT

This study examines the socio-ecological impacts of land acquisition and development processes carried out in line with neoliberal policies, focusing on the neighborhoods of Bozbük and Kazıklı in Turkey. The research analyzes the interaction between local communities, state actors, the private sector, and institutions, exploring how these processes transform traditional land-use practices and shape accumulation by dispossession. The study's central question focuses on how local communities interact with neoliberal actors and institutions in their efforts to reclaim land rights and respond to these processes. The research findings reveal that land acquisition processes are often legitimized through neoliberal discourses portraying traditional land-use practices as inefficient, illegible, or ecologically destructive. The study emphasizes how local communities demonstrate resistance and adaptation in the face of these dynamics. Local actors are compelled to interact with neoliberal frameworks in their efforts to reclaim land rights, adapting their strategies to negotiate within these systems. This highlights a paradox where communities must operate within the very systems causing their dispossession in order to defend their rights.

The study situates these local processes within a global context, linking them to trends in land commodification and resource enclosure driven by international economic pressures and environmental policies. The research draws on theoretical frameworks such as political ecology and critical institutionalism to reveal how land governance mechanisms are shaped by broader neoliberal narratives. Using a qualitative ethnographic approach, the study conducted semi-structured interviews with 29 participants to gain a deep understanding of land acquisition dynamics. These interviews focus on the experiences of local actors, their perceptions of changes in land use, and the socio-economic and environmental consequences of these changes.

Keywords: Land Acquisition, Accumulation by Dispossession, Actors, Institutions

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım

- o Tezimin tamamını her yerden erişime açabilir.
- o Tezim sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- o Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvurmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../2024 Koray ALBULUT

İÇİNDEKİLER.....	V
ONUR SÖZÜ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
BİLDİRİM.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, YÖNTEMİ VE DENENCCELERİ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
1.2. Araştırmanın Denenceleri ve Yöntemi	4
1.3. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları	18
1.4. Kavram Tanımları.....	21
1.5. Sunuş Sırası.....	23
2. NEOLİBERAL SÜREÇTE DOĞA ÜZERİNDEN BİRİKİM.....	25
BİÇİMLERİNE ARAZİ EDİNİM SÜRECİNİ YERLEŞTİRMEK	25
2.1. Doğa Üzerinden Birikim Biçimleri.....	27
2.1.1. Doğa Üzerinden İlkel Birikim	27
2.1.2. Doğa Üzerinden Mülksüzleştirerek ve Sömürerek Birikim	32
2.2. Doğanın Neoliberalleşmesi Sürecine Arazi Edinimlerini Yerleştirmek.....	35
2.2.1. Doğanın Neoliberalleşmesi	35
2.2.2. Neoliberal Süreçte Arazi Edinimleri	44
2.2.2.1. İlkel Birikim Üzerinden Arazi Edinimleri	48
2.2.2.2. Mülksüzleştirerek Birikim Üzerinden Arazi Edinimleri.....	51
2.2.2.3. Arazi Ediniminde Aktörler.....	55
2.2.2.4. Arazi Ediniminde Kurumlar.....	61
3. TÜRKİYE’DE ORMANCILIK VE KIRSAL ARAZİ YÖNETİMİ.....	67
3.1. Türkiye’de Orman Arazisinin Yönetimi	
Üzerine Kurumsal Bir Perspektif.....	67
3.2. Türkiye’de Kırsal Alanların Mekânsal Organizasyonu	81
4. BULGULAR.....	93
4.1. Bozbük Mahallesi	94
4.2. Kazıklı Mahallesi	97
4.3. Orman Kadastrosu Süreci	100
4.4. Formalite İcabı: Çevresel Amaçlar ve Erişim Kısıtları	107
4.4.1. Çevresel Amaçlar ve Erişim Kısıtları	107
4.4.2. Formalite İcabı Onarıcı Düzenlemeler	118
5. TARTIŞMA.....	126
6. SONUÇ	131
KAYNAKÇA.....	136
EK: 1 ETİK KURUL BELGESİ	187
EK: 2 GÖRÜŞMECİLER LİSTESİ	188
EK: 3 YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI.....	189

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Türkiye'deki Kırsal Alanların Güçlü ve Zayıf Yönleri	87
Tablo 2: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Türkiye'deki Kırsal Alanlar için Fırsatlar ve Tehditler.....	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Sahasını Kesen Koordinatlar	93
Şekil 2: 2b Bozbük Alt Bölgesi Turizm Gelişim Bölgesi.....	93
Şekil 3: Turizm Gelişim Bölgesi Ve Sit Alanları	94
Şekil 4: Bozbük Mahallesi Sınırları.....	95
Şekil 5: Bozbük Tatlıkuyu Mevki.....	96
Şekil 6: Bozbük Ahırtaş Mevki	96
Şekil 7: Bozbük Yavankuyu Mevki.....	97
Şekil 8: Bozbük Kışladağ Karanlık Mevki	97
Şekil 9: Kazıklı Mahallesi Sınırları	98
Şekil 10: Kazıklı Mahallesi Karaağaçdibi Mevki Site Alanları	99
Şekil 11: Kazıklı Mahallesi Taşlı Mevki Site Alanları.....	99
Şekil 12: Kazıklı Mahallesi İskele Mevki Site Alanı	100
Şekil 13: 11.09.1989 tarihinde askıya çıkan turizm gelişim bölgesi	107
Şekil 14: Bozbük 7.668,27m ² 'lik Mera Alanı.....	120
Şekil 15: 134.195,94 m ² Büyüklüğünde Kazıklı Köy Mevki Mera Alanı.....	121
Şekil 16 : 260.391,01 m ² Büyüklüğünde Kazıklı Köy Mevki Mera Alanı.....	122
Şekil 17: 79.778,44 m ² Büyüklüğünde Kazıklı Köy Mevki Mera Alanı.....	123
Şekil 18: Araştırma alanının Büyükşehir Belediye Mahallesi Statüsünün Yeniden Kademelendirilmesi	125

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Rum Taş Evi	102
Fotoğraf 2: Rum Değirmeni.....	103
Fotoğraf 3: OGM'nin Meşcere Tahribatına İlişkin Bilgilendirme Levhası.....	113
Fotoğraf 4: Orman Sağlığını Bozan Ağaçların Kesimi	114

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
AYM	:Anayasa Mahkemesi
DB	:Dünya Bankası
DGD	:Doğrudan Gelir Desteği
GEGP	:Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSYİH	:Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GZFT	:Güçlü Zayıf Fırsat Tehdit
IMF	:Uluslararası Para Fonu
KİT	:Kamu İktisadi Teşebbüsü
OGM	:Orman Genel Müdürlüğü
REDD+	:Ormansızlaşma ve Orman Bozulmasından Kaynaklanan Emisyonların Azaltılması
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCCB	:Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
TKGM	:Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
TOBOGM	:Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü
YİD	:Yap İşlet Devret

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, YÖNTEMİ VE DENENCELERİ

Araştırmanın bu başlığı altında, çalışmanın amacı ve yöntemi ve denenceleri ele alınmaktadır. Bu kapsamda çeşitli alt başlıklar, araştırmanın odak noktaları ve teorik çerçevesi hakkında bilgi sağlamaktadır. Araştırmanın konusu ve amacı başlığı, araştırmanın temel sorunsalını ve amacını açıklamaktadır. Çalışma, mülksüzleştirerek birikimi ana gündem haline getiren aktörlerin ve kurumların çevresel değişimler üzerindeki neoliberal etkilerini açıklamaktadır. Özellikle arazi edinimi sürecinde aktörlerin (devlet, özel sektör ve topluluklar) ve kurumların rolleri incelenmektedir. Arazi geliştirme ve kullanımındaki sosyo-ekonomik dinamikler ile çevresel düzenleme süreçlerinin nasıl şekillendiği bu bağlamda ele alınmaktadır. Araştırmanın denenceleri ve yöntemi alt başlığında, araştırmanın ana hipotezleri ve kullanılan yöntemler tartışılmaktadır. Araştırma, yerel toplulukların, mülksüzleştirerek birikimi işlevselleştiren aktörlerle ve kurumlarla etkileşim süreçlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Bozbük ve Kazıklı köylerinde gerçekleştirilen saha çalışmasından araştırmanın etnografik içeriğinin oluşturulduğundan bahsedilmektedir. Bilgi derleme ve işleme araçları alt başlığında, çalışmanın bilgi toplama araçları ve metodolojisi ele alınmaktadır. Sosyo-ekolojik müdahaleler ve büyük ölçekli arazi edinimleri sürecinde nasıl veri toplandığına dair açıklamalar içermektedir. Kavram tanımları alt başlığında, araştırmada kullanılan temel kavramlar tanımlanmakta ve açıklanmaktadır. Sunuş sırasında, araştırmanın altı ana başlıktan oluşan genel sunuş planı özetlenmektedir.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Küresel Güney ve Küresel Kuzey ülkelerinde arazi geliştirmeyi “kalkınmanın” itici gücü haline getiren anlatı (Deininger & Byerlee, 2011; Deininger & Jin, 2006; 1246; Li, 2011), ulus devletlerin sözde daha az mekanize, marjinal, başıboş ve müsait arazilerin bulunduğu kaynak sınırlarına ilgisini arttırmaktadır (Borras vd., 2022; 3; Franco & Borras, 2019; Exner vd., 2015; 652; Lu & Schönweger, 2019; 64; Nalepa & Bauer, 2012; 405). Ulus devletlerin daha az kentsel olan çeperlerinde daha önce ekonomik olarak verimsiz veya ekolojik olarak yıkıcı şeklinde etiketlenen ve aynı zamanda geleneksel kullanıcılar arasında çekişmeli bir mülkiyet statüsünde olduğu betimlenen arazi kullanımları, arazi geliştirme anlatısına yönelik kamu ilgisini yoğunlaştırmaktadır (Goldman, 2001a; 2001b; 203; 2020; McCarthyh vd., 2012; 541; Zinda & He, 2020; 1071). Boş, müsait ve kullanılmayan arazi fazlası olan ülkeler, nihayetinde, yerel geçim

kaynaklarından ve agro-ekolojik geleneklerden arındırılmış soyut bakışlarla tesis edilmiş ekonomik çıkarları, bugüne kadar marjinal olarak nitelendirilen geleneksel arazi kullanıcılarının görünüşte beşeri durumunu iyileştirmeye yönelik bir şekilde yeni kaynak sınırlarını bölgeselleşmektedir (Baletti, 2012; 575; Ballvé, 2012; 613-614; Blomley, 2003; 131; Böhm & Dhabí, 2011; Bridge, 2001; 2157; Demeritt, 2001; 431; Rasmussen & Lund, 2018; 388; Scott, 1998; 6-7; Watts, 2018; 480).

Bölgeselleşme dinamiklerinin özünde hükümetler tarafından özel çıkarların teşvik edilmesi için belirlenen yeni kaynak sınırlarında varlığını sürdürmekte olan önceki koruyucuların, sonraki sosyo-ekolojik müdahaleyi gerekçelendirecek biçimde kaynak yok edicileri olarak etiketlenmesi yer almaktadır (Fairhead vd., 2012; 249; Franco vd., 2017; 6; Leach & Fairhead, 2000; 48; Li, 2014; 590; Seagle, 2012; 448-449; Vandergeest & Peluso, 1995; 389). Karar alıcılar, varsayılan hanehalkı bazlı arazi temizlemelerinin o zamana kadar rezerv alanlarında yarattığı ekolojik stresi ortadan kaldıracak çözümü, arazi kullanım haklarının resmileştirilmesi olarak betimlemektedir (Ben Yishay vd., 2017; Betts vd., 2008; Zoomers, 2010). Karar alıcılar sosyo-ekolojik müdahale içeren formelleştirme süreciyle birlikte, kendi kaynaklarını resmi istihdam piyasasında istihdam edilerek, istismar etme fırsatı verilen, önceki koruyucuların, neoliberal piyasa koşulları içerisinde gelişi güzel hareket eden sıradan paydaşlar (Fairhead vd., 2012; Funder vd., 2018; Li, 1999; 2000; Mansfield, 2004; McCarthy vd., 2012; Nilsen, 2010; Perreault, 2008; Pye vd., 2017; Roy, 2020; Zinda & He, 2020) olarak ıslah edilmesi beklentisindedir. Bu sayede, hükümetler, rasyonel ekonomik araçlarla ölçemediği, vergilendiremediği ve gelir elde edemediği (Büscher, 2010; 264; Lohman, 2011; 95; Paudel, 2016; 993; Pearce & Watford, 1993; 5) işlevsiz hane bazlı kaynak kullanımlarının neoliberal piyasa değerlendirme araçlarıyla ölçmeyi, vergilendirmeyi ve sunulan ekosistem hizmetleri karşılığında gelir elde etmeyi amaçlamaktadır (Corbera vd., 2007; Costanza vd., 1997; Kosoy & Corbera, 2010; McAfee, 1999; Pagiola vd., 2004; Robertson, 2004; 2006; Sullivan, 2009; 2011). Dolayısıyla, beşeri refahın gelişiminin endekslenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi durumu, gezegenin yeni kaynak sınırlarında sözde marjinal, başıboş ve müsait net arazi fazlasının yeni tür çitlemelerle birlikte ilkel birikimi gerekçelendiren kurumların organize edilmesinden ibaret bir olgu olarak, arazi edinimlerini biçimlendirmektedir (Corson vd., 2013; Fairhead vd., 2012; Hansen vd. 2015; Peluso & Lund, 2011). Başka bir ifadeyle, arazi edinimi bilgi birikimi, gezegenin

yeni alanlarında, yeni tür sömürgecilik arayışlarıyla, genişleyen yeni tür çitlemelere karşı aşağıdan gelen tepkilerin, üst akım politikalarıyla ilişkilendirilmesidir (Borras vd., 2012a; Corson vd., 2013 Fairhead vd., 2012; Hansen vd., 2015; İnan & Albulut, 2022).

Aşağıdan gelen tepkileri, tarım sınıfının 21. yüzyılda karşılaştığı patikaların¹ detaylandırılmasında kullanana kadar ki süreçte, mevcut tarım sorunundaki neoliberalleşme anlayışımız değişen üretim ilişkileri, arazilerin çitlenmesi ve toplumsal farklılaşma gibi pessimistik ve sosyo-ekolojik müdahale karşısında hanehalkı davranış biçimlerini passivize eden çözümlemelerle biçimlenmiştir (Borras vd., 2021; Levien vd., 2018; McMichael, 2015). Söz konusu bu kırsal alana ilişkin bilgi birikiminin işaret ettiği pessimistik sonuçlara karşın, arazi edinimi bilgi birikimi, zayıfların silahlarıyla ile (Scott, 1985) şekillenen aktörlerin mikro politikası (Oya, 2013; 504) ve beşeri olarak tasarlanmış kurumlara (Mearns, 1996; 105) odaklanmıştır. Başka bir ifadeyle, arazi edinimi bilgi birikimi, mevcut neoliberal politik ekonomiye rağmen veya mevcut neoliberal politik ekonomi sayesinde (Astuti & McGregor, 2017; Green & Adams, 2015) ortaya çıkan yeni patikalara karşı kırılğan sınıfların davranış biçimlerinin kavranmasına özen göstermiştir. Levien vd.'nin (2018; 854) deyiimiyle, karşılaşılan patikaların daha incelikli bir biçimde sosyal teori içerisinde konumlandırılması için hem Ortodox Marksizm'inin sınıf ve kapitalizm analizini içselleştirmek hem de popüler antropolojideki kırılğan sınıfların politik failliğine ilişkin değerlendirmelerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Dolayısıyla, bu araştırma bilgi birikimine ilişkin bahsedilen teorik sorunları içselleştirmek amacıyla, Türkiye'de süregelen yukarıdan aşağı kaynak yönetimine karşı önce güvenlik ilkesini (Scott, 1976; 5) benimsemiş, Güney Ege kıyısında yer alan Bozbük ve Kazıklı köylerine odaklanmaktadır. Yakın zamanda arazi geliştirme şirketlerinin mülkiyeti belirsiz ve ihtilaflı araziler üzerinde ekoturizm faaliyetlerine başlaması ve arazi geliştirme şirketlerinin arazi edinimini müteakiben farklı aktörlerin farklı motivasyonlarla arazi edinimine girişmesi adı geçen köyleri, Tsing'in (2000; 85) deyiimiyle küresel hegemonya için bir program olarak finans kapital, ulus-inşası

¹ Burada patikalardan kastedilen durum, 21. yüzyılda tarım sınıfının yüzleşmeye devam ettiği değişen üretim ilişkileri, arazi çitlenmesi ve toplumsal değişim gibi klasik sermaye ve emek arasındaki çelişkili ilişkilerden kaynaklanan rampalara ilave olarak, hem yönetsel hem de bilişsel paradigimada kendisine dayatılan kategorileri veya ikilikleri, Scott'ın (1998) deyiimiyle değiştirme, bozma, alt üst etme ve yıkma kapasitesine erişmesini geciktiren veya engelleyen rampalardır.

retoriğinin dayattığı imtiyazlı kayırmacılık ve yerel topluluğun haklarını hiçe sayan yeni bir kaynak sınırının bölgeselleştirilmesine maruz bırakmıştır. Önceki araştırmaları genişleterek, neoliberalleşme ile kastedilen durum, gerçekten özgürleştirilmiş sermayeden kaynaklı bir büyüme anlatısının merkezine, kaynağa bağımlı toplulukların (Goldman, 2001a; 2001b; İnan & Albulut, 2022), yerleştirilmesidir. Başka bir ifadeyle, arazi edinimin neoliberalleşmesi, günümüz çevresel yönetiminde mülksüzleştirerek birikimi ana gündem haline getiren (Carmody & Taylor, 2016; 102), aktörlerin ve kurumların kaynağa bağımlı topluluklarla nasıl bir ilişki kurduğunun çözülmesi sürecini içermektedir. Bu nedenle bu araştırma, Castree'nin (2008; 148) çevresel düzenlemelerini, Bakker'ın (2009; 1782) belirttiği gibi, sermayenin (veya devletin) fraksiyonları tarafından birikimin önündeki engelleri kaldırmak ve sürekli ekonomik büyümeyi teşvik etmek için benimsenen bir dizi strateji olarak ele almaktadır. Dolayısıyla, bu araştırmanın temel sorusu, “yerel topluluklar arazilerini farklı çevresel motivasyonlardan geri almak için mülksüzleştirerek birikimi ana gündem haline getiren neoliberal aktörler ve kurumlarla nasıl bir etkileşim kurar?” şeklindedir. Bu araştırmanın temel argümanı, yerel topluluklar çeşitli çıkar gruplarından arazi kullanım haklarını geri almak istiyorsa, önce güvenlik ilkesini bir kenara bırakıp (Scott, 1976 ;5), bir tür neoliberal motivasyonla hareket eden, inşa edilen ve tabi kılınan aktörler ve kurumlarla etkileşime girmek zorunda olduğunun altını çizmektedir. Araştırmanın etnografik içeriği Bozbük ve Kazıklı köylerinden 29 kişiyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen nitel bulguların işlenmesiyle elde edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Denenceleri ve Yöntemi

Önceki bölümde bahsedilen, tez argümanından yola çıkılarak bu araştırmanın birinci denencesi “yerel topluluklar arazi edinim süreçlerinde mülksüzleştirerek birikimi işlevselleştiren aktörlerle nasıl bir etkileşim kurmaktadır?” şeklindedir. Yerel toplulukların arazi kullanım biçimleri uzun süredir topluluk dışından kişi ve kurumların istismarına açık, belirsiz, gayri resmi veya çekişmeli mülkiyet ilişkileri tarafından idare edilmektedir. Uzun süredir denmesiyle kast edilen durum günümüzü kapsayacak şekilde Küresel Kuzey ve Küresel Güney ülkelerinde var olan mülkiyet biçimlerinden², henüz tüm zaman ve mekânlarda bir mülkiyet rejiminin diğerine göreli üstünlüğü dışında, mutlaklaşmış bir mülkiyet rejiminden bahsetmenin mümkün olmamasından

² Devlet mülkiyeti, özel mülkiyet, kolektif mülkiyet

kaynaklanmaktadır (Meinzen-Dick & Mwangi, 2008; 36). Neoliberalizm öncesi ekonomik koşullarda, Küresel Kuzey ülkelerinde Keynesyen refah devleti, yerel toplulukların müşterek kullanımlarına tabi alanlarda bir kaç yoğun kaynak çıkarma vakasını dışlayacak olursak (Broderstad, 2015; 10; Dahlström vd., 2021; 2; Engström & Boluk, 2012; 415; Granås & Mathisen, 2022; 5; Johnsen, 2016; 59; Larsen vd., 2017; 67; Niskala & Ridanpää, 2015; 378; Stiernström & Arora-Jonsson, 2022; 74; Ween & Lien, 2012; 95), önemli ölçüde yoksul kesimlerin arazi kullanım biçimlerini koruma eğiliminde olmuştur. Diğer taraftan, Küresel Güney ülkelerinde, yine toplumun hareketli kısmını yerleşikleştirmeye dönük bir kaç ulus inşası girişiminin dışlanması durumunda, hükümetler himaye eden ve himaye edilen arasındaki süregelen ilişkiye sadık kalarak, çoğu zaman belirsiz, gayri resmi ve çekişmeli mülkiyet ilişkilerini kırsal yoksulların oy verme davranışlarını etkileyecek şekilde kendi politik tabanlarını genişletmek için kullanmıştır (Akbulut, 2012; 1146; Gardner, 2018; 1491; Malik, 2009; 1006 Montefrio & Sin, 2019; 1345; Perera-Mubarak, 2012; 373; Shonhe, 2022; 190; Shonhe & Scoones, 2021; 127; Sumbal, 2021; 413; Williams & Nandigama, 2018; 10; Zamchiya, 2011; 1093; 2022; 1051). Bu yüzden, Küresel Kuzey ve Küresel Güney ülkelerinde yerel topluluklar, neoliberalizm öncesi koşullarda, genel anlamda belirsiz, gayri resmi veya çekişmeli mülkiyet statüsü altında kalan arazi kullanımları için topluluk dışından gelen taleplerle sürekli bir şekilde rekabet etmek zorunda kalmamıştır.

Tabii ki, önceki arazi kullanım biçimlerinin neoliberal motivasyonlara hizalanması dolambaçsız bir süreç değildir. Aksine, doğanın liberalleşmesi diye tabir edilen, neoliberalizmin arazi kullanımındaki değişimi dramatikleştirmesindeki birinci kırılımdan başlayacak olursak, gezegenin mutlak çöküşten kurtarılmasının, daha önce ekonomik çevrime dahil edilmemiş aktörler ve aktantları (Latour, 2005) serbest piyasa araçlarıyla, ölçüp, biçip ve değerlendirip bir değişim değeriyle kullanıcılarına sunulmasının altını çizen felsefi duruşu öncelikle biçimlendirmemiz gerekmektedir (Büscher, 2009; Castree, 2010a; 2010b; 2011; Corson, 2010; Heynen & Robbins, 2005; McCarthy, 2006; McCarthy & Prudham, 2004; Peck & Tickell, 2002; Sullivan, 2006). Bir adım geriye çekilip baktığımızda, Hardin'in (1968; 1244), kendi çıkarlarını erişime açık otlaklar üzerinde maksimize etmek uğruna müştereklerin kaçınılmaz trajedisine sebebiyet veren çobanı, defalarca müşterek çalışmaları tarafından negatif atıf almasına rağmen (Agarwala & Ginsberg, 2017; Becker & Ostrom, 1995; Beitz, 2012; Blaikie,

2006; Cardenas, 2003; Cleaver & Koning, 2015; Klooster, 2000; Li, 1996; Mikalsen vd., 2007; Veuthey & Gerber, 2012), karar alıcıların sosyo-ekolojik müdahaleleri gerekçelendirmesinde hala başat aktör konumundadır. Veya kontrolsüz nüfus artışının, gezegenin sınırlı kaynakları üzerinde yarattığı stresten kaynaklı biçimde ortaya çıkacak olan kaçınılmaz çöküşün, suni karbon yutakları, karbon sıfır sertifikalı hidro elektrik santralleri, ekolojik olduğu varsayılan turizm kampüsleri, yerel topluluk duyarlı maden sahaları ve ormansızlaşma ve orman bozulmasından kaynaklanan emisyonların azaltılması (REDD+) (Duffy, 2015; Leach vd., 2012; Lund vd., 2017; Rousseau, 2019; Seagle, 2012) gibi, iklimlendirme projeleriyle ulus devletlerin gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) performansında pozitif fırsatlara dönüşebileceğini vurgulayan anlatı (Costanza vd., 1997; 253; Pagiola vd., 2004; V; Pearce & Watford, 1993; 14-15), benzer şekilde arazi kullanımının liberalleşme süreçlerini biçimlendirmektedir.

İkinci kırılım, bir karizmatik fauna veya flora türünün sanki bugüne kadar hiç beşeri etkileşime maruz kalmamış veya süregelen geleneksel etkileşimler sayesinde varoluşu muhafaza edilmemişcesine geleneksel arazi kullanım biçimlerinin karizmatik türün varoluşunu tehdit eden unsurlar olarak kriminalleştirilip kısıtlanması, muhafaza sürecinden tamamen dışlanması veya silinmesi sürecini içermektedir. Doğa koruma ve kalkınma arasındaki çelişkili değiş tokuşlarla biçimlenen bu kırılım (Fletcher vd., 2019), karizmatik türün yaşam alanından süregelen av ve toplama hakları, geleneksel pratikler ve yerel topluluğun kendi kaderini tayin etme yetisi kısıtlanırsa, o zamana kadar yerel topluluğun kültürel etkileşimleriyle biçimlenmiş ancak verimli bir şekilde ekonomik getiriye dönüşmemiş karizmatik türün, biyolojik inceleme, araştırma ve keşif ve ekoturizm gibi daha organize faaliyetlerle hanehalkı açısından önemli bir geçim uğraşına dönüşebileceğini vurgulamaktadır (Adams & Hutton, 2007; Benjaminsen & Bryceson, 2012; Cavanagh, 2014; Neimark & Vermaylen, 2017; Neimark, 2012a; 2012b; Rubis & Theriault, 2020). Ancak, sosyo-ekolojik müdahale karşısında arazi balonlaşması, özel çıkarlara sunulan imtiyazlara karşılık yerel toplulukların kapasite geliştirme imkânı olmaması, üçüncü taraflara fayda akışı gibi olgular çevre veya korumacılık adına gerçekleştirilen arazi edinmelerinin sessizleştirilen taraflarıdır (Cárdenas, 2012; 325; Everett, 2018; 101; Leach vd., 2012; 288; Ojeda, 2012; 365).

Üçüncü kırılım, kalkınma yazınında moda sözcük olarak karşımıza çıkan güçlendirme söylemiyle ilişkilidir. Ancak, arazi kullanımının değişiminde

neoliberalizmin söylemsel boyutuyla ilgili olan bu sözcükle kimin güçlendirildiğine dair süregelen bir soru işareti söz konusudur (Cleaver, 1999; 599). Güçlendirme gizini ele alan Benjamin & Bryceson'a (2012; 337) göre, ekolojik müdahale süreçlerinde yerel toplulukların mevcut haklarının üzerinde topluluk dışından aktörlerin gündeminin daha çok güçlendirildiğine dikkat çekerek, korumacılık girişimlerinin, yerel toplulukların arazilerinde bir dayanak noktası edinmesine sebep olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, söylemsel boyutta yerel toplulukları güçlendirmeye dönük bir adım olarak karşımıza çıkan yerelleşme, hükümetleri yerel olarak güçlü aktörlere ve çıkar gruplarına karşı daha duyarlı hale getirebilmektedir (McCarthy vd., 2012; 527). Benzer şekilde, ilk bakışta yerel topluluğu güçlendirmeye dönük radikal bir adım olarak tabir edilebilecek olan yerelleşmenin, Purcell & Brown'ın (2005; 286) belirttiği gibi, gündemi adalet ve sürdürülebilirlik olan aktörleri güçlendirdiğine dair hiçbir verili kanıt bulunmamaktadır. Yine, Neimark & Vermeylen'in (2017; 175) kolektif cehalet diye adlandırdıkları durum, Uluslararası Kooperatif Biyoçeşitlilik Grupları'nın Madagaskar'da yürüttükleri biyolojik inceleme faaliyetlerine karşılık olarak gerçekleştirdiği topluluk güçlendirmeyi kapsayan mikro projelerinden, projeye yakın mesafede ikametgahı olanlar ve yerel yöneticiler ve onların akrabaları dışında yerel topluluktan kimsenin haberinin olmadığından bahsetmektedir. Başka bir ifadeyle, topluluk tabanlı girişimleri güçlendirmeyi hedef alan ekolojik müdahalelerde, yanıltıcı dahil etme, nominal katılım, istişare eksikliği, (Aha & Ayitey, 2017; 54; Mamonova, 2015; 624; Neef vd., 2013; 1093; Tienhaara 2012; 561) ve hatta insansızlaştırma ve zora dayalı tahliyeler (Busscher vd., 2018; Grandia, 2013; Kenney-Lazar, 2012; Sanchez-Ayala & Areiza-Tapias, 2019) kronikleşmiş olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Piyasa için hükümetlerin gerçekleştirdiği üretim teşvikleri, hanehalkının belirli bir monokültüre bağımlılığını arttırdıktan sonra, küresel fiyat dalgalanmaları, kur farkı ve dolarizasyon gibi küçük üreticilerin durumunu kırılganlaştıran etkilere yol açabilmektedir (Villamayor-Thomas & Garcia-Lopez, 2017; 158). Güçlendirme pratiğinin naif varsayımlarına karşın, açığa çıkan topraksız yarı proleterlerin (Scheidel vd., 2013; 348) rantıye veya yağmacılık arayışıyla (Jakobsen & Nilsen, 2020; Li, 2018a; Levien, 2012) temellendirdikleri kapitalist mülkiyet ve emek ilişkileri önceki arazi kontrolü biçimlerine meydan okumaya (Peluso & Lund, 2011; 668) yöneliktir.

Dördüncü kırılım, yerel toplulukların resmileştirdikleri arazi kullanımlarına karşılık olarak, Keynesyen politikalar ekseninde himayeci veya korumacı sınırlı devlet teşviklerinden ziyade, serbest piyasa kuralları içerisinde gelişi güzel hareket eden aktörler olarak daha geniş kredi edinme olanaklarına kavuşabilecekleri varsayımına dayanmaktadır (Deininger & Jin, 2006; 1245). Söz konusu bu argümana karşın, Edelman & Seligson (1994; 453-454)³, kırsal yoksul ve zenginlerin hangi motivasyonlardan dolayı arazilerini formalleştirme süreçlerini tercih etmediklerini daha önce bir Costa Rika vakasında göstermiştir. Veya daha genel olarak, toplumsal maliyetler ve işlem maliyetleri üzerine çalışma yapan araştırmacılar, hanehalkının katlandıkları resmileştirme maliyetlerinin yanı sıra, topluluk içi dayanışma ve toplumsal yeniden üretim süreçlerini biçimlendiren kültürel ve toplumsal sermayenin resmileştirme süreçlerinden sonra önemli ölçüde zayıfladığını göstermektedir (Adhikari & Lovett, 2006; Dower & Pfitze, 2020; Gochberg, 2021).

Beşinci kırılım, 2007 gıda, enerji ve finans krizinden sonraki süreçte, eğer iyi yönetim sağlanırsa, arazi gaspının bütün paydaşlara kazan kazan ilişkisi içerisinde sürdürülebilir faydalar sunabileceğinin vurgulanmasından ibarettir (Deininger & Byerlee, 2011; XXXIII). Süregelen arazi kullanımı değiştirmeye dönük ana akım beklentileri motive eden bu argümanın aksine mevcut bilgi birikimi, sürdürülebilir faydalar bir tarafa, arazi edinme sürecinin hiçbir verili sonucu olmayacağının altını çizmektedir (Borras & Franco, 2013; 1728; Franco & Borras, 2019; 193; Hall vd., 2015; 472; Mamonova, 2015; 607). Dolayısıyla neoliberalizmin arazi kullanım biçimleri üzerinde yinelenmesi neticesinde oluşan kırılımlar, bir anlık oldu bittilerden ziyade, daha geniş anlamda devlet, sivil toplum ve piyasa ilişkilerinin yeniden düzenlendiği bir politik ekonomik yapılanma sürecine işaret etmektedir.

Söz konusu bu yapılanma süreci, topluluk arazileri üzerinde süregelen devlet çıkarlarına ilave olarak, serbest piyasa motivasyonlarıyla hareket eden birçok aktörün arazi ve doğal kaynakların yönetimini ve düzenlenmesini kendi çıkarlarına tabi kıldığı ve yerel toplulukların süregelen kullanım haklarının ihmal edildiği eşitsiz bir rekabet ortamı

³ Edelman ve Seligson (1994; 453-454) Kostarika'daki yoksul köylülerin arazi resmileştirme süreçleri için gerekli olan sermaye ve zamandan yoksun olduklarını belirtirken, zengin arazi sahiplerinin resmileştirme sürecine katılımının aynı zamanda zengin arazi sahipleri elindeki arazi yoğunlaşmasını ortaya çıkaracağından ve bu türden yoğunlaşmaların Kosta Rika'da geçmişte toleranssız toprak reformlarını tetiklediğinden, zengin arazi sahiplerinin, arazi resmileştirme sürecine katılmadığını belirtmektedir.

ortaya çıkarmaktadır. Kamu mülkünde olan arazilerin ihalelerle satışa sunulması, arazi kullanım kararları için piyasaya dayalı mekanizmaların teşvik edilmesi ve arazi geliştirme ve arazi kullanım planlamasının kuralsızlaştırılması süreçlerinin tamamı halihazırda piyasa içerisinde hareket eden aktörlerin, süregelen yerel topluluk kullanım haklarıyla rekabet etme gücünü arttıran hatta kimi zaman yerel topluluk kullanım haklarını tamamen arazi yönetiminden dışlayan arazi edinme süreçlerini biçimlendirmektedir. Kırılgan grupların arazi kullanımına yönelik erişim kısıtlamaları, atasal hakların ihlali, yaşam alanlarının gaspı, geçim kaynaklarının istikrarsızlaştırılması veya yok edilmesi, ekosistem işlevlerine el konulması (De Schutter, 2011; 257; Masse & Lunstrum, 2016; 233; Mollet, 2016; 425; Rocheleau, 2015; 696), fayda maliyet analizleriyle gerekçelendirilmektedir.

Piyasa mantığı, bütün aktörlerin eş zamanlı olarak eşit derecede enformasyonla rekabete girdiği varsayımıyla düzenlenmekte veya kuralsızlaştırılmaktadır. Ayrıca, arazi kullanım kararlarında asgari düzeye çekilmiş hükümet gözetimi ve müdahalesi, kolektif çıkarların üzerinde bireysel mülkiyet hakları ve bireysel mülkiyet haklarından edinilecek kârlara daha fazla vurgu yapılması, pratikte serbest piyasa motivasyonlarıyla çelişen bütün süreçlerin nihai sonucunun topluluk aleyhine olacak şekilde yine piyasa aktörlerinin elde edeceği ekonomik çıktılarla gerekçelendireceği anlamına gelmektedir. Örneğin, hanehalkının yaşam alanını etkileyecek projeler hususunda azami şekilde bilgilendirmesi beklentisiyle gerçekleştirilen çevresel ve toplumsal etki toplantıları üzerine araştırma yapan Aguliar-Stoen & Hirsch (2015; 475)⁴, kaynak çıkarma şirketlerinin çevresel ve toplumsal etki toplantılarını manipüle edici girişimlerinin nasıl taktik toplantıları diye adlandırdıkları duruma dönüştüğünü açıklamaktadır. Topluluk arazisini tapu edindikten sonraki süreçte oluşacak piyasa fiyatından oldukça düşük bir ücret karşılığı edinme, acele kamulaştırma söylentisiyle yerel topluluk arasında panik satışlarını tetikleme, gerçekleşecek yatırımı manipülatif bir şekilde duyurma, şirketlerin

⁴ önceden seçilmiş ancak bilgilendirilmemiş katılımcılar, projelerin teknik detaylarına inmeden topluluğa vaat edilen genel faydaların aktarıldığı toplantılar, katılımcıların isim ve imzalarının yer aldığı kağıtların rıza belgesi gibi toplanması, katılımcılara sosyal yardım karşılığında çevresel etki raporuyla aynı görüşte olduğunu belirten kağıt imzalatmak, toplulukla olası çatışmalara karşın topluluk içinden veya dışından arabulucu tayin etmek, yerel yönetim ve yöneticilerle işbirliği, yerel topluluk liderlerine fayda vaat etmek, ana firmayla kurumsal olarak bağlantılı diğer firmaların çevresel ve toplumsal etki analiz raporunu düzenlemesi, madencilik şirketlerinin faaliyet alanını doğa koruma veya etik tarım şirketi olarak istişare katılımcılarına takdim etmesi, potansiyel çevresel etki hakkında yanlış bilgilendirme yapmak, çevresel ve toplumsal etki analiz raporlarını çabucak onay aşamasına geçirme gibi durumlar söz konusudur (Aguliar-Stoen & Hirsch (2015)).

arazi edinimlerinden öncelikle yerel yöneticilerin ve seçkinlerin haberdar edilmesi, şeffaf olmayan karar alma süreçleri, kadınların istişare süreçlerinden dışlanması (Campion & Acheompong, 2014; 6339; Grandia, 2013; 245; Guillozet, 2014; 47; Li, 2018b; 4; McCarthy, 2006; 95; Nilsen, 2010; 49; Urkidi, 2011; 566) gibi durumlar, ayrıca arazi edinme süreçlerinde dezonformasyon ve manipölasyonun kırılgan gruplar üzerinde ürettiği olumsuz etkileri oluşturmaktadır. Bu yüzden, kimi durumlar enformasyon akışına daha hassas grupların, kırılgan topluluk üyelerinden daha fazla fayda edinmesiyle neticelendiğini göstermektedir (Gerber & Haller, 2020; 5).

Dahası, enformasyona erişim hususunda bir yoksunluk yaşamayan seçkinler, topluluk dışından gelen veya yerel topluluk üzerinde süregelen otoritesini sarsabilme yetisi olan topluluk dışından gerçekleşecek herhangi bir yapısal müdahaleye karşı olmalarına rağmen, genellikle bu türden müdahalelerin kaynağa bağımlı kesimlerin zararına olacak şekilde en çok fayda edinen aktörleridir. Örneğin, Funder vd. (2018) iklime uyum müdahaleleri bağlamında gerçekleştirilen yeniden yerleştirme süreciyle, şeflerin kontrolünde geleneksel mülkiyet statüsünde olan arazilerin, devletin kontrolünde biçimlenen resmi tapulu arazilere geçişinde, yerel şeflerin yerel toplulukların zararına olacak biçimde rant arayışını sürdürerek, arazi kontrolüne aracı rolünü devam ettirmek için, merkezi devletle müzakere sürecine girdiğini göstermektedir. Gerber & Haller'ın (2020) vakasında, sadece hükümet yetkilileri, yaşlılar ve şeflerle yapılan arazi anlaşması görüşmelerinde, şefler kendi çıkarlarını azami düzeye çıkaracak biçimde anlaşmayı şekillendirerek, anlaşma dahilinde arazisi kalan hanehalkından hak sahiplerini müzakere süreçlerine dahil edilmemiştir. Diğer durumlar da, politika ve düzenlemelerin belirlenmesi, lisansların temin edilmesi veya kira sözleşmelerinin temin edilmesi gibi doğal kaynak yönetimi üzerinde kontrol elde edebilmek için seçkinlerin topluluk üzerinde ekonomik, ve politik egemenliğini kullandıklarını göstermektedir (Ashwani vd., 2017; 382; Campion & Acheompong, 2014; 6334; Schoneveld vd., 2011; 1). Ayrıca, şirket bazlı arazi edinimlerinde, seçkinlerin, arazi edinimini gerçekleştiren şirkette maaşlı pozisyonlar edinmesine veya daha yüksek gelir elde etmesine karşılık, arazi edinme sürecini şirket çıkarları doğrultusunda gerçekleştirmeleri daha olası olabilmektedir (Gerber, 2011; 170; Kenney-Lazar, 2018; 691; Paudel, 2016; 993).

Dolayısıyla, dışarıdan gerçekleşen müdahalelerin yerele özgü davranış biçimlerini kalkınma şemalarında şekillendirmemesi, topluluk içinde süregelen iktidar ilişkileri

hakkında derin bir kavrayışa sahip olmaması veya yerel topluluğun ihtiyaçlarını ve önceliklerini görmezden gelmesi söz konusudur. Bu yüzden, dışarıdan gerçekleşen müdahalelerin ürettiği sonuçlar, topluluk içindeki kalkınma beklentilerinin oldukça altında kalmaktadır. Sivil toplumu güçlendirmeyi hedefleyen Sivil Toplum Kuruluşları (STK) bile çoğu zaman yerel bilgi ve uygulamaların tam olarak önemini kavrayamamaktadır. Başka bir deyişle, STK'lar bazen, yerel topluluklar veya çevre için önemli olan doğal kaynak yönetiminin belirli yönlerini gözden kaçırmalarına yol açabilecek belirli gündemleri takip etmeleri için fon sağlayıcılardan veya diğer paydaşlardan gelen baskılarla karşı karşıya kalabilmektedir. Li'nin (2007; 277) deyişiyle, çoğu STK dış fonlara erişmek amacıyla topluluk terimini satmaktadır. Dolayısıyla, Purcell & Brown'ın (2005; 286) belirttiği gibi, neoliberalizmin kaynak yönetiminde demokrasi, sürdürülebilirlik ve yerelleşme gibi verili vaatlerle sivil toplumun nabzını güçlendirmesi varsayımının aksine, gündemi adalet ve sürdürülebilirlik olan aktörleri güçlendirildiğine dair somut bir kanıt elde etmek oldukça güçleşmektedir. Aksine, Funder vd. (2018; 37), hükümetin, STK ve diğer donör kurumları yerelde kendi etki alanını genişletmek için nasıl kullandığını göstermektedir. Baletti (2012; 587) arazi mülkiyetini edinmede zorluk yaşayan büyük arazi sahipleri, ormancılık, sığır yetiştirme ve madencilik alanlarında çalışan çok uluslu şirketlerin, arazi tapularını edinmek için STK'ları devreye soktuğunu belirtmektedir. Fache & Breckwoldt (2018; 260) STK'nın topluluğun geçim ihtiyaçlarını tam olarak kavrayamadığını belirtmektedir. Aguiar-Støen & Hirsch (2015; 475-476) proje izleyicisi STK'nın maden projesine rızası olmayan katılımcıların isimlerini ifşa ettiğini bildirmektedir.

Önceki bölümde bahsedilen tez argümanından yola çıkılarak, bu araştırmanın ikinci denencesi *“Mülksüzleştirerek birikimi işlevselleştirmek için neoliberalleşen kurumlar yerel toplulukların arazi kullanımlarına nasıl aracılık etmektedir?”* şeklindedir. Karar alıcılara göre, kapitalist kaynak istismarını çerçeveleyen kurumların aksine, geleneksel kurumların sürdürülebilir kaynak yönetimini sağlamada zayıf kuralları vardır. Bu nedenle, herhangi bir bağışçı kurumun varlığı olmadan, politika yapıcılar, o zamana kadar geleneksel kullanıcıların, rezerv alanlarında ürettikleri stresi tolere edecek uygulamaları ve kuralları harekete geçiremeyeceklerini varsaymaktadır. Hardin (1968; 1248)'in deyişiyle müştereklerin mutlak çöküşü, ancak müşterekler üzerinde süregelen geleneksel açık erişim uygulamalarını bertaraf edecek, devlet veya özel sektör

girişimleriyle engellenebilir. Scott'ın (1998; 39) belirttiği gibi, geleneksel uygulamalar, devletin gözünde ekonomik olarak okunaksız olduğu için ekonomik olarak verimsizdir. Örneğin, Myanmar'da orman departmanı, arazi kontrolünü tekelleştirmek için, yerel kaynak kullanımlarını, ormancılarının modern bilimsel yönetiminin aksine, ilkel, verimsiz ve hatta tarım öncesi olarak nitelendirmeye başlamıştır (Franco vd., 2017; 6). Özel sektör girişimleri, sıklıkla daha az yerleşik olan gayri resmi kurumların, ekonomik olarak verimsiz ve ekolojik olarak yıkıcı olduğunun altını çizmektedir (Franco & Borrás, 2019; 194). Ayrıca, özel sektör girişimleri, geleneksel uygulamaların tanımlanmasında, sosyo-ekolojik müdahaleyi gerekçelendirebilmek adına, çevresel öteki, geçmişte sıkışmış, piyasalardan kopuk, sürdürülebilir olması için eğitilmesi şart, söylemlerine sıklıkla başvurmaktadır (Seagle, 2012; 448-449).

Peki, neden piyasa aktörleri ekosistem üzerindeki geleneksel davranış biçimlerini çerçeveleyen gayri resmi kurumları basitleştirerek sosyo-ekolojik müdahalelerle ekolojik barbarların ıslah edilmesi gerekliliğini vurgulamak eğilimindedir, sorusu akla gelmektedir. Temel neden, daha önce devletin himayesi altında kalan ekosistem işlevlerinin, neoliberal süreçte ekonomik çevrime dahil edilmesiyle (Fairhead vd., 2012; 242), piyasa değerlendirme araçlarıyla ölçülmesi, vergilendirilmesi ve sunulan ekosistem hizmetleri karşılığında elde edilen gelirin; ekonomik büyüme, istihdam ve bütçe açıklarının telafi edilmesine dönüştürülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Corbera vd., 2007; 591; Costanza vd., 1997; 259; Kosoy & Corbera, 2010; 1229; McAfee, 1999; 139-140; Pagiola vd., 2004; 2; Robertson, 2004; 365; 2006; 368; Sullivan, 2009; 19; 2011; 4).

Halihazırda, devletin konjontürel birikim krizlerinde kademeli bir biçimde ekonomik verimsizliği adres göstererek, himaye ettiği yatırım alanlarından çekilmesi, her defasında piyasa aktörlerine daha fazla artık sermaye edinme olanağı sunan yeni yatırım alanları sağlamıştır (Harvey, 2003). Bu yüzden, müştereklerin çöküşünün gündeme getirilmesi, genellikle önceki kullanım biçimlerinde (açık erişim) kamusal olan kaynakların küçük ve keskin bir şekilde tanımlanmış özel kişi veya gruplara tesis edileceği anlamına gelmektedir (Mansfield, 2004; 569). Aynı zamanda, resmi kurumlara göre, daha az yerleşik olan gayri-resmi kurumları, devlet ve piyasa aktörleri, her zaman geçici veya dönüşümsel olarak tanımlama eğilimindedir (Lund, 2006). Başka bir ifadeyle, neoliberal süreçte, resmi kurumların gayri resmi kurumlara göreli olarak baskınlığı artmış olsa da, bazı ülkelerde kaynak yönetiminde yerel inisiyatifler hala dönüşümsel olarak

mevcuttur (Filer, 2012; 609). Diğer taraftan, bazı ülkelerdeki siyasi-bürokratik aktörler, hanehalkının ekosistem üzerindeki gayri-resmi davranış biçimlerinden rant açığı yakalamak amacıyla, gayri-resmi kurumsal davranışları, resmi rüşvet ve tehditlere çevirmektedir (Nilsen, 2010; 10). Bu hususta, Leach & Fairhead (2000; 50) orman koruyucularının kendi çıkardıkları yangınlardan köylüleri sorumlu tutarak, köylülerden para cezası ve gayri resmi ücretler aldıklarını göstermektedir.

Dolayısıyla, karar alıcılar, resmi kuralları, geçici ve dönüşümsel kuralların yarattığı boşlukları doldurmak veya kapatmak amacıyla kaynak istismarı süreçlerinde devreye sokmaktan ziyade, yeni tür piyasa ittifaklarının (Fairhead vd., 2012; 249; Paudel, 2016; 995; Scoones, 2016), yeni kaynak yönetişimine katılımını gerekçelendirmek adına işlevselleştirmektedir. Yönetişim mantığının temel çıkış noktası, hanehalkının, piyasa odaklı kaynak istismarı girişimleri gerçekleştirilene kadar olan süreçteki, geleneksel kurallarla sürdürdüğü kaynak istismarlarının rezerv alanlarında ürettiği stresin ancak, kale tipi korumacılıktan daha katılımcı bir doğal kaynak yönetişimi sürecine geçişle tolere edilebileceğidir. Amaç, geleneksel kullanıcıların başı boş istismarlarından bozulmuş durumdaki rezervlerin yerel aktörlerin ve topluluk dışından aktörlerin dahil olduğu resmi kurallara bağlanmış bir kaynak yönetişimiyle rehabilite edilmesidir. Ancak, Franco & Borras'ın (2019; 195) belirttiği gibi, karar alıcılar, topluluk rezervinin atıl veya müsait olduğu veya arazi kullanımının verimsiz ve yıkıcı olduğunu gerekçelendirebilmek adına, yerel toplulukların agro-ekolojik geleneklerine gömülü topluluk pratiklerini görünmez hale getirmektedir. Geleneksel kurumlar herkes için bedava erişim anlamına gelmemesine rağmen, resmi kayıtlarda yeri olmaması, hanehalkının erişim için katlandığı maliyetleri görünmez hale getirmektedir. Bu yüzden, karar alıcılar, eğer hanehalkının süregelen kaynak istismarını biçimlendiren gayri-resmi kurallar ortadan kaldırılsa, paydaş yönetişimi temelinde gerçekleştirilecek resmi kurumlarla çerçevelenen çevresel rehabilitasyonların, yerel topluluklara sosyo-ekonomik faydalar sunacağını söylemsel boyutta dile getirmektedir. Dolayısıyla, karar alıcılar, yerel toplulukların kaynaklara erişimini, çevre adına koyulan yeni kurallarla sınırlandırırken (Fairhead vd., 2012; 238; Peluso & Lund, 2011; 669; Seagle, 2012; 449), piyasa aktörlerinin sürdürülebilirlik adına işlediği kaynaklardan hanehalkına altyapı, ulaşım ve emek gücü olma gibi, faydalar sunulabilme imkânının doğacağını varsaymaktadır (Leach vd., 2012; 288; Neimark & Vermeylen, 2017; 174; Ojeda, 2012; 369; Ybarra, 2012; 493).

Başka bir ifadeyle, bu anlatı, eğer yerel topluluklara kendi kaynaklarını istismar etme fırsatı sunulursa, önceki kullanım biçimlerini dışlayan kale tipi korumacılığa karşı, katılımcı bir kaynak yönetimiyle kaynakları korumaya dönük teşvikleri daha güçlü olması zorunluluğunu vurgulayan bir dayanak noktası edinmektedir (Fletcher vd., 2019; 1068-1069). Önceki kaynak istismarını düzenleyen geleneksel kurumların, hanehalkının monotip kaynak istismarından dolayı tek bir kaynak üzerinde biriken stresin mutlak çöküşe sebebiyet vereceğini belirten basitleştirilmiş söylemin yanı sıra, yerel topluluklar söz konusu bu süreci temellendiren ve tamamlayıcı homojenleştirilmiş özneler olarak karşımıza çıkmaktadır. Süregelen kaynak istismarını illegal ve gayri-resmi kurallara bağlayan yerel topluluklar homojen aktörlerdir çünkü, karar alıcıların gözünde, bu topluluklar, ekonomik büyüme ve resmi istihdam piyasasına dahil olmak gibi, benzer endişe ve beklentileri paylaşan bir kitle olarak bir araya gelmiştir. Karar alıcılar, söz konusu bu homojen kitleden yükselen ortak kaygıların, ancak bir sürdürülebilir büyüme ve sağlıklı bir istihdam piyasası ortamı yakalanarak dindirilebileceğinin altını çizerken, geleneksel kuralların hoyratlığıyla gelecek nesillerin hak sahipliğinin de istismar edildiğinin altını çizmektedir. Gelecek nesillerin hak sahipliğinin istismarının önlenmesi için sürdürülebilirlikten kopuk önceki arazi kullanım biçimlerine meydan okunması gerekmektedir. (Peluso & Lund, 2011). Meydan okuma süreci, hanehalkının ekosistem üzerindeki geleneksel davranışlarını çerçeveleyen kuralların, sürdürülebilirlik spekturumunda yer alan, etik tarım uygulamaları, ekolojik olduğu varsayılan turizm kampüsleri ve yerel topluluk duyarlı maden sahaları (Borras vd., 2011; Ojeda, 2012; Seagle, 2012) gibi, basitleştirilmiş kalkınma şemalarına hizalanması veya tabi kılınmasını içermektedir.

Diğer taraftan, benzer endişe ve beklentileri paylaştığı varsayılan hanehalkının beklentilerinin ve arzularının, geçim kaynaklarından, peyzajdan ve yerele özgü davranış biçimlerinden arındırılmış basit kalkınma şemalarına hizalanmasını sağlayan homojenlik etiketidir. Homojenlik, süregelen hanehalkı kaynak istismarından bozulmuş ekosistemi onarmayı vazife edinen devlet ve piyasa aktörlerine, hanehalkının geleneksel kaynak kullanımı kurallarını, neoliberal kaynak istismarı kurallarına dört kademeli bir tabi kılma sürecini mümkün kılmaktadır. Birinci kademede, homojenlik, karar alıcıların bakışıyla, başarısız kurumsal düzenlemelerin başat aktörü olarak hanehalkının ekosistem üzerindeki faaliyetlerinin soyutlanma ve basitleştirme düzeyini arttırmaktadır (Scott, 1998; Li, 2001;

Li, 2005). İkinci kademedede, piyasa girişimlerinin ihtiyaç duyduğu öngörülebilirlikte yerel geçim kaynaklarından ve yerele özgü davranış biçimlerinden arındırılmış bir manzara sağlanmaktadır (Bridge, 2001; Roth & Dressler, 2012). Üçüncü kademedede, Corson vd.'nin (2013; 4) belirttiği gibi, yerel kaynak yönetiminden küresel kaynak istismarına geçiş sürecini çerçeveleyen küresel çaptaki kurumların homojenleşmesi temin edilmektedir. Dördüncü kademedede, yerelde bozulmuş olduğu varsayılan peyzaj onarımının küresel çaptaki girişimlere tabi kılınmakta veya bir yerde sürdürülemez kullanımın bir başka yerdeki sürdürülebilirlik paketleriyle telafi edilmesi prensibi devreye alınmaktadır (Brockington & Duffy, 2010; Fairhead vd., 2012; Franco & Borrás, 2019; McAfee, 1999; Robertson, 2006; Sullivan, 2006; 2009; 2011).

Böylece, arazi edinimleri, çapraz sektörel, sektörlerarası, uzmanlaşmış, yarı-uzmanlaşmış veya hedge fonları adına hareket eden neoliberal kurumlar bir değer ağına gömülü (Borrás vd., 2020; 611) biçimde önceki arazi kullanım biçimlerine meydan okumaktadır (Peluso & Lund, 2011). Bu sayede, arazi edinimleri, çoğu zaman bir yerdeki sosyo-ekolojik dönüşümü bir diğer yerdeki sosyo-ekolojik dönüşüme tabi kılarak veya bir yerdeki sosyo-ekolojik yıkımı bir diğer yerde sözde iyileştirmelerle dengeleyerek yeni bir onarıcı ekonomik çevrim rolü üstlenmektedir. Dolayısıyla, çevresel sürdürülebilirlik, yerel ekonomik kalkınma veya kaynakların adil kullanımı gibi meselelerde sürdürülebilirlik üzerine uzlaş, doğal veya rastlantısal bir gelişme şeklinde ortaya çıkmamaktadır (Corson vd., 2013; 1). Aksine, neoliberal süreçte kapitalist artık değeri çıkarmayı çerçeveleyen ve organize eden resmi kurumların inşası, Rocheleau'nun (2015; 707) deyiimiyle, "kareografisi dikkatle hazırlanmış bir performans" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söz konusu bu topluluk düzenlemelerine dayanan kaynak istismarının başarısızlığının nedeni olarak karşımıza çıkan kısmi temelli uzlaşya karşılık, Ostrom (1990) hanehalkının arazi temizlemesinden, yerel toplulukların göçebe kitlelerinin otlakları istismar etmesine kadar olan süreçte, dışarıdan kurum müdahalesine gerek kalmadan, önemli ölçüde kaynak istismarını asgari düzeyde tutacak gerekli geleneksel kuralları, yerel toplulukların geliştirdiğini göstermektedir. Cleaver (2001; 26; 2002; 16), yerel topluluk düzenlemelerinin başarısızlığının en çok varsayılan nedeni olan hanehalkının ekosistem üzerindeki geleneksel davranış biçimlerini düzenleyen gayri resmi kurumlara rağmen, hanehalkının refah durumunu iyileştirmek için çeşitli eylem

alanlarıyla etkileşime girdiğine işaret etmektedir. Bu bakış açısını yakın zamanda hem eleştirel kurumsalcılık (Cleaver & Koning, 2015) hem de arazi edinimi bilgi birikimi (Bersaglio & Cleaver, 2018; ayrıca bkz. Astuti & McGregor, 2017) detaylandırmıştır. Hatta, Walter & Urkidi (2017) yerel topluluğun merkezileşmiş maden yönetişimine meydan okumak amacıyla gayri resmi ve resmi kurumları bir arada harekete geçirdiğini göstermektedir. Ayrıca, devlet girişimlerinin basitleştirme eğilimleri yüzünden, Endonezya’da toplumun hareketli kesimini yerleşikleştirmeye dönük girişimlerin nasıl başarısızlığa uğradığını, Scott (1998) açıklamaktadır. Veya, Goldman (2001b) Laos platolarında yaşayan etnik azınlıkları ova tarımı yapan girişimci çiftçiler olarak yerleşikleştirmeye dönük girişimlerin, nasıl soy kırma dönüştüğünü göstermektedir. Diğer taraftan, Lu & Schönweger (2019; 64) piyasa girişimlerinin, arazi geliştirme söz konusu olduğunda, ihtiyaç duyduğu öngörülebilirliğin, gerçek dünyada mitten başka bir şey olmadığını belirtmektedir. Schönweger & Messerli (2015; 107) en çok beklenen durumun aksine, birçok arazi geliştirme projesinin sahada başarısız olma eğiliminden bahsetmektedir. Ayrıca, Tsing (2000) halihazırda piyasa temelli girişimlerin belirli bir öngörülebilirlikten ziyade, bir drama üzerinde yükseldiğini göstermektedir.

Şöyle ki, gelişmekte olan dünyada arazi kontrolünü sağlamada henüz yetersiz düzeyde organize olmuş resmi kurumlar ve kuralların varlığı piyasa aktörlerinin, arazi geliştirme sürecine ilişik riskleri baştan kabullenmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, ucuz ve bol arazi, ucuz emek, düşük vergiler ve vergi ayrıcalıkları (Borras vd., 2022; 8) arazi geliştirmeye dönük girişimlerin dramatikliğini yükseltmektedir. Dahası, arazi geliştirmeye dönük spekülative girişimler, resmi düzenlemelerin arazi hücum hızına yetişememesinden dolayı başarısız olsa bile, artık sermayeyi emebilecek çapta arazi, tedarik zincirlerinin kontrolü, hektarlar üzerinde biçimlenen emek ilişkileri (Edelman, 2013; 488) gibi, arazi kullanımının değişimine ilişkin temel meseleler, stok olarak bir sonraki spekülative arazi kontrolü girişimini gerekçelendirecek şekilde açığa çıkmaktadır. Önceki arazi kullanım biçimlerine meydan okuyan resmi kurumsal düzenlemelerin, merkezi hükümetler açısından temel amacı, marjinal, başıboş ve müsait arazilerin, bütçe açıklarının telafi edilmesi, istihdam ve ekonomik büyümenin sağlanması şeklinde ekonomik çevrime dahil edilmesidir. Dolayısıyla, spekülative girişimler başarısız olsa bile, açığa çıkan geniş hektarlar, bu

hektarların el değıştirmesi için gereken sermaye ve hektarlar üzerinde biçimlenecek emek ilişkileri, ölçölüp biçilmeye uygun bir şekilde kurumsallaşmış olacaktır.

Tabii ki, resmileştirme süreçlerinin kırsal yoksullar için geniş kredi olanakları, üretim araçlarına yatırım için güçlü teşvikler, istihdam ve ekonomik büyüme gibi verili vaatlerinin aksine, kontrol edinimini⁵ içselleştiren bir kurumsallaşmadan söz ettiğimizizin altını çizmekte fayda vardır. Ayrıca, diğer birikim kuramlarının⁶ aksine, arazi kontrolü üzerindeki çekişmeleri ve değış tokuşları çerçeveleyen kurumların organize ettiği kontrol ediniminden, illa kitlesel mülksüzleşme anlamını yakalamamız gerekmektedir (Borras vd., 2012b; 850). Hem müdahale öncesi yereldeki iktidar odaklarının konumlarını, dikey olarak pek hareketli hale getirmediğinden, hem de küçük üreticilerin geçimliğini sürdürecekt kadar piyasa değerlemesi dışındaki artığı edinimine izin verdiğinden dolayı (Paudel, 2016; 995), kontrol ediniminin mülksüzleştirmeden sürmesi olasıdır (Borras vd., 2012b; 850). Veya, yeni kaynak sınırının idaresinde iktidar konumunu ele geçirenler, kontrol edinimini dirençsiz bir şekilde sürdürülebilmesi için, küçük üreticilerin, küçük çaplı yağma girişimlerini hoşgörüyle karşılamaktadır (Li, 2018a; 334). Birikimin hem toprak hem de emek gücüne ihtiyaç duyduğu durumlar (Borras & Franco, 2012; 53), mülksüzleşmeden ziyade, tıpkı biyopolitika gibi (Cavanagh, 2014; Cavanagh & Benjaminsen, 2015; Li, 2009a; Seagle, 2012) mikro ölçekteki beşeri eylemlerden, en küçük mikro organizma veya aktanta kadar (Cárdenas, 2012; Huggins, 2014; Masse, 2020), kapitalist çıkarımı sürdürecekt kurumların organize edilmesi sürecini kapsamaktadır.

⁵ Bu yüzden, arazi gaspını, diğer birikim biçimlerinden ayırtıran faktör kontrol gaspını da içerisinde barındırmasıdır. Kontrol gaspı, arazi ve araziye bağlaşıkt kaynaklar üzerinde emir ve komuta zincirini sağlayan kurumların düzenlenmesinde, iktidar konumunun ele geçirilmesidir (Borras & Franco, 2013; Peluso & Lund, 2011). Kontrol gaspı, kaynak ve meta sınırlarında (Moore, 2000; Peluso, 2018; Rasmussen & Lund, 2018; Watts, 2018) veya feda bölgelerinde (Stiernström, 2023) veya başka türlü sermaye birikimine tabii kılınan alanlarda, arazi ve emtia arayan sermayedarlar ve sermaye komisyoncuları ve arazi üzerinde hak iddiası veya kontrolü olan veya sermaye yatırımı arayan arazi komisyoncuları arasındaki (Borras vd., 2022), bilek güreşı vari arazi kontrolü çekişmesinde (Rocheleau, 2015), değış tokuşlara maruz kalan, resmi ve resmi olmayan, devlet ve devlet dışı prosedürlerin, kuralları ve normları anlamamızı sağlar.

⁶ Örneğın, ilkel birikimle Marx, kapitalist üretim tarzının henüz erken aşamasında gerçekleşen özel mülkiyet dışındaki kullanım biçimlerini dışlayan çitleme dalgasının, sermaye birikimi için elzem olan işgücü ve üretim araçlarını açığa çıkardığını vurgulamaktadır. Diğer taraftan mülksüzleştirerek birikimle Harvey (2003), periyodik birikim krizi süreçlerine kadar sermaye birikimi dışında kalan alanların, kriz süreçlerinde, sermayenin birikim alanlarına dahil edilerek kapitalist gelişimin sürdürüldüğüne veya yoksul kitlelerin refaktan kademeli bir şekilde boşandırılarak mülksüzleştirildiğine işaret etmektedir.

Kapitalist çıkarımı çerçeveleyen neoliberal kurumların inşasındaki politik özelliğin kontrol edinimine ilişkin dinamik süreciyle birlikte, arazi kontrolünü değiştirmeye dönük gerçekleşen ekolojik müdahalelerin karşısındaki pek çok karşı hareket en çok beklenen durumun aksi yönünde karşımıza çıkabilmektedir. Arazi edinimlerine karşı hareketlerin beklentilerin tam tersi yönünde gerçekleşebileceğini belirten, Borras & Franco (2013; 1725) gerçekleşen arazi edinimleri ve arazi edinimlerine karşı direniş gösterenler arasında verili bir 1:1 rasyonun hiçbir koşulda gerçekleşmeyeceğini vurgulamaktadır. Mamonova (2015) Ukrayna’da marjinal arazi bolluğu ve nüfus azlığı sebebiyle arazi edinimlerinin mülksüzleşmeye bağlı direniş olmadan gerçekleştiğini ifade etmektedir. Edelman vd. (2013; 1519) çiftçilerin arazilerini kendi rızalarıyla çeşitli çıkarlara sunabileceğini açıklamaktadır.

1.3. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları

Öncelikle, sosyo-ekolojik müdahalelerle müştereklerin, topluluk dışından çıkarlara tahsis edilmesine ilişkin mevcut bilgi birikimi içinde saha çalışmasını konumlandırmak için devam eden büyük ölçekli arazi edinimleri hakkında Dell'Angelo vd.'nin (2017; 8) çıkarımları takip edilmiştir: Bu çıkarımlara göre; 1) devam eden büyük ölçekli arazi edinimleri, üretim sisteminde geçimlik üretimden ticari çıkarımlara kadar temel toplumsal dönüşümleri gerektiren bir değişiklik ile ilişkilidir. 2) Büyük ölçekli arazi edinimleri tercihen çoklu erişim ve kullanım iddialarına sahip müşterek arazileri hedef almakta ve bu arazileri yatırımcıların özel kullanımına yönelik özel mülkiyete veya imtiyazlara dönüştürmektedir. 3) Satın almalar genellikle dengesiz iktidar ilişkileriyle biçimlenmektedir ve çatışmalardan arınmış değildir. Bu çalışmanın etnografik içeriği, Hansen vd.'i takip ederek (2015; 288), müşterek düzenlemelerinde yeni çitlemelerin ortaya çıkmasını üç açıdan ele almaktadır; 1) küresel ve ulusal etkenler, 2) mülkiyet rejimlerinin dönüşümü ve 3) geleneksel bağlar ve yerel kurumlar üzerindeki etkileri.

Yukarıda bahsedildiği gibi, bu çalışma, sosyo-ekolojik çatışmaların yansımalarını belirli bir alandaki uzunlamasına etnografik etkileşim yoluyla açıklamayı amaçlayan ve esas olarak mülksüzleştirerek birikimi arazi kullanımında ana gündem haline getiren, aktörleri ve kurumları ele alan bir vaka çalışmasıdır. Bu vaka çalışmasında, yatırımcıların ve mevcut arazi kullanıcılarının gelişini birleştirme olasılığını teşvik eden bir birlikte varoluş senaryosu yoluyla, kullanılmayan, az kullanılan ve marjinal arazilerden

ekonomik büyüme ve istihdam gibi fırsatlar elde etmeyi amaçlanmaktadır (De Schutter, 2011; 259; Scoones, 2020; 23).

Ormancılık politikası, yerel toplulukların GSYİH'ya katkısını ve yaşam standartlarını artırmak için kalkınmaya yönelik samimi bir söylem yürütmüştür. Ancak, devam eden arazi edinimlerinin ve buna bağlı iktidar ve sermayenin yeniden yapılanması söz konusu olduğundan, yerinden etme, mülksüzleştirme ve yeniden yerleştirme gibi, arazi kullanımı üzerine çatışmacı olgular sahada daha geçerlidir. Kalkınmaya dönük iyi niyetli söylemlerin retoriğini yakalamak açısından bakıldığında, sosyo-ekolojik müdahalenin sunacağı, ekonomik büyüme ve istihdam gibi fırsatlar iyi tanımlanmıştır. Ancak, ormancılık politikasının öngördüğü kalkınma süreci, belirsizlikten kaynaklı risklerini önemli ölçüde gözden kaçırmaktadır (Scoones, 2020). Belirsizlik, iyi niyetli kalkınma söylemlerini, yerel toplulukların arazi iddialarına yönelik en az beş tane yinelenen türde önceki arazi kullanım biçimlerine meydan okumaya dönük riskle karşı karşıya bırakmaktadır: 1) yerel topluluğu kamu ilgisinin merkezine yerleştirme (Goldman, 2001a; 2001b); 2) bölgeleri karmaşık ve örtüşen siyasi ve ekonomik sınırlar halinde yeniden şekillendirmek, bu birimler içindeki insanları ve kaynakları yeniden düzenlemek ve bu alanların nasıl ve kimler tarafından kullanılabileceğini belirleyen düzenlemeler oluşturmak (Vandergeest & Peluso, 1995); 3) yatırımcılara marjinal olarak tahsis etmek için geçim kaynaklarını ve yerel toplulukları peyzajdan soyutlamak (Bridge, 2001; Nalepa & Bauer, 2012); 4) yerel toplulukların sosyo-ekolojik uygulamalarını küresel çevresel amaçlar doğrultusunda görünmez kılmak (Franco & Borrás, 2019); 5) yerel toplulukları sürekli olarak yeşil bahanelerle disipline etmek (Astuti & McGregor, 2017; Bersaglio & Cleaver, 2018; Leach vd., 2012).

Bu nedenle, Türkiye'deki mevcut ormancılık politikası, arazi kontrolü koşullarını şekillendirmek ve arazi kontrolünü gerçekleştirenler üzerinde kontrol edinimi sağlamak için yeni ortaya çıkan bir meta-tedarik alanını kapsayan, farklı gruplar arasındaki bir mücadele biçimini tanımlamayı içermektedir (Bridge, 2001; 2169). Mevcut ormancılık politikasının amacı, aynı zamanda, doğayı dünya piyasasında deneyimlenebilir bir metaya dönüştürerek, doğayı mekansal bağlamlarından çıkarmak ve çeşitli teknik, kurumsal ve politik önkoşullar yoluyla onu toplumsal anlamlarından ayırmaktır (Burchardt & Dietz, 2014; 478). Bu sayede, ormancılık politikası, yerel ekolojii, devletin, bilimin, küresel sermayenin ve yerel geçim kaynaklarının kesişen taleplerinin

yönetildiği bir iktidar ilişkileri alanına getirmeyi hedeflemektedir (MacDonald, 2005; 283).

Doğanın değerlendirilmesi ve kullanımına ilişkin çelişkili bakış açılarının ortaya çıkması, mülkiyet sorumluluklarının değişmesinin doğal bir sürecidir (Busscher vd., 2018; Green, 2010). Bu nedenle, bir bakış açısının diğerinden farklılaşmasının nedenini ve sonucunu vurgulayan ilişkili bir çerçeve ile yapılandırılması gerekmektedir. Bu yüzden, bu araştırmada, çeşitli düzeylerdeki paydaşların farklı bakış açıları ve çıkarlarının karşılaştırmalı bir analizi yoluyla çevre ve kalkınma sorunlarının ve etkileşimlerinin daha iyi anlaşılması için paydaş analizinden yararlanılmıştır (Grimble & Wellard, 1996; 177). Toplum-doğa ilişkilerinde, söylemlerde ve algılarda yaşanan değişiklikleri ortaya koymak, yerel süreci anlamak ve açıklamak için paydaş analizini işlemede nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda, oturum tarihi 25.05.2023, oturum sayısı 4, ve karar sayısı 1 olan etik kurul belgesi İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden temin edilmiştir. İlgili, etik kurul belgesi EK:1'de paylaşılmıştır.

Görüşmelerde sorular genel olarak önceden belirlenen temalar etrafında sorulmakla birlikte, diyalog sürecinde katılımcının deneyimini de içeren ve görüşmenin akışına göre geliştirilen yeni maddelerle görüşmeler derinleştirilmiştir. Hanehalkı görüşmelerinde, meta zincirinin farklı noktalarında yer alan aktörlerin ve katma değer, çeşitli aktörlerin iktidar konumlarının ve ilişkilerinin ve hükümet de dahil olmak üzere, dış kurumların rolü derinleştirilmiştir (White & Dasgupta, 2010). Arazi edinimi veya mülkiyeti değiştirme konusundaki yeni istekler neler? Yeni mahsuller ve yeni emek süreçleriyle ilgili mi? Yeni aktörler ve öznelere, önceki arazi kontrollerine özelleştirmek, kamulaştırmak veya bunlara meydan okumak için yeni yasal ve pratik araçlar nasıl kullanılmaktadır (Peluso & Lund, 2011). Tarzındaki sorularla hanehalkı mülakatı oluşturulmuştur. Tüm bu soruşturmalar, bir yandan biyolojik çeşitliliğin korunmasının yeşil amaçlarını anlamak, diğer yandan kaynak erişimi, kullanımı ve kontrolünün yeniden yapılandırılmasının detaylandırılmasıyla ilgilidir (Ojeda, 2012). Ve tüm bu süreçler, daha önce birikim alanının dışında kalan şeylerin metalaşma yoluyla birikim alanına nasıl dahil edildiğini anlamayı mümkün kılmaktadır (Kelly, 2011).

Paydaşlarla olan etkileşimlerimiz sosyal, ekonomik, politik ve kültürel olarak, burada kaybeden hiçbir paydaş türü yoktur şeklindeki ana akım söylemlere meydan okuyacak biçimde inşa edilmiştir (Igoe & Croucher, 2007). Bu nedenle, sürdürülebilirlik

konularında bir paydaş grubunun bir diğerrinin üstesinden gelmesini sağlayan koşulları anlamak, kimin katıldığını, kimin yararlandığını ve belirli aktörlerin çıkarlarını hangi siyasi, kurumsal ve sosyo-ekonomik yapıların şekillendirdiğini sorarak kaynak yönetiminde paydaşların değışen konumları açıklanmıştır (Armitage, 2002). Bu yaklaşım, sosyal, çevresel, ekonomik ve politik varlıklarda farklı paylara sahip olan farklı kurumsal çıkarları tanımlamak için işlevseldir. Buna karşılık, bu değışkenlik, belirli projelerden her bir paydaş için vaat edilen faydaların yerine ulaşp ulaşmadığına açıklık getirmektedir.

Bu bağlamda paydaş tanımıyla etkileşime geçmek, kalkınma amaçlarında başka bir spektrum ortaya çıkarmaktadır; 1) paydaşlar, daha önce topluluk dışından aktörlere sunulmuş olan kaynaklarını istismar etmek için yalnızca el kaldıran kişiler midir (Visser, 2004)?; 2) veya kalkınma sürecini kendi menfaatleri doğrultusunda şekillendirebilecekleri bir iktidar konumuna sahipler midir (Gaventa, 2006)? Şeklindeki sorularla, paydaşların kalkınma sürecindeki rolü açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Bozbük ve Kazıklı mahallelerinden 29 adet katılımcıyla paydaş görüşmeleri tamamlanmıştır. Halihazırda, arazi edinimi ve kullanımı ile ilgili çalışmaların çoğu, farklı eylem alanlarının şekillendirilmesine bir dizi paydaşın nasıl dahil sürece dahil edilirken, diğerrlerinin nasıl marjinal kaldığına odaklanmaktadır (Astuti & McGregor, 2017; Green & Adams, 2015; McCarthy vd., .2012). Bu nedenle, mülksüzleştirme toplulukları etkilediğinde, algıların heterojenliğinin olası koşullarını varsaymak yerine, etnografik içerikle bir aşamadan diğerrine (denge, çatışma ve statüko) paydaşların çıkarlarındaki değış tokuşları göstermek, saha çalışmasının nihai amacını oluşturmaktadır.

1.4. Kavram Tanımları

Arazi Edinimi: Arazi edinim süreçleri, genellikle kaynak kullanımını uluslararası ya da yerel amaçlarla kaynak çıkarma yönüne kaydırmaktadır. Arazi edinimlerinde, büyük ölçekli sermayeyi içeren çeşitli mekanizmalar ve biçimler yoluyla nispeten geniş arazi parçalarının ve diğerr doğal kaynakların gıda, enerji ve mali krizlere karşı, iklim değışikliğini hafifletme zorunlulukları ve küresel sermayenin yeni merkezlerinden gelen kaynak talepleriyle kontrolünün ele geçirilmesi söz konusudur (Borras vd., 2012a; 405).

Mülksüzleştirerek Birikim: Aşırı birikim ve düşük tüketim krizlerine yanıt olarak, devletin daha önce himaye ettiği ve metalaşma dışında tutmaya özen gösterdiği yatırım alanlarından çekilmesidir. Devlet, çekilme süreciyle birlikte, meta dışında tutulan

alanların sermaye birikimi gerçekleştirilmesini olanaklı hale getirecek düzenlemeleri harekete geçirerek sermaye birikimi için kuralsızlaştırılan alanları özel sektör yatırımları için güçlü bir yatırım teşviğine dönüştürmektedir (Harvey, 2003; 149).

Aktörler: Bir toplumsal olayı etkileyen veya olaydan etkilenen faillerdir. Latour'un (2005; 107) çerçevesinde aktörler hem insan hem de insan olmayan varlıklar olabilir; yani bir ağ içinde etkilenen veya etki yaratabilen herhangi bir olgu aktörler veya aktantlardır. Bu bakış açısı, insanlar ve nesneler arasındaki geleneksel ayrımlara meydan okuyarak, nesnelerin toplumsal ağlara tıpkı araçlar gibi katılabileceğini öne sürmektedir. Latour (2005; 260-261), aktörlerin failliklerini ağlar içindeki ilişkiler yoluyla kazandıklarını savunmaktadır. Örneğin, bir bilim adamı (insan aktör) yalnızca kişisel uzmanlığı veya karizması nedeniyle değil, aynı zamanda belirli araçlarla, fon kaynaklarıyla, kurumsal bağlantılarla ve yayınlanmış eserlerle (insan olmayan aktörler) olan ilişkileri nedeniyle de failliği bulunmaktadır. Her aktör, ister bir mikroskop, ister bir finansman programı, isterse bir dizi veri olsun, eyleme katkıda bulunmakta ve sonuçları şekillendirmektedir. Latour'un (2005; 54) teorisi, insan dışı varlıkları (aktant) aktör olarak kabul ederek, sonuçların genellikle izole beşeri eylemlerden ziyade, çok çeşitli etkileşimli unsurların neticesinde modern toplumların karmaşıklaştığını ve birbirine bağlılığının arttığını vurgulamaktadır.

Kurumlar: Ostrom (1990; 55-61), kurumları, insanlar arasındaki etkileşim kalıplarını etkileyen sözleşmeleri, normları ve hukuk kurallarını içerecek şekilde geniş bir şekilde tanımlamaktadır. Kurumlardan kasıt, sadece hükümetler veya şirketler gibi resmi kuruluşlar değil, aynı zamanda topluluklar tarafından zaman içinde geliştirilen resmi olmayan kuralları ve uygulamaları da içermektedir. Ostrom'a (1990; 88-89) göre, yerel topluluklar, dış otoritelerin düzenlemeler dayatmasına gerek kalmadan, müşterek kaynakları sürdürülebilir bir şekilde yönetmelerine olanak tanıyan kurallar oluşturup uygulayabilmektedir. Ostrom (1990; 55), topluluk içi müşterek kullanım kurallarını gayri resmi kurumlar olarak nitelendirmektedir. Diğer taraftan, devletin veya gerek merkezi devlet gerekse de merkezi devletten bağımsız hareket eden kuruluşların oluşturmaya çalıştıkları kurallar ise resmi kurallardır. Ostrom (1990; 91-101), başarılı ve kalıcı kurumların sıklıkla sergilediği çeşitli "tasarım ilkelerini" belirlemiştir. Bu ilkeler, açıkça tanımlanmış sınırları (kaynağa ve ona kimin erişimine sahip olduğuna ilişkin), tahsisat ve tedarik kuralları ile yerel koşullar arasındaki uyumu, kaynak tahsis edenlerin çoğunun

karar alma sürecine katılmasına izin veren toplu seçim düzenlemelerini, gözlemciler tarafından etkin izleme, kaynak sahiplerinin, kaynaklara karşı sorumlu olması, ihlal edenlere yönelik kademeli yaptırımlar, çatışma çözüm mekanizmaları, örgütlenme haklarının asgari düzeyde tanınmasını içermektedir.

1.5. Sunuş Sırası

Altı bölümden oluşan araştırmanın “Sunuş Sırası” şu şekilde ilerlemektedir.

“ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, YÖNTEMİ VE DENENCELERİ” başlığı, araştırmanın kapsamını, amacını ve denencelerini açıklamaktadır. Bu bölümde, araştırmanın, arazi edinimlerinin, arazi kullanımının değişimi üzerindeki neoliberal etkilerinin araştırılması amaçlanmaktadır. Özellikle "arazi edinimi" sürecinde aktörlerin (devlet, özel sektör ve topluluklar) ve kurumların (resmi ve gayri resmi kurumlar) rolü incelenmektedir. Araştırmanın denenceleri, yerel toplulukların arazi ediniminin aktörleri ve kurumları neoliberal politikalarla nasıl bir etkileşim içinde olduğunu anlamayı hedeflemektedir. Araştırmada kullanılan yöntemler ve veri toplama araçları tanıtılarak, araştırmanın teorik çerçevesi ve kullanılan kavramlar sunulmaktadır.

“NEOLİBERAL SÜREÇTE DOĞA ÜZERİNDEN BİRİKİM BİÇİMLERİNE ARAZİ EDİNİM SÜRECİNİ YERLEŞTİRMEK” başlığı, doğanın sermaye birikimi sürecine dahil edilme biçimlerini incelemektedir. Neoliberal politikaların, doğanın sermaye birikim sürecinde araçsallaştırılarak, "arazi edinim" kavramını ön plana çıkarıldığı belirtilmektedir. Başlık, doğanın ilkel birikim, mülksüzleştirme ve sömürme yoluyla birikim süreçleriyle nasıl edinim süreçlerine dahil edildiğini analiz etmektedir.

“TÜRKİYE’DE ORMANCILIK VE KIRSAL ARAZİ YÖNETİMİ” başlığında, Türkiye’de arazi ve orman yönetiminin tarihsel süreç içerisinde organize edilme süreci ele alınmaktadır. Türkiye’de orman arazileri yukardan aşağı uygulanan merkeziyetçi politikalarla idare edilirken, kırsal alanların organizasyonunda, kırsal oy gruplarına hitaben üretilen politikalarla düzenleme süreçlerinin gerçekleştirildiğinden bahsedilmektedir.

“BULGULAR” başlığında, Güney Ege kıyısında yer alan Bozbük ve Kazıklı köyleri üzerinde yapılan alan çalışmasının bulguları sunulmaktadır. Yerel toplulukların neoliberal aktörlerin ve kurumların düzenlemelere tepkileri incelenmektedir. Özellikle, dış aktörlerin (devlet, özel şirketler) arazi edinimi ve doğanın ekonomik amaçlarla kullanımına yönelik düzenlemelere karşı yerel toplulukların gösterdiği direnç veya uyum

süreçleri değerlendirilmektedir. Araştırma, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve etnografik gözlemlerle toplulukların çevresel ve ekonomik değişimin materyal sonuçlarına odaklanmaktadır.

“TARTIŞMA” başlığında, araştırmanın bulguları teorik bulgularla eşleştirilerek açıklanmaktadır.

“SONUÇ” başlığında, araştırmanın genel bulguları, mülksüzleştirerek birikimin aktörlerinin ve kurumlarının doğa üzerindeki etkileri ve arazi edinimine dair çıkarımlar genel hatlarıyla özetlenmektedir. Türkiye’deki çevresel düzenlemelerin neoliberal bir değer ağı içerisinde hareket eden aktörler ve kurumlar tarafından nasıl şekillendirildiği tartışılmaktadır.

2. NEOLİBERAL SÜREÇTE DOĞA ÜZERİNDEN BİRİKİM BİÇİMLERİNE ARAZİ EDİNİM SÜRECİNİ YERLEŞTİRMEK

Marx (2010), Adam Smith'in birikimin, üretken emekçiler tarafından artı değer in tüketilmesinden başka bir şey olmadığı argümanını eleştirerek ilkel birikimin ne olduğu konusuna açıklık getirmektedir. Marx'a göre, dolaysız üreticileri ücretli emeğe dönüştürme sürecinde, toplumsal geçim ve üretim araçları sermayeye çevrilirken, üretim süreci kapitalist sınıfın elinde tekelleşmektedir. Birikim ilkel dir, çünkü endüstriyel İngiltere'de olanlar, sermaye birikiminin zora dayalı tarih öncesi aşamasını oluşturmuştur. İlkel birikim, tarihçiler tarafından iki doğrultuda detaylandırılmıştır. Brenner tartışmasına göre, üretim organizatörleri ve doğrudan üreticiler yeniden üretim veya geçim araçlarına piyasa dışı erişim olanaklarından yoksun bırakılarak, dolayısıyla piyasada alıp satmaktan başka seçenekleri kalmayarak mülksüzleştirilmiştir (Brenner, 2002). Diğer argümana göre, devasa bir çitleme dalgası toprağı ve müşterekleri harekete geçirmiş ve yeniden üretim araçları olmayan ama ucuz emeğe sahip olan bir kırsal proletarya bu sayede üretilmiştir (Polanyi, 2001).

Dahası tarım sorunu üzerine çalışan Marksist araştırmacılar, ilkel birikim tartışmasını köylüler arasındaki sosyal farklılaşmada analitik bir mercek olarak kullanarak ilkel birikim araştırma gündeminin anomalilerini normalleştirmeye çalışmıştır. Örneğin, Lenin (1975), köylülüğün toplumsal farklılaşmasının bir sonucu olarak, eski köylülüğün bir kırsal burjuva ve kırsal proletarya olarak kutuplaştığını, sermaye temelli eşitsiz sosyal ilişkiler altında yoksul köylülerin hayatta kalmak için emeğini satmaktan başka seçeneğı olmadığını vurgulamıştır. Kautsky (1988), tarımın sanayileşmesinin küçük köylüleri büyük sermayenin tekel gücüne bağımlı kılarak, küçük köylüleri sanayi sermayesinin toprağı bağı bir kölesi haline getirdiğini iddia etmiştir. Öte yandan Bernstein (1996; 2014) sermaye birikimini yoksul, orta ve zengin köylüler arasında tarihsel bölüşüm mücadelesinin sonucunda metaların yeniden üretimini açıklayan analitik bir mercek olarak kullanmıştır. Köylü üretiminin sürekliliğini kapitalizm için işlevsellik teziyle açıklamaya çalışan Bernstein, aile çiftçiliğinin yeniden üretiminin, tarımda kapitalist üretim tarzının çok yönlü gelişiminin ve tarım sektörünü organize eden tarımsal işletme sermayesine artan bağımlılığın sonucu olduğunu ileri sürmüştür. Ancak, McMichael (2015), Bernstein'ın (2014) analitik saflık çerçevesini,

gıda egemenliği siyasetinde somutlaşan toplumsal hareketleri ve ekolojik ilkeleri hafife aldığı için eleştirmektedir.

İlkel birikim tartışması, aynı zamanda, radikal coğrafyacılardan eserlerinde, mekân üretimi yoluyla sınıf dinamiklerinin sömürölmesi olarak yankılanmıştır. Örneğin Lefebvre (2015), tarihsel süreçte artı ürün ve değere dayalı sömürü biçimlerinin mekân üzerindeki zamansal ve toplumsal iz düşümünü takip ederek üretim tarzlarının mekân üzerindeki kalıntılarını anlamlandırmaya çalışır ve son antagonistik üretim tarzı olarak kapitalizmin mekân üretmeye bağımlılığıyla nasıl ayakta kaldığını açıklamaktadır. Smith (2008), merkez ve çevre arasındaki eşitsiz meta ve emek değişimini sürdürmek, kapitalizmin hayatta kalması için hem sınıf mücadelesinde hem de mekân üretimindeki eşitsizliğin nasıl ilkel birikimin kalıcı bir özelliği olduğundan bahsetmektedir. Son olarak, Harvey (2003), ilkel birikimi mülksüzleştirme yoluyla birikim olarak yeniden formüle etmektedir. Havey'e göre birikim süreçleri, metaların kullanım ve değişim değeri yeniden tanımlayarak, kentsel ve kırsal sakinlerin yerinden edilmesi, ayrıştırılması ve mülksüzleştirilmesi yoluyla kapitalizmin büyüme-bağımlılığından kaynaklı sistemik krizlerinin üstesinden gelmektedir.

İlkel birikim tartışmasının emek ve toprağın üzerindeki artık değerin bölüşümüne ilişkin bu zengin disiplinlerarası kuramsal ve ampirik arka planına rağmen, ilkel ve mülksüzleştirerek birikim anlayışı, tükenmiş doğa, mülksüz köylüler, çitlenmiş topraklar gibi olduğuça karamsar sonuçların ötesine geçememiştir. Çoğu zaman makro değişimler arazi kullanımındaki değişimin ana itici unsuru olarak görölürken, mikro ajanların arazi kullanımını değiştirmedeki rolü çoğunlukla hafife alınmış veya verili kabul edilmiştir. Özellikle, neoliberal süreçle birlikte, söz konusu etnografik etkileşimler olduğuanda, aktörler ve kurumlar arasında, Marksist kuramların açıklayıcılığını zayıflatan, yeni birleşimlerin ve çağrışımların mevcudiyeti söz konusudur. Bu yüzden, araştırmanın bu alt başlığında, doğa üzerinden birikim sürecini sadece Marksist kuramlarla sınırlandırıp, çevresel değişimi sermaye birikiminin ötekisi olarak nitelendirilmemesine özen gösterilmiştir. Diğer taraftan, tarafımızca, Marksist tartışmaları dışlayıcı bir adımla beşeriyet dışına dönüş tutumu da benimsenmemiştir. Bunların yerine, iki çizgi arasında, neoliberal çevresel değişim süreciyle ortaya çıkan yeni birleşimler ve çağrışımların arazi edinim sürecinde daha da belirginleşen aktörler ve kurumların çevresel değişimdeki motivasyonları üzerinden okunması gerektiği vurgulanmıştır.

2.1. Doğa Üzerinden Birikim Biçimleri

Doğa üzerinden birikim süreçlerini açıklamaya yönelik entellektüel merakın kökenleri Marksist teorik açıklamalara dayanmaktadır. Ancak, gerek sosyal antropologların, gerekse de beşeri coğrafyacıların doğa üzerinden sermaye birikimi süreçlerini etnografik bulgulara dayandırması, ilkel birikimin ve mülksüzleştirerek birikimin, etnografik kanıtları açıklayıcılığını güçlendirme hususunda kimi zafiyetlerini ortaya çıkarmıştır. Özellikle, neoliberal süreçte, Marksist kuramlar, sermayenin nasıl doğal kaynakları birikim sürecinin merkezine getirdiği konusunda makro perspektifte önemli bir açıklayıcılığa sahiptir. Ancak, etnografik etkileşimlerin işlevselleştirilmesiyle birlikte, hanehalkının davranış biçimlerinden kaynaklı kimi anomalilerin teorinin merkezine çekilmesi konusunda zaafiyetler mevcuttur. Dolayısıyla araştırmanın bu alt başlığında, ilkel birikim ve mülksüzleştirerek birikimin, etnografik etkileşimleri açıklamadaki sınırlayıcılığının üstesinden gelebilmek için arazi edinimi bilgi birikiminin sunduğu yeni birleşimlerin referans noktası olarak kabul edilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

2.1.1. Doğa Üzerinden İlkel Birikim

Feodalizmden kapitalizme geçiş, üretim tarzının toplumsal ve ekonomik örgütlenmesinde bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Geçiş aşaması, kira gelirlerinin düşmesi veya kira gelirlerinin büyüme oranının düşmesi neticesinde feodal topluluklarda, küçük arazi kiracılarının büyük çiftliklerin genişlemesi için yerlerinden edilmesiyle ilgilidir (Dunne, 2018; 51). Aynı zamanda, kara vebadan kaynaklı nüfus düşüşüyle lordların ihtiyaç duyduğu emek gücüne erişememesi, düşük nüfus ve düşük yoğunlukla idare edilen müştereklerin ilkel hayvancılık işleri olarak tabir edilebilecek basit otlaklara, çitlemeler aracılığıyla dönüştürülmesinin bir sonucudur (Goldstein, 2013; 361). Kapitalizmin tarih öncesi aşamasında, müştereklerin kullanımı hususunda rekabeti engellemek amacıyla, göçebe kitlelerin yerleşikleştirilmesine yönelik bir gereksinim varlığı da arazi kullanımındaki feodal bağların çözülmesine sebep olmuş olabilir (Nordin & Olofsson, 2023; 406). Ancak, bütün bu olguların, Karl Marx'ın "Kapital, Cilt I"de klasik iktisatçıların sermaye birikimini naif tanımlamalarına karşı, kapitalist üretim tarzının öncüllerinin toprağın ve emek gücünün doğrudan kamulaştırılması yoluyla kurulduğunu vurgulayan tarihsel bir olgu olarak geliştirdiği "ilkel birikim" kavramına giden yolu biçimlendirdiği kesindir (Marx, 2010; 359).

Klasik iktisatçılara göre, sermayenin toplumsal değil doğal bir kökeni bulunmaktadır. Doğa, tarihin başlangıcında ilk yatırımcılar tarafından kolayca toplanıp üretime doğru ilerletilen orijinal bir sermaye stoku sağlamıştır (Pena & Liu, 2023). Bu yüzden, klasik iktisatçılar, sermaye birikimini gönüllü ve barışçıl katılım ve karşılıklı yarar sağlama prensibine dayanan bir şekilde rasyonel ekonomiye geçiş olarak görmektedir (Hall, 2012; 1189; Marx, 2010; 293). İlkel birikime, devlet güdümlü ekonomi dışı eylemler haricinden bakıldığında, rasyonelliği, bilimsel söylemden, mevzuattan ve haritacılıktan, türetilen soyut mekân temsillerinin, sermayenin ve modern devletin şekillendirdiği homojen mekânsal tasarımlar olarak yakalamak mümkündür (Mels, 2014; 117). Yine de, henüz kapitalist edinimin başlangıcında ilerleyen periyotlarda düşük üretime sebep olacak “doğal bariyerlerini” kendisi oluşturduğundan dolayı (O’Connor, 1988; 15), devlet güdümlü ekonomi dışı uygulamalarla biçimlenen bir şiddet türünde rasyonellik aramak nafile bir çabadır (Goner & Rebello, 2017). Toplumsal yeniden üretim ilişkilerinin tesis edilmesinde, ekonomi dışı uygulamalar olarak tabir edilen şiddet ve yağma da tek başına ilkel birikimin ortaya çıkışını açıklamada yetersizdir (Morton, 2021; 5). Bu yüzden, Marx, kapitalizmin şafağında meydana gelen ilkel birikimin, ancak şiddet içeren ve zorlayıcı toplumsal yeniden üretim ilişkileriyle biçimlenen mülksüzleştirmeler ile gerçekleşmiş olabileceğini vurgulamaktadır (Brass, 2010; Goldstein, 2013; Marx, 2010; 369). Dolayısıyla, Marx'a göre ilkel birikim en yalın haliyle, "doğrudan üreticileri üretim araçlarından ayırmanın tarihsel sürecidir." Bu süreç, toplumsal yapıları ve ilişkileri kapitalizmin ortaya çıkmasını destekleyecek şekilde yeniden düzenleyen bir dizi dönüşümü içeren, kapitalist üretim tarzının başlangıcıdır (Marx, 2010; 360).

Feodal bağların çözülmesi ve müştereklerin kamulaştırılması, kapitalist üretimin işleyişi için gerekli olan "özgür" bir emek piyasasını yaratmıştır (Marx, 2010; 383). Şöyle ki, çitlemeler yalnızca arazi mülkiyetini dönüştürmekle kalmamış; köylünün üretim araçlarıyla bağlantısını keserek, hayatta kalmak için emeğini satmak zorunda kalan topraksız bir proletarya grubu tesis etmiştir (Marx, 2010; 360). Tabii ki, köylülerin tarihsel olarak temel geçim ve üretim araçlarından, yani topraktan mahrum kalması daha 'verimli' bir ekonomiye doğru iyi huylu, doğal bir ilerleme değildir (Marx, 2010; 301). Aksine, geniş nüfusları geçim kaynaklarından mahrum etmeye hizmet eden, esasen kapitalizmin önünü açmak için sosyo-ekonomik manzarayı yeniden şekillendiren bir dizi

saldırgan, çoğu zaman şiddet içeren eylemlerden oluşmuştur (Marx, 2010; 372). İngiltere'deki çitlemeler bu sürecin çarpıcı bir örneğini sunmaktadır: 1489 yılının başlangıcından itibaren Tudor ve Stuart hanedanlığı kamu düzenindeki olası bozulmalardan kaygılanarak çitlemeler konusunda çekingen kalmıştır. Ancak, 1793 yılından itibaren tarım kurulu, dışardaki gelişim, kolonilerdeki isteksiz yerlilere boyun eğdirmeyi gerektiriyorsa, içerdeki gelişim de isteksiz müşterek kullanıcılarını çitlemelerle boyun eğdirmeyi gerektirir, prensibini benimseyerek çitlemeleri ulusal politika haline getirmiştir (Goldstein, 2013; 363). Çitlemeler, İngiltere dışında kıta avrupalarda hızlıca bölgesel bir dinamik haline gelmiştir (Dunne, 2018). Dahası, Avrupa kıtasının ötesindeki, yeni kaynak sınırlarında, koloniciler, yerli toplulukların sosyo-ekolojik metabolizmasını tabiyet altına almak için çitlemeleri kullanmıştır (Romero-Toledo, 2023). Bu sayede, mülkiyetin basitçe yeniden dağıtımının ötesinde, çitlemeler kâr elde etmeyle aynı anlamda olan, doğanın yeni bir kavramsallaştırmasını üretmiştir (Goldstein, 2013). Bu ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanma, köylüleri mülksüzleştirirken, yeni oluşan bir kapitalist sınıf için servet birikimini kolaylaştırmış ve geçim kaynakları ortadan kaldırıldığı için toprağa bağımlı serfleri ücretli emek olmaya zorlamıştır (Marx, 2010; 360).

Dolayısıyla, işgücü piyasasının yaratılması, ilkel birikimin hem sonucu hem de zorunluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu koşullar altında, emek gücü koruyan korunan ilişkisinden ayrıldığı için görünüşte özgür olması beklenmektedir (Marx, 2010; 368). Ayrıca, toprağa bağlı serfler feodal lordun denetimine ve disiplinine artık tabi olmadığı için edindiği düşük ürün rekoltesi, düşük vergiler ve koruyanın sağladığı güvencelere karşılık ödemekle yükümlü olduğu payları karşılayamamasından dolayı dövülme ve sakat bırakılma gibi cezalara maruz kalmayacaktır. Şöyle ki, kapitalist üretim tarzına kadar emeğin üretimle ilişkisinin biçimlenmesi süreci serflerin zorunlu olarak yaşadıkları toprağı yöneten vassala, emek, tarımsal ürünlerinin bir kısmı ve bazen başka hizmet biçimleri sağlamalarından ibarettir. Tabii ki, ibaret kelimesi, tımar sisteminde, serflerin antitezi olarak karşımıza çıkan vassalların serflerin iş yükümlülüklerini denetleme, aidat toplama ve yerel adaleti sağlama gibi tanınmış geniş yetkilerini küçümseme anlamına gelmemektedir. Ancak, serfler, hayatta kalmaları için gerekli olan bir emtiayı kısmen de olsa, kullanım değeri baskın olacak şekilde üretmek zorundadır. Dolayısıyla, serflerin bu diyalektik ilişki içerisinde sarf ettikleri emek ve zaman, himaye

eden vassalın payı olan artı ürünü temin edene kadar sarf ettikleri emek ve zaman kadardır (Marx, 2010; 47). Ancak, kapitalist üretim tarzına kadar toprağa bağımlı yaşamak zorunda kalan serflerin, toprakla bağları koparılarak mülksüzleştirildikten sonra hayatta kalabilmek için emeklerini satmaktan başka bir seçeneği yoktur. Bu noktada, Morton'ın (2021; 5) deyimiyle, sermaye birikiminin kökeninin şiddet ve hırsızlık eylemleri tarafından yaratılan yeni özgürlük biçimlerinin oportünist sömürsü olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, mülksüzleşen grupların hayatta kalmaları için, daha önce ayrıştırılan, sermayeye dönüştürülecek kaynaklar ve özgür emek gücünün kapitalist üretim tarzında bir araya gelmesinden başka bir seçenek kalmamaktadır (Adnan, 2013; 92). Bu dönüşüm sadece ekonomik değil aynı zamanda emek gücünün doğasını ve emeğin üretimle ilişkisini değiştirdiğinden dolayı toplumsal yeniden üretim ilişkilerini derinden yabancılaştırıcı etkilere sahiptir (Marx, 2010; 91).

Dolayısıyla, kapitalist üretim tarzı üreticilerin emeklerinin meyveleriyle doğrudan ilişki içinde olduğu ve bu ürünler üzerinde kontrole sahip olduğu daha önceki üretim tarzlarıyla tam bir tezat durumu temsil etmektedir (Roberts, 2020; 541). Kapitalizmde emek süreci, işçilerin yalnızca yaptıkları işin sonuçlarına değil, aynı zamanda üretim eyleminin kendisine de yabancılaşacak şekilde örgütlenmiştir (Marx, 2010; 91). Bu sayede, kapitalist sistemde işçiler, kapitalistin sahip olduğu ve tasarruf ettiği emek ürünlerine yabancılaşmaktadır. Sınıf ilişkileriyle katmanlaşmış bir toplumda yaşamının bir sonucu olarak insanların, insan doğasının bazı yönlerinden yabancılaşması kaçınılmaz olmaktadır. Bireylerin emeklerinden, emeklerinin ürünlerinden, bulunduğu sınıf içerisindeki diğer insanlardan ve kendilerinden kopukluk durumu mevcuttur. İlkel birikim bağlamında yabancılaşma, kapitalizm öncesi üretim tarzlarından kapitalist üretim tarzına dönüşümü kolaylaştıran hem bir süreç hem de bir koşul olarak hizmet etmektedir. Yabancılaşma, emeğin bir meta haline geldiği kapitalist ekonomiye geçişin temel yönü olmakla birlikte, serflerin, üretim araçlarıyla olan doğrudan ilişkilerinden mahrum bırakıldıkları ve hayatta kalabilmek için emeklerini satmak zorunda oldukları arazi kamulaştırmalarını takiben ilkel birikimi tamamlayıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir zamanlar geçim sağlama ve toplumsal yeniden üretim ilişkilerini tesis etme yeteneği nedeniyle kullanılan ekilebilir topraklar, kapitalist üretim tarzına geçiş sürecinde değeri kâr yaratma potansiyeliyle belirlenen bir meta haline dönüşmüştür (Marx, 2010; 249). Benzer şekilde emek, kendine özgü niteliklerinden ve insani

boyutlarından soyutlanmış ve bunun yerine değişim değeri üretme kapasitesi üzerinden değerlendirilmeye başlanmıştır (Marx, 2010; 97).

Dolayısıyla, değişim değerine ilişkin temel nokta, türetildiği emek ve emeğin metalaşmasını sağlayan müştereklerin çitlenmesinden yerel toplulukların kaynaklarının yağmalanmasına kadar olan temel mülksüzleştirme biçimlerinden ortaya çıkan metaların, tarihini gizlemektir (Jelly-Schapiro, 2022; 1209). Üretimin amacının insan ihtiyaçlarını karşılamak değil kâr elde etmek olduğu piyasa odaklı bir mantık oluşturduğu için o zamana kadar toprağa bağımlı yaşayan serfler geçim kaynaklarından mahrum kaldıkça, ücret karşılığında emek güçlerini satmak zorundadır. İlkel birikim sayesinde, artık emeğin kendisi de, değeri piyasa tarafından belirlenen bir metaya dönüşmektedir. Dolayısıyla kapitalizmin henüz erken aşamasında emeğin metalaşmasını sağlayan toplumsal yeniden üretim ilişkilerinin tesis edilmesi, emeğin kâr amacıyla sömürülmesinin birincil hedef haline geldiği kapitalist üretim tarzının temelini oluşturmaktadır (Marx, 2010; 266). İlkel birikim sürecinde, sermayeye dönüştürülecek kaynaklar ve özgür emek gücü arasındaki ayrım keskinleşirken (Adnan, 2013; Das, 2017; Glassman, 2006; Hall, 2012; Walker, 2011), devlet, emeğin sömürülmesini ve sermaye birikimini kolaylaştıran mülkiyet haklarını ve iş yasalarını uygulayarak bu süreçte oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Marx, 2010; 362).

Bu noktada devleti sermaye birikiminin erken aşamasında tarafsız ve pasifize (Roberts, 2020) bir varlık olarak görmekten ziyade, dönüşüme aracılık eden, dayatan ve meşrulaştıran bir araç olarak görmek yerinde olmaktadır. Marx'ın ilkel birikim analizi, devletin köylülüğün mülksüzleştirilmesinde, ortak toprakların çitlenmesinde ve emeğin düzenlenmesindeki ortaklığını ve aracılığını vurgulayarak, devletin yeni ortaya çıkan kapitalist sınıfın bir temsilcisi olarak işlevinin altını çizmektedir (Marx, 2010; 363). Dahası, devletin ilkel birikimdeki rolü çitleme hareketinin ötesine geçerek emeğin düzenlenmesine ve disipline edilmesine kadar uzanmaktadır. Serserilik ve Aylaklık Yasaları, geçim kaynaklarından mahrum bırakılanları kapitalistlerin lehine koşullar altında ücretli çalışmaya zorlayarak işsiz kalma durumunu suç saymaktadır (Marx, 2010; 368). Devletin adli ve zorlayıcı aygıtları tarafından uygulanan mülkiyet hukuku, üretim araçlarının kapitalistlerin elinde kalmasını sağlarken, kapitalist üretim tarzı için gerekli olan toplumsal yeniden üretim ilişkilerini sağlamlaştırmıştır. Bu yasal çerçeve, bir yandan yeni ekonomik düzene karşı isyan potansiyelini azaltarak kapitalist sınıfın çıkarlarını

korurken, bir yandan da gelişen sanayi ekonomisi için istikrarlı bir emek arzı sağlayarak işgücünü disipline etmeye hizmet etmiştir (Marx, 2010; 369).

2.1.2. Doğa Üzerinden Mülksüzleştirerek ve Sömürerek Birikim

Çalışmanın 2.1.1. numaralı alt başlığında, Marx'ın kapitalist birikimi sağlayan unsurların ilkel birikim sürecine atıf yaparak bir araya gelmesinin tarihte bir an olarak tanımladığından bahsedilmiştir. Marx'ın tarihte bir an olarak vurguladığı ilkel birikimin Küresel Kuzey ve Küresel Güney ülkelerinin çeşitli yerlerinde yinelenmesi süreci, araştırmacıların Marx'ın, ilkel birikimi tarihte bir an olarak tanımlamasının yetersiz olduğu kanısına varmasına sebep olmuştur (Glassman, 2006; De Angelis, 2001). Özellikle, bu hususta, Rosa Luxemburg'un (2003) sermayenin seçici bir şekilde, düşük tüketim krizlerini aşmak için belirli alanları sermaye birikiminin dışında tutma eğilimini gözlemlemesi kapitalizmin gelişim aşamalarında dikkate değer bir olgudur. Dahası, Harvey, Luxemburg'un söz konusu bu gözlemlerinden yola çıkarak, orijinal günahı içeren, ilk defa birikim sürecine dahil olan alanlarla, daha önce birikim sürecine dahil olmayan ancak, düşük tüketim ve aşırı birikim krizlerine yanıt olarak sermaye birikim süreçlerine dahil edilen alanlar arasında, sermaye birikim sürecinin açıklanmasında süregelen bir kavrayış farklılığını anlamsız bulmaktadır (Harvey, 2003; 143). Harvey'e göre ilk defa artı değer edinimi kapitalist anlamda sermaye birikiminin gerçekleşmesi açısından önemlidir, ancak aynı zamanda, sermaye birikimi daha önce sermaye birikimi dışında kalan alanların birikim sürecine dahil edilmesi süreciyle de gerçekleşmektedir (Harvey, 2003; 143). Özellikle, neoliberal süreçte birikim alanına dahil edilen alanlarda, ilk defa birikim gerçekleşmemekte, aksine devletin himayesinde veya bizzat devlet tarafından işlenmiş orijinal günahlar, özel sektör veya başka türlü girişimler için güçlü yatırım teşviklerine dönüşmektedir (Harvey, 2003; 149).

Bu yüzden, Harvey düşük tüketim ve aşırı birikim krizlerine sermayenin verdiği yanıtları, Karl Marx'ın "ilkel birikim" kavramını, özellikle neoliberal koşullar altında mülksüzleştirerek birikim kavramı çerçevesinde ele alarak genişletme gereksinimi duymuştur. Dolayısıyla, mülksüzleştirerek birikim, kapitalizmin doğrudan üreticileri üretim araçlarından ayırdığı tarihin bir anında kök saldıktan sonra, aşırı birikim ve düşük tüketim krizlerinin önsel koşullarını açıklamada ilkel birikimin yetersiz kalması sebebiyle yeni bir kavrama ihtiyaç doğmasıyla ilgilidir (Harvey, 2003; 149). Harvey, mülksüzleştirerek birikimin, kapitalist sistemin hayatta kalması ve gelişmesi için temel

olan zenginlik ve kaynakların daha geniş halktan seçkinlere doğru yeniden dağıtımını mümkün kılan süreçleri açıklamak için gerekli olduğunu savunmaktadır (Harvey, 2003; 150). Yine, Harvey, mülksüzleştirerek birikimde, neoliberal süreçte sermaye birikiminin önündeki engelleri kaldırmak ve daha önce birikim dışında kalan alanların sermaye birikim sürecine dahil edilmesinde dört belirgin süreçten bahsetmektedir. Bunlar özelleştirme ve metalaştırma, finansallaşma, krizlerin yönetimi ve manipülasyonu ve devletin yeniden tahsisidir.

Özelleştirme ve metalaştırma bilindiği üzere, neoliberal dönüşüm sürecinde kamu varlıklarının özelleştirilmesiyle birlikte, daha önce müşterek olan veya kamusal malların piyasada alınıp satılabilen metalara dönüştürülmesidir (Harvey, 2003; 158-159). Bu süreç, su alt yapısının, eğitimin, sağlık hizmetlerinin ve hatta sosyal refah gibi devlet himayesinde kalması gerektiği varsayılan, İngiltere’de ve Galler’de yaşanan su özelleştirmelerinde olduğu gibi (Bakker, 2005), özelleştirildiği taktirde toplumun belirli kesimlerinin erişimlerinin güçleşebileceği alanlardır. Metalaşma, fiziksel malların ötesine geçerek fikri mülkiyet haklarını, genetik materyali ve hatta bakım ve refah gibi sosyal ilişkileri de kapsamaktadır. Özelleştirme süreciyle, daha önce birikim alanı dışında kalan şeyler, değişim değerine dönüştürülerek, sermayenin ulaşmayı hedeflediği kaynaklara bağımlı toplulukların ve bireylerin zararına olacak bir şekilde daha önce erişemediği yeni kâr elde etme alanları ortaya çıkarmaktadır (Harvey, 2003; 159-161).

Harvey’in mülksüzleştirerek birikim süreçlerinin merkezinde yer aldığını savunduğu finansallaşma, finansal aktörlerin, piyasaların ve kurumların ekonominin işleyişinde artan rolüne işaret etmektedir. Bu değişim sadece niceliksel değil, aynı zamanda reel ekonominin işleyişini değiştiren niteliksel farklılıklara sahiptir. Örneğin, finansallaşma sürecinde, sermaye piyasaları, bankacılık sistemleri ve gölge bankacılık sistemleri, ekonomik faaliyetlere giderek daha fazla aracılık etmekte ve genellikle uzun vadeli ekonomik istikrar ve üretken yatırımlar yerine kısa vadeli kazançlara ve spekülatif kârlara öncelik vermektedir (Harvey, 2003; 157). Spekülatif kârlar, genellikle, gayrimenkul, hisse senedi ve diğer finansal piyasalarda varlık balonlarına yol açabilecek suni faaliyetlerin çoğalmasından kaynaklanmaktadır (Harvey, 2003; 112). Bu sayede, mal ve hizmet üretiminden türetilen türevler ve menkul kıymetler gibi karmaşık finansal ürünlerin yaratılmasını ve çoğalmasını içermektedir (Harvey, 2003; 216). Çeşitli türevlerden borçlanma imkânı başlangıçta tüketim değerlerini iyileştirirken, borcun

aşırılaşmasından kaynaklanan kırılmalıklar, mali krizlere yol açmaktadır (Harvey, 2003; 64). Nitekim birçok mali kriz aşırı finansallaşma süreçlerini müteakiben oluşan spekülative balonların patlamasıyla alt ve orta sınıfların orantısız bir şekilde etkilendiği, ancak spekülative faaliyetler yoluyla servetin seçkinlerin elinde yoğunlaşmasıyla sonuçlanan süreçlerle biçimlenmektedir (Harvey, 2003; 147). Şöyle ki, kazançlar ve faydalar, kısmen finansal araçlara ve piyasalara daha fazla erişime sahip olmaları nedeniyle, orantısız bir şekilde servet dağılımının en üstünde yer alan kişilere tahakkuk etmektedir (Harvey, 2003; 65, 135). Aynı zamanda, finansal krizlerle ilişkili riskler ve maliyetler genellikle, kemer sıkma önlemleri kapsamında refahtan boşandırılan alt ve orta sınıflar tarafından karşılanmaktadır (Harvey, 2003; 177). Nihai olarak, ekonomik kırılmalıklarla birlikte öncelikli tasarruf kalemleri kamu hizmetleri ve sosyal yardımlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Harvey, 2003; 81). Bu dinamik, refahın yoksullardan ve orta sınıftan zenginlere doğru yeniden dağıtılmasına, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin yoğunlaşmasına yol açmaktadır (Harvey, 2003; 158, 160). Aynı zamanda bireylere ve uluslara borç bağımlılığına ve nihayetinde temerrüt ve kemer sıkma önlemleri yoluyla mülksüzleştirmeye yol açacak şekilde kredilendirmenin genişlemesini sağlamaktadır (Harvey, 2003; 203-205). Enron'un çöküşünün yansımaları, mali piyasalardaki spekülative balonların nasıl ekonomik gerilemelerden kaynaklı olarak işsizlik, gelir kaybı ve milyonlarca insanın refahtan boşandırıldığını gösteren yaygın sosyal sefaletle yol açabileceğinin çarpıcı bir örneğidir (Harvey, 2003; 147).

Krizlerin yönetimi ve manipölasyonu sürecinde Harvey, krizlerin çoğunlukla varlıkların kamudan özel sektöre transferini gerekçelendirmek ve kolaylaştırmak için yönetildiğini ve manipöle edildiğini belirtmektedir. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde 1980'lerde yaşanan borç krizi ve 2007-2008 mali krizi, uluslararası finans kurumlarının ve hükümetlerin sıklıkla kamu varlıklarının özelleştirilmesi ve neoliberal politikaların dayatılmasıyla sonuçlanan müdahalelerine yol açmıştır. Harvey, bu müdahalelerin yalnızca ekonomik krizlere verilen yanıtlar olmadığını, aynı zamanda seçkinlerin güç ve zenginliğini daha da sağlamlaştırma fırsatları olduğunu öne sürmektedir (Harvey, 2003; 77).

Devletin yeniden tahsisi sürecinde, Harvey, devletin rolünün tıpkı ilkel birikimde olduğu gibi, mülksüzleştirerek birikimde de çelişkili olduğundan bahsetmektedir (Harvey, 2003; 145). Neoliberal ideoloji minimal devlet fikrini desteklerken, pratikte

devletler gerek mülksüzleştirme süreçlerini gerekse de sermaye birikimi süreçlerini kolaylaştırmada önemli bir rol oynamaktadır. Kolaylaştırma süreci içerisinde, mülkiyet haklarının tahsis biçimi, özelleştirme ve finansallaştırma için yasal çerçevelerin oluşturulması ve muhalefeti bastırmak için devlet gücünün kullanılması yer almaktadır. Harvey ayrıca vergi politikaları, şirketlere devlet sübvansiyonları ve sosyal hizmetlerde kesintiler yoluyla refahın yoksullardan zenginlere yeniden dağıtılmasına dikkat çekmektedir. Söz konusu bu süreçler, verimlilik ve ekonomik büyüme adına meşrulaştırılmakta, ancak toplumsal refahın paylaşılmasında eşitsizliğin artmasına ve zenginliğin seçkinlerin elinde yoğunlaşmasına yol açmaktadır (Harvey, 2003; 75,125, 159).

2.2. Doğanın Neoliberalleşmesi Sürecine Arazi Edinimlerini Yerleştirmek

Araştırmanın 2.2.2 numaralı alt başlığında, kapitalizmin, krizlere, mekânsal düzenlemeler üzerinden yanıtlar geliştirdiğinden bahsedilmiştir. Benzer şekilde, araştırmacılar, kapitalist birikim krizlerine yanıt olarak ortaya çıkan, doğanın neoliberalleşmesi sürecini çevresel düzenlemeler diye tabir ettikleri durumun bir neticesi olarak açıklamaktadır (Ekers & Prudham, 2015). Harvey (2003) mülksüzleştirerek birikimindeki neoliberalizm vurgusunu, Kuzey ülkelerinde Keynesyen refah devletinin dönüşümünü açıklamayla sınırlı tutmaya özen göstermiştir. Ancak, gelenekselleşmiş seçkinlerin kontrolüyle biçimlenen neoliberalizmin melez formları Güney ülkelerinde de var olduğu gözlemlenmektedir (Freitas, 2015). Bu yüzden, araştırmanın bu alt başlığında, öncelikle doğanın neoliberalleşmesi süreci tartışılarak, ilkel ve mülksüzleştirerek birikimin Güney ülkelerinde arazi edinim süreçlerinde, sermaye birikimini gerçekleştirmede kilidi açma rolü vurgulanmaktadır.

2.2.1. Doğanın Neoliberalleşmesi

Tarihsel olarak neoliberalizm, 1970'lerde ve 1980'lerde, Birleşik Krallık'ta Margaret Thatcher ve ABD'de Ronald Reagan gibi siyasi liderler tarafından savunulan baskın bir ekonomik felsefe olarak ortaya çıkmıştır (Harvey, 2003; 157). Temel fikir, serbest piyasa süreçleriyle iç içe geçen deregülasyon, ademi merkezîyetçilik, piyasalaştırma ve metalaştırmanın, devlet öncülüğündeki ekonomik modellerle karşılaştırıldığında daha fazla verimliliğe ve ekonomik büyümeye yol açması şeklindedir (Fletcher, 2023; 1). Çevre yönetiminde bu fikirler 1980'lerde kök salmaya başlamakla birlikte (Fletcher, 2023; 2), hükümetler, katı düzenleyici yaklaşımlara başvurmadan

kirlilik, doğal kaynakların tükenmesi ve biyolojik çeşitlilik kaybıyla ilgili artan endişeleri ele almak için yeni yollar aramıştır. Görünmez elin yönlendirdiği piyasa verimliliğinin, koruma hedeflerine gönüllü olarak ve “komuta ve kontrol” içerikli korumadan daha maliyet etkin bir şekilde ulaştığı sonucuna varılmıştır (McAfee, 2012; 113). Bu yüzden, doğanın neoliberalleşmesi, neoliberal ekonomik ilkelerin çevre yönetimine uygulanmasını, doğal kaynakların ve ekosistemlerin algılanma, değer verilme ve kullanılma biçimini temelden dönüştürmeyi içermektedir. Kaynak tahsisi ve yönetimi için en uygun yollar olarak asgari düzeyde hükümet müdahalesini, özelleştirmeyi ve serbest piyasa mekanizmalarını destekleyen daha geniş ekonomik politikalarla uyumlu olarak önemli bir ilgi kazanmıştır. Bu sayede, neoliberalizm, çevre politikasının tasarlanması ve uygulanması konusunda, piyasa temelli çözümlere ve özel sektörün katılımına öncelik veren bir harekete dönüşmüştür (Bakker, 2010; 715).

Bu yaklaşım, çevre yönetimi için yenilikçi araçlar ve verimli kaynak kullanımı potansiyeli sunarken, aynı zamanda, politika oluşturma, karar alma ve uygulamada baskı ve çıkar gruplarının etkisinden dolayı (Potter, 2006; 195), ne kadar samimi bir şekilde uygulandığı tartışmalı olmasına rağmen, paydaşlık, yerel katılım ve sosyal ve çevresel etkiler (Erensü, 2018; Himley, 2008; Lele vd., 2010; MacDonald, 2010; Milne & Adams, 2012), gibi durumları da gündeme getirmektedir. Dolayısıyla, doğanın neoliberalleşmesine ilişkin tartışma, yalnızca çevresel hedeflere ulaşmada piyasa mekanizmalarının etkinliği ile ilgili değil, aynı zamanda, diğer kullanım biçimlerini dışlayıcı (Apostolopoulou vd., 2021; Hodge & Adams, 2012; Schwartz, 2013) ve ekonomik büyüme için kayıp fırsatlar olarak nitelendiren (Ioris, 2012a; Manuschevich, 2016; Montes, 2019; Münster & Münster, 2012; Wyne-Jones, 2014), piyasa tabanlı mülksüzleşme diye tabir edilen durumun (Fay, 2013; Ioris, 2012b; Jepson & Brown, 2014; McCarthy, 2004; Petrova, 2014; Smith, 2017; Toivanen & Kröger, 2018; Wanner, 2015), hayatın her alanına yayılmasıyla ilgili bir olgudur.

Doğanın neoliberalleşmesi sürecinde temel önerme, arz ve talep güçlerinin yönlendirdiği serbest piyasanın, doğal olanlar da dahil olmak üzere kaynakların tahsisi ve yönetimi için en etkili mekanizma olduğudur (Boda, 2018; 839). Neoliberalizmin, bir ayağı devletin rolünü kapitalist birikimi sürdürmek için yeniden yapılandırmak iken, diğer ayağı toplumsal doğaların yeniden üretimidir (Bakker, 2005; 544). Apostolopoulou vd.’nin (2021) belirttiği gibi, neoliberal korumanın temel aksiyomu, doğayı kurtarmak

için koruma süreçlerinin piyasa ve özel yatırım mekanizmalarıyla yeniden yapılandırma gerekliliğinden ibarettir. Başka bir ifadeyle, doğanın kurtarılması için satılması gerekmektedir (McAfee, 2012). Doğanın yalnızca kamu malı olarak değil, aynı zamanda piyasalarda alınıp satılabilen ve ticareti yapılabilen, su, ormanlar ve biyolojik çeşitlilik gibi bir zamanlar kullanım değerinin daha baskın olduğu kaynakların özelleştirilmesini içermektedir. Daha önce bozulmuş, görünmez ve verimsiz olan kaynakların üretken süreçler için tamamen hesaplanmış, ölçülebilir ve yüksek performanslı altyapı varlıklarına dönüştürülmesi hedeflenmektedir (Bresnihan, 2016; Clay, 2019; Edwards, 2013; Hernández-Mora & Del Moral, 2015; Vogelpohl, 2023).

Özel sektörün, bu kaynakları devlet kurumlarından daha verimli bir şekilde yönetebileceği varsayımı altında, mülkiyet veya yönetim haklarının kamu kuruluşlarından özel kuruluşlara devredilmesi süreci neoliberalleşme süreçlerini biçimlendirmektedir (Hodge & Adams, 2012). Genellikle kiralamalar, yönetim sözleşmeleri veya kamu varlıklarının doğrudan satışı gibi mekanizmalar şimdilik kontrolün kamu kuruluşlarından özel şirketlere devredilmesinde takip edilen yöntemlerdir. Temel mantık, kâr güdüsüyle hareket eden özel şirketlerin inovasyon ve verimliliği artırmak için güçlü teşviklerinin olmasıdır. Dolayısıyla, özelleştirme süreçlerinden beklenti devlet mülkiyetinden kaynaklanan kaynak yönetimindeki yozlaşmayı azaltarak (Petrova, 2014), kaynak kullanımının sürdürülebilirliğini, verimliliğini ve üretkenliğini arttırmasıdır. Tabii ki, bahsi geçen verimlilik toplumların refahı adına değil, piyasa aktörlerinin daha düşük girdilerle kaynak istismarını sürdürmesini sağlayacak türden bir verimliliktir. Bu hususta, Erensü (2018) devletin Soma'da kömür çıkarma operasyonlarının ton maliyetinin 130-140 Amerikan Doları civarında olduğunu belirtirken, özel sektörün ton maliyetini 23.80 Amerikan Doları'na çekmesinin ancak, maaşların düşürülmesi, iş güvenliğinin ve işyeri güvenliğinin önemsizleştirilmesi ve işçi haklarının hiçe sayılmasıyla mümkün olduğunun altını çizmektedir. Bu yüzden, klasik neoliberalizm anlayışımıza uygun bir şekilde, doğanın neoliberalleşme sürecinde de artan özel sektör imtiyazları karşısında, azalan istihdam güvenliği söz konusudur (Irvine, 2023; Kaup, 2014). Başka bir ifadeyle, büyük ölçüde kamu fonlarıyla finanse edilen modernizasyon projeleri yalnızca özel sektöre sağlanan imtiyazların artmasına hizmet etmektedir (Hernández-Mora & Del Moral, 2015).

Ekosistemlerin sağladığı çevresel hizmetlere ekonomik değer verilmesi, ham maddeyi, nihai ürüne çeviren doğrudan işletmecilik giderleriyle biçimlenmekten ziyade, ara ve yan malların farklı piyasa süreçleriyle değerleyen bir meta zincirini daha kapsamlı hale getirme gayreti içermektedir (Corbera, 2012). Örneğin, ormanlara yalnızca kereste sağlaması açısından değil, aynı zamanda küresel pazarlarda karbon kredisi şeklinde ölçülebilen ve satılabilen karbon yakalamadaki rolleri nedeniyle de bir değer biçilmesi gerekliliğinin altı çizilmektedir. Benzer şekilde, nasıl piyasa süreçleri kâr ve zarar ölçütleri üzerinden şekilleniyorsa, neoliberalizm, ekosistem hizmetlerinin de onarım ve tahribat ölçütleri üzerinden biçimlendirilmek zorunda olduğunun altını çizmektedir (Apostolopoulou & Adams, 2015; McAfee, 2012). Geliştiricilerin, başka yerlerdeki eşdeğer biyolojik çeşitliliği koruduğunu iddia eden biyolojik çeşitlilik bankalarından kredi satın alarak, neden oldukları çevresel zararı telafi etmelerine olanak tanınması doğanın neoliberalleşmesi sürecine önemli bir örnektir (Apostolopoulou vd., 2014). Apostolopoulou & Adams'ın (2015; 26) belirttiği gibi, ekolojik kayıplar numerik denkliklerine çevrilerek doğadaki parasal ve ekolojik zarara denk olarak kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, doğal sermaye hesaplaması doğa koruma için birincil mantıktır (Montes, 2019). Örneğin, yerel topluluklara, küresel fiyat volatiliyle başa çıkmak için, ağaçları haritalama, inceleme ve değerlerini hesaplama sorumlulukları yüklenebilmektedir (Toivanen & Kröger 2018). Söz konusu bu türden mekanizmalar, teorik olarak, genel biyolojik çeşitliliğin dengeli kalmasını sağlayarak çevresel kayıpları, ekonomik büyüme doğrultusunda dengelemeyi amaçlamaktadır (Apostolopoulou, 2016). Ancak, bu durum, çoğu zaman çevresel yüklerin yer değiştirmesiyle, daha zengin, gelişmiş bölgelerin çevresel etkilerini daha yoksul, daha az gelişmiş bölgelere aktarmasıyla sonuçlanabilmektedir (McAfee, 2012). Başka bir ifadeyle, Kuzey ülkelerinden çeşitli aktörler ve kurumların, Güney ülkelerindeki korumacılık girişimlerinden süregelen kâr elde etme arayışı mevcuttur (Sène, 2023).

Benzer şekilde, feda bölgeleri veya meta sınırları doğanın neoliberalleşmesi sürecine önemli bir aracı konumundadır (Smith, 2017; Toivanen & Kröger, 2018). Ancak, Güney ülkelerine iklim değişikliğiyle mücadele araçlarının test edilmesinde denek olma rolü dikte ediliyormuş gibi görünse de (Hernández-Mora & Del Moral, 2015), Böhm vd. (2012) BRIC'lerdeki⁷ seçkin grupların karbon piyasalarının kendi ülkelerinde

⁷ Bkz. Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin

genişlemesinde doğal çıkarları olduğundan bahsetmektedir. Şöyle ki, daha düşük tazminat giderleriyle doğa korumacılıktan daha yüksek gelir elde etme beklentisi Güney ülkelerinde mevcuttur (McAfee, 2012). Benzer şekilde, üst sınır ve ticaret sistemleri olarak da bilinen, ticareti yapılabilir kirlilik izinleri de neoliberal çevre stratejilerinin bir başka örneğidir. Bu sistemler, yayılabilecek kirlilik miktarına bir sınır koyarak, şirketlerin kirlileme izinlerini alıp satmasına olanak tanımaktadır. Doğal kaynakları kirlileme veya kullanma haklarının açık piyasalarda alınıp satıldığı karbon ticareti ve su hakları ticaret sistemleri gibi araçlar da benzer şekilde serbest piyasa kurallarının uygulanmasıyla şirketlerin süreç içerisinde emisyon azaltmaya gideceğini varsaymaktadır. Buradaki fikir, verimlilik için çabalayan şirketlerin emisyonlarını azaltacakları ve fazla izinlerini daha az verimli şirketlere satacakları, böylece en düşük ekonomik maliyetle kirliliğin azaltılmasını teşvik edecekleridir. McAfee'nin (2012; 106) deyişiyle, en büyük toplam koruma kazanımlarının, kıt fonların kirliliğin azaltılmasının veya önlenmesinin en ucuz şekilde sağlanabileceği yerlere harcanması durumunda ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Neoliberalizm taraftarları, kota mekanizmalarının çevre sorunlarına uygun maliyetli çözümler sağladığını, arz ve talep güçlerinin kirliliğin azaltılmasını ve kaynakların korunmasını yönlendirmesini teşvik ettiğini iddia etse de, kota uygulamaları, genellikle aşırı tüketim ve sürdürülemez kaynak yönetimini beraberinde getirmektedir (Drakopoulos, 2022). Örneğin, Mansfield (2004) kota sistemini, kaynakların kamudan alınarak, küçük ve belirli bir özel gruba tahsis edilmesi olarak nitelendirmektedir. Diğer taraftan, karbon ticareti planları, emisyon azaltma hedeflerine ulaşmanın genel maliyetini düşürerek, sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik mali teşvikler oluşturmak üzere tasarlanmıştır. Teoriye göre, emisyonlarını düşük maliyetlerle azaltabilenler, fazla izinlerini azaltmanın daha maliyetli olacağı kişilere veya şirketlere satacağından, bu durum şirketler için emisyonları azaltma konusunda mali bir teşvik yaratacaktır. Ancak, bu sistemler şirketlerin, çevresel sorumluluklarından doğayı birikim aracı olarak esneterek (Robertson, 2018) kurtulmalarına olanak sağladığı ve kirliliğin temel nedenlerini ele almada başarısız oldukları için sıklıkla eleştirilere maruz kalmaktadır. Örneğin, Braun (2015; 11), doğanın neoliberalleşmesini, "doğal sermayeyi", parasal biçimde dolaşımına olanak sağlayan, finansal sermayenin sömürmeye ve yönetmeye çalıştığı rant açığı olarak tanımlamaktadır. Wanner (2015), doğanın, doğal sermaye olarak tanımlanmasının, neoliberal kapitalizmin sürdürülebilirliği için bir gereklilik

olduğundan bahsetmektedir. Corbera & Brown (2010) karbon piyasasında bireyselleşme ve soyutlamanın uzmanlık ve teknolojiyle sürdürülmesiyle, bilim adamlarının, tüccarların ve araçların bu süreçlerden fayda elde etme potansiyelinin yüksek olduğunu aktarmaktadır.

Özel korunan alanların genişletilmesi ve özel yatırımlarla finanse edilen koruma çabaları da bu eğilimin bir örneğidir. Dünyanın birçok yerinde büyük araziler özel kuruluşlar tarafından satın alınarak, koruma bölgeleri olarak yönetilmektedir. Satın almalar, bazı durumlarda etkili korumaya yol açsa da, yerel toplulukların geleneksel topraklarından dışlanmasıyla da sonuçlanabilmektedir. Bu hususta, Sène (2023) yerel toplulukların neoliberal süreçte kriminalleştirilmesinin yükselen bir eğilim olduğunu belirtmektedir. Büscher & Igoe (2013), doğanın neoliberalleşmesi sürecinde, temaşanın doğal olarak spekülasyonları davet ettiğinden bahsetmektedir. Milne & Adams (2012) proje çalışanlarının, kimin ağaç kestiğinden ziyade ne kadar ağaç kesildiğini baz alarak, seçkinlerin arazi temizlemeye devam ettiği mülkiyet mücadelelerini doğallaştırdığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Shapiro-Graza (2013) ağaç kesmeme karşılığı yoksullara yapılan ödemelerin, yoksulları ağaç kesmeme hususunda motive etse de, yoksulluğun temel nedenlerini ele almadaki başarısızlığından bahsetmektedir.

Dolayısıyla, biyolojik çeşitliliğin, ekosistemlerin ve hatta belirli türlerin ekonomik varlıklar veya yatırım fırsatlarına dönüşmesi söz konusudur. Ancak, doğanın, yatırım fırsatına dönüşme sürecinde doğadan bir parçanın, doğadan bir başka parçayla kıyaslanabilir olması için standartlaştırma ve soyutlama gerekmektedir (Logan & Wekerle, 2008; Montes, 2019; Vogelpohl, 2023). Örneğin, Widengård vd. (2018) standartlaştırmanın, Avrupa Birliği (AB) dışındaki biyoyakıt projelerinin sürdürülebilirliğini basitleştirerek, birlik dışındaki biyoyakıt edinme sahalarının sürdürülebilirliğini hipotetik hale getirdiğinden bahsetmektedir. Apostolopoulou'ya (2016) göre, koruma girişimlerinin standartlara dayanması, konumsal özgüllükten yoksun soyut miktardaki biyolojik çeşitliliğin radikal bir şekilde kâr odaklı basitleştirilmesini dayatmaktadır. Korumacılık fonlarına erişim, korumacılık fonlarından dönecek kârlılığa göre, ekosistemlerin basitleştirilmesini içermektedir (Boda, 2018). Holmes (2012) iş adamları, hayırseverler ve doğa koruma STK'ları arasındaki artan etkileşimi, korumanın neoliberalleşmesinin ardındaki, kapitalizmin daha fazla birikim için doğa korumayla

etkileşiminden ve doğa koruma girişimlerinin, daha fazla koruma yapmak için kapitalizmle etkileşime girmesinden kaynaklandığından bahsetmektedir.

Koruma finansmanı gibi girişimler, yatırımcılara belirli çevresel sonuçlara dayalı olarak yatırımlarının geri dönüşünü sunarak, koruma faaliyetlerini finanse etmek için özel sermayeyi çekmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede, özel yatırımcıları doğanın korunmasını finanse etmeye teşvik ederek, piyasa teşviklerinin koruma hedefleriyle uyumlu hale getirmek amaçlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, bozulmuş ve az gelişmiş doğayı ıslah etmek adına harcanan her kuruşun azami geri dönüş sağlaması elzemdir (Bresnihan, 2016; Clay, 2019). Ancak, Lele vd. (2010) temel tasarım kusurları, kötü uygulama, homojen topluluklarla ilgili varsayımlar ve mülk güvenliğine yönelik dikkatsizlik veya yetersiz desteğin çoğu doğa koruma çabasını olumsuz etkilediğinden bahsetmektedir. Diğer taraftan, MacDonald (2010) doğa koruma kuruluşlarının giderek artan dış fon ihtiyacını karşılamaya dönük girişimlerinin, dünyanın dört bir tarafında sadece doğanın kullanım değerini değişim değerine dönüştürmekle kalmadığı, aynı zamanda doğayı, sermaye birikimi ve sermaye çıkarlarını korumak için bir araç haline getirdiğinden bahsetmektedir. Benzer şekilde, dış fon yakalamaya odaklanmak, metaforik olarak soyutlanmış karbona atanan değer, yalnızca karbon emtia alıcıları tarafından belirlenen düşük ve değişken fiyatlara dayanması anlamına gelmektedir (Osborne & Shapiro-Garza, 2018).

Bu ekonomik mekanizmaların yanı sıra, neoliberalizm çevre yönetiminin yerelleşmesini de desteklemektedir. Neoliberalleşme süreci, kaynak yönetimi sorumluluğunun ulusal hükümetlerden yerel otoritelere, topluluklara ve özel paydaşlara doğru kaydırılmasının çevre sorunlarını anlama ve yönetme konusunda daha verimli bir süreç olduğunun altını çizmektedir. Ancak, Purcell & Brown'ın (2005) yerelleşme tuzağı diye adlandırdıkları durum, yerelleşmenin gündemi adalet ve sürdürülebilirlik olan aktörleri güçlendirdiğine dair hiçbir kanıt olmadığından bahsetmektedir. McCarthy (2005), politika yapıcılarının topluluğu kaynak yönetiminde yetkilendirmelerinden ziyade, topluluk teriminin kendi başına, piyasa ilişkilerinde yabancılaşma, sömürü veya keskin eşitsizlikleri ele alabilecek nitelikte olduğunu varsaydığını belirtmektedir. Carton (2020), yerel ve yerelleşmeyi, küresel aktörlerin ve dinamiklerin yerel çevresel müdahalelere nasıl karıştığını gizleme, seçici bir şekilde görmezden gelme veya başka bir şekilde ifade etmekte başarısız olma eğilimini açıklamak olarak tanımlamaktadır.

Topluluklar arasında süregelen iktidar ilişkilerini gözetmeden gerçekleştirilen yerelleştirmeler genellikle seçkinlerin fayda edinimi veya bir grubun diğerine göre daha çok fayda edinmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu hususta, Rasch (2012), yerinden yönetimin, kökleri etnik kimliğe dayanan yerel yönetime biçim ve içerik kazandırmak için alan sağladığından bahsetmektedir. Örneğin, Gerber & Haller (2020) arazisi proje kapsamında kalan hanehalkı üyeleri yerine, şefler, yaşlılar ve hükümet memurları arasında yapılan anlaşmadan edinilen paranın, nerede ve kimin elinde yoğunlaştığının meçhul olduğunu belirtmektedir. Dahası araştırmacılar, yerel şeflerin enformasyona erişimi öncelikli olduğundan (Campion & Acheompong, 2014; Kenney-Lazar, 2018; Schoneveld vd., 2011) fayda edinimlerinin de yerel toplulukların üzerinde gerçekleştiğini bildirmektedir.

Diğer taraftan, doğanın neoliberalleşmesi süreci sadece yerel toplulukların süregelen kullanım haklarından dışlandığı bir konjonktürü biçimlendirmemekte aynı zamanda doğanın neoliberalleşmesi sayesinde veya doğanın neoliberalleşmesine rağmen yerel toplulukların arazilerini farklı çıkarılardan geri alması için yeni olanaklar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, Stiernström & Arora-Johnson (2022) açık an diye adlandırdıkları durumda, yerel topluluğun uzman bilgisine nasıl meydan okuyabilecek kapasitede olduğunu göstermektedir. Green & Adams (2015) neoliberalizmin oyunun kurallarını değiştirirken, yerel toplulukların yeni kuralları öğrenerek doğanın neoliberalleşmesi sürecine mukavemet gösterdiğinden bahsetmektedir.

Doğanın neoliberalleşme sürecini eleştirenler, hala çok sayıda toplumsal ve etik sorunlar olduğunu öne sürmektedir (Dempsey & Suarez 2016). Örneğin, neoliberalleşme sürecinde, ekonomik değerleri ekolojik, kültürel ve sosyal değerlerden daha ön planda tutma eğilimi mevcuttur (MacDonald, 2010; Martin-Ortega vd., 2019; Wanner, 2015). Doğanın ekonomik olmayan yönleri, kültürel önemi, yerli yaşam tarzlarını desteklemedeki rolü veya estetik ve manevi faydaları gibi, neoliberal çerçevelerde sıklıkla ekonomik edinimlerin gölgesinde kalmakta veya tamamen ihmal edilmektedir (Jadhav vd., 2017). Politika yapıcılar, kaynak çıkarma süreçlerinde ekonomik edinim söz konusu olduğunda, kaynaklara geleneksel erişim yollarının kısıtlandığını göz ardı etmektedir (Kumar, 2022).

Piyasa mekanizmalarına ve özel mülkiyete yapılan vurgu eşitsizlikleri daha derinleştirmektedir. Doğal kaynaklara erişim giderek daha fazla ekonomik iktidar

tarafından belirlenirken, mali açıdan rekabet edemeyen yoksul ve savunmasız topluluklar marjinalleşmektedir. Örneğin, Budds (2009), yukarıdan aşağı müzakere edilemez kararların yönetsel ve tarafsız olarak çerçevelenerek kimin kaynaklara erişeceğini ve kimlerin erişemeyeceğinin ekonomik iktidar tarafından belirlendiğini belirtmektedir. Correia'nın (2019) soya devleti diye adlandırdığı durumda, devletin tarım endüstrisinin çıkarlarını yoksulların iyi olma halini etkileyecek biçimde desteklediğinden bahsetmektedir. Erensü (2018) Türkiye'de milli enerji programının, arazi kullanım anlaşmazlıklarının hızla çözülmesi, mevzuat yüklerinin hafifletilmesi ve enerji altyapılarına yatırım yapmak isteyenlere himaye sağlanması, anlamına geldiğini belirtmektedir. Benzer şekilde, Piletić (2023) yeşil enerji teşviklerinden iş dünyasında en çok yararlananların, Sırp hükümetinin politikalarını destekleyenler olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum çoğu zaman kaynaklara erişim maliyetlerini arttırarak (Feitelson & Rosenthal, 2012), yoksul kesimler için daha az erişilebilir hale gelmesine ve dolayısıyla eşitlik ve adalete ilişkin endişelerin artmasına neden olmaktadır (Hernández-Mora & Del Moral, 2015; Ioris, 2012a). Doğal kaynaklara erişim giderek ekonomik zenginliğe bağımlı hale geldiğinden, neoliberal politikalar genellikle daha yoksul topluluklar için, geleneksel erişim yollarının azalması veya doğal kaynaklar veya turizm potansiyeli açısından artık değerli sayılan ata topraklarına erişimin kısıtlanması anlamına gelebilmektedir.

Artan gayrimenkul fiyatları, çiftçileri arazilerini satarak tarımsal üretimi terk etme konusunda cesaretlendirebilmektedir (Münster & Münster, 2012). Nihai olarak, doğa korumacılığı, savunmasız grupların arazilerini en yüksek teklifi sunan alıcıya satması anlamına gelmektedir (Sandberg & Wekerle, 2010). Bu anlamda, turizmi tarımdan çıkış için alternatifleştirmek ne tamamen başarısız ne de başarılı olarak tanımlanabilmektedir (Lyalld vd., 2020). Doğanın pazarlanabilir veya karizmatik yönlerine odaklanan projeler, daha az görünür ancak aynı derecede önemli olan ekolojik işlevleri göz ardı edebilmektedir. Örneğin, Holmes (2012), Afrika Parklar Ağı doğa koruma STK'sının, lemur, fil ve aslan gibi kârlı ekoturizm olanakları sağlayabilecek karizmatik türlerin korunmasını, daha içtenlikle ele aldığını göstermektedir. Rubis & Theriault (2020) orangutan koruma eğitimlerinin yerel topluluk için anksiyete krizlerine dönüştüğünden bahsetmektedir. Kaynakların güçlü kuruluşlar tarafından tekelleştirilmesi, temel hizmetlerin artan maliyetleri ve spekülasyon yatırımlar, yerel ekonomileri ve ekosistemleri

istikrarsızlaştırmaya devam etmektedir. West (2010) Papua Yeni Gine’de ilkel görüngülerin, yerel toplulukların geçim kaynakları pahasına, nasıl kahveye ilave karizmatik değer kattığını göstermektedir.

2.2.2. Neoliberal Süreçte Arazi Edinimleri

Dünya genelinde, 2008 finansal krizinden sonra, kemer sıkma, kuralsızlaştırma ve kamu mülkiyetine dönük özelleştirmeler, küresel çapta doğa-toplum ilişkilerini derinden değiştirmeye başlamıştır (Bormpoudakis, 2019, 549). Asya ekonomileri gibi kalabalık nüfuslu ekonomilerin yüksek kaliteli gıdaya yönelik talepleri, kıtlığı endişe kaynağı haline getirmiştir. Bu durum da, yerel toplulukların verimsiz olarak adlandırılan (mevcut /geçimlik) tarımsal üretim biçimlerini, üretken müdahalelerin bahanesi olarak tanımlanmasına sebebiyet vermiştir. Sınır ötesi yatırımlar üzerinde temel etkenlerden biri olan neoliberal ekonomik reformlar, gıda, enerji ve iklim krizlerinin üstesinden gelmek için dünya genelinde marjinal, boş ve kullanılabilir arazilerin potansiyelini harekete geçirmeyi kapsayacak bir çözüm sürecine işaret etmiştir (O’Delang vd., 2013; Schneider, 2014; Visser & Spoor, 2011; White vd., 2012).

2008 yılından itibaren, arazi ediniminin küreselleşmiş bir olgu olarak kavranmasında dikkate değer gelişmelerin, arazi edinimlerinin küresel yönetim gündemine hızla yükselmesi ve arazi edinimini düzenlemek için çok sayıda aktörün dahil olduğu çeşitli ölçeklerde küresel kural koyma projelerinin hız kazanması olduğu söylenebilir (Margulis vd., 2013; 4). New York Times ve Guardian gibi büyük medya organları “büyük arazi hücumları” hakkında hikayeler yayınlamış, uluslararası sivil toplum örgütleri hem çevresel hem de toplumsal söylemler üzerinden arazi edinimine karşı kampanyalar başlatmış ve ulusal hükümetler, yabancıların arazi mülkiyeti edinim prosedürüne yönelik politika, kurallar ve planlarda değişiklik yaptıklarını duyurmaya başlamıştır. Böylelikle, kamusal söylemde, arazi edinimi aniden tarım toplumunun karşı karşıya kaldığı en acil sorun olarak ortaya çıkmıştır (Larder, 2015; 839). Grain, “arazi edinimi” terimini ilk olarak, 2008 finans, gıda ve enerji krizi bağlamında Küresel Güney ülkelerindeki yabancı yatırımcıların büyük ölçekli arazi satın alımlarının yükselişine dikkat çekmek için kullanmıştır (GRAIN, 2008). Ancak, araştırmacılara göre, arazi edinimini, gezegenin daha yeni merkezlerinde yeniden yapılanan farklılaştırılmış tarihsel sermaye birikim süreçlerinin başka bir iterasyonu olarak tanımlamakta fayda vardır (Baglioni & Gibbon, 2013; Borras Jr. vd., 2012a; 2012b). Marjinalleştirilmiş gruplar ve

yerel arazi kullanıcıları pahasına arazi kontrolündeki derin değişikliklere ilişkin endişeler, arazi edinimlerini daha iyi anlamak için acil bir ihtiyacı harekete geçirmiştir. Yine, Borras & Franco (2012; 34), arazi edinimlerinin, endüstriyel Kuzey ile kırsal Güney arasındaki tarihsel olarak eşitsiz üretim ve meta zinciri üzerine inşa edilen endüstriyel kapitalizmle bir akrabalık bağı olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak, Sassen (2013; 26) çağdaş arazi edinimini, küresel ekonomi ve finansal piyasalardaki değişimlerle karakterize edilebilecek daha karmaşık bağlamlar tarafından yönlendirildiğini belirtmektedir.

Arazi edinimi sürecine ilişkin önsel bulgular, Güney ve Kuzey arasındaki eşitsizliğin, arazi kullanımını değiştirmeye dönük girişimlerde de sürdüğünü göstermektedir (bkz. Coscieme vd., 2016; Weinzettel vd., 2013). Ancak arazi edinimine karşı hükümetlerin reaksiyonunda ilişkisel farklılaşmalar bulunmaktadır. Hareketin yönünden bağımsız olarak, küresel düzeyde biçimlenmiş olan durum hükümetlerin arazi anlaşmalarındaki kilit rolü olarak tanımlanmaktadır (Wolford vd., 2013). Örneğin, Rulli vd. (2013; 893) arazi edinimini en az 62 ülkede gerçekleşen, küresel çapta 41 tane arazi edinen ülkenin varlığına dikkat çekerken, arazi edinimlerinin, Antarktika hariç tüm kıtaları etkilediğine dikkat çekmektedir. Ayrıca van der Ploeg vd. (2015), akademisyenlerin arazi ediniminin en az gerçekleşmiş olabilme beklentisinde olacağı AB'nin bile, arazi hücumları için sıcak bir rekabet alanı haline geldiğini belirtmektedir. Daha özel bir çerçevede Wolford vd. (2013) hükümetlerin arazi edinimine nasıl tepki gösterdiğine dair dört önerme geliştirmektedir. Söz konusu bu önermeler: 1) birçok devlet, marjinal arazi potansiyelinden elde edilen getirileri en üst düzeye çıkarmak için arazi anlaşmalarını aktif olarak teşvik etmektedir; 2) devletler, arazi edinimini gerçekleştirenler veya arazi edinimine katkı sunan ülkeler biçiminde kutuplaşmaktan ziyade, gıda, yabancı yatırımlar ve enerji ihtiyaçları açısından birbirleriyle süregelen karmaşık ilişkileriyle arazi edinimi sürecine eklemlenmektedir. Ülkeler içindeki aktörler, aynı zamanda, süregelen eşitsizliklerden yararlanarak arazi erişimine aracılık etmek için farklı çıkarlar doğrultusunda rekabete girişebilmektedir; 3) hükümetler arazi anlaşmalarına farklı tepkiler göstermektedir; 4) bir arazi anlaşmasını gerçekleştirmek için hükümetler, hukuki prosedürler ve kolluk kuvvetleri gibi devlet içindeki farklı iktidar odaklarının yanı sıra paramiliter güçler gibi gölgeli unsurlardan yararlanabilmektedir.

Arazi edinimine ilişkin çalışmalar, küreselleşmenin rolü (Margulis vd., 2013), devletin arazi yönetişimi üzerindeki rolü (Wolford vd., 2013) ya da etkilenen gruplardan

gelen politik tepkiler sebebiyle, aşağıdan yukarıya arazi tabanlı yatırımların yeniden ölçeklendirilmesi gibi, sürecin çeşitli boyutlarına değinerek önemli ölçüde büyümüştür (Hall vd., 2015). Başka bir ifadeyle, bir yanda, ana itici güçler, ihtiyaç duyulan sermaye yatırımını ve teknolojiyi, sermaye açısından yoksul ama kaynak bakımından zengin alanlara gıda, biyo-yakıtlar ve tarım dışı mallar üretmek için neoliberalizm yelpazesinde faaliyet göstererek getiren ulusötesi şirketlerdir (Borras & Franco, 2012; McKay, 2017; Messerli vd., 2013; Robertson & Pinstup-Andersen, 2010). Öte yandan, arazi satışı, kiralaması veya imtiyaz yoluyla arazi ile ilgili mülkiyet, kullanım veya kontrol haklarının devrini de içerdüğinden, arazi edinimi, hedef ülkenin yönetim düzenlemelerine, kalkınma stratejisine, mali kısıtlamalar ve göreceli siyasi istikrar gibi hükümetlerin eylem alanlarına bağlıdır (Lavers, 2012; Nally, 2014; Visser vd., 2012; White vd., 2012). Ayrıca, ulusötesi şirketlerin arazi anlaşmalarındaki varlığından bağımsız olarak, bazı hükümetler gıda ve enerji ihtiyaçlarını karşılamak için yabancı bir bölgede arazi edinerek arazi talep eden ülke konumunda faaliyet gösterebilmektedir (Rulli vd., 2013; 892).

Vaka çalışmaları, arazi edinimi için hedeflenen alanların genellikle geleneksel mülkiyet sistemleri, geleneksel kullanımlar ve müşterekler üzerinden yönetildiğini ortaya çıkarmıştır (D'Odorico vd., 2017; Dell'Angelo vd., 2017). Dolayısıyla, arazi kullanımı değiştirmeye yönelik bütün girişimler, yeni kaynak sınırlarında devam eden yeni mülkiyet kalıplarının inşasını ve doğa üzerinde kontrolü etkileyerek, politik iktidarı yeniden yapılandırıp sağlamlaştırmaktadır. Bu sayede, belirli aktörler için yeni fırsatlar yaratırken, diğerlerini yeni emek süreçleriyle biçimlenen yeni mahsuller, yeni aktörler, önceki arazi kontrollerine meydan okuyan pratikler ve yeni yasal araçlar, dayatılmış yetiştirme şemaları veya sözleşmeli çiftçilik uygulamalarını harekete geçirerek marjinalleştirmektedir (McCarthy vd., 2012; Peluso & Lund, 2011). Özellikle, sermaye tabanlı kuruluşlar ve hükümetler arasında yapılan büyük arazi anlaşmaları, yabancı sermaye fonlarını güçlendirirken, alıcı bölgelerde yaşayanların geçim kaynaklarının temelini oluşturan araziye erişimi sınırlandırmaktadır (Boamah, 2014). Kırsal topluluklar hala büyük oranda gelir yaratma faaliyeti olarak tarım temelli olduğundan, arazi anlaşmaları sonucunda arazi ve su kaynaklarına erişimin kaybı, hanehalkının gelir üretmedeki egemenliğinin kaybı anlamına gelmektedir (Davis vd., 2014).

Bununla birlikte, arazi kullanımındaki değişiklikler her zaman toplumsal üretim ilişkilerinde ve arazi mülkiyetinde değişikliklere neden olmayabilmektedir. Toplumsal üretim ilişkileri ve arazi mülkiyetindeki değişimlerde, farklı varyasyonlar mümkündür (Borras vd., 2012b; Hall, 2011). Örneğin, Edelman vd. (2013) yerel toplulukların mutlaka ve her zaman arazilerinden sürülmediğine veya yerinden edilmediğine dikkat çekmektedir. Bazıları sözleşmeli çiftçilik şemalarına veya diğer ortaklık düzenlemelerine dahil olmaktadır. Bazıları geçim araçlarını kendi rızalarıyla özel çıkarlara sunabilmektedir. Ayrıca Mamonova (2015), Ukrayna'da yüksek arazi mevcudiyeti ve düşük kırsal nüfus yoğunluğu nedeniyle, yerel nüfusun fiziksel olarak yerinden edilmeden nasıl arazi yatırımlarının gerçekleştiğini göstermektedir. Dolayısıyla arazi edinimleri ile bunlara karşı direniş arasında 1:1 rasyosuna rastlamak pek mümkün değildir (Borras & Franco, 2013). Şöyle ki, mekânlar daha önceki politik çekişme süreçleri, uzun süredir devam eden arazi mülkiyeti ve kullanım kalıpları tarafından şekillendirildiği için, farklı insanlar, bir dizi değişken ve görelî ekonomik, politik, süregelen toplumsal oluşumlar ve kültürel faktöre dayalı olarak, arazi edinimi deneyimini farklı algılamakta ve yorumlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, süreçler, yeni mülkiyet biçimleri ve emek yapıları ile esnek mahsuller gibi ortaya çıkan değer zincirleri tarafından manipüle edildiğinden, arazi anlaşmalarından etkilenen insanların bireysel ve toplu politik tepkileri olarak koşulları ve hesaplamaları verili olarak kabul etmek mümkün değildir (Borras vd., 2013; Borras & Franco, 2013; Edelman vd., 2013; Hall vd., 2015; White & Dasgupta, 2010). Ancak, konjonktürün yarattığı materyal koşulların önemli bir neticesi, seçkinlerin fayda edinimi, hükümet müdahaleleri veya piyasaya daha fazla entegrasyon yoluyla yerel toplulukların imtiyaz haklarının sürekli aşınma eğiliminde olmasıdır (Borras & Franco, 2013; De Schutter, 2011; Friis & Nielsen, 2016; Li, 2015a; Moyo, 2011; Neef vd., 2013; Scheidel vd., 2013; Schoneveld vd., 2011).

Dolayısıyla, çağdaş arazi edinimi, nispeten geniş arazilerin kontrolünün ele geçirilmesi veya yerel veya dünya pazarlarına gıda arzını arttırmak ya da hedef ülkede gıda güvencesi olmayan yoksul insanları yerinden ederek bir yatırım getirisi elde etmek için bir şirket, kâr amacı gütmeyen kuruluş veya kamu alıcısı tarafından büyük ölçekli arazi ve kaynak edinimidir (Akram-Lodhi, 2012; Borras & Franco, 2013; Edelman vd., 2013; Visser vd., 2012; White vd., 2012). Arazi edinim süreçleri, doğal olarak, arazi kullanımını sömürücü karaktere dönüştürdüğünden dolayı, asimetrik iktidar ilişkileri,

mülksüzleştirme biçimleri, sosyal-mekânsal ilişkilerde çözülme, çitlemeler, bölgeselleştirme ve formelleştirme süreçlerini kapsayarak, “kontrol edinimi”, ve “arazi kontrolü” gibi edinme olgusunun çeşitli spektrumlarını içinde barındırmaktadır (Borras vd., 2012b; Margulis vd., 2013; Sanchez-Ayala & Areiza-Tapias, 2019; Peluso & Lund, 2011).

2.2.2.1. İlkel Birikim Üzerinden Arazi Edinimleri

Eğer Karl Marx’ın, Karl Polanyi gibi, araziye doğayla denk tutma gibi bir kavrayışa sahip olmadığını düşünürsek (Banoub vd., 2021), Marx’ın ilkel birikimdeki açıklamalarının doğrudan doğadaki değişimleri değil, ancak arazi kullanımındaki değişimlerle birlikte kapitalist üretim tarzının kendinden önceki üretim tarzlarıyla ayrıştıran unsurları açıklama girişimleri olduğu görülebilmektedir. Castree’nin (2003; 278) belirttiği gibi, Marx’ın ajandasında kapitalist üretim tarzına geçişle birlikte, doğrudan doğadaki değişimi açıklama niyeti oldukça azdır. Bunun yerine, Marx kapitalist üretim tarzıyla ortaya çıkan yeni sınıf ilişkileriyle çevresel değişimi açıklama niyetindedir. Başka bir ifadeyle, Marx yöntemsel olarak, çevresel değişimi çevresel değişimin kendisi üzerinden açıklamak yerine, çevresel değişimi sınıf mücadelesinin motivasyonları üzerinden açıklama eğilimindedir. Tabii ki, ilki veya daha güncel adıyla “beşeriyet dışına dönüş” (Büscher, 2022; 55) toplumsal sınıfların doğayı değiştirmek ve dönüştürmek üzerindeki motivasyonlarını çevresel dönüşüm süreci içerisinde dışlama riskini hala içerisinde barındırmaktadır (Greco, 2022; 92). Veya, beşeriyet dışına dönüş tartışmasından bağımsız olarak, eğer farklı sınıfların çevresel değişimi örgütlemek üzerindeki farklı motivasyonlarına yeterince önem verilmezse beşeriyet dışına dönüş tartışmasının varacağı nokta, Ribot’un (2011; 1161) deyiimiyle nedenselliği doğallaştırarak, sorumluluğu yumuşatmaktır.

Diğer taraftan, ucuz doğanın kapitalist edinimi belirtilenin aksine, doğrudan olmaktan oldukça uzaktır (Banoub vd., 2021). Çevresel dönüşümü açıklamada bu yöntemsel ve kavrayış farklılıklarına rağmen, Marx’ın kapitalist üretim tarzını öncüllerinden ayırtmak için kullandığı kavramlar hala güncelliğini korumaktadır. Bu yüzden, bu araştırmanın bu alt başlığında, günümüzde araştırmacıların doğa üzerinden birikim sürecini açıklama girişimlerinde, ilkel birikimin daha önce kapitalist birikim dışında kalan alanların, kapitalist birikim içerisine dahil edilmesindeki kilidi açma rolünün devam ettiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, bu alt başlıkta, ilkel birikimi

kavramsal olarak emek sömürüsü yoluyla üretilen artıkların birikimi olan kapitalist birikimden ayrıştırarak, çitlemeler, zora dayalı tahliyeler, kamulaştırmalar yoluyla kapitalist edinimin alt yapısını oluşturan (Bin, 2018), Marx'ın (2010; 359) teolojik metaforla açıkladığı gibi, orijinal günah ile sınırlı kalması gerekliliği vurgulanmaktadır. İlkel birikim gerçekten, Brass'ın (2010; 26) belirttiği gibi, tarihsel konjonktür ve şiddetin kullanımı açısından ayırıcı özelliklere sahiptir. Ancak, söz konusu çevresel değişim veya neoliberalizme kadar veya bugüne kadar kapitalist birikim dışında kalan alanların birikim sürecine dahil edilmesi olduğunda, Marx'ın ilkel birikimi, sermaye birikiminin tarih öncesine dair bir aşaması olarak tanımlamasının aksine (Marx, 2010; 360), devam eden bir süreç olduğunun altı çizilmektedir (De Angelis, 2001; Kelly, 2011; Mezzadra, 2011; Suell, 2022).

Marx'ın, devletin, ilkel birikimdeki rolüne ilişkin eleştirisinin çağdaş geçerliliği, özellikle küresel Güney'in eşitsiz ve tamamlanmamış gelişimini gözettiğimizde (Glassman, 2006), devam eden neoliberal küreselleşme süreçlerinde mevcudiyetini korumaktadır. Başka bir ifadeyle, devlet destekli özel mülkiyetin henüz devreye girmedikleri bölgelerde, ilkel birikimin kilidi açma konusundaki rolü neredeyse tartışmasızdır (Hall, 2012). Günümüzde hala neredeyse, kamusal zenginliğin özel mülkiyete aktarıldığı her koşul ilkel birikimi biçimlendirmektedir (McNaughton, 2015). İçeriden bilgi alma, yasal mekanizmalar, planlama mekanizmaları ve millileştirme politikaları aracılığıyla, kamu arazilerinin özelleştirilmesinin iyi bağlantıları olan bireylere ve yükselmekte olan yerel şirketlere fayda sağlamak için kullanılması ve suistimal edilmesi neoliberal yapılanma sürecinde sıklıkla karşılaşılan durumlar olarak tabir edilmektedir (Mbiba, 2017). Söz konusu bu durumun temel sebebi, uzak ve geri kalmış diye tabir edilen bölgelerde, sermayenin rantçı devlet gücünü güçlendirmesidir (Harriss-White vd., 2009). Veya uzak ve geri kalmış olarak tabir edilen bölgelerde görece ucuz arazi ve meta sınırlarının sürekli varlık gösterme potansiyelinin olmasıdır (Mostafanezhad, 2020). Veya uzak ve geri kalmış olarak tabir edilen insan topluluklarının, uygarlaştırma retoriği altında, ilkel birikimin sürekliliği için yeni emek ve kaynak havuzları sağlamasıdır (Somerville, 2020; Weldemichel, 2022).

Bütün bu olgular, ilkel birikimin yeni kaynak sınırlarında tesis edilerek, doğal sermayenin küresel piyasa tarafından edinimi serbest bırakmak amacı taşımaktadır (Sullivan, 2009). Neoliberal süreçte karşılaşılan doğal bariyerlere rağmen (O'Connor,

1988), doğanın ancak kapitalizm aracılığıyla ve kapitalizm tarafından kurtarılabileceği kanısı temel retorik haline gelmiştir (Büscher, 2009). Bu yüzden, Brass'ın (2010) deyişiyle, Marxist teoride kapitalizmin tarih öncesi aşamasına tekabül eden ilkel birikimi, neoliberal birikim projesi içerisinde yer alan ve onun simgesi olan bir vahşi kapitalizm biçimi olarak görmede fayda vardır. İnce'nin (2014) deyişiyle, aktörler değişirken, senaryo, müştereklerin çitlenmesi, köylülüğün mülksüzleştirilmesi ve özgür emeğin yükselişi şeklinde sabit kalmakta, arazi imtiyazlarının genişlemesi, zora dayalı mülksüzleştirme vakalarının doğal sonucu, olarak karşımıza çıkmaktadır (Hall, 2012).

Dolayısıyla, mülksüzleştirmenin etkileri ile toprak hakları, kendi kaderini tayin etme ve siyasi temsil konusunda devam eden mücadeleler, yerel topluluklar ile devlet arasındaki ilişkilerin belirleyici değişkenleri olarak kalmaktadır (Grewcock, 2018). Modern devletler, kuralsızlaştırmayı, özelleştirmeyi ve toplumsal ve kamusal varlıkların aşınmasını teşvik eden politikalar yoluyla, zenginlik ve iktidarın küresel kapitalist seçkinlerin elinde yoğunlaşmasını kolaylaştırmaya devam etmektedir. Yerel topluluk arazilerinin, madencilik veya tarım ticareti için mülksüzleştirilmesi, su ve doğal kaynakların özelleştirilmesi, devletin sermayenin çıkarlarını koruma ve genişletme pahasına ilkel birikimin modern yinelemeleri olarak görülebilir (Ayelazuno, 2011; Bieler & Moore, 2023; Goner & Rebello, 2017; Jaffee & Newman, 2013; Perreault, 2013). Örneğin, Özsu (2019) hukuki kuralların ve yasaların arazi edinimlerine tepki için yürürlüğe girmesinden ziyade, öncelikli olarak, arazi edinimlerini mümkün kılmak için devreye sokulduklarından bahsetmektedir. Başka bir ifadeyle, hiçbir zaman yoksulların arazi kullanımındaki hak iddialarına destek sunacak kanıtlar fiziki veya somut bir mevcudiyete sahip değildir (deVore, 2018). Zaman zaman anayasal kararlarla yoksulların lehine kullanım hakları yeniden tesis edilmesine rağmen, bu kararlar fiili durumda, köylülerin tahliyesini engelleyecek veya şirketlerin özel mülkiyet iddialarını pekiştirecek saldırıların önüne geçememektedir (Gómez vd., 2015). Bu sayede, arazi imtiyazları edinilebilmekte, arazi üzerinde yaşamakta ve geçimini sürdürmekte olan topluluklar yeniden yerleştirilebilmektedir (Weldemichel, 2022). Dahası, devletin, finansal çöküşler ve ekonomik gerilemeler gibi kapitalizmin krizlerini yönetmedeki rolü sıklıkla, eşitsizlikleri daha da derinleştiren ve devletin kapitalist birikim dinamiklerindeki ortaklığını ve aracılığını vurgulayan bir süreç olan, kayıpların toplumsallaştırılarak, toplumsal çatışmaların körüklenmesi ve kârların özelleştirilmesini içermektedir

(Cinemre, 2023; Hameiri, 2012). Şirketlerin gevşek çevresel düzenlemeler sebebiyle, edindikleri kârlardan çevresel maliyetler dışlanırken, yoksulların kaynak istismarı arayışları, sıkı, baskıcı ve zorlayıcı çevresel düzenlemelere tabi kılınmaktadır (Okorie, 2018).

Bu yüzden, devletin, kapitalist üretim tarzı içerisinde üstlendiği, hem kapitalist birikimi sağlamak için kolaylaştırıcı rolü, hem de birikimin önündeki engellerin kaldırılmasındaki hakemlik rolü, yeniden dağıtımı hedefleyen politikaları ilkel birikimin bir retoriği haline getirmektedir. Adnan'ın (2013) belirttiği gibi, yeniden dağıtım reformları hedeflenen yoksul kullanıcılara politika tahsislerini ulaştırmasından ziyade, yeniden dağıtım reformları zengin köylüleri daha fazla arazi edinme doğrultusunda tetikleyici etkilere sahiptir. Görünüşte yoksulların geçim kaynaklarının iyi olma halini ıslah etmeye yönelik olarak takdim edilen projeler, Türkiye'de Güneydoğu Anadolu Projesi gibi (Goner & Rebello, 2017), yoksullar için vaat edilen geçim olanaklarından dışlanma, geniş ölçekli sermaye için birikim sağlayabileceği devlet destekli yeni yatırım fırsatları edinme anlamına gelmektedir. Tabii ki, kalkınma programları aleni bir şekilde kapitalist genişlemeyi teşvik ederken, kalkınma programlarının ilkel birikim kurbanlarının hayatta kalmaları için temel gereksinimlerini sağlama beklentisi nafiledir (Paudel, 2016). Hükümetler, bir zamanlar kolonilerin boyun eğdirilmesinde olduğu gibi, ilkel birikimi sağlamak için, yerel toplulukların kaynak kullanımını uygarlaştırmaya yönelik müdahaleleri, ırksal ve cinsiyetçi iş bölümü, geçim alanlarına erişim kısıtlamaları, şiddet ve zorbalık içeren yerinden etmelere rağmen meşru görmektedir (Suell, 2022; Thakholi, 2021; Thakholi & Koot, 2023; Weldemichel, 2022). Özellikle özel milislerle veya şirketler tarafından istihdam edilen güvenlik görevlileri ile, devletin kolluk kuvvetlerini yanyana bir şekilde, yoksul köylüleri yerinden eden taraf olarak görmek, neoliberal süreçte bilindik manzaralara dönüşmektedir (Gómez vd., 2015). Dolayısıyla, ilkel birikim, arazi kullanımı üzerindeki geleneksel sosyo-ekonomik ve kültürel kısıtlamaları günümüzde hala kaldırma eğilimindedir (Mels, 2014).

2.2.2.2. Mülksüzleştirerek Birikim Üzerinden Arazi Edinimleri

Harvey'in mülksüzleştirerek birikim kavramının, sermaye birikim süreçlerini açıklamada etkisi yüksektir. Ancak, araştırmacıların, hem Harvey'in, Marx'ın ilkel birikim kavramını bir adım ileriye götürmek amacıyla öne sürdüğü mülksüzleştirerek birikim kavramına, hem de arazi edinimi ve doğa üzerinden birikim süreçlerini

açıklamada kavramsal, kuramsal, tarihsel ve toplumsal yeniden üretim ilişkilerinin işleyişiyle ilgili itirazları bulunmaktadır. Örneğin, Levien (2012; 937), mülksüzleştirerek birikim kavramının, arazi edinimi bilgi birikiminde vakaların büyük çoğunluğunda güçlü bir açıklayıcılığa sahip olmasına rağmen, literatürde, resmi ekonomik sürecin işleyişiyle mi yoksa ekonomi dışı güç kullanımının mı tam olarak mülksüzleştirerek birikimi tanımlandığına dair süregelen bir kafa karışıklığı olduğundan bahsetmektedir. Korfiati (2020; 1134), Harvey'in, her ne kadar devletin, kurumların ve sermaye temsilcilerinin mülksüzleştirerek birikim sürecinde hayati bir aracılık rolü oynadığını vurgulasa da, mülksüzleştirerek birikim sürecinde söz konusu bu araçların rolünün çözümlenmesinin analitik düzlemde soyut kaldığını göstermektedir. Hall (2013; 1583) bir adım ileriye giderek, arazi edinimi literatüründe, mülksüzleştirerek birikim kavramının 1) kapitalist krizlere mülksüzleştirici tepkiler; 2) ekonomi dışı sermaye birikim araçlarının kullanılması 3) kapitalist toplumsal ilişkilerin yaratılması, genişletilmesi ve üretilmesi şeklinde farklı kullanımlara sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Hall (2013; 1592), Levien'in mülksüzleştirerek birikimi yeniden yapılandığı argümanları destekleyecek şekilde, arazi edinimlerinin sadece ekonomi dışı yollarla gerçekleştirildiği sürece edinim veya mülksüzleştirerek birikim olarak tanımlanabileceğinin altını çizmektedir. Yine, Hall'ın (2013; 1588) argümanlarında arazi edinimlerini açıklamada araştırmacıların mülksüzleştirerek birikim kavramını işlevselleştirmesine dönük temel kritik, araştırmacılar tarafından mülksüzleştirmenin ve mülksüzleştirmeye karşı gerçekleşecek taban seslerinin yüksekliğinin doğrudan veya verili kabul edilmesidir. İnan & Albulut (2022) benzer şekilde, önceki bilgi birikiminde, insanların sermaye birikimi için orada bir yerde kendilerinden artı değer çıkarılacak günü beklemekte olan, mülksüzleştirerek birikimin pasif alıcıları olarak doğrudan kabul edilmesinden söz etmektedir. Yabancılaşma sürecini denklemden çıkartarak, anomaliyi teorinin merkezine çekmekten kaçınsa da, Paudel (2016), mülksüzleştirmeden birikimin gerçekleşebileceğini göstermiştir. Kaynak istismarına yönelik sermaye birikiminin yeni bir alana yayılmasında devletin ana aktör olarak mülkiyet transferini zora dayalı gerçekleştireceği prensibinin, mülksüzleştirerek birikimin açıklama gücünü sınırlandırdığını vurgulayan Frederiksen & Himley (2020; 60), uluslararası kaynak çıkarma endüstrisinin kötü itibarından kaynaklı baskın kirlenme ve istismar söylemlerinin aksine, kaynak çıkarma sürecinin daha sessiz işlediğinden bahsetmektedir.

Arazi kullanımında doğrudan olmayan istismar yöntemlerinin de mevcut olduğu düşünüldüğünde (Giraldo & Rosset, 2018; 551), araştırmacıların, birikim sürecinde mülksüzleştirme olgusunu doğrudan kabul etmesine neden olabilecek birçok olgu mevcuttur. Örneğin, politika yapıcılarının hiçbir somut kanıta dayanmadan, pastoralistleri geniş çaplı çevresel bozulmalardan sorumlu tutmaları (Bergius vd., 2020; Howson, 2017; Huckleberry, 2024), etnik kriminilizasyon (Gonzalez-Duarte, 2021), erişim kısıtlamaları (Kicheleri vd., 2018; Rai et vd., 2019; Satizábal & Batterbury, 2018; Siamanta, 2019; Srivastava & Mehta, 2023), zayıf topluluk rızası ve zayıf istişare süreçleri (Avila-Calero, 2017; McSweeney vd., 2018; Normann, 2021), yeni kaynak ve meta sınırlarında doğrudan üreticilerin üretim araçlarından zor kullanarak ayrıştırılması (Bair & Werner, 2011; Barney, 2009; Carmody & Taylor, 2016) ve kalkınma, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilirlik gibi ironik söylemlerin (Büscher, 2015) biçimlendirdiği sosyo-ekolojik müdahalenin olası sonuçlarını gösteren, mülksüzleştirerek birikimin jeneriğine dönüşmüş durumlar bulunmaktadır. İronik olarak, yerel toplulukların kapasite geliştirmesine dönük projeler, iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum gibi (Giles & Stead, 2022), piyasa aktörlerinin iştirakinden sonra, politika deneklerinin maddi durumundaki belirsizliklerle ilgilenmekten ziyade, özel sektör girişimlerinden fon yakalamak için daha çok çaba sarf etmektedir. Tazminat programları bile, arazilerin uzun bir süre boyunca sağlayabileceği ekonomik üretkenlik yerine, bir emtianın sadece tek seferlik değişim değerini baz almaktadır (Green & Baird, 2016). Bu denli basitleştirmeler arazinin değişim değeri üzerine pazarlıkları kişiselleştirerek (Leitner & Shepard, 2018; Siamanta, 2019), arazi ve kaynakları bazı aktörlerden diğerlerinin lehine olacak biçimde yabancılaştırmaktadır (Howson, 2017).

Çoğu zaman topluluk arazilerinden edinilen gelirler topluluk üyeleriyle paylaşılmamaktadır (Rai vd., 2019). McCarthy & Thatcher'ın (2019) belirttiği gibi, karar alıcılar, mevcut arazi kullanımları ve yerel topluluk haklarını görmezden gelerek, haritalar ve veri setleri aracılığıyla arazinin, yatırım aracı olma potansiyelini daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla, devletin, bazıları için birikim diğerleri için mülksüzleşme anlamına gelebilecek sermaye birikimine tahsis edilmiş alanları, boş, müsait, düz ve statik olarak algılama eğilimi mevcuttur (Satizábal & Batterbury, 2018; Siamanta, 2019). Tazminat kapsamında değerlendirilebilecek olan işçileştirme vaatleri benzer şekilde geçim olanaklarını yitirmiş toplulukların, sermaye birikimini kolaylaştıran

daha güvencesiz istihdam biçimlerine yönlendirmektedir. Bu hususu, Edelman vd. (2013; 1519) araziye ihtiyaç duyulduğu, emeğe ihtiyaç duyulmadığı zaman toplulukların topraklarından çıkarıldığını, sermayenin araziye ve emeğe ihtiyaç duyduğu durumlarda köylülerin ücretli emekçilere dönüşmesi ve işgücü piyasasının oluşumuna katkıda bulunması şeklinde özetlemektedir. Dahası, Li (2009a; 2009b), sermayenin artık işgücüne ihtiyaç duymadığı durumlarda, yoksul kesimlerin geçimlik bir ücret edinmeye ulaşma imkânının olmadığından bahsetmektedir. İşçileştirme vaatlerine dair kapsamlı bir araştırma yürüten Nanhthavong vd. (2022; 13-15), 1) işçileşmeden mülksüzleştirme; 2) sınırlı işçileşme ile mülksüzleştirme; ve 3) olumsuz koşullar altında yarı işçileştirme şeklinde bulgularını genelleştirmektedir. Ocampo & Schmitz, (2022) şirketler lisans sağladığı sürece, yerel madencilerin maden sahalarına erişim hakkı olduğunu belirtmektedir. Görünüşte, araştırmacıların mülksüzleştirmeyi doğrudan kabul etmesinde, çevre sorunlarının büyük yatırım alanlarına dönüşmesinin de etkisi vardır (Cavanagh & Benjaminsen, 2017). Yenilenebilir enerji girişimleri kapsamında karbondioksit bile takas edilebilir bir emtia haline dönüşmüştür (Chandrashekeran, 2021). Örneğin, Yunanistan'da belirsiz kadastro uygulamaları sebebiyle özel mülkiyet statüsünde yer alan araziler kamu yararına, orman veya mera statüsüne çevrilerek, yenilenebilir enerji operatörlerinin uygun maliyetlerle kiralayabileceği güçlü yatırım teşviklerine dönüşmektedir (Korfiati, 2020). Veya mekânsal düzenlemelerin, sermaye birikiminin ölçeği ve kapsamını genişletmesini kolaylaştıracak şekilde çevresel yönetimi yeniden ölçeklendirme girişimleri benzer şekilde mülksüzleştirmeyi bir jenerik haline getirmektedir (Ekers & Prudham, 2015).

Ancak, araştırmacıların önsel beklentilerinin aksine Hall vd. (2015), birçok durumda, geçimleri bir arazi anlaşması nedeniyle tehdit altında olan küçük çiftçilerin, yatırımcılara arazi kiralamayı memnuniyetle kabul ederek, istihdam sağlama sözü veren şirketlerin bünyesinde ücretli emek olmaya kendi rızalarıyla katıldıklarından bahsetmektedir. Dahası, Hall vd. (2015) arazi edinimlerinin sadece yerinden etme üzerinden değil, aynı zamanda değer zincirlerinin genişletilmesini ve üretim ve bölgeler üzerindeki şirket kontrolünü içerdiğine işaret etmektedir. Woods (2020), topluluk içinden simsarların yerel topluluğa tarımsal üretim için girdi sağlama ve simsarların sağladıkları girdi sağlama kredilerine karşılık, topluluk üyelerinin elde ettikleri tarımsal ürünleri simsarlara geri satmak zorunda oldukları bir gayri-resmi anlaşma çerçevesinde oluşan

meta-zinciriyle yerel topluluğun refahtan boşandığını göstermektedir. Li (2019; 46) yağmacılığın plantasyon değer zinciri içerisinde yer alan bütün bireyler tarafından içselleştirildiğinden bahsetmektedir. Srivastava & Mehta (2023), topluluğun himaye arayışının bir ayağının devlete diğerinin, plantasyondan sağlanan kurumsal sosyal sorumluluk projelerine bağlandığını göstermektedir.

Dolayısıyla mülksüzleştirerek birikimin giriştiği teorik açıklama yukarıda belirtilen birçok ampirik kanıtla yeniden gözden geçirilince, hanehalkının sistemin sürücülerinin bir pasif alıcısı olmasından ziyade, sistemi aktif bir biçimde kendi çıkarları doğrultusunda yeniden biçimlendirmeye çalışan aktörler olarak kabul edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak, Harvey'den yola çıkarak Fairhead vd. (2012) halihazırda hanehalkı çeşitli çıkarlardan arazisini geri almayı başarsa bile sürecin devamındaki yabancılaşmanın kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Gerçekten, çeşitli vakalardan sunulan ampirik kanıtlar, hanehalkının çeşitli çıkarlardan arazi talep etme biçimlerinden kaynaklanan bu anomaliyi teorinin merkezine çekip normalleştirmek konusunda önemli bir aşama kaydetmiştir. Şöyle ki, Astuti ve McGregor (2017) arazi edinimleri kötü, yerel topluluk arazi talepleri iyi, şeklinde bir ikilemden ziyade, arazi edinimleri ile yerel topluluğun arazi taleplerinin nasıl örtüşebileceğini ortaya koymaktadır. Stiernström & Arora-Johnson (2022), yerel topluluğun nasıl kendilerine dikte edilen uzman bilgisine meydan okuduğundan bahsetmektedir. Bu yüzden ampirik kanıtların sindirilip, teorik kestirimin önerdiği perspektiflerin biçimlendirilmesinden ziyade, ampirik kanıtlardan elde edilen anomalilerin teorinin merkezine çekilip normalleştirilmesi, mülksüzleştirerek birikimin, doğa üzerinden birikim süreçlerini açıklamada önemli bir program olarak kalmasını sağlayacaktır.

2.2.2.3. Arazi Ediniminde Aktörler

Latour'a (2005; 260) göre, araştırmacılar, her yeni toplumsal durumda, birbiriyle ilişkili olgulara dair kavrayışları yeniden düzenlemek zorundadır, çünkü önceki tanımlamalar, yeni toplumsal birleşimlerde bir şekilde anlamsız hale gelmektedir. Başka bir ifadeyle, standartlaştırılmış bir açıklama yönteminin aynı küçük repertuarını başka bir toplumsal gerçekliği açıklamak için başvuru da bulunmak, açıklanması amaçlanan toplumsal gerçekliği mevcuttaki küçük repertuarın bir başka versiyonuna çevirmektedir. Latour'un (2005) toplumsal olanı özel bir alan, belirli bir alan veya belirli bir tür şey olarak tanımlamaktan ziyade, yalnızca yeniden birleşme veya bir araya getirme olarak

tanımlamasındaki temel mantık budur. Yeni birleşimleri açıklamak için halihazırda toplanmış eski repertuarlara başvurmak, kasıtlı beşeri eylemler ile nedensel ilişkilerin maddi dünyası arasında önsel bazı sahte asimetrielerin empoze edilmesine neden olmaktadır (Latour, 2005). Bu yüzden, Latour (2005; 6) aktör ve aktantların nedensel etkileşimlerinde birinin diğerine asimetrik üstünlüğünden ziyade, simetrik bir nedensellik üzerinde durulması gerektiğini vurgulamaktadır. Aktantları göz önünde bulundurduğumuzda, aktörlerin eylemi gerçekleştirirken kasıt üstünlüğü mevcut gibi gözükmemektedir. Ancak, aktörlerin kasıt edinimi, materyal dünyayla etkileşimleri neticesinde gerçekleşmektedir (Latour, 2005; 251). Başka bir ifadeyle, kendi başına herhangi bir anlamdan yoksun olan gerçekler dünyasındaki tek yorumlayıcı aktörler, amaçlı insanlar, kasıtlı kişiler ve bireysel ruhlar değildir (Latour, 2005; 244). Toplumsal birleşimlerin yeniden bir araya getirilmesinde, Latour'un (2005; 107) deyiimiyle, nesneler konuşmaz, balık ağlarının tutkusu yoktur, sadece insanların kasıtı vardır, ancak aktantların ampirik sınırları zorlayıcı bir şekilde toplumsal bağlara dahil edilmesi gerekmektedir.

Şüphesiz, çevresel amaçlarla önceki kullanıcıların yerinden edilmesi (Fairhead vd., 2012), çevre adına önceki arazi kontrolü biçimlerine meydan okumalar (Peluso & Lund, 2011), ve çevre adına süregelen arazi kullanımını değiştirmek için bir araya gelen yeni tür ittifaklar (Fairhead vd., 2012; Rocheleau, 2015), gibi arazi kullanımındaki yeni birleşimler, arazi edinimi bilgi birikiminde aktör ağ kuramının kullanım alanını genişletmiştir. Borrás & Franco'nun (2013), arazi anlaşmalarında çekişen tarafların, arazi kullanımını farklı başlangıç noktalarından ele aldığını belirtmesi, aktör ağ kuramının arazi edinimi bilgi birikiminde kullanımının önemini özetler niteliktedir. Arazi edinimi bilgi birikiminde ortaya çıkan yeni birleşimlerde, Borrás & Franco'nun (2013; 1726) deyiimiyle, aktörlerin birbirleriyle çekişen rolleri uluslararası kuruluşlardan başlayarak genişletildiğinde, uluslararası kuruluşlar, küresel çevre gündemlerinin belirlenmesinde REDD+ girişimleri gibi, korumacılığa dönük politikalar, çerçeveler ve mekanizmalar formüle etmektedir. Bu politikalar, ormanların korunmasına yönelik mali teşvikler yoluyla iklim değişikliğini hafifletmek için tasarlanmıştır. Ancak, politikaların uygulanışı genellikle yerel topluluklar için kaynaklara erişim kısıtları veya eşitsiz fayda paylaşımı anlamına gelmektedir. Örneğin, Lund vd., (2017), yapılan yatırımın yüksekliğine rağmen REDD+ projelerinin kazan kazan vaatlerinin gerçekleşmediğini belirtmektedir. Borrás

vd. (2013) esnek mahsul düzeninde, gelecekte REDD+ sözleşmelerinin gerçekleşme olasılığının bile araziye yönelik spekülâtif hücumlara neden olabileceğinden bahsetmektedir. Çok taraflı kalkınma bankaları ve uluslararası finans kurumları da büyük ölçekli çevre projelerine fon sağlayarak katkıda bulunmaktadır. Bu projeler sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlasa da, bazen yerel sosyal ve ekonomik etkiler yerine küresel çevresel faydalara öncelik vererek yerel toplulukların yerinden edilmesine arazi kullanımında yerel ihtiyaçlardan ziyade dış yatırımcıların lehine değişikliklere yol açmaktadır. Örneğin, Goldman (2001b), Mekong deltasında gerçekleşecek baraj inşaatının kreditorü olan Asya Kalkınma Bankasının, nasıl çevresel etki raporlarını, baraj inşaatının çevresel etkisini sıfırlayacak şekilde manipüle ettiğini göstermektedir.

Genellikle, hükümetler uluslararası alanda çevresel kimliklerini güçlendirmeye veya karbon kredileri ve eko-turizmden gelir elde etmeye çalışarak, bölgeselleşme dinamikleri çerçevesinde, arazi ve doğal kaynakların nasıl kullanıldığı, yasama eylemlerini, politika oluşturma ve uygulamayı ve uluslararası anlaşma yükümlülüklerini kapsayan süreçleri yönetmektedir. Başka bir ifadeyle, ulusal hükümetler, Birleşmiş Milletler veya Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların beklentileri doğrultusunda, ekosistemleri ölçülebilir, değerlendirilebilir ve hesaplanabilir duruma getirmek için, ulusal ölçekteki peyzajın, çeşitli uluslararası standartlara göre düzenlenmesini üstlenmektedir. Cotula (2012) devletin arazi anlaşmalarındaki merkezi rolünü, ekonomik kalkınmayı teşvik etmek, istihdam yaratmak ve yatırımcıları çekerek kamu gelirleri yaratmak için arazi imtiyazları tahsis etmek ve yerel topluluğun kaynak hakları için koruma araçlarını sınırlamak olarak tanımlamaktadır. Hükümetlerin arazi hücumlarına karşı davranışlarını açıklamak için yürüttükleri bir ekonometrik çalışmada Coscieme vd. (2016), net arazi alıcısı ve net arazi satıcısı olarak tanımlandıkları ülkeler arasında birkaç istisna durumu belirterek, kişi başına GSYİH'sı 10.000 Amerikan \$ üzerinde olan ülkeleri net arazi alıcısı, 10.000 Amerikan \$ altında olan ülkeleri net arazi satıcısı olarak tanımlamaktadır. Üretim araçları üzerinde devlet mülkiyetini prensip olarak savunan neo-Marksistler bile, devletin aktif bir şekilde müşterek arazi kullanım hakları üzerinde özel mülkiyeti kısıktırttığını vurgulamaktadır (Amin, 2017; 168). Birçok vaka, süregelen gayriresmi kullanım haklarını korumaya dönük ulusal yasaların aşındırılmasının güç olduğu durumlarda, arazi geliştirme süreçlerinin önündeki engelleri yumuşatmak adına gerçekleştirilen düzenlemelerin, devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki çizginin

bulanıklaştırdığını göstermektedir (Cotula, 2012; Islar, 2012). Ayrıca, araştırma çıktıları, etkilenen toplulukların arazi anlaşmalarına çok az dahil olduğu veya hiç dahil edilmediği halde, belirli devlet fraksiyonlarının arazi anlaşmalarında egemen güç konumunda nasıl etkin rol aldığını göstermektedir (Kenney-Lazar vd., 2018). Örneğin, Yap-İşlet-Devret (YİD) düzenlemeleri, mülkiyet yapısına müdahale etmeden, etrafından dolaşarak mülkiyet yapısını manipüle etmeye yönelik arazinin özel çıkarlara sunulmasında iyi bilinen bir tür devlet stratejisidir. Bir YİD düzenlemesi kapsamında, yatırım yapan şirket, imtiyaz süresi boyunca inşaat ve işletme için tüm finansmanı sağlamaktan sorumludur. Söz konusu imtiyaz süresinin tamamlanmasının ardından, proje devlet kontrolüne devredilmektedir (O'Delang vd., 2013). Ancak, YİD düzenlemelerinin mülkiyet yapısını manipüle etme aracı olarak kullanıldığı durumlarda, Borras Jr. vd. (2011) tarafından ProCana vakasında belirtildiği gibi, altyapı için tapu senedi ile arazi kontrolü, 50 yıl sonra arazi üzerinde otomatik bir şekilde şirket mülkiyetinin oluşumu ile sonuçlanabilmektedir. Hedeflenen kaynak çıkarma operasyonları zorunlu olarak münhasır tutumları içerdiğinde, 49 yıl boyunca kaynakların kullanımı ve erişiminin özel kontrolü, Islar'ın (2012) Türkiye'de gösterdiği gibi, hesap verebilirlik, sorumluluk ve nesiller arası adalet konularını gündeme getirmektedir.

Neoliberal sürecin tanımladığı bir biçimde devletin önceden himaye ettiği alanlardan kademeli bir şekilde çekilmesi, ulusötesi şirketlerin, biyoyakıt tarlalarının kurulması, topluluk duyarlı maden projeleri, biyolojik araştırma ve keşif, doğa korumacılık ve sürdürülebilir tarım uygulamaları gibi, görünüşte çevresel motivasyonlar içeren büyük bir yelpazede faaliyet alanlarının genişlemesine sebep olmuştur. Kuşkusuz, genişleme süreci sadece şirketlerin faaliyet yelpazesinde değil, aynı zamanda şirketlerin davranış ve motivasyonlarında da mevcuttur. Yakın zamanda, Borras Jr. vd. (2020), düzenli kurumsal platformların, finansal sermayenin, kamu-özel ortaklığının, kalkınma kurumlarının ve tedarik zincirleri aracılığıyla kontrolü ele geçirmeyi sağlayan politikaların bir değer ağının nasıl daha karmaşık mevcut konfigürasyonlarını oluşturduğunu göstermiştir. Örneğin, birçok sermayeye dayalı şirket, büyük ölçekli gayrimenkul satın alma süreçlerinde aracı şirketlerden ve hatta daha fazla taşerondan yararlanarak, diğer yatırımcılar fark etmeden önce daha yüksek kâr marjlarını yakalayarak, arazi fiyatlarındaki ani artışları önlemektedir. Bu hususta, Li (2014; 595), "başkaları değeri görmeden ve kâr marjları düşmeye başlamadan şimdi yap, herkesten

önce yap" mantığına dayanarak 2008 yılından günümüze arazi edinim vakalarının temel özelliğinin arazi hücumları olduğunu belirtmektedir.

Veya şirketler arazi edinim süreçlerinde kurumsal kimliklerini kullanmaktan ziyade, hedeflenen toplulukla potansiyel çatışmaları çözebilen topluluklar veya bireyler veya siyasi bir ağda yerleşik bireylerle güçlü bağları olan bireysel etkileşimleri kullanabilmektedir. Friis ve Nielsen (2016) örneğinde, LFA şirketi hedeflenen arazinin etrafındaki topluluğa aşına olan bir hissedar atamıştır. Hissedar, yerel ilişkilere aracılık etmesi için yerel bir iş adamı tutmuştur. Yerel iş adamı, köy otoritesinin bir üyesini arazi komisyoncusu olarak işe almıştır. Son olarak, köylüleri topraklarını LFA'ya kiralamaya teşvik etmek için doğru hanelerle müzakere etmeyi bilen yerel arazi komisyoncusu, anlaşmaları bizzat LFA şirketinin temsilcisi olarak gerçekleştirmiştir. Deininger & Byerlee (2011; 103), büyük hektarları transfer etmede, arazi satın almaları için topluluk içi dinamikleri manipüle etmenin, çoğunlukla varsayılan yabancı kuruluşların doğrudan satın almasından daha fazla gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Anseeuw vd. (2012; VIII), inceledikleri vakaların %12'sinde, yabancı yatırımcıların karmaşık yerel yönetim maliyetlerini azaltmak ve bazı bağlamlarda yasal nedenlerle yerli şirketlerle ortaklıklar kurduklarını belirtmektedir.

Söz konusu ulusötesi şirketlerin, arazi geliştirme süreçlerinde sergiledikleri davranışlarındaki bu kapsamlılık araştırmacıları, arazi ediniminden ortaya çıkan ulusötesi şirket konfigürasyonlarını anlamak için kendi başına arazi edinimini gerçekleştirmiş olan ulusötesi şirketten ziyade, edinimi gerçekleştiren ulusötesi şirketin yerleşik olduğu değer ağının analizine yönlendirmektedir. Bu durumun temel nedeni, kurumsal kimliklerin, REIT örneğinde olduğu gibi, hedge fonları, farklı değer depoları ve finansal piyasalar aracılığıyla oldukça akışkan hale gelmesidir (Fairbairn, 2014). Başka bir ifadeyle, hisse senedi yatırımı, halka arz ve sermaye girişimi de yeni yatırım alanlarında risk paylaşımı için iyi bilinen kurumsal stratejilerdir. Örneğin, Cotula (2012) bazı gıda ve tarımsal ürün şirketlerinin değer zincirinin belirli bir bölümünden sonra tarımsal üretime doğru yöneldiğini belirtmektedir. Lu vd. (2018), belirli bir sosyo-ekolojik sistemin şekillendirilmesinde ana şirketin işbirlikçilerinin, bir ana şirket kadar söz sahibi olmasına rağmen, veri setlerinde ortak yatırımcılar hakkında bilgi eksikliği veya sınırlı bilginin yer aldığından bahsetmektedir. Fairbairn (2014), 2007 yılından beri ortaya çıkan arazi yatırım yönetimi organizasyonlarının bazılarının, tarım arazisi portföylerinin bir kısmını ayrı bir

varlık yönetimine dönüştürerek yüksek tarım arazisi değerlendirme oranlarından yararlanmaya çalışan büyük gıda ve tarımsal ürün işletmecilerinden oluştuğunu belirtmektedir.

Ulusötesi şirketlerin yerel topluluk arazi haklarını sermayeleştirme girişimleri nedeniyle kaynak erişimi konusunda çatışmalar yoğunlaşmaktadır (German vd., 2013). Bu tür çatışmalar, özellikle doğal kaynakların görece fazla olduğu, ancak kaynak yönetiminin gayri resmi kurallara dayandığı gelişmekte olan ülkelerde daha görünür durumdadır (Dell'Angelo vd., 2017; Hora vd., 2018). Şirketler, genellikle madencilik, tarım, enerji üretimi gibi sektörlerde, geniş arazi alanlarına ve yeraltı kaynaklarına erişim sağlamak amacıyla yerel toplulukları yerinden etmekte veya yeniden yerleştirmektedir. Yerinden etmeler, yerel toplulukların süregelen kullanım haklarının ihlali, erişim kısıtları ve çevresel bozulmalar gibi bir dizi sorunu beraberinde getirmektedir. Bury'nin (2008) vakasında olduğu gibi, bir madencilik şirketi, çevredeki su kaynaklarını kirletebilmekte ve tarıma dayalı bir topluluk için hayati öneme sahip olan suyun kullanımını sınırlandırabilmektedir. Veya ProCana projesinde olduğu gibi, toplumun hayvancılıkla uğraşan kesimlerinin otlatma alanları ve otlatma yolları değiştirilirken, hayvancılıkla ilgili bazı geleneksel uygulamalar da yarı yerleşik hale getirilebilmektedir (Borras vd., 2011). Kaynak kullanımı biçimlerinin belirli aktörlerin gündemine hizalanması, çoğu zaman yerel toplulukların gayri resmi olarak kendilerine ait olan kaynaklara erişimini engelleyen dışlayıcı uygulamalara yol açmaktadır (Borras & Franco, 2013). Küresel ve kurumsal çıkarlar tarafından yönlendirilen piyasa odaklı değişiklikler, bu kaynakların bulunduğu bölgelerin hem fiziksel alanlarını hem de sosyal yapılarını temelden değiştirmektedir (Leach vd., 2012). Arazi kullanım biçimlerinin dönüşümüyle birlikte, arazi, yaşamı ve kültürü sürdüren müşterek bir kaynak olmaktan ziyade piyasadaki değiş tokuşlara tabi bir meta olarak değerlendirilmektedir (Neimark, 2012a).

Bu değişim, yalnızca bu alanların çevresel bütünlüğünü değil, aynı zamanda sosyal dinamikleri de etkileyerek, faydaların ve iktidarın yerel topluluklardan daha güçlü şirket ve devlet aktörlerine doğru tek taraflı olacak biçimde kaymasına neden olmaktadır (Leach vd., 2012). Dahası, geçimleri ve kültürel kimlikleri geleneksel arazi kullanımına bağımlı olan yerel çiftçiler, sıklıkla kendi ihtiyaçlarına veya ekolojik koşullarına uygun olmayan yeni tarım uygulamalarını veya mahsulleri benimsemek zorunda kalmaktadır. Li'nin (2015a; 210) belirttiği gibi, Lauje platolarındaki yerel topluluklar için başlangıçta

tercih olan kakao üretimi, daha sonra zorunluluk haline dönüşebilmektedir. Büyük ölçüde yerel ekonomileri küresel pazarlara entegre etmek için tasarlanmış esnek mahsuller gıda egemenliğini tehdit etmekte ve yerel özerkliği aşındırmaktadır. Borrás vd.'nin (2013; 162) ağaç plantasyonları örneğinde esnek mahsuller hakkında belirttiği gibi, üretken amaçlarla kereste çıkarmadan, ağaç talaşına dayalı biyoyakıt kompleksine ve nihayetinde karbon dengeleme planları üzerine spekülasyon amaçlarına kadar kullanım alanı genişletilebilmektedir. Li'nin (2016) belirttiği gibi, dış aktörler giderek daha fazla arazi kullanımına ilişkin kararları, yerel toplulukların uzun vadeli refahını dikkate alınmaksızın dikte ederken, yukarıdan aşağıya kaynak yönetimi yaklaşımı, yerel toplulukların alınan kararlarda temsiliyetini azaltmaktadır. Topluluk rollerinin dönüşümü ve geleneksel geçim kaynaklarının kaybıyla birlikte topluluklar genellikle ekoturizm gibi yeni ekonomik faaliyetlere doğru itilmektedir (Hansen vd., 2015; Ojeda, 2012).

Karar almayı yerelleştirmek ve topluluk girişimlerini güçlendirmek için kalkınma planlarında yer alan STK'lar, arazi edinimi sürecinde ikili roller oynamaktadır. Bazı koruma STK'ları, korunan alanlar kurarak veya yerel insan haklarını yeterince hesaba katmayan doğa temelli çözümleri teşvik ederek arazi edinim uygulamalarını desteklemektedir. Diğerleri, özellikle insan hakları ve savunuculuk grupları, etkilenen toplulukların çıkarlarını savunarak, arazi edinimlerine karşı çıkmaktadır ve adil tazminat ve arazi haklarının yasal olarak tanınmasını sağlayan politikalar için lobi yapmaktadır. Örneğin, Funder vd., (2018), devletin, periferinde varlığını güçlendirmek için STK faaliyetlerinden faydalandığını göstermektedir. Rubis & Theriault (2020), Sarawak ormancılık departmanının, yerel topluluğun korumacılık güdülerini kaybettiğini dile getirdiği raporu, batılı bir STK'ya yazdığını belirtmektedir. Li (2016) yerel STK'larının, tahliye edilmekle tehdit edilen köylülerle birlikte çalışarak onların park kurulmadan çok önce orada bulunan yerel topluluk olduklarını gösteren haritalar ürettiğinden bahsetmektedir.

2.2.2.4. Arazi Ediniminde Kurumlar

Bir ülkenin kurumsal yapısında arazi edinimi sürecini meşrulaştıracak yapısal değişiklikler, Özsu'nun (2019; 225) deyimiyle, önceki koruyucuların gayri resmi kullanım haklarını güvenceye almaktan ziyade, üretken amaçlarla, önceki koruyuculara yönelik devlet himayesinin derecesinin düşürülmesiyle başlamaktadır. Karar alıcılar, kurumsal yapıdaki değişimle birlikte, yerel kullanıcılara gayri resmi kurumların sunduğu

belirsiz imtiyazları gerekçe göstererek, bu kurumların resmileşmesiyle devam etmekte olan yerel kullanıcılar arasındaki imtiyaz ihtilaflarının kesintiye uğratılabileceğini varsaymaktadır (Meinzen-Dick & Mwangi, 2008). Hardin'in (1968; 1244) belirttiği gibi, gayri resmi kurumların sağladığı belirsiz imtiyazlardan kaynaklı olarak ücretsiz kullanım tehditleriyle müşterek kaynaklara yerel topluluğun sürdürülebilirliğini tehdit edecek bir biçimde baskı yaratması kurumsal müdahaleyi gerekçelendirmektedir.

Karar alıcılar, gayri resmi kurumların yerel kullanıcılara sunduğu belirsiz imtiyazları gerekçe göstererek, söz konusu kurumların resmileşmesiyle yerel kullanıcılar arasındaki imtiyaz ihtilaflarının çözülebileceğini varsaymaktadır. Karar alıcılar, başarısız olduğunu varsaydıkları topluluk düzenlemelerinin topluluk dışından sağlanan donörlerle kaynakların kullanımının bir takım çevresel amaçların çizgisine getirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (Basurto & Ostrom, 2009; Visser, 2004). Tabii ki geleneksel kurumların çevresel amaçlara hizalanması iyi huylu ve ilerlemeci bir gelişme değildir. Aksine, Schoenberger'in (2017) Gana hükümetinin arazi resmileştirme girişiminde gösterdiği gibi, resmileştirme öncesinde orman arazisi olan alanlar, resmileştirme girişimleriyle birlikte, yerel topluluk ve biyoyakıt şirketlerinin edindikleri arazi miktarlarını arttırmaları için, iki tarafın birden arazi temizleme rekabetine giriştiği bir manzaraya dönüşebilmektedir. Ayrıca, herhangi bir gıda şirketinin, etik tarım yapmak amacıyla geniş hektarlar edindiğini varsaydığımız olası bir senaryoda, şirketin gerçekleştireceği tarımsal üretimin hangi koşullar altında etik içeren çevresel amaçlara hizalandığı konusunda herhangi bir netlik bulunmamaktadır. Örneğin, Widengård vd.'a (2018) göre, çevresel amaçlar yerele özgü davranış biçimleri çerçevesinde esnetilebilir standartlardır.

Bu yüzden, geleneksel kurumların çevresel amaçlara hizalanması, vaat içeren bir söylemle inşa edilmiş önsel bir koşul oluşturmaktadır. Şöyle ki, herhangi bir şirketin başlattığı etik tarımsal üretim faaliyeti, faaliyeti yürüten şirketin şemsiyesi altında yerel topluluğun sözleşmeli çiftçilik girişimlerini harekete geçirebilmektedir (Oya, 2012). Birçok tarımsal ürünün artık esnek mahsul zincirinde yer almasından kaynaklı olarak (Borras vd., 2013; Franco & Borras, 2019), konjonktürel fiyat volatileri daha fazla yerel çiftçinin (Borras vd., 2016), özelde kendi gıda egemenliğini, genelde bölgesel gıda güvenliği veya egemenliğini tehlikeye atacak bir şekilde, etik tarım faaliyeti yürütecek şirketin şemsiyesi altına girmeyi tercih etmesiyle sonuçlanabilmektedir. Başlangıçta bir tercih gibi gözüken yerel çiftçilerin sözleşmeli olarak şirketin şemsiyesi altında esnek

mahsul zincirine katılımı (Li, 2015a; 2015b), Li'nin (2010; 387) belirttiği gibi, yerel çiftçilerin aşağı yönlü sarmala takılmasıyla bir zorunluluk haline gelebilmektedir. Süreç içerisinde rekabetçi piyasa kurallarından dolayı azalan tarımsal ürün birim alım fiyatlarının yoğun tarımsal üretimle tolere edilme çabası, daha fazla ormanlık alanın tarım sahası olması için temizlenmesine neden olabilmektedir (Franco & Borrás, 2019). Artan yoğun tarımsal üretim, Borrás vd.'nin (2011) ProCana vakasında gösterdiği gibi, halihazırda farklı grupların erişimi konusunda çekişmelerin olduğu su kaynaklarına baskı yükleyebilmektedir. Veya, White & Dasgupta'nın (2010) belirttiği gibi, esnek mahsullerin aşırı su tüketimi, etik tarım faaliyetinde bulunan şirketin şemsiyesi altına girmeyen diğer çiftçilerin gıda ürünleri üretimiyle rekabete girebilmektedir. Dolayısıyla, gayri resmi kurumların belirli çevresel amaçlara hizalanması, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomi, çevre ve toplum saç ayaklarının herhangi birine baskı yüklemek bir tarafa, süregelen materyal koşullarla çerçevelendiğinde birçok değiş tokuşu içerisinde barındırdığını göstermektedir (Fletcher vd., 2019).

Bu yüzden, süregelen gayri resmi kullanım biçimlerinin verimsiz ve yıkıcı olduğu gerekçesiyle (Franco & Borrás, 2019), gayri resmi kurumsal düzenlemeleri çevresel amaçlara hizalamayı içeren anlatı, sürdürülebilirliğin varsayılan ön koşulu olan rekabetçi piyasa kurallarının hakim olduğu resmileştirme süreçleriyle, topluluk dışından donörlerin yerel topluluğa müdahalesine meşru bir zemin kazandıran bir retorik olarak değerlendirilmede fayda vardır. Eşitsizler arasındaki rekabeti eşitsiz bir zemin üzerinde kurgulayan bu retorik, aynı zamanda özel mülkiyet güvencesiyle birlikte devam etmekte olan müşterek mülkiyetten kaynaklı topluluk içi imtiyaz ihtilaflarının çözüme kavuşabileceğini de varsaydığından dolayı birçok kusurlu ve çelişkili durumun tetikleyicisidir. Bu noktada bazı kabile kökenli devlet yapılanmalarıyla ilgili bir parantez açmakta fayda vardır. Filer'in (2012) Papua Yeni Gine'de saptadığı gibi, aşağıdan yukarıya doğru oluşan devlet yapma arayışı ve inşa süreçlerinde, devlet resmileştirme için arazi reformu gerçekleştirse bile, yerelde uygulanması topluluk inisiyatiflerine bırakılarak, çoğu durumda yerel topluluğun gayri resmi kurumlardan edindiği hak taleplerini zedelemek veya sarsmak mümkün olmamaktadır. Bu ve benzeri koşullarda dış donör müdahalelerinin meşruiyet zemininin oluştuğu da pek söylenemez.

Diğer taraftan yukarıdan aşağıya resmileştirme süreçlerinde, devlet yerel topluluk üyelerine gayri resmi haklarını özel mülkiyet çerçevesinde resmileştirmelerini sağlayacak

koşullar oluştururken, yerel ve küresel yatırımcılara da özel mülkiyet edinme çerçevesinde kimi güvenceleri yerel toplulukla eşit düzeyde vermektedir (Cotula, 2012). Kaynağa bağımlı toplulukları kamu ilgisinin merkezine yerleştirilmesi olarak tabir edilecek bu durumda (Goldman, 2001b), resmileşmiş arazi kullanımlarının, ekonomik rasyonalite ile ölçülüp GSYİH içerisinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır (Pagiola vd., 2004; Pearce & Warford, 1993). Karar alıcılar, gayri resmi kullanım statüsünde olan arazilerdeki düşük üretimi, belirsiz imtiyazlardan kaynaklı olarak, yerel çiftçilerin arazilerine ürün verimliliği için yeterince yatırım yapmamasına ve yerel çiftçilerin gayri resmi arazi kullanımlarının daha geniş kredi piyasalarına eklenme sürecinde bir ipotek karşılığı bulunmamasına bağlamaktadır (Deininger & Jin, 2006). Bu hususta karar alıcılar, yerel toplulukların süregelen gayri resmi arazi imtiyazlarını resmileştirmedikleri sürece, hem çiftçilerin daha geniş kredi piyasalarına erişimleri olmadığı için, hem de çiftçilerin, arazi kullanımında süregelen imtiyaz çekişmelerini adres göstererek ürün verimliliği için yeterince yatırım yapmaktan kaçınacaklarını varsaymaktadır (Deininger & Binswanger, 1999). Sjaastad & Cousins'ın (2008; 1) belirttiği gibi, söz konusu bu görüşe göre, yoksulluk, yoksullar arasında varlık eksikliğinden değil, bu varlıkların resmi mülkiyetinin olmamasından ve varlıkların resmi mülkiyet olmamasının getirdiği eksikliklerden kaynaklanmaktadır.

Yerel topluluğun süregelen gayri resmi arazi kullanım imtiyazlarını, resmileştirme için kapasitesinin yetersiz kaldığı durumda, dışardan gelen donörlerin sunduğu istihdam fırsatlarında iş gücü olabilmek için kapasite geliştirerek sivil toplum kurallarıyla kaynaşması beklenmektedir (Li, 1999; 2000; Zinda & He, 2020). Yerel toplulukların bu hususta avantajı süregelen gayri resmi kurumsal yapıdan kaynaklanan hak talepleridir, diğer taraftan dezavantajı sivil topluma ve finansal kapitale erişimlerinde var olan eşitsizliklerdir (Adger vd., 2004; Ramutsindela & Sinthumule, 2017; Ybarra, 2012). Yerel ve küresel yatırımcıların avantajı yerel toplulukların arazilerini resmileştirme sürecinde yaşayabilecekleri yoksunluklar, dolayısıyla yerel topluluğun imtiyazlarının gayri resmi düzeyde kalmasıdır. Yerel ve küresel yatırımcıların enformasyona ve finansal kapitale erişimde de büyük imtiyazları olduğu görülebilir. Marjinal arazi anlatısında peyzaj tamamen kullanıcılarından arındırıldığı için yatırımcılara yapılan çağrı kullanılmayan, az kullanılan ve verimsiz kullanılan arazinin çokluğu biçimindedir (Borras vd., 2022). Dolayısıyla bu çağrı, üç koşulda da uygun maliyetlerle edinim sürecini

dirençsiz bir biçimde sağlayabilecekleri bir ortamın varlığından yatırımcıların haberdar edilmesinden ibarettir. Aynı zamanda bu çağrı, devletin görüşünde Scott'ın (1998) deyimiyle mali açıdan okunaksız olan mali açıdan daha az üretkendir gibi faydacılığı meşrulaştırmak için bir düzeyde soyutlama ile uyumludur.

Dolayısıyla, karar alıcılar, peyzaj çeşitli kullanıcılar tarafından kullanılsa bile, kullanım biçimini üretken olmamakla gerekçelendirerek veya süregelen yerel topluluk tabanlı kullanım biçimlerini peyzajdan arındırarak özel çıkarlar için kullanıma sunulmasını meşrulaştırmaktadır (Franco & Borrás, 2019). Orman tapusu, yaşlıların şahitliği veya yerli haritalaması gibi, gayri resmi kurumların varlığı bu durumlarda yerel topluluk kullanımının temel ispatı niteliğindedir (Dressler vd., 2010; Kandel, 2016; Pye vd., 2017). Yine de, merkezi devlet bu gayri resmi kurumları görmezden gelerek, arazileri belirli bir hektar fiyatından satın, edindiği fiyatı merkezi bütçe açıklarını telafi etmek için kullanabilir (Cotula, 2012; Green & Adams, 2015; Levien, 2012). Dolayısıyla, merkezi hükümet, kadastro merkezindeki bir bürokratin sadece bir fare tıklamasıyla (Baletti, 2012) bir kalem oynatmasıyla (Peluso & Lund, 2011) var olan kullanıcıları yok sayabilecek tek otoritedir. Veya arazi mülkiyeti eğer yerel yönetimlerin elindeyse, benzer bir satış usulünü yerel yönetimler de gerçekleştirebilmektedir (Busscher vd., 2018; Moyo, 2011; O'Delang vd., 2013). Bu tip durumlarda hanehalkının edindiği faydalar varsayılan istihdam olanaklarıyla sınırlıdır (Huggins, 2014; Kenney-Lazar, 2012). Eğer yereldeki gayri resmi kurumlar merkezi veya yerel hükümet tarafından yerel toplulukların üzerinde öncelikli olarak tanınıyorsa, yerelde süregelen eşitsiz iktidar ilişkilerine ve kaynak paylaşımına göre bir manzara karşımıza çıkmaktadır (McCarthy vd., 2012). Şöyle ki, okuma yazma bilmeyen bir kabile şefinin parmak izi oldukça geniş hektarları bir anda gayri resmi kullanımdan özel çıkarlara transfer edilmesini sağlayabilmektedir (White & Dasgupta, 2010). Veya yerel seçkinler var olan himaye ağlarını kullanarak himaye içerisinde yer alan grupları spesifik bir kalkınma projesinin fayda edincisi haline getirebilmektedir (Baird, 2014; Funder vd., 2018; Kenney-Lazar, 2018; Moyo, 2011). Yerel seçkinler bütün faydaları kendileri edinebilmektedir (Li, 2017; 2018a, Schoneveld vd., 2011). Veya gayri resmi kurumlardan kaynaklı hanehalkı talepleri arazi üzerindeki ağaç sayısı, beslemekte olduğu büyük veya küçük baş sayısına karşılık otlatma ücreti yardımı, kereste olmayan orman kaynaklarına erişimlerinin sürdürülmesi gibi küçük

faýdalarla telafî edilebilmektedir (Aha & Ayitey, 2017; Bruna, 2019; Gerber & Haller, 2020; Schönweger & Messerli, 2015).

3. TÜRKİYE’DE ORMANCILIK VE KIRSAL ARAZI YÖNETİMİ

Araştırmanın bu başlığı Türkiye’de arazi kullanım değişimindeki tarihsel süreçler tartışılmaktadır. Türkiye’de orman arazisinin yönetimi üzerine kurumsal bir perspektif başlığında, Osmanlı Devleti’nden günümüze, orman arazilerinin devletin yeni gelir havuzları yaratma arayışına yanıt olarak merkezi idare kontrolünün pekiştirilme süreçleri tartışılmaktadır. Tanzimat döneminde gerçekleştirilen reformlardan itibaren, devletin, ormanları, yeni gelir kaynakları olarak değerlendirmeye başladığı ve günümüze kadar süregelen orman yönetimi politikalarının temellerinin bu süreçte atıldığı açıklanmaktadır. Türkiye’de kırsal alanların organizasyonu başlığında, Türkiye’de oy gruplarına hitaben politika yapmanın kırsal alanlara nüfuz etme süreci ele alınmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde çok partili hayata geçiş sürecinden günümüze, oy gruplarına hitap etmenin Türkiye’de kırsal alan yönetiminin öne çıkan unsuru olduğu vurgulanmaktadır.

3.1. Türkiye’de Orman Arazisinin Yönetimi Üzerine Kurumsal Bir Perspektif

Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Dönemi (1839-1876), modernleşme hareketlerinin hız kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde pek çok alanda olduğu gibi, ormancılık alanında da birtakım reformlar yapılmıştır. Devletin, Tanzimat Fermanı ile birlikte merkeziyetçi yapıyı güçlendirme çabaları ormancılık alanında da kendini göstermiştir. Devletin tarımsal gelirlerini toplamada uyguladığı iltizam modeli, ormancılık gelirlerini toplamada da bir model teşkil edebileceği düşünülmüştür. 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi ile devlet, ormanlar üzerinde mülkiyet hakkını daha etkin bir şekilde kullanma yoluna gitmiştir(Gümüş, 2018; 44). Gülen & Özdönmez’e göre, (1981; 8) Tanzimat sürecinde, ormancılık için gerçekleştirilen düzenlemeler, devletin Kırım Savaşı’ndan itibaren sürekli azalan gelirlerini denkleştirecek, yeni gelir havuzları yaratma arayışından ibarettir. Gülen & Özdönmez’in (1981; 4) belirttiği gibi, Osmanlı devletinde yürürlüğe giren 1858 Arazi Kararnamesinde; a) Memluk arazi b) Miri arazi c) Mevkuf arazi d) Metruk arazi e) Mevat arazi olmak üzere 5 arazi tipi bulunmaktadır. Ancak, Gülen & Özdönmez (1981; 4) bazı yazarların, cibal-i mubaha diye tabir edilen ormanlık arazi tipini 6. kategori olarak, Osmanlı Devleti arazi rejiminde yer aldığını bildirdiğinden bahsetmektedir.

Osmanlı Devleti’nde, ormancılık alanındaki ilk ciddi yasal düzenleme, 1870 yılında çıkarılan Orman Nizamnamesi ile yapılmıştır. Bu nizamname ile ormanların korunması, işletilmesi ve denetlenmesine ilişkin düzenlemeler getirilmiş, ormancılık mesleği ve orman idaresi kavramları gündeme gelmiştir (Erdem & Başkan, 2016; 286).

Orman Nizamnamesi, Osmanlı Devleti'nde ormancılık alanında kurumsal bir yapının oluşturulmasına yönelik ilk adım olarak kabul edilmektedir (Koç, 2005; 240). Gerçekleştirilen kanuni reformlara rağmen, Osmanlı Devleti'nde ormancılık faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülememesinin temel nedenlerinden biri, yetersiz altyapı ve personel eksikliği olarak kabul görmüştür (Gülen & Özdönmez, 1981; Koç, 2005). Orman mühendisliği eğitimi ve teknik bilgi birikimi henüz tam anlamıyla gelişemediğinden dolayı bazı dönemler Fransız ve Avusturya'lı uzman ve mühendislerin teknik bilgi birikimine başvurulmuştur (Gülen & Özdönmez, 1981; Koç, 2005).

II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde, Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabaları hız kazanarak, modernleştirme girişimleri orman yönetimine de yansımıştır. Bu dönemde ormanların korunması ve işletilmesiyle ilgili reformlar daha da derinleştirilmiştir. Devlet, ormanların ekonomik potansiyelini harekete geçiren ve daha verimli kullanımları teşvik eden nazırlıklar bünyesinde çeşitli çalışmalar başlatmıştır (Nizamoğlu, 2023; 150). II. Meşrutiyet dönemindeki orman işletmeciliğine geçiş sürecinin, devamı olarak tabir edilebilecek, 1917 yılında yürürlüğe giren Orman Kanunu, Osmanlı Devleti'nde çıkarılan en kapsamlı ormancılık yasalarından birisidir. Kanun, ormanların korunması ve yönetimi için amenajman zorunluluğu getirerek, ekonomik ve bilimsel yönetim çerçevesinde orman işletmeciliğinin temellerini atmıştır (Şahin vd., 2022; 13-14).

Osmanlı Devleti fiilen varlığını sürdürürken, gerçekleştirilen son kanuni düzenleme Büyük Millet Meclisi tarafından gerçekleştirilen Baltalık Kanunu'na ilişkin hükümlerin yeniden düzenlenmesi olmuştur. Baltalık Kanunu ile, Orman Nizamnamesi'nin 5. maddesinin köylülere tanıdığı devlet ormanlarından yararlanma haklarının, geniş ölçüde şikâyetlere neden olan uygulaması yeniden düzenlenmiştir. Bu amaçla, ötedenberi odunculuk, kömürcülük ve kerestecilikle uğraşan ve büyük ormanlara en çok 20 kilometre uzaklıkta bulunan köylülere hane başına 18 dönüm baltalık verilmesi yoluna gidilmiştir⁸ (Gülen & Özdönmez, 1981; 6). Ancak, 1924 yılında çıkarılan 484 sayılı Devlet Ormanlarından Köylülerin İntifa (Yararlanma) Hakkı Kanunu Baltalık Kanunu'nu yürürlükten kaldırmıştır. Yine, 1924 yılında çıkarılan 504 sayılı Türkiye'de Mevcut Bilumum Ormanların Fenni Usulü İdare ve İşletilmesi Hakkında Kanun da 1917 yılında çıkarılan Orman Kanunu'nu yürürlükten kaldırmış ve bütün ormanların amenajman planlarına göre işletilmesi zorunluluğunu getirmiştir (Erdönmez, 2020).

⁸ Bkz Resmi Gazete, 1920, 39. sayı

1924 yılında yürürlüğe giren, 504 sayılı Türkiye'de Mevcut Bilûmum Ormanların Fenni Usulü İdare ve İşletilmeleri Hakkında Kanun'un birinci maddesi, devlet, şahıs, ortaklık, cemiyet, kuruluş ve köylerin aidiyeti fark etmeksizin, bütün ormanlık, koruluk ve baltalıklarda ağaç kesiminde işletme planı hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır⁹. Ancak, Kanun'da, ağaç kesimi için en geç üç yıl içerisinde ilgili planlamanın yapılması şartıyla, geçici planlar uygulanabilir hükmü bulunmaktadır¹⁰. Köylülerin işleteceği veya senelik 1000 m³ ağaç kesme kapasitesine sahip olan devlet ormanları ile yüz ölçümü 1000 hektardan küçük olan şahıslar ve köylere ait orman, koru ve bataklıklar, geçici işletme planları ile yönetilebilir. Ancak, ikinci madde gereğince ilgili kişilerin kesin işletme planı hazırlaması zorunlu kılınmaktadır¹¹. Devlete ait ormanların hem kesin hem de geçici planları hükümet tarafından, şahıslara ve köylere ait orman, koru ve baltalıkların ise aynı şekilde kesin ve geçici planları, mülk sahibi veya köy tarafından hazırlanması öngörülmektedir¹². Kanun, orman, koru ve baltalıkların planlarını hazırlayacak ve uygulayacak teknik personeli bulamayan orman sahipleri ve köy halkı, masrafları kendilerine ait olmak üzere hükümete başvurduklarında, gerekli teknik personel en kısa sürede hükümet tarafından sağlanmasını öngörmektedir¹³. İşletme sırasında orman müteahhitleri, faydalanıcıları veya sahipleri tarafından kesin veya geçici planlar tamamen uygulanmaz ya da tahribat yapıldığı, keşif sırasında teknik heyet tarafından tespit edilirse, bu şekilde ağaç kesimi yapılan veya tahrip edilen arazinin bölümleri, sahibine tekrar ağaçlandırılması için verilmesi karara bağlanmaktadır. Ayrıca, madde gereğince, tahribatın derecesine göre ceza verilmesi ve müteahhitlerin sözleşmelerinin de feshedilmiş sayılması söz konusudur¹⁴. Gerek devlet ormanlarından gerekse köy koru ve baltalıklarından çıkarılacak ağaç ve ürünlerin bedelleri ile özel ormanlardan alınacak öşür miktarı, ormanların iskele ve istasyonlara olan mesafesi, bulundukları yer ve çıkarma masrafları dikkate alınarak bölgelere dağıtılmak suretiyle, her bölge için mahalli idare meclislerince orman memurlarının görüş ve onayı alındıktan sonra belirlenmesi ve Ziraat Vekâleti tarafından onaylanacak tarife uyarınca tahsil edilmesi öngörülmektedir. Ulaşımı zor ve işletilemeyen devlet ormanlarının ise açık artırmasız, pazarlık usulüyle Türk

⁹ Bkz Resmi Gazete 1924 1. madde

¹⁰ B.k.z. a.g.e. 2. madde

¹¹ B.k.z. a.g.e. 3. madde

¹² B.k.z. a.g.e.. 4. madde

¹³ B.k.z. a.g.e.. 5. madde

¹⁴ B.k.z. a.g.e.. 6. madde

şahıslar, ortaklıklar ve kuruluşlara Bakanlar Kurulu kararıyla ihalesi mümkün kılınmaktadır¹⁵. Devlet tarafından muhafaza ormanı olarak ayrılmış ve ayrılacak olan ormanlarda ağaç kesimi yasaklanmaktadır. Bu tür ormanlardan devlete ait olmayanların istimlaki zorunlu tutulmaktadır¹⁶. Devlet, bu konudaki taahhütlerini yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu teknik uzmanları yetiştirmek amacıyla, Türkiye'nin farklı bölgelerinde 1925 yılı içinde üç adet orman okulu kurmayı taahhüt etmektedir¹⁷. Kanun'un hükümlerini uygulamaktan, Ziraat, Adalet ve Maliye Bakanlıkları mesul tutulmuştur¹⁸.

1937 yılında yürürlüğe giren 3116 Sayılı Orman Kanunu geçmişte Türkiye'deki ormancılık usul ve esasları belirleyen kanunları daha toparlayıcı, kanunun işleyişinde teknik detayları kesinleştiren bir çizgi izlemiştir. Kanunun ilk kısmında, ormanların tanımı ve sınıflandırılması yapılmaktadır. Orman, kendiliğinden veya insan emeği ile yetişen ve odun veren ağaçların topluluk halinde bulunduğu yerler olarak tanımlanmaktadır. Sazlıklar, parklar, dikenlikler ve beş hektardan az olan özel arazilerdeki ağaç toplulukları orman sayılmamaktadır. Ormanlar, devlet ormanları, kamuya ait ormanlar (köy ve belediyelere ait), vakıf ormanları ve özel ormanlar olmak üzere dört ana gruba ayrılmaktadır. Devlete ait olmayan ormanlar da kanun çerçevesinde devletin idari denetimi altına alınmaktadır¹⁹. Ormanların sınırlarının belirlenmesi ve bu sınırların kayda geçirilmesi önemli bir başlıktır. Sınır tespiti, Ziraat Vekaleti'nden tayin edilen bir mühendis başkanlığındaki komisyonlarca yapılması öngörülmüştür. Komisyonlar ayrıca Adliye Vekaleti tarafından hukuk mezunları arasından seçilen bir hukukçu ve belediyeler veya köy ihtiyar heyetlerinden seçilen uzman kişilerden oluşturulmuştur. Orman sınırları belirlendikten sonra harita çıkarılması ve kroki hazırlanması öngörülmüştür. Bu işlemler tamamlandıktan sonra sonuçların resmi gazetede ilan edilmesi ve sınır taşlarının yerleştirilmesi süreçlendirilmiştir. Orman sınırlarının bu şekilde netleştirilmesi, ormanlık alanların korunması ve gelecekteki anlaşmazlıkların önlenmesi için önem arz ettiği vurgulanmıştır²⁰. Ormanların korunması ile ilgili bölümde, kuru ağaçların kesilmesi, orman ürünlerinin toplanması, avlanma ve maden çıkarma gibi faaliyetler belirli kurallar çerçevesinde yapılması öngörülmüştür.

¹⁵ B.k.z. a.g.e. 7. madde

¹⁶ B.k.z. a.g.e. 8. madde

¹⁷ B.k.z. a.g.e. 9. madde

¹⁸ B.k.z. a.g.e. 10. madde

¹⁹ Bkz. Resmi Gazete, 1937

²⁰ Bkz a.g.e. 2. fasıl

Ormanlardan ağaç kesmek, odun toplamak veya herhangi bir şekilde ürün elde etmek, orman idaresinin iznine tabi kılınmıştır. Ayrıca, ormanların sınırları içinde veya yakınında maden arama ve taş ocakları açmak için de ilgili bakanlıklardan izin alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Kanun, yangın önleme tedbirlerine de büyük önem vermektedir. Orman içinde ateş yakmak veya yangın çıkaracak herhangi bir faaliyette bulunmak yasaklanmıştır. Orman yangınlarına karşı mücadelede köylülerin ve vatandaşların katkısı zorunlu tutulmuş ve yangınlara müdahale etmeyenler için cezai yaptırımlar öngörülmüştür²¹. Devlet ormanlarının satılması veya devredilmesi, ancak kanunla izin alınarak mümkün olduğu tanımlanmıştır. Aynı şekilde, bu ormanlar üzerinde bir irtifak hakkı kurulması da Bakanlar Kurulu kararı ile gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. Ancak, ormana bitişik köylere ve geçim kaynakları ormana bağlı olan kişilere belirli şartlar altında kerestelik tomruk ve odun sağlamanın mümkün olabileceği belirtilmiştir. İhtiyaçların tarife bedelinin dörtte biri oranında ücretlendirilmesi kararlaştırılmıştır²².

Devlet ormanlarının kadastro 3116 Sayılı Orman Kanun ile düzenlenmiştir. Kadastro işlemleri, orman idaresi tarafından yapılması ve bu işlemin harita ve yazı işlerinden oluştuğu belirtilmiştir. Orman kadastro sunun, Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren 10 yıl içinde tamamlanması öngörülmüştür. Kadastro ve sınırlama işlemleri, köylülerin mülk haklarının korunması ve ormanlık alanların izinsiz kullanımının önlenmesi amacıyla titizlikle yürütülmesi salık verilmiştir²³. Ormanların korunması, yangınlara karşı tedbirler alınması ve devlet ormanlarının işletilmesi de Kanun kapsamında ele alınmaktadır. Devlet ormanlarının korunması, Ziraat Vekaleti'ne bağlı Orman Umum Müdürlüğü tarafından yönetileceği belirtilmiştir. Ormanlardan çıkarılan tomrukların belirli bir düzen içinde numaralandırılması ve kaydedilmesi zorunlu kılınmıştır. Kesim işlemlerinin, önceden belirlenen planlar çerçevesinde yapılacağı ve kesilen ağaçların işaretlenerek çıkarılacağı şartı konulmuştur. Ayrıca, ormanlarda yapılan kesim işlemlerinden sonra geriye kalan artıkları temizlemenin de zorunlu olduğu vurgulanmıştır²⁴. Kanun, orman suçları için çeşitli cezai yaptırımlar öngörmüştür. Kanuna aykırı olarak ağaç kesenler, orman yangınına sebebiyet verenler veya izinsiz

²¹ Bkz. a.g.e. 5. fasıl

²² Bkz. a.g.e 3. fasıl

²³ Bkz. a.g.e 4. fasıl

²⁴ Bkz. a.g.e. 6. fasıl

maden ve taş ocakları açanlar, çeşitli para cezaları ve hapis cezaları ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Ayrıca, ormanlardan usulsüz bir şekilde ağaç çıkaranların mallarına el konulabileceği gibi, bu malları işleyen, taşıyan veya satın alan kişilerin de cezaya tabi olacağı belirtilmiştir²⁵.

1945 yılına gelindiğinde, tek parti hükümeti ormansızlaşma ve yasa dışı ağaç kesimleriyle mevcut hukuksal düzenlemelerle başa çıkamayacağını anlamıştır. Ormanlarda merkezi otoritenin iktidar alanını genişletmek amacıyla, ormanların devletleştirilmesi süreci gündeme gelmiştir. 1945 yılında yürürlüğe sokulan, “Orman Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine ve Bu Kanunun Birinci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ormanların devletleştirme sürecinin yasal dayanağını oluşturmuştur. Kanun, yürürlüğe girdiği tarihte gerçek veya tüzel kişilere, vakıflara, köylere, belediyelere ve kamu tüzel kişiliklerine ait bütün ormanlar devletleştirildiğinden bahsederken, ormanların herhangi bir bildirim ya da işlem gerektirmeden devletin mülkiyetine geçmiş olduğunu vurgulamıştır²⁶. Devlet ormanlarına bitişik olmayan, özel emekle yetiştirilen bazı ormanlar (örneğin fıstık çamı, kavak, akasya vb.) ve belirli şartlarla korunan köy, belediye ya da kamu tüzel kişilerine ait ormanlar devletleştirme dışında bırakılmıştır. Ancak bu ormanların alanının daraltılması veya satılması yasaklanmış; izinsiz kesim yapılması durumunda ürünler devlet tarafından zorla alınması gerekliliği vurgulanmıştır²⁷. Devletleştirilen ormanlardaki yapılar ve tesisler, sahiplerinin talebi üzerine orman idaresi tarafından satın alınması öngörülmüştür. Değer tespiti, 1936 bütçe yılı bina vergisine göre yapılması kararlaştırılmıştır. Devletleştirilen ormanların sahiplerinin, mülk belgeleriyle birlikte bir yıl içinde başvurması zorunlu kılınmıştır. Başvurmayanların tazminat alma hakkını kaybetmesi karara bağlanmıştır²⁸. Devletleştirilmiş ormanların karşılıkları, altı yıl içinde altı eşit taksitle ödenmesi öngörülmüştür²⁹. Ödeme başvuruları yapılmadığında hakların düşürüleceği belirtilmiştir³⁰. Eğer devletleştirme bedeli ödenmemişse, ormanların herhangi bir işlem yapılmaksızın sahiplerine iadesi öngörülmüştür. Devletleştirilen ormanlar üzerinde

²⁵ Bkz. a.g.e. 5. fasıl

²⁶ Bkz. Resmi Gazete, 1945; 1. madde

²⁷ Bkz. a.g.e. 2. madde

²⁸ Bkz. a.g.e. 4. madde

²⁹ Bkz. a.g.e. 7. madde

³⁰ Bkz. a.g.e. 8. madde

yapılacak tescil işlemleri vergi ve harçtan muaf tutulmuştur³¹. Devletleştirilen ormanlar için gerekli ödeneklerin Orman Genel Müdürlüğü bütçesine konulması öngörülmüştür³².

1945 yılında gerçekleşen devletleştirme sürecinin aksine, 1956 tarihli 6831 Sayılı Orman Kanunu daha çok oy gruplarını politikanın alıcısı haline getiren bir rol üstlenmiştir. 6831 Sayılı Kanun'u diğer kanunlardan ayırtıran niteliği, dönem dönem kanun değişiklikleri ve kanun ilaveleriyle günümüze kadar ulaşp, günümüzde ormancılığın temel esaslarını belirleyen uygulamalar bütünü olarak varlığını sürdürmesidir.

6831 Sayılı Kanun, ormanların genel yönetimi, korunması ve kullanımı üzerine odaklanmıştır. Ormanların tanımlanması, sınıflandırılması, korunması ve orman köylerinin kalkındırılması gibi konuları geniş bir çerçeveye ele almıştır. Devletleştirme pratiği terk edilerek, orman yönetiminin ekonomikleşmesi ve aynı zamanda korunması üzerine bir çerçeve sağlanması tercih edilmiştir. Yine de, devlet ormanı ve hususi orman şeklinde bir ayırım Kanunda mevcuttur. Hususi mülkiyette olan ormanların devletin gözetim ve denetimi altında olacağının altı çizilmiştir. Orman vasfını yitirmiş alanların, tarım arazilerine dönüştürülebilmesinin hukuki temeli hazırlanmıştır³³. Bu metnin ilerleyen bölümlerinde, 1255 ve 1744 Sayılı Kanun düzenlemelerinde yeniden 6831 Sayılı Kanunu referans noktası olarak alacağımız için, şimdilik sadece 6831 sayılı Kanun'un temelde, ormanların yönetiminde devletçilikten, serbestçiliğe doğru geçiş miladı olduğunu vurgulamak yeterlidir.

Ancak, 6831 Sayılı Kanun'un milad olması, 1960 darbesi sonrasında hazırlanan, 1961 Anayasası tekrar ormanların korunması, gözetilmesi ve denetlenmesi rollerinde devletin ana aktör olarak yer alması gerekliliğini vurgusuyla kesintiye uğratılmıştır. 1961 Anayasası'nın, 131. maddesi, devletin ormanları koruma ve geliştirme yükümlülüğünü vurgulamıştır. Ayrıca, ormanların sınırlarının daraltılamayacağı ve yangın gibi sebeplerle zarar gören ormanların yerine yenilerinin dikilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Ormanların yalnızca doğal kaynak olarak değil, aynı zamanda ekolojik, ekonomik ve sosyal bir varlık olarak korunması gerektiği vurgulanmıştır. Devletin ormancılık faaliyetlerini planlaması, orman alanlarını genişletmek için ağaçlandırma çalışmaları

³¹ Bkz. a.g.e. ek madde 2

³² Bkz. a.g.e. 11. madde

³³ Bkz. Resmi Gazete, 1956

yapması ve mevcut ormanların korunmasına yönelik düzenlemeler getirmesi mecburi kılınmıştır. 131. madde, ormanların mülkiyet değişimi ya da başka bir arazi türüne dönüştürülmesi konusunda katı bir şekilde sınırlandırmıştır. Bu sayede, devlet ormanlarının özel mülkiyete geçişi veya ekonomik faaliyetler için orman alanlarının azaltılması yasa dışı hale getirilmiştir³⁴.

Daha önce bahsedildiği gibi, 1970 yılında çıkarılan 1255 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 131'nci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun, Anayasa'nın 131. maddesini revize ederek, Türkiye'deki orman köylülerinin kalkındırılması ve orman alanlarının korunarak geliştirilmesi sürecini çerçevelemiştir. Kanunun temel amacı, orman köylülerinin ekonomik ve sosyal durumlarının iyileştirilerek, orman köylülerinin ormanlara verdikleri zararın önlenmesi için bir dizi tedbir almaktır. Orman köylülerinin kalkındırılması, uzun vadede ormanların korunmasına da katkı sağlamayı hedefleyen bir strateji olarak kabul edilmiştir. Kanun, orman köylülerinin yoksulluk ve geçim sıkıntıları nedeniyle ormanlara zarar vermesini, 1961 Anayasa'sının koyduğu katı kuralların aksine, daha kullanıcı dostu çözüm önerileriyle engellemeye çabalamıştır. Orman köylülerinin, ormanlardan odun toplama, kaçak ağaç kesimi gibi faaliyetlerle geçimlerini sağlama durumunu, Kanun, tersine çevirmek için orman köylülerinin tarım ve hayvancılık gibi faaliyetleri orman dışına çıkarılmaya elverişli alanlarda sürdürmelerine olanak tanımıştır³⁵.

1973 yılında çıkarılan 1744 Sayılı 6831 Sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 3 Ek Madde ile Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun, Türkiye'deki ormanların korunması ve yönetilmesine yönelik önemli değişiklikler getirmiştir. Bu Kanunla birlikte 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 2. maddesi üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler, özellikle orman vasfını yitirmiş alanların orman sınırları dışına çıkarılması ve ormanların korunmasına ilişkin hükümleri kapsamıştır. 1744 Sayılı Kanun ile 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 2. maddesi değiştirilerek, orman vasfını yitirmiş olan ve artık ormancılık açısından verimli olmadığı tespit edilen arazilerin orman sınırları dışına çıkarılabilmesi düzenlenmiştir. Dolayısıyla, söz konusu Kanun, 2B arazileri olarak bilinen uygulamaların temelini oluşturmuştur³⁶.

³⁴ Bkz. Resmi Gazete, 1961

³⁵ Bkz. Resmi Gazete, 1970

³⁶ 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 2. maddesinin B fıkrası uyarınca, yukarıda belirtilen durumları karşılayan araziler, "2B arazisi" olarak nitelendirilerek, orman sınırları dışına çıkarılmaya uygun olarak

Özellikle 15.10.1961³⁷ tarihinden önce orman vasfını kaybetmiş alanların tespiti yapılmış ve bu arazilerin orman statüsünden çıkarılarak, tarım, yerleşim veya diğer amaçlarla kullanılmak üzere değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Değişiklikle birlikte, orman alanlarının tespiti ve orman sınırlarının yeniden düzenlenmesi imkânı getirilmiştir. Orman vasfını yitirmiş alanlar orman dışına çıkarılarak, orman alanlarının etkin bir şekilde korunması ve yönetilmesi hedeflenmiştir. Kanun, orman vasfını kaybeden arazilerin tespiti için komisyonlar kurulmasını ve bu komisyonların yaptığı incelemeler sonucunda orman sınırlarının yeniden belirlenmesini öngörmüştür. 1744 Sayılı Kanun ile orman sınırları dışına çıkarılan bu alanların hak sahiplerine devri ya da satışı konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Orman vasfını yitirmiş arazilerin kullanıcılarına, bu arazileri satın alma veya kullanma hakkı tanınmıştır (Tavşanoğlu, 1976; 2; 4; 7). Orman sınırları dışına çıkarma işlemlerinin Orman Kadastro Komisyonlarına verilmesi işlemi, 1973 yılında çıkarılan 1744 Sayılı Kanun ile karara bağlanmıştır. Bu komisyonlar, orman vasfını yitirmiş arazilerin tespit edilmesi, sınırlarının belirlenmesi ve orman kadastro sununun yapılmasından sorumlu olmuştur³⁸. Kadastro tamamlanan ormanlara ait haritalar teknik esaslar dairesinde düzenlendikten sonra kadastro ekip başkan ve teknik üye tarafından imzalanması öngörülmüştür³⁹.

Türkiye’de ormancılığın düzenlenmesinde bir başka kırılım noktası, 23.09.1983 tarihli 2896 Sayılı “31.8.1956 Tarihli ve 6831 Sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin

tanımlanmaktadır. 2B araziler, orman vasfını kaybetmiş oldukları için, devlet tarafından hak sahiplerine satılabilmekte veya başka amaçlarla kullanılmak üzere değerlendirilebilmektedir. Kanuna göre orman olarak kabul edilmeyen bazı özel durumlar da vardır. Anayasa’nın 169. maddesi ve Orman Kanunu’na göre, özel mülkiyete ait olan fidanlıklar ve tarım amaçlı kullanılan alanlar, kent içindeki parklar, bahçeler ve rekreasyon alanları, doğal olarak ağaçlandırılmamış veya ağaçlandırma çalışmaları yapılmamış çorak araziler orman niteliğinde değerlendirilmemektedir.

³⁷ 1973 yılında çıkarılan 1744 Sayılı Kanun ile birinci dönemde, orman vasfını yitirmiş araziler için tarihi sınır olarak belirlenen 15/10/1961 tarihi, ormanların, orman arazisi olma niteliğini yitirdiği dönemlere dair belirlenen bir referans noktasıdır. Bu tarih, 6831 Sayılı Orman Kanunu’nun yürürlüğe girdiği dönemi takiben, orman kadastro çalışmaları ve orman sınırlarının tespiti sürecinde belirlenmiştir. 1961 tarihi, Türkiye’de orman niteliğini yitirmiş arazilerin orman dışına çıkarılmasına ilişkin işlemlerde dikkate alınacak en erken tarihtir. 15 Ekim 1961 tarihine kadar orman vasfını yitirmiş arazilerin tespiti, devlet tarafından yapılarak, bu araziler orman sınırları dışına çıkarılabilir. Başka bir ifadeyle, bu tarihten önce orman vasfını kaybetmiş alanlar, artık ormancılık açısından değerlendirilmeyen ve orman niteliğini kaybetmiş sayılan alanlar olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu tarihten sonra orman niteliğini yitirmiş olan arazileri orman arazisi dışına çıkarmak mümkün değildir. Tarih sınırındaki, amaç, ormanların korunması ve ormanlık alanların daralmasını engellemektir (Tavşanoğlu, 1976).

³⁸ Bkz. Resmi Gazete, 1973, 7. madde

³⁹ Bkz. a.g.e. 10. madde

Kanun'la," 1 Aralık 1981 tarihi, 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun değişiklikleri ile orman sınırları dışına çıkarılacak arazilerin belirlenmesinde bir sınır olarak kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. 2B arazileri, yani orman vasfını yitirmiş ve tarım, yerleşim veya diğer amaçlarla kullanılmak üzere açılan arazilerin, orman sınırı dışına çıkarılabilmesi için bu tarihten önce orman vasfını yitirmiş olmaları gerekliliği kanunen tasarlanmıştır. Ancak, 6831 Sayılı Kanun'daki değişiklik, bahsi geçen tarihten sonra orman niteliğini kaybetmiş olan arazileri, orman sınırları dışına çıkarılamayacağını ve orman olarak kalmalarının zorunluluğunun altını izmiştir⁴⁰. 2896 Sayılı Kanun'un getirdiği bir başka revizyon, kamu yararına yönelik devlet ormanlarında yapılacak her türlü bina ve tesisler ile orman ürünlerini işleyeceklerin yapacakları bina ve tesisler için gerçek ve tüzel kişilere Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Tarım ve Orman Bakanlığınca, intifa için kullanım bedeli karşılığında 49 yıllığına kiralanabileceğidir. İşletme sahiplerinin başarılı girişimler üretmesi durumunda, kira süresinin 99 yıla uzatılarak, kira süresi sonunda taşınmazların hazineye devri kanunlaştırılmıştır⁴¹. 26 Temmuz 2001 tarihinde yürürlüğe giren, 4706 Sayılı Kanun, Hazine'ye ait taşınmazların değerlendirilmesi ve satışıyla ilgili hükümleri düzenlemiştir. Orman vasfını yitirmiş arazilerin satışı, kiralanması ve tasfiyesine dair kurallar, Kanun'un, 3. maddesinin, 1. fıkrası kapsamında kanunlaşmıştır. "Hazineye ait taşınmazlardan, imar planı bulunmayan veya imar planı olmakla birlikte yapılaşmamış olan taşınmazlar, Kanun gereği, Maliye Bakanlığı'nca rayiç bedel üzerinden satılabilmesi öngörölmüştür. Bahsi geçen yerler, rayiç bedeli üzerinden, köylerde varsa öncelikle kullanıcısı orman köylüsüne, belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde kullanıcılarına doğrudan satılabileceği gibi, aynı amaçla harca esas m² birim değeri üzerinden ilgili belediyelere ve Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'ne de devredilebileceği karara bağlanmıştır. Rayiç bedel, taşınmazın bulunduğu bölgedeki piyasa değerine göre belirlenen fiyat olarak tasarılmıştır⁴².

Ancak, Anayasa Mahkemesi (AYM) 23/01/2002 tarihli ve 2001/382 Esas, 2002/21 Karar Sayılı ilamı, 4706 Sayılı Kanun'un bazı hükümlerine ilişkin iptal girişiminde bulunmuştur. Bu davada, Hazine'ye ait taşınmazların satışı ve orman vasfını yitirmiş arazilerin (2B arazileri) kullanımına ilişkin düzenlemeler, Anayasa'ya aykırılık

⁴⁰ Bkz. Resmi Gazete, 1983, 2. madde

⁴¹ Bakz. a.g.e., 10. madde

⁴² Bkz. Resmi Gazete, 2001, 3. madde

gerekçesiyle incelenmiştir. 4706 Sayılı Kanun'un, Hazine'ye ait taşınmazların satışına ilişkin düzenlemeleri ve orman vasfını yitirmiş arazilerin satışını öngören hükümleri, Anayasa'nın 169. ve 170. maddelerine aykırılık gerekçesiyle iptali talep edilmiştir. İptal gerekçesi, 4706 Sayılı Kanun'un sosyo-ekonomik durumu düşük köylülerin bahsi geçen anayasa maddeleri gereği, devletin ihya ettiği orman vasfını yitirmiş arazilere naklinden ziyade, orman vasfını yitirmiş arazilerin, köylülere, belediyelere ve arsa ofislerine, Hazine'ye gelir aktaracak biçimde satılabilmesini, olanaklı hale getirmesidir. Yine, AYM gerekçeli kararında, Anayasa'nın 169. maddesi, ormanların korunması ve orman niteliğini kaybetmiş arazilerin yeniden ormanlaştırılmasını zorunlu kıldığından bahsetmiştir. Bu bağlamda, AYM, 2B arazilerinin satışına dair düzenlemelerin, ormanların korunması ilkesine aykırı olduğunu bulmuştur. Orman vasfını yitiren veya yitirmekte olan arazilerin korunması ve yeniden ağaçlandırılması gerekliliği vurgulanmıştır⁴³. AYM'nin iptal davalarına rağmen, 2003 yılında yürürlüğe giren, 4999 Sayılı Orman Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, orman kadastro çalışmalarını hızlandırmayı ve orman sınırlarının netleştirilmesini hedefleyen tedbirler içermiştir⁴⁴. 21.06.1987 tarihli 3402 Sayılı Kadastro Kanunu'nu, 22.02. 2005 tarihinde 5304 Sayılı Kadastro Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'la revize eden kanun değişikliği, orman kadastrolarına başlanılmamış ormanlık alanların, genel kadastro süreçlerinden geçerek, kadastro sürecinin tamamlanabileceğini vurgularken, genel kadastro işlemleri ile orman kadastro işlemleri arasındaki ayrımı ortadan kaldırmıştır⁴⁵.

2012 yılına gelindiğinde süregelen mülkiyet çekişmeleri gerekçe gösterilerek, 6381 Sayılı Kanun'un 2. maddesinin B bendine yönelik açmazın, ancak orman vasfını yitirmiş arazilerin satışı usulüyle çözülebileceği kanaati ağırlık kazanmıştır. Bu yüzden, 26 Nisan 2012 tarihinde yürürlüğe giren, 6292 Sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun , 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 2. maddesinin B fıkrasına (2B arazileri) dayandırılmıştır⁴⁶. 6292 Sayılı Kanun 2B diye tabir edilen orman vasfını yitirmiş, genellikle yerleşim, tarım veya başka amaçlarla kullanılan arazilerin hak sahiplerine

⁴³ Bkz. Anayasa Mahkemesi Kararı, 23/01/2002

⁴⁴ Bkz. Resmi Gazete, 2003, 3., 4., 5., 6., ve 7. madde

⁴⁵ Bkz. Resmi Gazete, 2005

⁴⁶ Bkz. Resmi Gazete, 26.04.2012

satılmasını düzenlemek için yürürlüğe koyulmuştur. Amaç, 2B arazilerini kullanan kişilere, bu arazileri satın alma hakkının tanınarak, ödeme koşulları ile ilgili kolaylıklar sağlanmasıdır. 6292 Sayılı Kanun, 2B arazilerinin öncelikle bu arazilerde uzun yıllardır yaşayan veya tarımsal faaliyet yürüten kişilere satılmasını öngörmüştür⁴⁷. Böylece, bu araziler üzerinde hak sahibi olan kişilerin mülkiyet sorunlarının çözülmesi amaçlanmıştır. Arazilerin hak sahiplerine devri durumunda rayiç bedelin %70'i oranında fiyatlandırılması düzenlenmiştir⁴⁸. Ancak, 30.01.2013 tarihindeki revizyon ile, hak sahiplerine devir edilecek arazinin 400 m²'lik kısmına kadar olan payı için belirlenen rayiç bedelin %50'si, 400m² üstü olan kısmı için %70'i üzerinden fiyatlandırılması kararlaştırılmıştır⁴⁹. Hazine'ye ait olan ve tarımsal amaçla kullanılan arazilerin kullanıcılarına satılması da kanun kapsamında düzenlenmiştir. Süreç içerisinde, gerek Hazineye ait taşınmazların satışına ilişkin usullerin değiştirilmesine yönelik yürütmeyi durdurma ve iptal davaları açan, gerekse de 2B uygulamalarına karşı benzer eylemler sergileyen AYM'nin orman vasfını yitirmiş arazilerin süregelen kullanıcılara satışına ilişkin tutumu da, anayasal zeminde bir meşruiyet arayışına dönüşerek, zilliyet meselesi öncelikli kullanıcılara satış esasında uzlaşmaya varmıştır⁵⁰.

Orman Genel Müdürlüğü (OGM) de kadastro süreçlerinde öncelikli satış esasını ana gündem maddesi haline getirmiştir. Bu yüzden, OGM, 2024 tarihli kurumsal mali durum ve beklentiler raporunda, hukuken orman tanımına giren yerler ile orman kadastrosu kesinleşen alanların tapuya tescili sağlanarak, 2B uygulamaları kapsamında mülkiyet sorunları giderileceği belirtmektedir. 2024 tarihli raporda, kadastrosu tamamlanan ormanlık arazi miktarına dair herhangi bir veri paylaşımı yapılmamıştır (TOBOGM, 2024; 3). OGM'nin 2021 tarihli faaliyet raporuna bakıldığında, kadastrosu tamamlanan orman arazisi miktarının 24.500.000 hektar olduğu görülmektedir. Söz konusu bu miktarın, 21.300.000 hektarı tapuya tescil edilmiştir. Kalan, 3.200.000 hektarın ise tescillenmesi sürecinin hızlandırılacağı vurgulanmaktadır (TOBOGM, 2022; 67). Dolayısıyla, mevcut durumda, %87 oranında orman arazisinin kadastrosunun tamamlanmış olduğu söylenebilir. %13 oranındaki kadastro durumu ise tescillenmeyi beklemektedir. Başka bir ifadeyle, orman alanlarının büyük bir kısmında sınırların tespiti

⁴⁷ Bkz. a.g.e. 6. madde

⁴⁸ Bkz. a.g.e. 6. madde 4. fıkra

⁴⁹ Bkz. a.g.e. 6. madde, 4. fıkra 30/1/2013-6412/1 tarihli ve numaralı değişiklik

⁵⁰ Bkz. Anayasa Mahkemesi Kararı, : 27/12/2023 - 32412

yapılmış ve bu alanlar tescil edilmiştir. Ancak belirtilen oranda önemli bir çelişki söz konusudur. Şöyle ki, belirtilen toplam oranı 100 birim arazi olarak kabul edecek olursak, belirtilen miktarın 87 birimi orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından yarar görülen türden arazidir. Kalan 13 birimlik kısmı ise, orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından yarar görülen türden arazi şeklinde tescil edilebilecek veya orman vasfını yitirmiş arazi olarak değerlendirilecek arazilerden oluşmaktadır. 13 birimlik kısımdan her defasında bir miktar arazinin orman vasfını yitirmiş olarak değerlendirilmesi veya 13 birimlik kısımdan her defasında bir miktarın orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından yarar görülen türden arazi şeklinde değerlendirilmesi, orman kadastrounun tamamlanma sürecine pozitif şekilde yansımaları gerekirken, tamamlanmayan tescil süreci, kadastrou tamamlanmış 87 birimlik kısmı da dönüşümsel arazi kategorilerine indirgeme riskini barındırmaktadır.

Bahsi geçen çelişkiye, OGM'nin sağladığı, orman alanı, serveti ve cari artırım verilerinden (TOBOGM, 2023) yaklaştığımızda, OGM, Türkiye'nin orman varlığını normal (üretken) ve aralıklı kapalı (bozulmuş) olmak üzere iki temel kategori altında değerlendirmektedir. İki temel kategorinin her biri, kuru ormanı ve baltalık orman şeklinde iki alt kategoriye ayrılmaktadır (TOBOGM, 2023). Yukarıda bahsi geçen çelişki tam bu noktada tekrar devreye girmektedir. OGM verilerine göre, temel kategorilerden normal (üretken) kategorisinde, 57 birim kuru ormanı ve 2 birim baltalık orman yer almaktadır (TOBOGM, 2023). Diğer taraftan, boşluklu kapalı (bozulmuş) temel kategorisinde, 38 birim kuru ormanı ve 3 birim baltalık orman yer almaktadır (TOBOGM, 2023). Dolayısıyla, 57 birim normal kategorisinde yer alan kuru ormanı bir kenara ayırdığımızda, kalan, normal kategorisinden 2 birim baltalık ve aralıklı kapalı temel kategorisinde 41 birimden, 38 birim kuru ormanı ve 3 birim baltalık ormanı olmak üzere, toplamda 43 birim kadastro sürecinde orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından yarar görülen arazi olarak değerlendirilen alanın, dönüşümsel arazi kategorilerine indirgenme riski bulunmaktadır. OGM tarafından sağlanan iki veri de, toplamda 24.500.000 hektar ormanlık araziye temsil etmektedir. Ancak ilk sunulan veri seti ikinci veri setindeki temel ve alt kategorilerle detaylandırıldığında, ilk veri setinde tescil süreci devam etmekte olan 13 birimlik kadastrou tamamlanmış arazi miktarının bir anda, dönüşümsel kategorilere indirgenerek, 43 birime yükselebileceği riski ortaya çıkmaktadır. Özellikle, AYM'nin, orman vasfını yitirmiş arazilerin süregelen

kullanıcılarına anayasal gerekçelere dayanarak zilliyetinin tasdik edilmesine yönelik tavrı, en iyimser beklentiyle 13/100, daha kötümser beklentiyle 43/100 birimlik orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından yarar görülen araziyi, dönüşümsel arazi kategorilerine indirgeme riskine meşruiyet kazandırmaktadır. Veya, sadece 1 aylık arayla, 12.12.2023 ve 18.01.2024 tarihlerinde Resmi Gazete’de yayımlanan 7951 Sayılı ve 8119 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri benzer şekilde, orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından yarar görülen arazinin, bir kalem oynatmasıyla dönüşümsel arazi kategorilerine indirgenebileceğini göstermektedir.

Bu hususa paralel olarak, uygulamalı vakalar da, kanuni düzenlemelere rağmen, orman arazisinin dönüşümsel arazi kategorilerine indirgenme riskini taşıyan durumlara büyük ölçüde işaret etmektedir. Bu kapsamda, örneğin, Aslan vd. (2008) Isparta-Aksu yöresinde gerçekleştirdiği çalışmada, orman sınırları dışına çıkarılan 22 adet parselin, 1983 tarihli memleket haritasında ormanlık alan olarak gözükmeye rağmen, yine de ormanlık alan sınırları dışına çıkarıldığından bahsetmektedir. Ayrıca Aslan vd. (2008) çalışma alanındaki, 34 parselin, bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybetmemiş, bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybettirilmeye çalışılmış olduğundan söz etmektedir. Birben & Ünal (2017) Çankırı’da gerçekleştirdikleri çalışmada, 2B arazilerinin değerlendirilmesinde sadece satış seçeneğinin ön plana çıktığından bahsetmektedir.

Dolayısıyla, Türkiye’de Tanzimat döneminden itibaren, ormancılık politikalarının gelişim sürecinde gelinecek noktayı özetleyecek olursak, Türkiye’de ormancılık politikalarının, temelde cibali mubaha, Baltalık Kanunu, Orman Nizamnamesi, 6381 Sayılı Kanun, 3116 Sayılı Kanun ve mevcut Anayasanın 169. ve 170. maddelerinin süreç içerisinde bir harmanlaması olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle, cibali mubaha ve Baltalık Kanunu kategorik olarak orman arazilerinin, orman vasfını yitirmesine neden olan uygulamaların temel taşıdır. Orman Nizamnamesi ve 6381 Sayılı Kanun, devletin yeni gelir havuzları üretme arayışının, ormancılık faaliyetleri, orman ve orman vasfını yitirmiş araziler üzerinden dengeleme girişimlerinin neticesidir. 3116 Sayılı Kanun, Anayasanın 169 ve 170. maddeleri ise ormanlık arazinin, doğrudan dönüşümsel arazi kategorilerine indirgenmemesi hususunda kontrol ve denge vazifelerini üstlenmektedir. Erdönmez & Yurkadul’un (2021) belirttiği gibi, Türkiye’de ormancılık politikasının

genel hatlarını, insan ve orman ilişkilerinde insanı kayırma eğiliminin, hükümetlerin ekonomik ve politik rant elde etme güdülerinin bir ürünü olarak tabir etmek mümkündür.

3.2. Türkiye’de Kırsal Alanların Mekânsal Organizasyonu

Türkiye’de kapitalist yapıların kırsal alanlara sızma süreci 1839 “Tanzimat Fermanı”yla süregelen muassırlaşma kıpırtıları ve 1848 tarihli “Balta Limanı Serbest Ticaret” anlaşmasıyla başlamıştır (Kasaba, 1993; 217). 1950’li dönemlere kadar Osmanlı’dan devir alınan “çift hane sistemi” olarak kuramsallaştırılan emek yoğun üretim tarzı köylü ve devlet arasındaki ilişkilerin genel çerçevesini çizmiştir (İnalcık, 1989; 2; Arslan, 2014; 66-67). 1920’li yıllarda Osmanlı’dan kalan bağımlı kapitalist gelişmeyi düzenleyen ve kırsalda feodal ilişkileri sürdüren yapılar tasfiye edilmeye başlanmıştır (Keskinok, 2006; Küçük, 1997). Ancak, asıl dönüşüm 1930’lu yıllarda Osmanlı’dan kalan bölgesel pazar yerleri ekseninde bağımlı kapitalist gelişmenin tamamen terk edilmesi ile birlikte ülkenin pazar olarak bütünleşme sürecini esas alan milliyetçilik, devletçilik ve halkçılık politikaları uygulamalarının bölgesel farklılıkları azaltacak şekilde yeniden organize edilmesiyle gerçekleşmiştir (Keskinok, 2006; 25-26). II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye tarafsızlığını korumasına rağmen, kentlerin iâşesi sorunu, süregelen devlet-köylü ilişkilerinin katılaşmasına neden olmuştur. Savaşın sonunda devletçilik uygulamaları yerini serbestçilik uygulamalarına bıraksa da, nüfusunun %80’i kırlarda yaşayan ve savaş koşullarında devletçilik uygulamalarından rahatsız olan kırsal nüfus, popülist söylemlerin de etkisiyle, Türkiye’nin politika ibresini serbestçilikten yana çevirmiştir (Boratav, 2003; İnan, 2008; Metinsoy, 2012).

1950’li yıllarda köylülerin, devletin kara yollarına yaptığı yatırımlarla ulusal pazarla bütünleşmesi gibi olumlu gelişmeler yaşanmasına rağmen, bir taraftan Demokrat Parti hükümetinin uzun vadeli iktisadi idare planının olmaması, diğer taraftan dizginlenemeyen serbestçilik alanı dolayısıyla bölgesel gelişme farklılıklarının çoğalması ve savaş hükümetinden arta kalan kara borsacılar ve istifçilerle ilgili tedbirlerin yetersiz kalması gibi gelişmeler, 1960 askeri darbesine kadar istikrarsız bir ekonomik yapılanmaya neden olmuştur (Buğra, 2013; 187; İnan, 2008; 118;119; Özensel, 2015; 110). Bu istikrarsız ekonomik gelişmeler, sermayenin yatırımlarını belirli cazibe merkezlerinde toplamasını öncelmiş, Türkiye nüfusunun görece az da olsa, kırsaldan kentsele doğru nüfus hareketliliğini arttırmış, bu ekseninde eşitsiz bölgesel gelişmeler, “Türkiye’nin Doğu’sundan Batı’sına doğru kır ve kent arasında” “metabolik yarığı”

derinleşmiştir (Ataay, 2004; 39-40; Şengül, 2016; 185). 1960 darbesiyle birlikte planlı iktisadi gelişme doğrultusunda ithal ikameci bir politika benimsenmiş ancak devletçi ekonomi uygulamalarının dünya ekonomik iklimine uyumunda mevcut sorunları tam olarak tespit edilememiştir (Kepenek & Yentürk; 2001; 143-146). Yine, bu yıllarda toprak reformu gündeme gelmiş, fakat sınırlı bir yeniden dağıtım uygulamasıyla reform başarıya ulaşamamıştır (Önal, 2007; 85).

1980 sonrası dönemde Türkiye'nin uluslararası piyasaya açılma süreci, düşük kredi notu yüksek finansman maliyetleri nedeniyle, ticaret dengesini bozmuş, cari açık artmış, ihracata yönelik politikalar benimsenmesine rağmen ekonomik istikrar sağlanamamıştır (Peker, 1999; 302). Bu dönemde ihracata yönelik politikaların benimsenmesi nedeniyle sermayenin kentsel sanayi bölgelerine aktarılması, bölgesel eşitsizliklerin artmasına neden olarak önceki dönemlerde süregelen, kırdan, cazibe merkezleri olarak kentlere göçü, artık kentten kente göçe dönüştürmeye başlamıştır. (Ataay, 2004; 49). 1985 yılı ise, hem kır ve kent nüfusunun eşit bir düzeye erişmesi hem de kırsalın kent lehinde nüfus kaybının başlaması açısından dönüm noktası olarak tanımlanmıştır (Akşit, 1988; 173). Bu dönem için 24 Ocak kararlarına ilaveten, Turizm Teşvik Kanunu, Türkiye'de nüfusu erimekte olan kırsal alanları canlandırmaya yönelik bir girişim olarak nitelendirilebilir.

2000 yılında, kur çapasına dayalı enflasyon düşürme paradigmasının iflasıyla birlikte, fiyat istikrarsızlığından kaynaklı ekonomik krize çözüm olarak, devletin asli fonksiyonlarını kapsayan alanların, denetleme, eğitim, sağlık ve adalet gibi, kamu hizmetleri olması gerektiği 14 Nisan ve 15 Mayıs istikrar programlarıyla karara bağlanmıştır (Boratav vd., 2001; 3). 2001 yılında, Tarımda Reform Uygulama Projesi'nin yürürlüğe sokulmasıyla, birçok tarımsal ürün deseninde fiyat ve girdi destekleme mekanizmalarının doğrudan gelir desteği ile değiştirilmesi, devletin üreticiye sağladığı kredilerin piyasa fiyatlamalarına tabi kılınması, tarımsal üretiminin sanayi katma değerini teşvik eden Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT) özelleştirilmesi, Türkiye'deki milli çiftçi imajının zedelenmesine neden olmuştur (Keyder & Yenal, 2015; 59-60). Doğrudan Gelir Desteği (DGD) uygulamasının üretim miktarından ziyade, arazi büyüklüğünü baz alması kırsal alanlarda gelir adaletsizliğinin derinleşmesine sebebiyet vermiştir (Dağ, 2007; 153).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) olarak tabir edilen program, düşük emek ücretleri ve üretimde taşeronlaşma gibi, Türkiye'nin sanayileşmemesinin yapısal sorunlarına çözümler sunmaktan ziyade, özelleştirmelerin yer üstünden yer altındaki kaynaklara kadar geniş bir alana yayılmasının önündeki engelleri kaldırmayı hedeflemiştir (Boratav vd., 2001; 1; 4). Yine, koalisyon hükümeti, Dünya Bankası (DB), ve Uluslararası Para Fonu'na (IMF) sunduğu niyet mektuplarında, tarımsal iç destekleri kesin bir dille sona erdireceğini taahhüt etmiştir (Boratav vd., 2001; 26-27). Koalisyon hükümetleri dönemlerinin sonuna doğru, siyasi istikrarın tekrar sağlanması ile birlikte katılaştıran devlet ve köylü ilişkilerinin arasına ticari sermaye faktörü sokularak, serbest piyasacılığın artık tamamen devlet ve köylü arasında süregelen mübadele alanına sızması sağlanmıştır (Keyder, 2015; 201; Özügür, 2013).

Gerek GEGP, gerekse de, Tarımda Reform Uygulama Projesinin etkilerini, senelik fiyat volatilitesine göre, ekilecek ürün seçimi ve hane içi emek sömürüsüyle azaltma yoluna giden küçük meta üreticileri bir şekilde, üretimden kopmadan, küçük meta üretimini sürdürmüştür (Ecevit vd., 2009; Özgür, 2001). Ancak, 2002 seçimlerini baskın bir şekilde kazanan AK Parti hükümeti, 2004 yerel seçimlerinde kırsaldan gelen oyları arttırmak amacıyla, Tarımda Reform Uygulama Projesi ile uluslararası fonlara vaat edilen, devletin tarımsal üretimi destekleme fonksiyonundan çekilmesi sürecini, fiyat destekleri, girdi sübvansiyonları ve kredi kolaylığı mekanizmalarını tekrar yürürlüğe sokarak, askıya almıştır (Keyder, 2015; 202). AB tam üyelik müzakere süreçlerinin de etkisiyle, idari ve denetim yapıları, arazi ve çiftçi kayıt sistemleri, hayvan kimlik sistemi, bitki pasaportu, veterinerlik ve bitki sağlığı hizmeti ve gıda kontrolü gibi uygulamalar devreye sokulmuştur (Bayraç & Yenilmez, 2005; 31; Dağ, 2007; 139). İlave olarak, miras paylaşımı nedeniyle tarım arazilerinin belirli büyüklüklerin altındaki parsellere ayrılamayacağı ve kamu kurumlarının arazi toplulaştırma yapabileceğinin karara bağlanması, 2000-2007 yılları arasında, kırsal ve tarımsal istihdam göstergelerinde önemli ölçüde bir azalma meydana gelmemesinin sebepleri olarak nitelendirilebilir (TEAE, 2008).

Tabii ki, 2007 yılından itibaren, Türkiye'de tarımdan ve küçük meta üretiminden kopuş devam etmiştir. Özellikle, tarımsal üretim üzerine gerçekleştirilen saha araştırmaları, artan girdi fiyatlarını dengelemek arayışına giren çiftçilerin doğayı istismar etme kapasitelerini önemli ölçüde arttırdıklarını vurgulamaktadır. Örneğin, Güneş (2010;

148) eğim yönünde tarla sürmenin erozyonun temel sebebi olarak köylüler tarafından bilinmesine rağmen, yakıt tasarrufu sağlamak için köylülerin eğim yönünde tarla sürmeye devam ettiklerinden bahsetmektedir. Aydın (2001; 25) girdi maliyetleriyle başa çıkabilmek için üretim kapasitesini arttırmak yolunu tercih eden köylülerin, orman arazilerinden yeni tarım arazileri açmak için, arazi temizlemeye giriştiklerini belirtmektedir.

2014 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin cari ve sabit fiyatlar cinsinde Avrupa'nın en büyük üç tarım ülkesinden birisi olma statüsü korunmuştur (GTHB, 2014a). Tarımsal ihracat 2002 yılı seviyesinin 4,5 katına çıkarak 18 milyar dolara ulaşmıştır. Tarımsal hasıla, 12 yıllık süreçte 3 katına yakın bir düzeyde artarak, 61 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (GTHB, 2014a). Türkiye'de tarımsal ekonominin büyümesinde şüphesiz niceliksel bir artış yaşanmıştır. Ancak, bu niceliksel artışın arkaplanında niteliksel bir yapı değişiminin yaşanması söz konusu olmuştur. Şöyle ki, yapılan çalışmalar tarımsal üretim içerisinde yer alan aktörlerin hasıla paylaşımında önemli ölçüde eşitsizliklerin oluşmaya başladığına dikkat çekmiştir. Örneğin, Özügürlü (2013) sermaye kapanı diye adlandırdığı durumda, tarımsal üreticilerin sermaye tabiyeti derinleştikçe, tarımsal üreticiler diye tabir edilen köylüler arasında bir içsel farklılaşmanın meydana geldiğine dikkat çekmiştir. Özügürlü'ya (2013) göre, sermaye kapanı, köylülük kategorilerini, 1) köyde ikamet etmek dışında köylülükle bağı kalmamış fazlalık nüfustan oluşan hane tipi, (2) köy ayaklı proleter hane tipi, (3) geleneksel küçük köylülük (4) geleneksel küçük meta üreticisi hane (5) yeni küçük meta üreticisi hane, (6) geleneksel ve yeni kapitalist çiftçi işletmesi şeklinde, yeniden üretim sıkışması sebebiyle, üretim dışına çıkan ve üretim içerisinde kalan keskin kategorilere ayırmıştır. Benzer şekilde, Keyder & Yenal (2015), küçük meta üretiminin, büyük gıda tekelleriyle sermaye tabanlı eşitsiz rekabetinin gün geçtikçe daha fazla arazi ve sermaye yoğunlaşmasını küçük meta üreticilerinin aleyhine gerçekleştirdiğinden bahsetmektedir.

İronikdir ki, 2014-2020 yıllarını kapsayan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Türkiye'deki küçük ölçekli ve dağınık haldeki tarımsal işletme yapısının, sektörde teknoloji kullanımı güçleştirdiğini, mekanizasyon ve işgücü verimliliğini düşürdüğünü, işletmelerin tarımsal krediye ulaşma imkânını ve yeterli sermaye birikimi gerçekleştirmesini kısıtladığını vurgulamıştır (GTHB, 2014b). Strateji, 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Yasaya atıf yaparak, birçok kırsal alanın mahalle statüsünde

büyükşehir dokusuna katılmasından dolayı, kırsal alanları tanımlamaya yönelik politika, mevzuat ve kurumlarla uyumlu yeni bir tanım geliştirme gerekliliğinden bahsetmiştir (GTHB, 2014b). Ancak, strateji idari ve nüfus kriterlerine dayalı kırsal alan tanımlama geleneğine sadık kalmıştır (GTHB, 2014b). Yine strateji, kırdan kente göç sürecinin devam edeceğini öngörmüştür (GTHB, 2014b). Strateji, göç sürecinin nedenlerini, istihdam ve yüksek gelir beklentisi, kentlerdeki cazip yaşam koşulları, bilişim ve ulaşım altyapısındaki gelişmelerle erişilebilirliğin artması ve temel kamusal hizmetlerin kentlerde daha nitelikli sunulması şeklinde sıralamıştır (GTHB, 2014b).

Diğer taraftan, 2021-2023 yıllarını kapsayan Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji belgesi, önceki idari ve nüfus kriterlerine göre, kırsal alan tanımına sadık kalmıştır (TOB, 2021; 6). Ancak, 6360 Sayılı Kanun'un, doğrudan köylerin tüzel kişiliğini kaldırıp, büyükşehir belediyesi içerisine mahalle olarak entegre eden düzenlemesinde, köy tüzel kişiliğini geri getiren uygulamalara gidilmiştir (TOB 2021; 29-30). 7254 Sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunun'da yapılan düzenlemelerle, büyükşehir belediyesi sınırları içinde yer alan kırsal alanların yeniden gözden geçirilmesi hedeflenmiştir (TOB, 2021; 7). Köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşen ve sosyo-ekonomik durumu, şehir merkezine uzaklığı, belediye hizmetlerine erişimi, mevcut yapılaşma durumu ve benzeri hususlar dikkate alınarak, bahsi geçen yerlerde köy tüzel kişiliğinin yeniden düzenleneceği belirtilmiştir (TOB, 2021; 7). Bahsi geçen kriterlere göre, kırsal niteliği devam ettiği tespit edilen yerlerin kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan olarak belirlenerek, köy tüzel kişiliğinin yeniden tesis edileceği vurgulanmıştır (TOB, 2021; 6-7).

Strateji, mükerrer bir şekilde, yeni kırsal alan tanımının, 2014-2020 yıllarını kapsayan strateji belgesinde işaret edilen parametrelere ilave parametrelerle yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (TOB, 2021; 7-8). Strateji, kırsal alanın tanımlanmasında, küresel ölçekte kabul gören temel parametreler olan uzaklık ve nüfus yoğunluğuna ilave olarak, dikkate alınması gereken başlıca hususları; ülkenin idari yapısı, istatistiki bölge birimleri sınıflandırması, 6360 Sayılı Kanun ile şekillenen yeni mahalli idare yapısı, belediye mevzuatı, Köy Kanunu, tarımsal arazi mevzuatı, kırsal ve kentsel alanlar arasında gelişen fonksiyonel ilişkiler, kırsal alanlara ilişkin mekânsal planlama mevzuatı ile kırsal kesimdeki genel kalkınma dinamikleri olarak belirlemiştir (TOB,

2021; 8). Strateji, yeni tanım arayışlarının gerekçelendirilmesinde, kademeli ve/veya çoklu tanımlar üretilmesi durumunda, farklı gelişmişlik düzeyinde olan kırsal alanlar izlenerek, mekâna özgü ve yöre temelli politikaların geliştirilmesinin sağlanabileceğinin altını çizmiştir (TOB, 2021; 8).

Strateji, kırdan kente göçün, Şengül'ün (2016) metabolik yarılma şeklinde tanımlandığı düzlemde devam ettiğini vurgulamıştır (TOB, 2021; 12-13). Strateji, göç süreçlerinde, köylerdeki nüfus seyrelmesi veya çözülme düzeyi üzerinde etkili olabilecek temel içsel parametreleri -yani, kırların iticiliğini- demografik yapı, coğrafi konum ve iklim, tarımsal üretim altyapısı, istihdam ve iş gücü yapısı, sosyal ve fiziki altyapı hizmetlerine erişim düzeyi olarak tanımlamıştır (TOB, 2021; 13). Strateji, kentlerin çekiciliğini 2014-2020 stratejisindeki aynı parametrelere dayandırmıştır. Strateji, tarım sektöründe istihdamın sağladığı ortalama gelirin, hizmet, inşaat ve sanayi sektöründen oldukça düşük kalmasının, kırsaldan kente göçün en önemli nedeni olduğunu vurgulamıştır (TOB, 2021; 21).

Strateji, 5543 Sayılı İskan Kanunu'nu referans göstererek, Kırsal Alanda Fiziksel Düzenleme uygulaması (KEYY metodu) ile, parçalanmış köylerin veya yakın köylerin birleştirilmesi ve fiziksel yerleşimin iyileştirilmesi, geliştirilmesini amaçlamıştır (TOB, 2021; 14). Bu amaç doğrultusunda, eski yerleşim yerlerini yıkıp boşaltmayı taahhüt edenlerden muhtarlıkça ikamet belgesi verilen ve köyün bağlı olduğu valilik veya kaymakamlıkça yaptırılacak incelemeler sonucu ikamet etme amacıyla en az bir yıldan beri kendisi veya aile fertleri köyde yerleşik olarak yaşayan ve aile olarak kabul edilenlere, planlı yeni yerleşim yerinden bedeli karşılığında arsa satışı yapılarak konut ve işletme binası yapımını desteklemek üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca belirlenecek miktarda kredi desteği sağlanması öngörülmüştür (TOB, 2021; 14-15).

Strateji, Türkiye'deki kırsal alanlara yönelik durum tespitinde, güçlü, zayıf, fırsat ve tehdit (GZFT) analizini yaparak devam etmektedir. İlgili analizin içeriği; Tablo 1 ve Tablo: 2'de, bu tezin, amacı ve kapsamı çerçevesinde yeniden düzenlenip paylaşılmıştır. Stratejinin kalan kısmı, bu tez çalışmasının amacını ve kapsamını aşan çeşitli beklenti ve temennilerle şekillenmektedir.

Tablo 1: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Türkiye'deki Kırsal Alanların Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
1) organik ve iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması	1) organik ve iyi tarım uygulamalarının çeşitlendirilme ve yaygınlaştırılmasındaki eksiklikler
	2) Kullanılabilir tarım arazilerinin çok parçalı olması nedeniyle işletme büyüklüklerinin optimal olmaması
	3) Üretici örgütlerinin etkin olmaması
2) Arazi toplulaştırma çalışmalarının hız kazanmış olması	4) Paydaşların katılımının ve yerel sahiplenmenin istenen düzeyde gerçekleşmemesi
	5) Ekosistem planlaması yaklaşımının, dolayısıyla da orman, çayır, sulak alan, kıyı alanları gibi farklı alt ekosistemlerde rehabilitasyon, geliştirme ve koruma çalışmalarının istenilen düzeyde olmaması
	6) Kırsal alanda tarım dışı istihdamın artırılması ihtiyacı
3) Kooperatifler, birlikler ve sivil toplum kuruluşları gibi örgütlenmelerin varlığı	7) Mevcut su potansiyelinden optimal düzeyde yararlanılamaması
	8) Fiyat istikrarsızlığı ve mevsimsel dalgalanma
4) Türkiye'deki ekosistemin flora ve fauna zenginliği	9) Kayıt dışılığın nispeten yüksek olması
	10) Kaynakların etkin, etkili ve verimli kullanılması açısından bölgesel farklılıkların yeterince dikkate alınamıyor olması

Kaynak: (TOB, 2021; 22-23).

Tablo 2: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Türkiye'deki Kırsal Alanlar için Fırsatlar ve Tehditler

Fırsatlar	Tehditler
1) Dünyada giderek artan ekolojik üretim uygulamalarının Türkiye'de de artması	1) Ekosistem anlayışının zayıf olması, dolayısıyla varlıkları koruma ve kullanma dengesinin sürdürülebilir hale getirilememesi
	2) Çevre kirliliğinin verimli toprak, su, orman ve mera gibi doğal kaynakları ve varlıkları tehdit etmesi ile ilişkili literatüre bakıldığında
2) Islah edilebilir arazilerin olması	3) Su kaynaklarının kontrolsüz kullanılması ve kirlenmesi
	4) Su kaynaklarının döngüsel kullanılmaması,
3) Çok yönlü turizm olanakları ve kırsal turizme talep artışının olması	5) Girdi (üretim) maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle ihracatta rekabet edilememesi
	6) BŞB Kanunu ile köy tüzel kişiliğine ait mera, yaylak, otlak vb. hayvancılık ile ilgili arazilerin büyükşehir belediyelerinin kontrolüne geçmesi, tarımsal alanların imara açılma riski, arazi toplulaştırma çalışmalarının olumsuz etkilenebilecek olması

Kaynak: (TOB, 2021; 24,25).

Stratejinin Tablo: 1 ve Tablo: 2’de sunulan kısmı gerçekleştirilen ampirik çalışmalarla birlikte tartışıldığında, kırsal alan yönetiminde oy gruplarına hitaben gerçekleştirilen politikaların belirginliği daha anlamlı bir hale getirmektedir. Bu anlamda, Tablo: 1’de güçlü yönlerde sunulan 1. madde ve zayıf yönlerde 1. madde ve Tablo: 2’de fırsatlar kısmında 1. madde, ve tehditler kısmındaki 1. maddeye yönelik gerçekleştirilen araştırmalardan izlenimler benzer kategoriler olarak gruplandırılıp ilgili literatürün sağladığı bulgularla tartışılmıştır.

Söz konusu bu hususta, Alemdar vd.’nin (2019; 158) Manisa’nın Salihli ilçesinde, yürüttüğü araştırma, iyi tarım uygulamalarına verilen teşvik ve desteklerin, uygulamaya geçişle birlikte katlanılan maliyetleri dengelemediğini ortaya koymaktadır. Aydın vd. (2017; 407) Trakya bölgesinde gerçekleştirdiği araştırmada, iyi tarım yapan işletmelerin her ne kadar gübre, ilaç ve sulama maliyetleri düşük olsa da, iyi tarım mahsullerinin diğer mahsullerle aynı piyasa satış fiyatına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, Aydın vd. (2017; 405-406) hükümet teşvikleri ve desteklerinin olmadığı durumda, piyasa satış fiyatından dolayı iyi tarım uygulamalarının oldukça kârsız olacağını belirtmektedir. Benzer şekilde, Uysal vd. (2021; 765) iyi tarım mahsulleri ile konvansiyonel mahsullerin aynı piyasa ortamında satışa sunulmasının çiftçilerin iyi tarım uygulamalarına şüpheyle yaklaşmasına neden olduğundan bahsetmektedir. Kılıç vd. (2021, 113) arazi miktarı arttıkça iyi tarım uygulamalarından elde edilen verimin düşmesi ve sertifikasyon ücretleriyle maliyetlerin artması nedeniyle, çiftçilerin iyi tarım uygulamalarına şüpheli yaklaştıklarından bahsetmektedir. Uysal vd. (2021; 768) iyi tarım uygulamalarının benimsenmesiyle arazi büyüklüğü arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Polat & Dellal (2016; 49) çeltik yetiştiriciliğinde iyi tarım uygulamalarının hükümet teşviklerine erişim için benimsenmesine rağmen, çiftçilerin ilaç ve gübre kullanımına devam ettiğini vurgulamaktadır. Çelik & Karaalp-Orhan (2021; 54), tohum yasasıyla birlikte, çiftçilerin kendi mahsulünden tohumluk ayırma imkânının ortadan kaldırılmasının, çiftçilerin girdi bağımlılığını arttırdığından bahsetmektedir. Kutluay-Tutar vd. (2022; 1288) Konya’da kuraklıkla birlikte çiftçilerin sondaj kuyularına yönelmesinin iyi tarım uygulamalarının önüne geçtiğini belirtmektedir.

Tablo 1’de güçlü yönler kısmında sunulan 2. madde, zayıf yönler kısmında, 2. madde ve Tablo 2’de fırsatlar kısmında 2. maddeye ilişkin literatür bulgularına bakıldığında, öncelikle arazi toplulaştırma süreci gerçekleştirilmeden tarımsal üretim

işletmelerinin optimal verimliliğe ulaşmasının mümkün olmadığını belirtmek gerekmektedir (Değirmenci vd., 2017). Çiftçilerin parseller arasında geçişinde sınır ihtilaflarının varlığı da bilinmektedir (Yağanoğlu vd., 2018; 63). Yine de, Türkiye’de arazi toplulaştırmasına yönelik yapılan çalışmalar, elde edilen başarılı sonuçların yanı sıra, ifti gruplarının yüzleştiği olumsuz sonuçların varlığını da göstermektedir.

Örneğin, Eminoğlu & akmak (2013; 39) toplulaştırma sonrasında, sulanabilir arazi miktarında önemli bir artış gerçekleştiğinin, tarlalara erişimde yol ağının genişlediğinin ve çiftçilerin gelir artışı yaşadığını belirtmektedir. Benzer şekilde, Sönmez yıldız & akmak (2013) toplulaştırma sonrasında, çiftçilerin sosyo-ekonomik düzeyinde önemli bir iyileşme saptadıklarını vurgulamaktadır. Kahramonęlu & Dağdelen (2018; 63), toplulaştırma öncesinde 140 parsel sulama olanaklarına sahipken, toplulaştırma sonrasında 420 parselin sulama olanaklarına kavuştuğunu vurgulamaktadır. Karakayacı vd. (2016; 163) toplulaştırma sonrasında, çiftçilerin üretim sürecinde, zamandan tasarruf ettiği ve verimlilik artışı sağladığından bahsetmektedir.

Ancak, Denizli, Yeşildere’de gerçekleştirdiği araştırmada Akşit (2013; 11), arazi maliklerinin büyük kısmının istek ve beklentilerinin toplulaştırma sürecinde dikkate alınmadığından bahsetmektedir. Ayrıca, Akşit (2013; 11) arazi maliklerinin büyük kısmının toplulaştırma sürecinde kendilerine verimsiz alanlardan arazi verildiğinden şphelendiklerini aktarmaktadır. Toplulaştırma sonrasında arazi maliklerinin mevcut arazi miktarının azalması, toplulaştırma süresince çiftçilerin üretim yapamamasından kaynaklı zararların karşılanmaması, çiftçilerin arazi toplulaştırma neticesinden memnuniyetsizliklerinin temel sebeplerini oluşturmaktadır (Akşit, 2013; 14). Benzer şekilde, Karander & Gürel (2021; 29) iftilerin arazi toplulaştırmasının çok uzun sürmesi nedeniyle üretim kaybından yaşadıkları memnuniyetsizlikleri dile getirdiğinden bahsetmektedir. Aktaş vd. (2006; 5) toplulaştırma sonrasında ifti memnuniyetsizliğinin temel sebebinin, toplulaştırma sürecinde çiftçilere vaat edilen biçimde yürütülmediğinden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Altıntaş & Akçay (2009; 37) arazilerin tesviyesinin yapılmamış olması, çorak ışlahının yapılmaması ve verimsiz yerden arazi tahsis edilmesi sebepleriyle çiftçilerin toplulaştırma sürecinden memnuniyetsiz olduklarını belirtmektedir. Arslan & Değirmenci (2016; 30) gerçekleştirilen arazi toplulaştırma bilgilendirme toplantılarından yalnızca çiftçilerin % 6,7’sinin haberdar olduğunu bildirmektedir.

Tablo 1’de güçlü yönler olarak 3. madde ve zayıf yönlerde 3. maddeye bakıldığında, Nizam-Bilgiç (2021; 128) İzmir’de gerçekleştirdiği araştırmada, küçük üreticinin Tire süt kooperatifi çatısı altında toplanmasının, büyük ölçekli tarımsal işletmelerle rekabet etme olanaklarını geliştirdiğinden bahsetmektedir. Tekdemir vd. (2023; 485) kooperatife üye olan üreticilerin ürün satışını daha yüksek fiyatla gerçekleştirme imkânı ve tarımsal ürün satışını garanti altına almasından dolayı, kooperatif üyeliğinin çiftçiler açısından cazip olduğundan bahsetmektedir. Dolayısıyla, tekelleşme yerine kooperatifleşme, küçük üreticiler açısından oldukça caziptir (Yıldırım, 2017; 61).

Ancak, Çelik & Karaalp-Orhan (2021; 54), kooperatiflerin birleşerek daha güçlü yapılar oluşturmalarının, kooperatiflerin üyelerine sundukları imkânları diğer kooperatif üyelerine sunmadaki isteksizliklerinden kaynaklandığını bildirmektedir. Kaya & Emeksiz (2016; 96) kooperatif yöneticilerinin önemli bir bölümünün üye aidatlarını tahsil edemediğinden, aidatları tahsil etseler bile, kooperatif faaliyet giderlerini karşılamada yetersiz kalacağından bahsettiklerini aktarmaktadır. Çelik & Karaalp-Orhan (2021; 54), kooperatiflerin üyelik hizmetleri aidatlarının tahsilatında herhangi bir yasal yaptırım bulunmadığı için üyelerinden aidat tahsil etme imkânlarının çoğu zaman bulunmadığından bahsetmektedir.

Tablo: 1 güçlü yönlerde 4. madde, zayıf yönlerde bahsedilen 4. 5. ve 6. maddeler
Tablo: 2 fırsatlarda 3. madde ve tehditlerde 2. madde ile ilişkili literatüre bakıldığında, Karacaoğlu vd. (2016; 117) toplum temelli turizmin, toplumu merkezine almaktan ziyade, sadece turizmle uğraşan kesimlere gelir sağlamak üzerine kurgulandığını, iş başvurularının şeffaf bir şekilde duyurulmadığını örnekleyerek açıklamaktadır. Kılınç (2022; 56) Kuyucak köyünde gerçekleştirdiği araştırmada, turizmin lavanta üreticilerine yeni pazarlar sağlayarak geçim imkânlarını iyileştirdiğini ancak, plansız, denetimsiz ve aşırı turizmin lavanta bahçelerinde ziyaretçilerden kaynaklı, atık yığınları ve kirliliklere yol açtığından bahsetmektedir. Toker & Sunar (2018; 9), İğneada, Longoz ormanlarında gerçekleştirdiği araştırmada, sulak alan bölgesindeki ekosistem çöküşlerinin sebebini, Mert gölüne bırakılan kanalizasyon sularına bağlamaktadır. Marın (2020; 313), Ordu, Mesudiye’de gerçekleştirdiği araştırmada, köykent projesinin uygulanmasında katılımcıların önemli bir kısmının projenin biçimlenmesinde görüş ve önerilerinin büyük bir ölçüde dikkate alınmadığını hissettiğinden bahsetmektedir. Bekdemir vd. (2010; 902)

Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'na kaçak girişlerin, Milli Park'ta kontrol altına alınamayan kirliliklere sebep olduğunu belirtmektedir. Ceylan & Bulut (2019; 84) Salda gölünde ziyaretçiler için altyapı hizmetlerinin yetersiz olduğundan dolayı, insan kaynaklı kirlenmenin arttığına dikkat çekmektedir. Ayrıca, Ceylan & Bulut (2019; 85), Salda Gölü'nün Özel Çevre Koruma bölgesi ilan edilmesiyle birlikte, bölge sakinlerinin turizm gelişiminin gelir yaratma imkânlarından tamamen dışlanıp, turizmden gelir elde eden kurumların sadece valilik ve kaymakamlık bünyesinde ve ruhsat tahsisıyla işletilen turizm işletmeleri olduğunu vurgulamaktadır.

Tablo: 1'de belirtilen zayıf yönlerde 7. madde ve Tablo: 2'de tehditler kısmında bahsi geçen 3. ve 4. maddelere ilişkin literatür incelemesi gerçekleştirildiğinde, Arı & Derinöz'in (2011; 49) Marmara Gölü'nde gerçekleştirdikleri çalışma, gölde ötrofikasyon oluşmasına, geleneksel tarımdan ticari tarıma kontrolsüz geçiş sürecinin sebep olduğunu göstermektedir. Altundağ & Canlı (2019; 49) Amik Gölü'nün kurumasındaki temel nedenleri, taşkınları önlemek ve daha fazla tarım alanına sahip olmak şeklinde sıralamaktadır. Çelik vd. (2017; 80) Adıyaman'da kuru tarımdan sulu tarıma geçiş sürecinde, toprakta elektriksel iletkenliği arttıracak, azot, fosfor ve demir değerlerindeki artışlara dikkat çekmektedir. Engindeniz vd. (2014; 57) Yortanlı Barajı çevresinde gerçekleştirdiği araştırmada, sulama sürecinin yüksek maliyetli ve emek yoğun bir olguya dönüştüğünü, özellikle kuraklığın sulama maliyetlerini daha da arttırdığına dikkat çekmektedir. Gençoğlu & Değirmenci (2019; 441), Kırıkhan'da tarımsal sulamanın ürün verimliliğini sağlamak için olması gereken seviyeden oldukça düşük bir endeksle gerçekleştirildiğini vurgulamaktadır. Hazneci vd. (2015; 29) Samsun, Antalya ve Çanakkale örneklerinde, bakımsız kanal ve kanaletlerin, çiftçiye sulama yapmaktan caydırarak, kontrolsüz artezyen suyu kuyu açma girişimlerine yönlendirdiğinden bahsetmektedir. Karadağ (2017; 275) Şanlıurfa, Siverek ilçesinde su kıtlığının küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini önemli ölçüde azalttığına dikkat çekmektedir.

Tablo: 1'de zayıf yönlerde yer alan 8. madde, 9. madde ve Tablo 2'de tehditler kısmında belirtilen 5. maddeyle ilişkili literatüre bakıldığında, Cömert ve Arısal (2011; 405) kayısı ihracatçılarıyla gerçekleştirdiği araştırmada, tutundurma eksikliği, finans yetersizliği, nitelikli eleman eksikliği, dış pazar bilgi eksikliği ve teknik donanım eksikliklerini, rekabeti ve fiyat istikrarsızlıklarına neden olan faktörler olarak sıralamaktadır. Furat & Duman (2023; 1239) fiyatlandırma ve mevsimsel nedenlerden

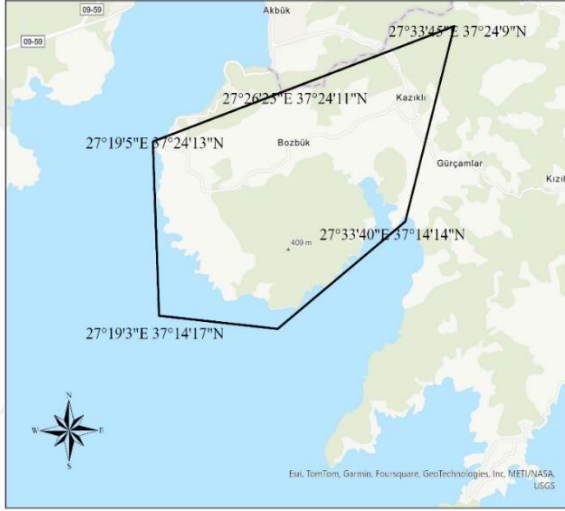
dolayı kooperatiflerin üretim verimliliğini artırma imkânlarının kısıtlandığından bahsetmektedir. Aslan vd. (2017; 4) kayıt dışılık konusunda mevsimlik tarım işçilerinin sigortasız çalıştırılması durumuna dikkat çekerken, kanunen zorunlu olmasına rağmen, mevsimlik tarım işçilerine aracı olan kişilerin herhangi bir yazılı sözleşme ve beyanata dayanmadan, sözlü anlaşmalarla aracılık rolünü üstlendiklerini belirtmektedir. Er & Gürbüz (2022; 218) mevsimlik tarım işçilerinin ücretinin düşük olmasından dolayı herhangi bir sosyal güvenlik ve sigorta kapsamına giremediğinden bahsetmektedir. Kıraner & Kayalak (2022; 113) tarımsal üretimin mevsimsel olmasından dolayı mevsimlik tarım işçilerinin herhangi bir sosyal güvenlik kapsamına alınmasının olanaksızlığını vurgulamaktadır. Kıraner & Kayalak (2022; 113), ayrıca, mevsimlik tarım işçileri sigorta yapma konusunda istekli olmalarına rağmen, sigorta primlerinin yüksek olmasından dolayı kayıt dışılığın kronikleştiğine dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, Güneş (2011; 27) tarım işçilerinin sosyal güvenceleri için gerekli prim miktarını ödemede zorlandıklarına dikkat çekmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin kayıt dışı kalmasında bir diğer önemli faktör gayri resmi aracı rolündeki şahısların, mevsimlik tarım işçilerinin yevmiyelerinden kestikleri ücretler olarak belirlemektedir (Yiğit vd., 2017; 17).

Tablo 1’de zayıflıklar kısmında, 10. madde ve Tablo 2’de tehditler kısmında, 6. maddede bahsi geçen durumlarla ilişkili literatüre bakıldığında, Yaman & Kutlar’ın (2017; 1298), Kocaeli’nin Nuzhetiye mahallesinde gerçekleştirdiği araştırmada, mahalle sakinleri, köyün mahalleye dönüşmesinin, büyükşehir belediyesinden aldıkları hizmetler konusunda bir iyileşme getirmediği kanaatindedir. Mahalle sakinleri, Yasa’nın olası etkilerini, meraların satılması ve tarım arazilerindeki fiyat artışları olarak saptamaktadır (Yaman & Kutlar, 2017; 1300). Benzer şekilde, Genç & Korkın’ın (2017; 89) Aydın, Atça’da gerçekleştirdikleri araştırma, belde belediyesinin tasfiye edilmesiyle, büyükşehir belediyesinden sağlanan hizmetlerde bir artışa yol açmadığını göstermektedir. Gültekin & Tümer (2021; 974) Kahramanmaraş’ta yaptıkları araştırmada, çiftçilerin, üretim deseninde değişiklik, ürün veriminin imara açılan arazilerde azalması ve ürün kalitesinde azalma, imar, inşaat, arazinin yola terklerinden dolayı tarımsal üretim yapmak için arazi bulmakta zorlanması gibi deneyimlerle yüzleştiklerini tespit etmektedir.

4. BULGULAR

Bu çalışmanın, araştırma sahası, Şekil:1’de gösterildiği gibi, Türkiye’nin Güney Ege kıyısında yer alan, Muğla’nın Kuzey Batı yönünde en ücra iki mahallesini kapsamaktadır. Mahalleler Milas ilçesi idari sınırları içerisinde yer alan Bozbük ve Kazıklı mahalleleridir. Şekil: 2 ve Şekil: 3’te gösterildiği gibi, mahallelerin bulunduğu alan turizm gelişim bölgesi içerisinde kalmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde, iki mahallede, turizm gelişimi öncesi ve sonrasında arazi kullanımındaki değişimin topluluk düzenlemelerinden, çevre adına rant arama arayışına dönüşünün nedenleri ve sonuçları açıklanmaktadır.

Şekil 1: Araştırma Sahasını Kesen Koordinatlar

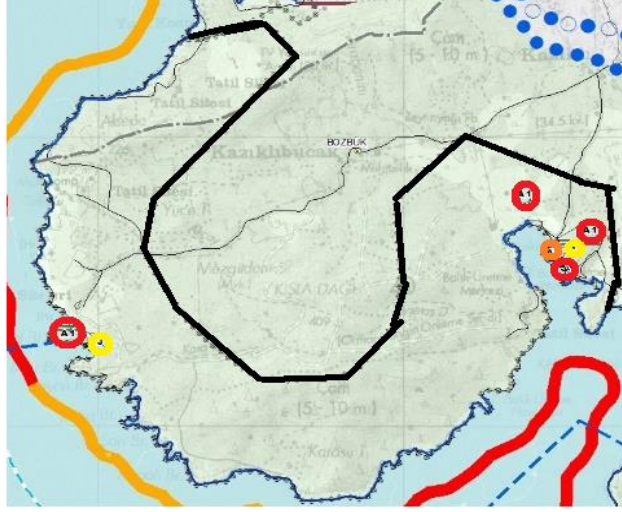
Kaynak: Yazar Tarafından ArcGisPro’da tasarlanmıştır.

Şekil 2: 2b Bozbük Alt Bölgesi Turizm Gelişim Bölgesi

(TCÇŞİB, 2022; 86).

Şekil 3: Turizm Gelişim Bölgesi Ve Sit Alanları

- Turizm Gelişim Alanı
- 1. Derece Sit Alanı
- 2. Derece Sit Alanı
- 3. Derece Sit Alanı

Kaynak: (MPM, 2023)

4.1. Bozbük Mahallesi

Bozbük mahallesi 37.357372 enlem ve 27.442024 boylamında yer almaktadır. Bozbük mahalle idari alanı 4848 hektarı kapsamaktadır (<https://atlasbig.com.tr/mugla-milasın-mahalleleri>). Bozbük, 6360 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesine kadar, KazıklıBucak köyünde, bir mevki olarak bilinmektedir. Aslında hiçbir zaman ne köy ne mahalle olmuştur. Süregelen zaman içerisinde KazıklıBucak köyünün sahil kesimi Bozbük olarak anılmıştır. İsminin kaynağı muhtemelen, 1989 yılında askıya çıkan turizm Kazıklı Akbük kıyı hattını kapsayan turizm gelişim bölgesinde, Akbük'e yakınlık sebebiyle yapılan çağrıışımıdır (Resmi Gazete, 1989; 32). 1990'lı yıllarda Bozbük diye anılan yerler, resmi ikametgah adreslerinde KazıklıBucak mevki olarak, geçmektedir. Yapı Kooperatifi yönetimleri de, bölgenin Aydın il sınırları içerisinde kaldığını düşünerek, Yapı Kooperatifi mali ve idari işlerini Aydın ilinde yürütmüştür. Akbük, Bozbük çağrıışımı daha sonra, KazıklıBucak köyünün varlığını nispeten önemsiz hale getirmiştir. Dahiliye Vekaleti'nin 1933 yılında köylerimiz isimli yayınında bugün Bozbük diye anılan alan Bucak köyü olarak kayıtlara geçmiştir (Dahiliye Vekaleti, 1933; 119). 2012 yılına kadar KazıklıBucak merkez köy olarak varlığını sürdürmesinin yanı

sıra, KazıklıBucak mevki olarak tabir edilen alan, halihazırda turizm bölgesi sınırları içerisinde kalan eski adıyla KazıklıBucak mevki, önce Bozbük köyü diye anılmaya başlanmıştır. Daha sonra, 6360 Sayılı Yasa ile birlikte KazıklıBucak köyünü de idari sınırları içerisine dahil ederek, Şekil:4’de gösterildiği gibi, Bozbük mahallesi olarak bölgenin adı resmileşmiştir. Bu durumda, turizm yatırımlarının, resmi ikametgah adreslerinde KazıklıBucak mevki diye tabir edilen Bozbük’te yoğunlaşmasının önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Şekil 4: Bozbük Mahallesi Sınırları

Kaynak: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM)

Bozbük mahallesinin farklı mevkilerinde yer alan birçok site alanı mevcuttur. İstisnasız site alanlarının hepsi, noter satış vaadiyle 2/B arazilerinin müteahhitlere devir edilmesiyle inşa edilmiştir. Şekil: 5, Şekil: 6, Şekil: 7 ve Şekil: 8’de gösterildiği gibi, 315 dekar Tatlıkuyu mevki, 122 dekar Ahırtaş mevki, 120 dekar Yavankuyu mevki ve Kışladağ altındaki Karanlık mevkinde 155 dekar olmak üzere, toplamda, 712 dekar turizm sitesi alanı bulunmaktadır. Bozbük mahallesinin 2023 yılı itibariyle nüfusu 675’tir (<https://www.nufusune.com/176555-mugla-milas-bozbuk-mahallesi-nufusu>). Turizm sitelerinin artmasıyla, temel geçim kaynakları, hayvancılık ve tarım olan köylülerden birçoğu var olan geçim kaynaklarını turizmle çeşitlendirme yoluna gitmiştir. Günümüzde, köylüler, yoğun zeytincilik ve düşük ölçekli hayvancılık faaliyetlerini, turizme ilaveten sürdürmektedir.

Şekil 5: Bozbük Tatlükuyu Mevki

 Tatlükuyu Mevki Site Alanları

Kaynak: TKGM

Şekil 6: Bozbük Ahırtaş Mevki

 Ahırtaş Mevki Site Alanları

Kaynak: TKGM

Şekil 7: Bozbük Yavankuyu Mevki

Yavankuyu Mevki Site Alanları

Kaynak: TKGM

Şekil 8: Bozbük Kışladağ Karanlık Mevki

Karanlık Mevki Site Alanları

Kaynak: TKGM

4.2. Kazıklı Mahallesi

Kazıklı mahallesi 37.371433 enlem ve 27.492495 boylamında yer almaktadır. 1933 tarihli Dahiliye Vekaleti'nin köylerimiz yayımında adı geçmemektedir (Dahiliye Vekaleti, 1933). Mahallenin isminin Kazıklı, yani Kazakistan'dan göçenler manasında süregelen söyleminin daha sonra Kazıklı'ya evrildiği düşünülmektedir (KKM). İkinci bir varsayım, göçebe Yörüklerin çadırlarını kazıkla çakarak, zemine oturtmasından mahallenin bugünkü isminin geldiğidir (KKM). Sezen (2017; 443) Osmanlı

Devleti'ndeki yer adlarını, düzenlediği çalışmada, Kazıklı, 1918 yılında Menteşe Müstakil Sancak'a bağlı, Milas'ın bir nahiyesidir. Dolayısıyla, mahallenin ismine ilişkin resmi kayıtlarda süregelen söylemlerden bir çağrışım çıkarma söz konusu değildir. 1924-1926 yılları arasında Kazıklı nahiye statüsünü sürdürmekle birlikte, nahiye statüsü daha sonra köy idari birimine dönüştürülmüştür. Kazıklı mahallesi muhtarı, nahiye statüsündeyken, bugünkü Aydın'ın Akbük mahallesi ve KazıklıBucak köyünü içerisine alacak şekilde, Kazıklı'ya büyük köy dediklerini aktarmıştır (KKM). Kazıklı, Akbük'ün turizm çekim merkezi olana kadar geçen süreçte, pazar ve ticaret merkezidir. Ancak, Akbük'ün turizm yatırımlarıyla bir anda büyümesi Kazıklı'nın pazar ve ticaret merkezi statüsünü kaybetmesine neden olmuştur (KKM).

Şekil 9: Kazıklı Mahallesi Sınırları

Kazıklı mahallesi sınırları

Kaynak: TKGM

Halihazırda dahiliye vekaletinin hazırladığı köylerimiz yayımında, köy olarak adı geçmediği için 1933 yılında da nahiye statüsünü koruduğunu söyleyebiliriz. Kazıklı mahallesinin, resmi olarak, ne zaman nahiye statüsünün değiştiğine dair tescil edilebilecek bir veri bulunmamaktadır. Kazıklı mahallesinin süregelen geçim kaynaklarını, tarım, hayvancılık ve balıkçılık oluşturmaktadır. Kazıklı iskelesinde sarp

akıntıların olmaması, Kazıklı iskelesini zanaat balıkçılığı için korunaklı bir alan haline getirmiştir. Kazıklı'nın sadece bugün iskele diye adlandırılan mevki, 11 Eylül 1989 tarihinde askıya çıkan turizm gelişim bölgesi içerisinde kalmaktadır (Resmi Gazete, 1989; 32). Şekil: 9'da gösterilen Kazıklı mahallesinin yüz ölçümü 5051 hektardır (<https://atlasbig.com.tr/mugla-milas-mahalleleri>). Nüfusu 2023 yılı itibarıyla, 665'tir (<https://www.nufusune.com/176553-mugla-milas-kazikli-mahallesi-nufusu>). Kazıklı mahallesinde Şekil: 10, Şekil: 11 ve Şekil: 12'de gösterildiği gibi, Karaağaçdibi mevkinde 31 dekar, Taşlı mevkinde 55 dekar ve İskele mevkinde 13 dekar olmak üzere, toplam 99 dekar yazlık site alanı bulunmaktadır. Yazlık site alanları, 2/B arazilerinin noter satış vaadiyle müteahhitlere devir edilen alanlardır.

Şekil 10: Kazıklı Mahallesi Karaağaçdibi Mevki Site Alanları

Karaağaçdibi mevki site alanları

Kaynak: TKGM

Şekil 11: Kazıklı Mahallesi Taşlı Mevki Site Alanları

Taşlı mevki site alanları

Kaynak: TKGM

Şekil 12: Kazıklı Mahallesi İskele Mevki Site Alanı

İskele mevki site alanı

Kaynak: TKGM

4.3. Orman Kadastro Süreci

Köylüler, bahsi geçen Turizm Teşvik Kanunu çerçevesinde, mahallelerin turizm gelişim bölgesi ilan edilmesi öncesinde, erişim haklarını sıklıkla OGM'yle gerçekleştirdikleri müzakerelerle biçimlendirmiştir. Ancak, bazı zamanlar, ormanların merkezi idare gözetiminde yürütülen kadastro denetimi köylülerin geçim kaynaklarını kısıtlamış, ormana erişimlerini azaltmalarına sebep olmuştur. Köylüler bu hususta, hükümetin o zaman için ormanları başı boş bir şekilde bıraktığını kadastro uzun yıllar ormanlarda herhangi bir çalışma gerçekleştirmediğini vurgulamaktadır. Köylüler, ilk kadastro uzun 1935 yılında yapıldığını duyum olarak bilmektedir (BK3; BK13; KKM; KK9). Köylüler, bu kadastro çalışmasına göre, herhangi bir tapulu mülkün olmadığını, aksine köylerin bugünkü yerleşke kısımlarından çok az kısmının orman arazisi dışında kaldığını belirtmiştir. Köylüler, o yıllarda, konargöçer yaşadıkları için kadastro çalışmasını gerçekleştiren memurlarla herhangi bir temas kuran birisinin olmadığını düşünmektedir. Köylüler, halihazırda o yıllarda çadırlarda yarı göçebe yaşadıkları için çadırlarını kurdukları yerleşkelerin ormana oldukça yakın mesafede yer alan makilik açık alanlarda olduğunu tasvir etmiştir (BK11; BK12; BK13) .

Yaşlı köylüler, kadastro çalışmalarının ormanlar üzerinde yeterince etkili olmadığını ve ormanların uzun yıllar boyunca başıboş bırakıldığını vurgulamıştır (BK3; BK12; BK13; KK9). Onlara göre, devletin ormanları kontrol altına alma ve düzenleme çabaları kadastro süreçlerine rağmen yetersiz kalmıştır. OGM'nin yeterince aktif bir şekilde ormanları koruma ve düzenleme faaliyetleri yürütmediği belirtilmiştir. Köylüler,

bu ihmalkarlığın orman alanlarının düzensiz bir şekilde kullanılmasına ve sınırların belirsiz kalmasına yol açtığını düşünmektedir. Ormanlar üzerinde herhangi bir denetim olmadığından, köy ahalisi orman arazilerini kendi amaçları doğrultusunda kullanmış, kimileri bu alanlarda tarım yapmaya başlamış, kimileri de hayvan otlatma amacıyla ormanlık alanları değerlendirmiştir. Yaşlı köylülerin duyumlarına göre, ilk kadastro çalışması 1935 yılında yapılmıştır (BK3; BK12; BK13; KK9). Ancak bu çalışmanın kapsamı ve etkinliği köylüler arasında tartışmalıdır. O dönemde köylerde yaşayan insanların birçoğu göçebe bir yaşam sürdürdüklerinden dolayı, kadastro çalışmalarıyla doğrudan bir temasları olmamıştır. Kadastro memurlarının köye gelip gitmesi, köylüler için çok fazla bir şey ifade etmemiştir, çünkü o dönem için köylülerin çoğu, yerleşik hayata tam anlamıyla geçmemiştir. Göçebe yaşam tarzı, köylülerin sabit mülkiyetle ilişkisini zayıflatarak, zilliyet kavramının köylerde bir karşılığı oluşmamasına neden olmuştur. Bu nedenle, kadastro çalışmalarının köyde kayda değer bir etkisi olmamış, köylüler mevcut yaşam tarzlarına devam etmiştir. Köylüler, 1935 yılında yapılan bu ilk kadastro çalışmasına göre köydeki hiçbir arazinin tapulu olmadığını aktarmaktadır. Aksine, köylüler, bugünkü köy yerleşkelerinin, Yunanistan'la nüfus mübadelesi öncesinde, Fotoğraf: 1 ve Fotoğraf: 2'de gösterilen, Rum değirmeni ve taş konutun yer aldığı kesimde, büyük bir kısmının orman arazisi içinde yer aldığını belirtmektedir. Köylüler, ilk yerleşkenin, sadece çok küçük bir bölümünün orman sınırları dışında kaldığını ifade etmiştir. Köylülerin çadırlarda yaşamaları ve hayvancılık için makilik alanları kullanmaları, köylülerin ormanla olan temasını sürekli kılmış, ancak bu temas resmi olarak belgelenmemiştir.

Toprakla işimiz yokmuş. Mevsimine göre, yerini belirlersin. Hayvanların nerede besili olacaksa oraya gidersin. Bize anlatılana göre, Rumlar hayvancılık bilmezmiş bizim Yörükler zeytincilik, tütüncülük bilmezmiş. Rumlar ürettiklerini nahiyelere göndermek için Yörüklerle ırgatlık yaptırırılmış. Yörükler develeriyle nahiyelere gidecek tütünü, zeytini iskeleye taşımış, oradan Rum tüccarların tekneleriyle nahiyeye gidermiş. Karşılığında tütün, zeytin, fıstık ne varsa onu verirlermiş. Bizim Yörükler çok sonradan, Rumlar çekilince başlamış toprakla uğraşmaya. Onun öncesinde belirli yerlerimiz varmış köyün arkasında hayvanları tutmak otlatmak için. Rumların yerleştiği yere bakarsan da görürsün orman içinde kalmıştır. Buralar hep ormanlıktır. Başka bir arazi mevcut değildir o zaman için. Bizim öyle yerleşmeye oturmaya hevesimiz sonradan sonraya yerleşenlere özendikçe olmuş (BK3).

Bozbük'ten yağlar, mahsuller Kazıklı'ya gelirmiş oradan diğer köylere, karşı tarafa (Didim) gidermiş. Burasını şimdinin Akbük'ü gibi düşün. O zaman için Akbük ufak bir köymüş. Deveciler, Rum'dan alıp Rum'a taşımış. İskeleden kayıklarla götürürlermiş. Kara vasıtasıyla taşıyacak

yer yok, olsa da araç yok, bir tek katırlar var. Bizim Yörükler konak yapmaya geldikçe Rum'un malını taşırmış büyük yerlere. Kazıklı'dan sonra nereye götürürlermiş pek bilmem (KKM).

Kadastroyu kim görecekti kim duyacak. Devletin bizden belki de haberi yoktu. Yeni doğan bebeklerin nüfusa kaydı 6-7 yıl sonra gerçekleşmiş o da çocuk vefat etmezse, başına bir hal gelmezse. Şehre gitme imkânı yok. Toprak yoldan resmi araç geçti mi herkes peşinden koştururdu. Aracın burada işi varsa dururdu, milletle konuşurdu. İş yoksa katiyen durmaz yoluna devam ederdi. Akrep, yılan sokmasından vefat edenler oldu. Sıtma nöbeti geçirip ölenler oldu. Doktor yok, olsa da para yok. Ebeler bakardı öte yerlerden, iyileşti iyileşti iyileşmedi mi mefta. 30-40 yıl öncesine kadar buraların dikkate alındığını düşünmüyorum. Bizim daha önce kadastro yapılmasından çok sonra haberimiz olmuştur. O da muhtar, ihtiyar heyeti anlatmıştır usul nedir. Ne yapmalı ne yapmamalı yoksa çadircı nereden bilecek hükümet ne, ne iş yapar. Köyün önde geleni ne anlatmışsa o kadar bilinmiş. Belki onlar da kulaktan duymuştur. Kendilerince bir usul düşünmüştür (KK2).

Efeler vardı. Bunlar savaş gazileri. Bize yol yordam göstermişler. Hükümetle şehirle daha çok ilişkileri olurdu. Onlar kadastro ekipleriyle beraber çalışmış o zamanlar. Hükümet ekiplerinin ihtiyaçlarını karşılamışlar. Beraber yer belirlemişler. Bizim yaylak kışlağın yerini tayin etmişler. Delice (zeytin ağacı türü) aşılamaı öğrenmişler. Kalem aşı, yarma aşı, göz aşı nasıl uygulanır. Ne zaman uygulanır gibisinden. Yakacak nereden alınır nasıl budaklanır onları öğrenmişler. Daha sonra Yörükler yerleştikçe bunlardan öğrenmiş işin usulünü (BK13).

Göçebelik zordur. Yer değiştirirsin gittiğin yeri yadırgarsın. Hayvanların peşine sürersin. Kışlak ayrıdır, yaylak ayrıdır. Kışlağa gittin mi daha kapalı daha korunaklıdır yağmurdan selden. Yaylak daha yüksekte daha açık otların bittiği yeredir. Herkesin kışlak, yaylak yeri bellidir. Yer kavgası seyrek olurdu. Hır gür eden dışlanırdı tabii ama ne kadar dışlayabilirsin hepi topu 50 çadircı vardı. Aileler iç içeydi. Yer için kimse kimseden vazgeçmezdi (BK1).

Fotoğraf 1: Rum Taş Evi

Kaynak: Yazarın Objektifi

Fotoğraf 2: Rum Değirmeni

Kaynak: Yazarın Objektifi

1965 yılındaki kadaströ çalışmaları, köy ahalisi tarafından daha net bir şekilde hatırlanmaktadır. Köyün yaşlıları, dedelerinin ve babalarının o dönemde orman ıslahı çalışmalarında aktif olarak yer aldığını aktarmıştır (BK3; BK13). Köylüler, OGM'nin o dönemde karşı karşıya olduğu personel eksikliğinin, köy halkının sürece dahil edilmesiyle aşıldığını ifade etmektedir. Ormanların korunması, sınırlarının belirlenmesi ve ıslah edilmesi gibi görevler, köylülerin emekleri sayesinde daha hızlı ve etkili bir şekilde yürütölmüştür. Bu katılım, köy halkının devlete olan güvenini pekiştirdiğı gibi, devlete duyulan aidiyet hissini de artırmıştır. Ancak, sürece dahil olan köylüler kadaströ çalışmalarına katkı sunarken kendi çıkarlarını da gözeterek, köydeki sosyal ve ekonomik dengeyi bozucu bir takım arazi temizleme girişimlerini üstlenmiştir. Dolayısıyla, sürecin tamamında herkesin aynı oranda fayda sağladığını söylemek zor olabilir. Kadaströ çalışmaları sırasında yaşanan en büyük sorunlardan biri, dönemin ulaşım ve yol yapım imkânlarının kısıtlılığı olarak aktarılmıştır (BK3). Özellikle dağlık ve engebeli bölgelerde yer alan köylere ulaşmak oldukça zor olmuş ve bu durum kadaströ çalışmalarının yavaş ilerlemesine neden olmuştur. Arazi yapısının zorluğu ve köylerin coğrafi konumu nedeniyle sürecin planlandığı gibi gitmediğı ifade edilmiştir.

Ancak, sürecin yavaş işlemesine rağmen, köylüler arasında farklı fırsatları değerlendirenler olmuştur. Özellikle bazı köylüler, kadaströ sürecinde avantajlı pozisyonlarını kullanarak belirli alanları çevirip bu arazileri mesken edinmeye

başlamıştır. Bu kişiler, kadastro ekiplerinden aldıkları bilgiyle ya da sürece daha erken dahil olarak, sınırlarını belirledikleri arazileri sahiplenme yoluna gitmiştir. Bu durum, köy içinde bazı huzursuzluklara yol açmıştır. Özellikle kadastro çalışmalarına katılmayan ya da bu süreçte yeterli bilgiye sahip olmayan köylüler, arazilerin bazı kişiler tarafından çevrilip sahiplenilmesiyle dezavantajlı duruma düşmüştür. Arazilerin kimin mülkü olacağı konusunda net bir bilgiye sahip olmayan köy halkı, bu süreçte bir belirsizlik içinde kalmıştır. Orman kadastrosunun ne olduğu konusunda fikir sahibi olmayanlar, kadastro sürecinin tamamlanmasıyla orman sınırları dışına çıkarılacak arazi stoku olmayacağını köylüler arasında pek de bilinmediğini aktarmıştır. Diğer taraftan, kadastro sürecine dahil olanlar, kadastro çalışmalarının netleşmesini beklemeden harekete geçtikleri için, köydeki diğer bireylerden önce arazileri çevirme fırsatına sahip olmuştur. Bu durum, köylüler arasında hem sosyal hem de ekonomik anlamda bir dengesizlik yaratmış, hatta kimi yerlerde uzun süreli anlaşmazlıkların yaşanmasına neden olmuştur. Arazilerin sınırlarının kesinleşmesiyle mülkiyet hakları daha belirgin hale gelmişse de, sürecin başında yaşanan fırsatçılık ve eşitsizlik, köydeki sosyal dokuyu derinden etkilemiştir. Özellikle, arazileri sahiplenilenler ile geri kalan köylüler arasında ortaya çıkan çatışmalar, zaman zaman köydeki dayanışma ruhunu zedelemiş ve köy içi ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir.

Bir gün komutan ve idareciler gelmiş köy ahalisini toplamış iş tutmazlıkla suçlamış. Siz neden bir işin ucundan tutmuyorsunuz. Elinizi bir işe atmıyorsunuz. Bu bölgede yaşayıp hiçbir nimetine el atmıyorsunuz. Yollar bozuk, ağaçlarda düzenleme yok. Her türlü bitki var arıcılık yok, toprak var tütün yok, pamuk yok demiş, yağ yok demiş. İdareciler yer göstermiş, buralarda bu ürünler yetişir, bunlar yetişmez diyi. Sarp kaya, toprak kuru, su yok. Kuru toprak neye elveriyorsa bizimkiler dikmeye, delice zeytinleri aşlamaya başlamış. Daha sonra bakmışlar köylünün hevesi var. Büyük köyde kooperatif kurdular. Gübre aldı, ilaç aldı, para aldı, ürün sattı köylü. Bu köyler bu şekilde kendi kendine yetti. Köylünün böyle gözü açıldı. Bu köyler öyle adam oldu. Yoksa yoktur, bu köylerde bir allahın kulu yaşamazdı. Yaşasa bile aç sefil kalırdı (BK3).

Orman ıslahı için dedeleri, babaları çalışanlar bugün 2B diye ortaya düşenler. OGM o dönem personel bulamıyordu, e haliyle köylüyü işin içine kattılar. Köylü de elini taşın altına koydu, ormanların korunmasına yardım etti. Sınırlarını belirledi, ormanın düzenine baktı. Gece ormandan köylere kadar yürüdü, sınırları çizdi. Devletin işini yaptı, tamam, ama payını da aldı. Biz çalıştık, uğraştık, ter döktük ama sonunda elimizde ne kaldı? Zenginleşen biz mi olduk? O dönemde köyde kimin ne yaptığına, ne aldığına dikkat eden oldu mu? Devletin işi tamamlandı da, köylünün derdi kimseye dert olmadı. Orman sınırlarını çizerken fark etmediğimiz ne oyunlar döndü. Orman dedik, devlete yardımcı olduk, ama iş kendi arazimize gelince, elimizde ne var

ne yok fark edemedik. Araziler mesken olmaya başladı, birileri kadastro bitmeden büyük parçaları kapattı (BK11).

Hepimiz elimizi taşın altına koyduk. O dönemde köyde çoğu kişi orman işinde çalışırken, kimileri gidip gizliden gizliye arazilerini çevirdi. Elimizden kayıp giden toprakların farkında bile olamadık.” Biz mi? Biz sadece çalıştık. OGM bizden yardım istedi diye uğraştık, didindik. Ama sonra ne oldu? Köyün bazı uyanıkları işi fırsata çevirdi. Topraklarını genişletenler oldu, zenginleşen oldu. Biz o kadastro ekiplerinin söylediklerine inandık, devlete güvendik. Ama bazıları o sırada köyün en güzel arazilerini aldı, kapattı. Çalışan bizdik, ama fayda sağlayan onlar oldu. Kimin gücü yetti de o toprakları geri aldı? Biz o toprakların farkına vardığımızda iş işten geçmiş (BK12).

Kadaastro ekiplerinin derdi orman ıslahıydı. Ama bazıları kadastro ekipleriyle dostluk kurmuş. Sınır çizerken, onların ağzından duyduklarıyla hareket etmişler. Kimse bize kadastro neyin nesi, ormanın sınırı nasıl çizilir, neresi ormana dahil olacak diye açık açık anlatmadı. Bizim haberimiz olmadan işler çoktan bitmişti. O sınırlar çizilirken bazı köylüler kendi arazilerini ormanın dışında gibi göstermeye çalıştı. Ormana katmak yerine, kendi arazilerini korumak için ne oyunlar oynandı. Birileri o işten çıkar sağladı. Dağlık arazilerde ağaç dikip çalışırken, onlar köyün en verimli topraklarını kapattı. Devletin ekiplerinden haberi olanlar, kadastro işinde erken davranıp kendi yerlerini garantiye aldı. Biz orman için uğraşırken, farkına bile varmadan köyün arazileri birileri tarafından sahiplenildi. O zaman ne yapsak da kimseye derdimizi anlatamadık. Ama kimse o sınırları çizerken neyin ne olduğunu anlatmadı. Şimdi köyde birileri geniş geniş arazilerde oturuyor, biz de elimizdeki üç beş dönümle yetiniyoruz. Bizden çok çalışan, uğraşan oldu mu? Ama payımıza bir şey düşmedi. O zaman fırsatı kaçıranlar, şimdi hâlâ pişman. O fırsatçılar ise bugün o büyük arazilere sahip (KK9).

1988 yılında Kazıklı ve Bozbük köylerinde gerçekleştirilen orman kadastrası, bölge için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yine, sürecin gecikmesinin başlıca nedenlerinden biri, Kazıklı ve Bozbük gibi köylerin Milas’ın en uzak ve ulaşılması zor yerleşkeleri arasında yer almasıdır. Coğrafi konumun zorluğu ve bölgedeki altyapı eksiklikleri nedeniyle, kadastro çalışmaları diğer bölgelere oranla çok daha yavaş ilerlemiştir. Ancak bu süreci farklı kılan sadece coğrafi zorluklar değil, aynı zamanda kadastro çalışmalarının bu sefer 2B arazilerini de kapsaması ve bu arazilerin kullanımına yönelik daha keskin düzenlemelerin getirilmesidir. OGM, 1988 yılındaki kadastro süreciyle birlikte, bu alanların yasal statüsünü daha belirgin hale getirmiştir. OGM, köylülerin arazi temizleme girişimleriyle edindikleri arazileri orman tapusu üzerinden, süregelen gayri resmi kullanım biçimlerini gözeterek, köylü mülkiyetini geçici bir şekilde tescil etmiştir. Henüz hazineye ait taşınmazların satışına dair kanuni bir düzenleme bulunmadığı için bu uygulama geçici bir tahsis biçimi olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla, OGM, köylülerin uzun yıllar boyunca orman arazilerini serbest bir şekilde kullanmasına yönelik daha sınırlayıcı tedbirler almıştır. Geçmişte devlet, hazine mülkü olan bu

arazilerin, köylüler tarafından tarım, hayvancılık veya başka amaçlarla kullanılmasını büyük ölçüde görmezden gelmiştir. Ancak, 1988'deki kadastro süreciyle birlikte bu durum değişmiştir. Artık devlet, orman arazilerinin başıboş kullanımına göz yummak yerine, sıkı denetim ve yaptırımlarla köylüleri bu arazilerden uzak tutmaya çalışmıştır. Devlet, para ve hapis cezası şeklindeki caydırıcı tedbirlerle, köylülerin orman arazilerine müdahale etmelerini büyük ölçüde engellemeye çalışmıştır. Arazi kullanımına dönük sınırlayıcı tedbirler, Kazıklı ve Bozbük köylülerini kısmen zor durumda bırakmıştır. Geçmişte, orman arazilerinin tarım arazisi olarak kullanılması, odun toplayarak ya da hayvanları otlatarak sağlanan geçim kaynakları devletin başıboşluğun önüne geçecek şekilde aldığı tedbirlerle kısmen sınırlanmıştır. Söz konusu bu gelişmelere ilaveten, Turizm Teşvik Kanunu çerçevesinde turizm gelişimine tahsis edilen alanlar belirlenmiştir. Devletin getirdiği yeni yaptırımlar, köylülerin ormanlarla olan geleneksel ilişkisini radikal bir biçimde değiştirmeye başlamıştır.

Bu yüzden, orman kadastrosunun 1988 yılında gerçekleştirilmiş olmasındaki önemli bir ayrıntı sadece devlet ve köylü mülkü arasındaki sınırların keskinleştirilmesini değil, aynı zamanda, kadastro süreci, bir sene sonra, 11 Eylül 1989 yılında, Şekil:13'te gösterildiği gibi, kıyı şeridinin, darbe sonrası hükümet tarafından, Turizm Teşvik Kanunu çerçevesinde turizm gelişimine tahsis edilmesini amaçlamaktadır. Turizm Teşvik Kanunu ile belirlenen turizm bölgesi sınırları, o zaman için muhtemelen, bugünkü Bozbük kıyı bandı idari olarak Kazıklı nahiyesine bağlı olduğu ve Bucak köyüyle sınırları birleştirilmediği için Muğla-Milas-Akbük-Kazıklı Koyu bandı şeklinde Resmi Gazete'de askıya çıkmıştır (Resmi Gazete, 1989). Zamanla, bu durum köylüler arasında yeni bir belirsizlik ve güvensizlik ortamı yaratmıştır. Devletin bu arazileri ne zaman geri alacağı ya da ne tür yeni düzenlemeler getireceği, köylüler arasında sürekli bir endişe kaynağı haline gelmiştir.

birçok köylü, yeterli miktarda yem üretmekte zorluk çekmiş ve hayvanlarını yeterince besleyememiştir.

Jandarma baskısı, bizi perişan etti. Sürüleri insan gibi dizip, saydılar tutanak tuttular. Devlet ormanını taciz ettiğin için ceza alacaksın deyip, gözaltına aldılar. Ormanların turizm bölgesinde kalmasından sonra değişti. Biz yıllardır keçimizi, koyunumuzu bu bildiğimiz meralarda otlatırdık. Ama nefes aldırmadılar. Jandarmanın muhbirleri vardı. Hayvanı yola düşürenin ensesinde bitiyorlardı. Yasak deyip, tutanak tuttular, tutukladılar, köylüye göz açtırmadılar. Sonra mahkemeye çıkardı, bir de üzerine yüklü bir para cezası kestiler. Köylü elindeki üç beş hayvanı satıp cezayı ödemeye çalıştı. Ama o da yetmedi, borca girdi. Olan hayvanlarına oldu. Kelepir fiyatına elden çıkarmak zorunda kaldı. Jandarma işin ciddiyetini göstermek için, cezayı ağırdan veriyor, köylünün gücünü düşünmüyor. Biz köylüler bu topraklarda geçimimizi sağlamak için yaşıyoruz. Ama ne otlatma izni veren vardı, ne de meralarımızı koruyacak bir merci (KK1).

Jandarma ormanda otlatma yaptığı için tutuklardı, mahkeme de yüklü para cezası keserdi. Avukat tutacak para yok. Biz köylülerin durumu belli; elde avuçta ne var ne yoksa hayvanlara, yeme, yün işine harcıyorduk. Avukat tutmak bir yana, mahkeme masraflarını bile karşılamak güçtü. Derdini anlatmaya çalışırsın, ama ne fayda, yasa belli kanun belli diyor hakim. Bir yandan ceza tehdidi, işinden gücünden alıkoyulma. Köylü kendini nasıl savunsun? Hâkimler de anlamadı bizim halimizi. Avukat olmayınca, köylünün söyledikleri de eksik kalıyor, yeterince savunamıyor kendini. Köylü zaten zor durumda. Jandarma gelip tutukluyor, mahkeme ceza veriyor, ama avukat tutacak para yok. Bu işin içinden nasıl çıkacağımızı bilemedik (BK3).

Bu dönemde köylülerin en büyük şikayetlerinden biri, turizm projeleri için orman alanlarının açılması ve otlatma alanlarının daraltılması olmuştur. Turizm projeleri için ayrılan alanlar, köylülerin otlatma alanlarına daha fazla erişim engeli oluşturmıştır. Söz konusu bu durum da, köylüler arasında büyük bir huzursuzluğa neden olmuştur. Turizm yatırımlarının öncelikli hale getirilmesi, köy halkının geleneksel yaşam tarzına ciddi bir darbe vurmuş ve geçim kaynaklarına zarar vermiştir. Köylüler, devletin turizm projeleri için gösterdiği ilginin, kendi ihtiyaçları için gösterilmediğini düşünmüştür.

Hükümet işlerin başında daha sıkı durdu, köylüye nefes aldırmadı. Ama eskiden işler böyle değildi. Devlet o zamanlar daha başı boş davranırdı. Yani her şeyin bir kuralı vardı belki, ama pek uygulanmazdı. Ormana hayvan salmak, meraları kullanmak öyle büyük mesele olmazdı. Evvelinde, hükümet köylünün otlatmasına göz yumar, pek ses çıkarmazdı. Serbest değil tabii ki, ama o kadar sıkı denetim yoktu. Yasalar vardı, ama köylü geçimini sağlasın diye bazı şeyler görmezden gelinirdi. Jandarma nadiren gelir, daha çok köyün güvenliğine bakardı. Biz de keçimizi, koyunumuzu meraya salardık. Orman da bizimdi, mera da. Devlet, köylünün zor durumda olduğunu bilirdi; o yüzden fazla karışmazdı. Her şey kağıt üzerine, her şey resmiyete bağlandı mı işin yönü değişti. Ormanlıktaki merayı kullanmaya kalktığında, hemen bir jandarma gelirdi hesap sorardı. Bunun bir sebebi, bölgenin turizm alanı ilan edilmesi. Devlet bu bölgeleri turistlere açmak için daha fazla korudu. Ama bu koruma, köylünün hayatını zorlaştırdı. Eskiden geçim

derdini anlamaya çalışan bir devlet vardı. Sonra turizm projeleri önceliğe alındı. Köylü hep ikinci planda kaldı. Yani anlayacağınız, eskiden devlet köylüyü daha çok kendi haline bırakırdı. Turizm işinden sonra her işimize müdahale eder hale geldi. Eskiden köylüye daha fazla alan tanınırdı. Şimdi ise her şey kağıda bağlı, her şey kontrol altında (KK2).

Köylülere göre, süregelen geleneksel arazi kullanım biçiminde, kıl keçi denilen tür, orman sağlığı ve köy yaşantısı için önemli bir rol oynamıştır. Doğadaki otlama, tohum taşıma, toprağı besleme ve hatta yangın riskini azaltma gibi çok yönlü faydalarıyla orman sağlığını muhafaza etmeye katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda köylüler için de süt, yün ve et kaynağı olarak geçim kaynağı sağlamıştır. Köylüler, keçilerin ekosistem içinde orman zararlısı oldukları algısının yanlış bir algı olduğundan bahsetmiştir. Doğru bir şekilde yönetildiklerinde, doğanın korunmasına ve köy yaşamının devamlılığına büyük katkı sağladığını aktarmıştır. Köylüler, keçilerin, yüksek dallara ya da sert kabuklara ulaşamadığı gibi sık ağaçlık alanlarda otlanamadığından söz etmiştir. Köylüler, keçilerin, daha çok yerde biriken kuru otları ve bodur çalıları tükettiklerini aktarmıştır. Köylüler, keçilerin ormana erişimi kısıtlanmaya başladıktan sonra, orman yangınlarının, halihazırda bozulmuş ormanlar için bir tehdit oluşturduğundan bahsetmiştir. Orman yangınlarında, yerde biriken kuru otların ve yaprakların, yangının yayılması hızına katkısını düşünürsek, keçilerin biriken otları temizlemesi orman sağlığını muhafaza açısından oldukça makuldür. Köylüler, keçilerin, otlandıkları sırada yedikleri bitkilerin tohumları kısmen tüketerek taşımasının, tohumların sert kabuklarını yumuşatarak filizlenme olasılıklarını arttırdığını belirtmiştir. Keçilerden elde edilen yün, köy yaşamında uzun yıllar, çul, ip ve çadır yapımında kullanılmıştır.

Bizim halkımızda yanlış bir bilgi var. Herkes sanıyor, köylü keçisini, koyununu, devesini ormanın içine salıp keyfine bakıyordu. Öyle bir durum olmazdı. Bodur ağaçları (keçinin) dişi keser, öğütür. O konuda haklılık payı var. Keçiyi sık ağaçlık yerde besleyemezsin. Keçi fıstık (çam) dalına yetişemez. Zaten baktığında görürsün fıstık aşağıdan budanarak yukarı doğru uzaması sağlanır. Zamanında budanmazsa zaten aşağı dalları ağırlık yapar, ağacın gövdesini kırar. Ağacın kabuğu serttir, keçi istese de kopartamaz. Hayvana bir faydası dokunmaz. Ama fıstığın dibinde kalan, ebe gümece, kuş konmaz, radika (hindi ba) ve çalı otlarıyla beslersin (BK7)

Herkes ormanın içine keçi salmanın kötü olduğunu sanıyor, ama bu işin başka bir boyutu var. Keçi, ormanda dolaşırken kuru otları ve çalıları yer. Bu, hayvanın karnını doyurmakla kalmaz, orman için de temizlik görevi görür. Çünkü keçi, yerde biriken kuru otları ve yaprakları yedikçe, orman yangını riskini azaltır. Orman yangınları genellikle yerde biriken kuru otlar, çalılar ve kurumuş yapraklar nedeniyle hızla yayılır. Keçiler bunları tükettiğinde, yangının yayılma olasılığı da azalır. Ormana salınan keçi, sık ağaçlık alanlara gitmez (KK13).

Zaten fıstık çamının kabuğu serttir, dallarına da ulaşamaz. Ama fıstık çamının dibinde büyüyen çalıları, kuş konmaz, ebe gümesi gibi yabancı otları yer. Bu otlar kuru haldeyken, orman yangınları için büyük bir tehlike oluşturur. Keçi, onları yiyerek aslında bir nevi ormanın temizlenmesine yardımcı olur. Yani, keçinin ormanda dolaşması kötü bir şey değil, aksine faydalı. genç fidanlara zarar vermesi mümkün. Ama bunu engellemek için keçilerin hangi bölgelere salınacağını bilmek gerekiyor. Keçiye sık ağaçlık alanlarda değil, daha çok açık alanlarda, kuru otların bol olduğu yerlerde otlatmak lazım. Zaten keçinin doğası gereği, bodur çalıları ve kuru otları yemesi daha kolaydır. Fıstık çamının genç fidanlarına gelince, köylüler onları korumak için tedbir alır. Eskiden beri keçiyi salarken, genç fidanların bulunduğu alanları çitle çeviririz ya da oralara yaklaştırmayız. Son yıllarda çıkan orman yangınlarına bakın. Çoğu, yerde biriken kuru otlar ve çalılar yüzünden hızla yayıldı. Eğer keçiler bu otları zamanında yemiş olsaydı, belki yangınlar bu kadar geniş alana yayılmayacaktı (BK3).

Yünü köy için kıymetlidir. Keçinin yünü diğer hayvanlarınkine pek benzemez. Kıl keçisi dediğimiz cins, kalın ve uzun yünleriyle meşhurdur. İşte bu yünler, eskiden beri köyde birçok farklı alanda kullanılır. Özellikle soğuk kış aylarında bu yün, köylülerin adeta can damarı olmuştur. Keçi yünü, evvela çul yapımında kullanılırdı. Çul, hem köylülerin üzerini sıcak tutar hem de keçilerin sırtına sarılırdı. Dağlık arazide çalışırken ya da hayvanları güderken, sırtına kalınca bir çul alırsan soğukun ne olduğunu anlamazsın bile. Keçi yününden ip yapılırdı. Bu ipler, halı ve kilim dokumacılığında da çok işimize yarardı. Eskiden köyümüzde neredeyse her evde bir tezgâh bulunur, kadınlarımız keçi yününden iplik eğirip halılar dokurdu. Keçi yününden yapılan kalın ve sert ipler, aynı zamanda çadır yapımında da kullanılırdı. Bizim köyün insanı, yaylalara göç ettiğinde, keçi kılından yapılmış çadırlar kurardı. Bu çadırlar hem güneşten hem de rüzgârdan korunur, dayanıklılığı sayesinde uzun yıllar kullanılırdı. Hatta bazı köy kadınları, keçi yününden çorap ve eldiven örerd. Bu çoraplar, soğuk kış günlerinde ayakları sıcacık tutar, eldivenler ise soğukta çalışırken elleri korurdu. Yani keçi yünü, köy ahalisi için hem bir giysi malzemesi hem de bir hayatta kalma aracıdır (KKM).

Köylerin içerisinde aşırı otlatmanın önlenmesi ve meraların sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla bir dizi yaptırım uygulanmıştır. Bu yaptırımlar, köy halkının, hayvanlarını düzenli bir şekilde otlatmaya teşvik ederek, aşırı otlatmanın çevresel ve ekonomik etkilerini en aza indirmek ve köylülerin geçim kaynaklarını uzun vadede güvence altına alma amaçlarını taşımıştır. Meraların aşırı derecede tüketilmesini önlemek için belirli dönemlerde otlatma tamamen yasaklanmıştır. Bu yasaklar, genellikle meraların yenilenmesi için ihtiyaç duyulan ilkbahar ve yaz aylarında uygulanmıştır. Meraların dinlenme dönemlerinde otlatma yapılması, bitki örtüsünün kendini yenilemesine ve toprak yapısının toparlanmasına fırsat tanımıştır. Bu nedenle, yasak dönemlerinde, köylüler, hayvanlarını başka alanlarda yemişlik bitkilerle otlatmak zorunda kalmıştır. Otlatma yasaklarına uymayan köylülere para ve karar alma toplantılarından dışlanmaları gibi yaptırımların uygulanması söz konusu olmuştur. Tekrar

eden ihlallerde cezalar artırılarak uygulanmış ve köylülerin otlatma hakları geçici olarak askıya alınmıştır. Para cezaları, köydeki her bireyin adil bir şekilde kurallara uymasını teşvik etmiştir. Aşırı otlatma tespit edildiğinde, otlatma yapan köylü önce uyarılmış ve aynı davranış devam ederse para cezasına tabi tutulmuştur. Nakit paranın kıtlığının köy ve köylü açısından değeri, köylülerin meraları sorumsuzca kullanmasını önlemeye yönelik caydırıcı bir etkiye sahip olmuştur. Bazı durumlarda, para cezası yerine hayvan sayısının belirli bir süre için azaltılması da bir yaptırım olarak uygulanmıştır. İhtiyar heyeti, her köylüye meranın kapasitesine göre belirlenen bir hayvan kotası vermiştir. Köylü aşırı otlatma tutumunu sürdürürse, ihtiyar heyeti, köylünün tamamen merayla ilişkisini kesmiştir.

Herkesin hayvan sayısı fazlaydı, geçimi buradandı. Ama merayı çok kullanırsa, gözünün yaşına bakılmazdı. Yoksa hem meraya hem de köydeki diğer hayvan sahiplerine büyük zararı olurdu. Mera olmazsa öyle kafana göre ben şu dağın yamacına gideyim de diyemezsin. Onun da bir oluru var. Meralar herkesin geçim kaynağı ve hepimizin ortak malıydı. Eğer bir kişi aşırı otlatma yaparsa, diğer köylüler de zarara uğrardı. Bu yüzden, hayvan sayısı kısıtlanırdı. Diyelim ki şahıs meraya sokmadı, gitti dağa kafasına göre otlatma yapıyor. Muhtar hemen jandarmayı arardı. Kanuni suç caydırıcı olurdu. Dize gelirdi inadı (KK14).

Meraların dinlenmesi için yasak getirirlerdi. İlbaharda ve yaz başında meralar kendine gelmeden hayvan otlatmak yasaklanırdı. Kimi derdi, yasak bize zarar veriyor, hayvanları ne yapacağız? Ama asıl zararı düşünmeden hareket edenler verirdi. Meralar hepimizin köyün ortak malıydı; eğer aşırı otlatırsak, bir süre sonra ortada hayvanı otlatacak bir şey kalmazdı. Yasaklara uymayanları ihtiyar heyeti önce uyarırdı, ama bu uyarılar yetmezse para cezası kesilirdi. Sürüsünü sokmak isterse daha çok ücret talep ederlerdi. Eğer ceza da işe yaramazsa, otlatma hakkı tamamen elinden alınırdı. Bunu kimse istemezdi. Meraların kendini yenilemesi lazım. Birkaç kişi kuralları ihlal etti diye, hepimize zararı olmaz. Hayvanın besisi tutması için sabretmek gerekirdi (KK8).

Meralar belirlenen kotalara göre, farklı bölgelere ayrılmıştır. Her bölgeye belirli bir süre otlatma izni verilmiştir. İhtiyar heyeti, bu bölgelerin dönüşümlü olarak otlatılmasını sağlamış ve köylülerin belirlenen alanlarda otlatma yapmalarını denetlemiştir. Böylece, meraların belirli bir kısmı sürekli kullanılmamış ve meraların durumu muhafaza edilmiştir. Eğer bir köylü, belirtilen alanların dışında otlatma yaparsa, para cezasına tabi tutulması veya otlatma hakkı askıya alınması şeklinde tedbirler oluşturulmuştur. Köy muhtarı, ihtiyar heyeti veya orman korucu, meralarda düzenli olarak denetim yapmıştır. Denetçiler, aşırı otlatma olup olmadığını ve kurallara uyulup uyulmadığını tespit etmiştir. Denetimlerin amacı, aşırı otlatmanın erken dönemde fark edilmesi ve meraların korunmasıdır. Eğer bir köylü, denetim sırasında aşırı otlatma

yaparken yakalanırsa, uyarılarak denetçi tarafından durumu düzeltilmesi istenmektedir. Dönem dönem otlatma konusunu istismar eden köylülerin isimleri köy kahvelerinde afişe edilmiştir. Uyarılara rağmen aşırı otlatma devam ederse, köylünün sürülerinin lağvedilmesi gibi, daha ağır yaptırımlar devreye girmektedir.

Herkesle otlatma zamanını konuşmazsan huzursuzluk çıkar. Kendi menfaatine göre iş göremezsin. Yer tacizi yapamazsın. Mera olmadı mı besi olmaz. Hayvanların başını her zaman tutacak halin olmaz. Büyükbaş hayvan hareket sevmez zorla yaylaya çıkartırsın. Hayvan yol gideceğini anladı mı huzursuzluk yapar (KK7).

Muhtarın ihtiyar, heyetinin, bilmem kimin kayırması da olurdu. Akrabasına daha çok tolerans gösterirdi. Biz napardık bir daha oy vermezdik bir haksızlık olduğunu düşünürsek. Bu meseleleri sürekli köy kahvesinde gıyabında veya yüzüne konuşurduk. Çok çelişen de olurdu. Bu türden olayların önüne geçmek mümkün değil. Köy ahali içinde çözülürdü çelişenler. Haksız olan haksız olduğunu anlamazsa, uğramazdı köy kahvesine. Kimse kapısını çalmazdı. Bu mesele zor bir iştir. Öyle herkes altından kalkamazdı. Eskiden muhtar dedin mi daha gözü tok birisi olurdu. Her işle sonuçta o ilgilenecek sorumluluk onda. Ahali ondan hesap soracak (BK2).

Caydırıcıydı demem zor, köylüden bildiğini okuyan da vardı, uyan da vardı. Muhtar da ihtiyar heyeti de oy toplar sonuçta. Husumet aramaması lazım. Yoksa oy alamaz seçilemez. Rakibini seçerler mi seçerler. Muhtar husumetli olmak ister mi? Ona göre uyum arar ki ahali çıkıntılık yapmasın. Herkesin menfaatine göre bir yol arar bulamazsa kendisi kaybeder. Sonuçta çeliştiği kişi kendisine oy verecek. O çeliştiği kişinin akrabası var eşi dostu var. Onlar da sırt çevirirse, muhtar nasıl olacak. Ona göre bir yol tutacak (BK10).

1989 yılında bölgenin gelişmekte olan turizm bölgesine dahil edilmesi, köylüler için birçok sosyal ve ekonomik değişimi beraberinde getirmiştir. Bu süreçte, otlatma düzenlemeleri ve sürü denetimleri ciddi bir şekilde sıkılaştırılmış, jandarma ve orman yetkilileri tarafından köylülerin üzerindeki baskı artmıştır. Devlet, orman alanlarını korumak ve turizm yatırımları için temiz tutmak amacıyla, meralarda sürü kontrolünü daha katı bir şekilde uygulamaya başlamıştır. Bu kontrollerin sıkılaşması, köylülerin geleneksel otlatma alanlarına erişimini önemli ölçüde kısıtlamış ve köy halkı için ciddi zorluklar doğurmuştur. Özellikle jandarmanın bu süreçteki rolü, köylüler arasında büyük bir endişe ve huzursuzluğa yol açmıştır. Jandarma ekipleri, köy meralarında ve orman sınırlarında devriye gezerek sürüleri denetlemeye başlamış, kurallara uymayan köylüleri sert müdahalelerle karşılaşmıştır. Birçok köylü, devlet ormanını taciz etmek suçlamasıyla tutuklanmıştır. Tutuklanan köylüler, mahkemeye çıkarılmış ve genellikle para cezalarına çarptırılmıştır. Bu cezalar, köylülerin nakit paraya erişimi sezonluk satışlarla gerçekleştiği düşünülürse, ceza meblağları köylülere ilave ekonomik yükler getirmiştir.

Bu durum, köylülerin zaten sınırlı olan ekonomik durumunu daha da zorlaştırmıştır. Köylüler, mahkeme kararlarına karşı kendilerini savunmakta zorluk çekmiş ve adaletsizlik hissi içinde çaresiz kalmıştır. Çoğu köylü, bu cezaları ödemek için ellerindeki hayvanları satmak zorunda kalmış ve hayvanlarını oldukça düşük fiyatlarla elden çıkarmıştır. Bu da köylülerin geçim kaynaklarının azalmasına ve sürülerinin hızla küçülmesine yol açmıştır. Köylüler sürülerin küçülmeye başlamasından sonra, bölgedeki orman sağlığının da bozulmaya başladığından bahsetmiştir. Fotoğraf: 3 ve Fotoğraf: 4’de görüldüğü gibi, ormanın genel durumunda hastalık ve kuruma belirtileri oldukça gözle görülür şekildedir.

Fotoğraf 3: OGM’nin Meşcere Tahribatına İlişkin Bilgilendirme Levhası

Kaynak: Yazarın Objektifi

Fotoğraf 4: Orman Sağlığını Bozan Ağaçların Kesimi

Kaynak: Yazarın Objektifi

Bütün bu çelişkili uygulamalar rağmen, yazlık sitelerin yapı kooperatifleri aracılığıyla inşası, köylüler için yeni pazar olanakları yaratmış ve ekonomik bir fırsat sağlamıştır. Bu yeni gelişme, köylülerin ürettikleri ürünleri site sakinlerine doğrudan satma imkânı sunarak ticaretlerini canlandırmıştır. Ancak, bölgedeki seyrek nüfusun yol açtığı yetersiz altyapı, turizmin gelişiminde büyük bir engel olmaya devam etmiştir. Su, yol ve kanalizasyon gibi temel hizmetlerin eksikliği, hem turistlerin hem de köylülerin yaşam koşullarını zorlaştırmış ve bu durum bölgenin turizm cazibe potansiyelini sınırlamıştır. Bu zorluklara rağmen, köylüler alışık oldukları üretim düzenini sürdürmeye devam etmiştir. 2000’li yıllarla birlikte yaşanan krizi gerekçe göstererek, hükümetin küçük üreticilere tarımsal destekleri kaldırması, birçok köylüyü üretim dışına itmiştir. Özellikle tarım ürünlerine yönelik desteklerin kaldırılması, köylülerin üretim maliyetlerini artırmış ve rekabet güçlerini sınırlandırmıştır. Kazıklı köyündeki Tarım Kredi Kooperatifi'nin kapanma süreci bu dönemde gerçekleşmiştir. Kooperatifin kapanması, köylüler için büyük bir darbe olmuş, birçok üretici krediye erişimini kaybetmiş, girdi maliyetleri önemli ölçüde artmıştır.

Eskiden kendi kendimize yetmeye çalışırdık, ama yazlıkçılarla köydeki pazar talebi hızla arttı. Artık biz köylüler değil, şehirden gelen yazlıkçılar da buradan alışveriş yaptı. Yazlık siteler çoğaldıkça, bizim ürünlere olan ilgi de arttı. Eskiden zeytini, peyniri zor satardık, sonra kapış kapış gitti. Köyde ürettiğimiz her şey birden kıymetli oldu. Bizim bildiğimiz domates, biber, peynir, bal şimdi onlar için doğal ürün.

Şehirde bulamayacakları şeyler burada var. Geçen hafta pazarda bir gün bile durmadı ürünlerim. Bizim sütümüz, yoğurdumuz daha değerli hale geldi. Pazar kurulduğu gün, sabahtan akşama kadar hareketlilik var. Eskiden elimizde kalan malları evimize geri götürürdük, şimdi ise yetiştiremiyoruz. Bu durum güzel, ama bir yandan da talebe yetişmek durumundayız (KK3).

Bir yandan pazar talebi iyice arttı, yazlıkçılar geldikçe köyde ürettiğimiz her şeye rağbet oldu. Zeytinimiz, peynirimiz, sütümüz hemen satıldı. Ama bir yandan da altyapı sıkıntısı başımızı derde soktu. Yol desen bozuk, su desen artezyan. Elektrik bile bazen kesilip duruyor. Bu altyapı eksikliği yüzünden işlerimizi tam anlamıyla büyütmek zor oldu. O yollarda traktörle gidip gelmek başlı başına işkence oldu. Bir de su sıkıntısı... Süt sağacak, sebze yetiştireceğiz ama su neredeyse yok. Pazar talebi var, her şey satılıyor ama altyapımız buna hazır değil. Pazarda ürünler kapış kapış gitti, ama yol, su, elektrik gibi temel şeyler düzelmedi. Bu işin uzun soluklu olmasını sağlamak zor oldu (KK13).

Geçim derdi vardı, herkesin borcu vardı. Sonra, pazarcılık sayesinde biraz olsun rahatladık. Yazlıkçılar geldikçe pazar talebi de arttı ve biz de ürünlerimizi daha kolay satar olduk. Elimizdeki zeytini, peyniri, sütü neredeyse yetiştiremedik. Eskiden borçları ödemek için elimizde ne varsa satmaya çalışırdık, ama pazarlarda işler iyi gidince, borçları kapatmaya başladık. Topladığın parayı iyi tasarruf edersen kârlı işti. Yıllardır kıvranan köylülerin çoğu da böyle pazarcılıkla biraz olsun rahat nefes aldı. Özellikle pazarlardan gelen para, daha hızlı nakit sağlayınca borçları ödemek de kolaylaştı. Tabii hala zorluklar var, ama en azından umut oldu. Tamamen bitirir mi, onu bilemem. Ama borçları önemli ölçüde hafifletti o kesin. Pazarlarda iyi kazanç elde eden köylüler, kredi çekmek zorunda kalmadı. Pazarcılık, köylünün eline hızlı para geçmesini sağladı. Her hafta pazara çıkan köylü, biraz olsun rahatladı. Bir yer kirası verirdik, bir de taşıma masrafı o kadar. Pazarcılık köyün can suyu oldu. Borçlarımızı kapatmakta yardımcı oldu ve biraz olsun nefes almamızı sağladı (KK1).

Kooperatifin kapanmasından sonraki süreçte, köylüler arasında tarımdan çıkış ve kentlere göç eğilimi belirgin hale gelmiştir. Birçok köylü, köydeki zor ekonomik koşullar ve sınırlı geçim olanakları nedeniyle kentlerde daha iyi bir yaşam arayışına girmiştir. Tarımdan çekilen köylüler için göç bir zorunluluk haline gelirken, köyde kalanların bir kısmı turizm talepleriyle birlikte üretim azmini sürdürmüştür.

Pazarlarda satış yaptıkça hem kazanç arttı, hem de maliyetler düştü. Eskiden, ürettiğimiz malı toptan satmaya çalışırdık, ama o zaman aracılardan istediği fiyatlar yüzünden elimizde pek bir şey kalmazdı. Ürünlerimizi doğrudan pazara çıkarınca, aracıyı aradan çıkardık ve cebimize daha fazla para girdi. Böylece, gübre, yem ve ilaç gibi şeyleri almamıza para arttı. Ürünlerimizi pazarda sattığımızda, daha iyi bir fiyat elde ettik. Eskiden elde ettiğimiz paranın büyük kısmı, aracılara ya da tüccarlara giderdi. Doğrudan satış yapınca, elimizde daha fazla nakit kaldı. Eskiden elimizde yeterince para olmazdı, borca girip malzeme alırdık. Girdi maliyetlerinin düşmesi, daha fazla üretim yapmamızı sağladı. Pazarcılık gerçekten bizim için büyük bir nimet oldu. Hem elimizde daha fazla para kaldı hem de girdi maliyetlerini düşürdü (KK10).

Ürünlerimizi toptan satmak yerine pazarlarda perakende satmaya başladık, asıl kazanç o oldu. Eskiden elimizdeki zeytini, sütü, peyniri tüccarlara toptan verirdik, onlar da kendi kârlarını ekleyip şehirde pazarlardı. Doğrudan pazarda kendimiz sattık, perakende olunca da kazancımız daha iyi arttı. Toptan satmak daha kolay görünebilir ama kârı düşüktür. Tüccar, bizden aldığı malın fiyatını düşük tutar, çünkü kendi de kazanmak ister. Bizim cebimize kalan ise hep az olurdu. Pazarda doğrudan satınca perakende fiyatı sen belirlersin. Mesela, eskiden bir kilo zeytini toptan verip üç beş kuruş kazanırken, pazarda aynı zeytini satarken daha kârlı oldu. Üstelik ürünün ne kadar ettiğini kendimiz gördük. Alıcının ilgisini, pazarın talebini daha iyi anladık. Doğru, perakende satış zahmetli olabilir. Sabah erkenden pazara gidip tezgah kurmak, bütün gün ayakta durmak kolay değil. Ama zahmete değdi. Perakende satarken her bir müşteriye ayrı ayrı ulaşmamız, hem daha fazla kazanmamızı sağladı hem de müşterilerle doğrudan iletişim kurduk. Onların taleplerini, beğenilerini öğrendik, ürünümüzün değerini gördük. Üstelik pazarda elden çıkan para hemen cebimize girdi, beklemek zorunda kalmadık. Toptan sattın mı tüccar keyfine göre sana parayı verir, şu tarih der beklersin para gelmezdi (BK1).

Son yıllarda enflasyonun hızlı artışından maliyetlerin yükselmesi, köylülerin pazarcılıktan elde ettikleri gelir üzerinde ciddi bir baskı yaratmıştır. Üretim maliyetlerindeki artışa bir de artan mazot fiyatları ve işçi yevmiyeleri gibi ek giderler eklenince, köylüler için pazar satışlarını kârlı bir şekilde sürdürebilmek oldukça zor hale gelmiştir. Özellikle akaryakıt fiyatlarının yükselmesi, köylülerin ürünlerini pazara taşımak için daha fazla masraf yapmasına sebep olmuştur. Söz konusu bu durum da, genel giderleri artırarak pazarcılık faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Köylüler pazar artışı üretmede hane içi emek kullanımını tercih ettiği için işçi yevmiyelerindeki artış sadece zeytincilik gibi emek yoğun tarımsal üretimlerin maliyet artışına sebebiyet vermektedir. Diğer girdilerdeki artış, pazarda sunulan ürünlerin perakende fiyatlarına da yansımıştır.

Bununla birlikte, zincir marketlerin köy bölgelerinde hızla yayılması, köylülerin pazar kazançları üzerinde bir başka olumsuz etki yaratmıştır. Zincir marketler, hem düşük fiyat avantajı hem de ürün stoklama kapasitesi sayesinde pazarda köylüyle rekabet edebilir hale gelmiştir. Bu marketler, ürünlerini daha geniş bir tedarik zincirinden düşük maliyetle temin edebilirken, köylüler sınırlı üretim kapasitesi ve yüksek girdi maliyetleri nedeniyle fiyat avantajını koruyamamaktadır. Köylüler, bu durumun özellikle sebze, meyve ve süt ürünleri gibi günlük tüketim ürünlerinde büyük bir rekabet zorluğu yarattığını ifade etmektedir. Pazarcılar, ürünlerini tarladan getirip hemen satmak zorunda kalırken, zincir marketler ürünleri depolama ve daha uzun süre satma imkânına sahip oldukları için fiyatlarını sabit tutabilmektedir. Bu da yazlıkçıların, genellikle daha düşük fiyat ve daha fazla ürün çeşidi sunan marketlere yönelmesine sebep olmuştur.

Eskiden pazarda ürünlerimizi rahatça satardık, ama şimdi her şey değişti. Zincir marketler neredeyse her köşe başında açıldı. Fiyatlarını öyle düşük tutuyorlar ki bizim pazarda sattığımızın yarısına ürün veriyorlar. Biz ise hem mazot fiyatına yetişmekte zorlanıyoruz. Maliyetler artınca, mecburen fiyatı da artırıyoruz. Ama pazarda yüksek fiyat çekince, yazlıkçılar hemen marketlere yöneliyor. Pazar fiyatları zincir marketlerin seviyesine yaklaşınca, herkes markete gitmeye başladı. Bizim gibi küçük üreticiler için bu durum tam bir çıkmaz. Onlar ürünlerini büyük tedarikçilerden alıyor, maliyetleri düşük, depolama imkânları var. Bizde ise ürün ya tarladan pazara gelecek ya da çürüyecek. Maliyetimiz yüksek, kazancımız ise hep az. Organik ürünler ya da ev yapımı reçel, peynir gibi ürünler belki daha ilgi çeker. Ama yine de fiyat rekabeti zor. Bizim mazot ve yem maliyetlerimiz hep yüksek. Bir de ürünlerimizi hemen satmak zorundayız, bekletme şansımız yok. Marketler ise günlerce stokta tutabiliyor, bozulsa bile zararları az. Bizim için her çürüyen ürün, cebimizden çıkan para demek (BK8).

Zincir marketlerin bu yayılması, pazarcıların ürünlerini daha rekabetçi fiyatlarla sunma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Ancak artan maliyetler nedeniyle köylüler, pazarda düşük fiyatla ürün satmakta zorlanmaktadır. Bu da köylülerin kâr marjlarının daha da düşmesine yol açmıştır. Köylüler, birçok üründe neredeyse maliyetine satış yapmak zorunda kalmış ve pazarcılık faaliyetlerini sadece zarardan kaçınmak amacıyla sürdürmeye çalışmıştır. Birçok köylü, pazardaki ürün fiyatlarını düşük tutmak için kârından kısma yoluna gitmiştir. Ancak bu, uzun vadede sürdürülebilir bir strateji değildir, zira köylülerin refah durumunu da olumsuz etkilemektedir.

Köylüler, zincir marketlerle rekabet edebilmek için yeni yöntemler aramaya başlamıştır. Kimi köylüler, daha farklı ürünler sunarak veya organik tarım yaparak pazarda rekabet avantajı yakalamaya çalışmıştır. Ancak, yine de zincir marketlerin geniş tedarik ağları ve fiyat avantajları karşısında pazarcılığın cazibesi azalmış, köylüler için eski kârlılık seviyelerine ulaşmak zor hale gelmiştir. Pazarcılık, artık eskisi gibi köylüler için güçlü bir geçim kaynağı olmaktan çıkmış, daha çok bir yan gelir kapısı haline gelmiştir. Pazarcılık faaliyetlerinin sürdürülmesi için köylüler, üretim maliyetlerini daha iyi yönetmeye çalışmakta, ancak bu da sürekli bir çözüm sunamamaktadır. Mevcut koşullar altında pazarcılık, köylülerin sadece geçici bir nefes alma yolu olmuş, uzun vadede ise ekonomik olarak sürdürülebilir bir model olmaktan uzaklaşmıştır.

Stok işi bizi zora sokan. Taze ürünleri pazara ulaştırmak için artık soğutmalı araçlar kullanmamız gerekiyor. Ama gelin görün ki, bu araçların maliyeti bizim belimizi büküyor. Mazot zaten pahalı, bir de bu soğutmalı araçların yakıt tüketimi daha fazla. Üstüne bir de elektrik masrafları ekleniyor. Her gün ürünleri soğuk depolarda tutmak zorundayız, yoksa tazelik bozuluyor ve müşteri bulamıyoruz. Geçen gün sütleri soğutma deposuna götürdüm, elektrik faturasını görünce gözlerime inanamadım. Biz küçük üreticiyiz, böyle maliyetlerle nasıl

başa çıkacağız? Ürünleri pazara ulaştırırken kârımızın çoğu yola, soğutmaya gidiyor. Onlar için soğuk stok daha kolay bir iş, ama bizde her bir kuruş önemli. Ürünleri pazara getirelim derken maliyetler katlanıyor. Fiyatları biraz olsun artırmaya kalksak, bu sefer de müşteri markete yöneliyor (KK1).

Stoklama işi bizim için baş belası oldu. Zincir marketler nasıl rahatça stok yapıyor, ne zaman hangi ürünü satacaklarını iyi biliyor. Bizim ise böyle bir imkânımız yok. Ürünleri ne kadar süre bekletebileceğimizi düşünerek hareket etmek zorundayız. Elimizde kalan mal çürüyor, bozuluyor. Pazara çıkıp satamazsak, tüm emeğimiz boşa gidiyor. Depo kurmak öyle kolay değil. Soğuk hava depoları ve ürünleri uzun süre taze tutacak ekipman lazım. Bu da ciddi bir yatırım gerektirir. Üstelik mazot fiyatları malum, elektriği de cabası. Her şeyin maliyeti artmışken, bir de depolama masraflarını karşılamak bizim için büyük bir külfet olur. O yüzden, elimizde kalan ürünleri hemen satmaya mecburuz. Şu anki şartlarda tek başımıza bu maliyetleri karşılamamız zor (BK7).

4.4.2. Formalite İcabı Onarıcı Düzenlemeler

Köylüler için bir başka kırılım noktası, 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile gerçekleşmiştir. Büyükşehir Belediyesi çöp toplama, ulaşım ve su şebekesi hizmetlerini 6360 Sayılı Kanun’la kısmen sunmuştur. Kısmen denilmesindeki sebep, köylülerin, çöp toplama hizmeti dışındaki hizmetlerin her zaman eksik ve beklentilerini karşılamadığını belirtmesidir (BK2; BK5; BK6; BK9; KK5; KK10). Örneğin, köylüler halihazırda uzun yıllardır artezyen kuyusu açarak su kullanmaktadır. Dolayısıyla, şebeke suyu bağlanmasının köylülere yarattığı bir katma değer olmamıştır. Ayrıca, köylere bağlanan şebeke suyu, hemen hemen artezyen suyu kadar kireçli ve tuzludur. Bu yüzden, köylüler şebeke suyu bağlantısının ekstra fatura yükünden başka bir şey olmadığından bahsetmektedir. Ulaşım hizmetleri kapsamında, Milas belediyesi Pazar günleri hariç olmak üzere sabah Bozbük Milas merkez hattı üzerinde günde üç sefer düzenleyen, belediye otobüs seferleri başlatmıştır. Ancak, hat 8 mahalle üzerinden geçerek yolcu topladığı için sefer sayısı taşıma kapasitesinin oldukça altında kalmıştır. Vaat edilen, kanalizasyon hizmetleri, henüz mahallelerin atık suyunu, atık su şebekesine bağlamamıştır.

Köylerin, mahalleye dönüştürülmesiyle vaat edilen hizmetlerin beklentileri karşılamamasının yanı sıra, 6360 Sayılı Kanun köylülerin refah durumunu olumsuz yönde etkileyen birçok uygulamanın temel sebebi olmuştur. 6360 Sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle, köy tüzel kişiliği lağvedilmiştir. Köy tüzel kişiliğinden kaynaklı, kendine has bütçe oluşturma, gerektiğinde bu bütçeye yeni tasarruf, harcama ve gelir kalemleri ekleme ve köylerin köy tüzel kişiliğine ait varlıklar üzerindeki tasarrufu,

köylerin mahalleye dönüştürülme süreciyle tasfiye edilmiştir (BKM; KKM). Köylülere göre, köy tüzel kişiliğinin varlığı, dışarıdaki kurumlarla müzakere etmede her zaman bir kurumsal kimlik içeren önemli bir rol üstlenmiştir. Köylüler, mahalle muhtarı ünvanındansa, köy muhtarı ünvanının, köy içinde ve köy dışında daha saygı duyulan sözüne hürmet edilen daha karizmatik bir makam olduğundan bahsetmiştir (BKM; BK2; BK3; BK4; BK14; BK13; KKM; KK6; KK9; KK13). Köylüler, köy tüzel kişiliğinin lağvedilmesinden kaynaklı muhtarlık ve ihtiyar heyetindeki aktörlerin karizma kaybının daha sonra, 2/B sürecinde köylülerin müzakere etme gücünü zayıflattığı kanısındadır (BKM; BK3). Bu durumda, süregelen mülkiyet çatışmalarında, köylerin durumunu OGM ile müzakere eden, gerektiğinde belge sunan, tanıklık ve bilirkişilik yapan aktörlerin muhtarlık ve ihtiyar heyeti olmasının önemli bir rolü vardır. Veya, köylülerin hayvan otlatma sürecini gözetleyen, denetleyen, kurallar koyan ve uygulayan aktörler yine muhtar ve muhtara bağlı çalışan ihtiyar heyetidir. Ancak, 6360 Sayılı Kanun'un köy tüzel kişiliğini lağvetmesi sonucu, köy tüzel kişiliğine ait varlıkların da Muğla Büyükşehir Belediyesi mülküne geçmesine sebep olmuştur. Bu hususta, Muğla Büyükşehir Belediye'sinin ilk icraatı, köylerin tüzel kişiliğine ait meraların satışı için ihaleler düzenlemek olmuştur. Bu icraat çevresel olmayan amaçlarla, süregelen kullanım biçimi itibariyle müştereklerin, kamulaştırılarak, özel çıkarlara sunulmasından dolayı tamamıyla ilkel birikimin gerçekleşmesini olanaklı kılmıştır. Köylülerden mera ihalesine fiyat teklifi sunanlar olmuştur. Ancak, mera ihalelerinde yapılan nihai teklifler köylülerin satın alma gücünün oldukça yukarısında gerçekleşmiştir. Bozbük mahallesinde, Şekil: 14'de gösterilen, 7.668,27 m²'lik mera alanı 536.760 TL'ye 2014 yılında Muğla'da yerleşik bir şirket tarafından satın alınmıştır (BKM).

Şekil 14: Bozbük 7.668,27m²'lik Mera Alanı

121/82 Parsel No'lu Mera Alanı

Kaynak: TKGM

Alanın mera statüsü hala bulunmaktadır. Ancak, mera sahibi otlatma ücretini önemli ölçüde arttırmıştır. Bu yüzden, Bozbük mahallesinden köylüler otlatma için merayı kullanmayı tercih etmemektedir. Bir köylü, köy tüzel kişiliğine göre, mera kiralama tarifesinin hemen hemen hayvan başına 10 katı fiyatla tarifelendirildiğini aktarmıştır (BK2). Üstelik şirketin uyguladığı mera tarifesinde, kilo sınırını aşan, hayvanlar mevcut tarifenin 1.5 katı ile ücretlendirilmektedir (BKM). Bozbük mahallesi muhtarı, güncel mera tarifesini, hayvan başına, büyükbaş hayvan için 450 TL, küçükbaş hayvan için 35 TL olduğunu aktarmıştır. Büyükbaş hayvan için kilo sınırı 350 kg, küçükbaş için 35 kg'dır (BKM).

Kazıklı'da 6360 Sayılı Kanun'la birlikte köy içerisinde farklı mevkilerde bulunan, Şekil: 15, Şekil: 16 ve Şekil: 17'de gösterilen üç adet mera alanının satışı gerçekleşmiştir. Mera ihalesine köylüler katılmıştır. Ancak, meraların büyüklüğü oldukça fazla olduğu için, satış fiyatı da, köylülerin beklentisinden oldukça yüksek bir miktarla gerçekleşmiştir.

Şekil 15: 134.195,94 m² Büyüklüğünde Kazıklı Köy Mevki Mera Alanı

185/1 Parsel No'lu Mera Alanı

Kaynak: TKGM

Şekil: 15'deki mera köy mevkiine en uzak noktadadır. Hala mera statüsündedir. 2014 yılında, Muğla Büyükşehir Belediyesi tarafından icra dairesi aracılığıyla satışa çıkarılmıştır. 9.393.650 TL'ye satışı gerçekleşmiştir. Meranın alıcısının İzmir'de ikamet ettiğini köy muhtarı belirtmiştir (KKM). Mera alıcısı, meranın işletmesini, komisyon karşılığında, muhtar ve ihtiyar heyetine bırakmıştır. Meranın, kiralanması karşılığında işletmesinden mahalle muhtarlığı %10 komisyon almaktadır (KKM). Muhtarlık aldığı komisyonu, mahalle sakinlerinin cenazesinde yemek dağıtımı ve mahallenin olası diğer acil ihtiyaçlarına harcanması için bir havuzda biriktirmektedir. Mera oldukça büyük olduğu için, ücret tarifesı hayvan başına, büyükbaş hayvan için 250 TL, küçükbaş hayvan için 25 TL olarak belirlenmiştir (KKM). Hayvan başına, herhangi bir kilo sınırı koyulmamıştır. Köylüler mera mahalleye gelir sağladığı için, oldukça memnundur (KK7; KK8; KK10). Ancak, köylüler, hayvan başına otlatma tarifesını, köy tüzel kişiliğinin işletmesine göre oldukça yüksek bulmaktadır. Köylüler, köy tüzel kişiliğinde mera kullanımının seneden seneye değişen fahiş bir ücret tarifesı olmadığından dolayı, köylülerin hayvan yetiştirmede bir takım belirsizlikler üzerine düşünmesine gerek kalmadan hareket edebildiklerini aktarmaktadır. Mevcut durumda ise, köylüler, meranın seneye otlatma ücretinin ne kadar olacağını kestirmek konusunda bir belirsizlik olduğundan bahsetmektedir (KK1; KK2; KK11; KK12). Şekil: 16'daki mera alanı

18.227.370 TL'ye 2014 yılında satılmıştır. Ancak, Kazıklı mahallesi muhtarı, daha önce köy tüzel kişiliğine parsel aitken, 185/1 nolu parsel ve 178/53 nolu parsellerin bütünleşik olduğu, Büyükşehir belediyesinin daha fazla gelir elde etmek amacıyla, iki parseli böldürerek, usule aykırı satma yoluna gittiğinden bahsetmiştir (KKM). Meranın alıcısı, meranın kiralanmasını, köy içerisinde, emlakçılık yapan bir köylüye komisyon karşılığında kiralaması için bırakmıştır. Meranın otlatma tarife fiyatı 185/1 parsel ile aynıdır. Şekil: 17'deki 118/95 parsel nolu mera alanı 2014 yılında 5.584.460 TL'ye diğer bahsi geçen mera parselleriyle aynı tarihte aynı usulle satışa çıkarılmıştır. Parselin yeni sahibi etrafını çitle çevirerek, kiralamayla ilgili herhangi bir sözleşme yapmamıştır. Muhtar meranın yeni sahibinin vekilinin bir iki defa köy geldiğini, kiralamak veya başka türlü şekilde, parselin kullanılmasına rıza göstermediğini belirtmektedir (KKM). Parselin mera olarak kullanımı oldukça verimsizdir. Yine de, otlatmaya ihtiyacı olan köylüler kendi aralarında anlaşıp başı boş parseli, ücretsiz bir şekilde dönem dönem kullanmaktadır.

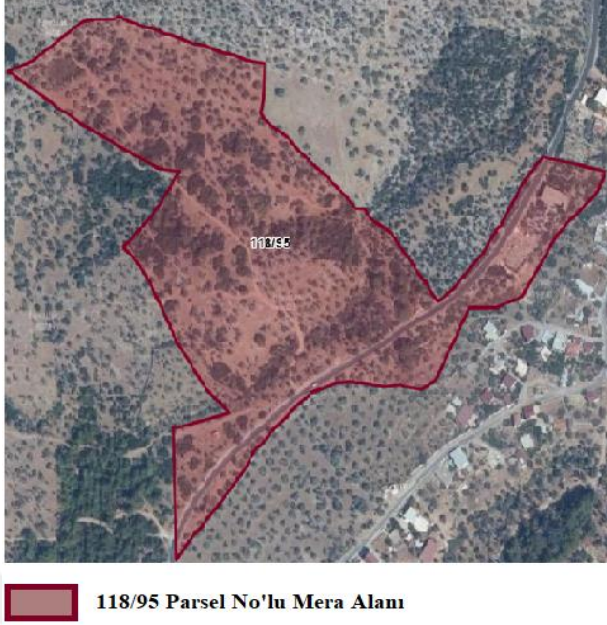
Şekil 16 :.260.391,01 m² Büyüklüğünde Kazıklı Köy Mevki Mera Alanı

178/53 Parsel No'lu Mera Alanı

Kaynak: TKGM

Şekil 17: 79.778,44 m² Büyüklüğünde Kazıklı Köy Mevki Mera Alanı

Kaynak: TKGM

Yine, köylüler 6360 Sayılı Yasa ile birlikte Milas'taki kurumlar yerine Muğla'daki kurumlara tabi olmanın kendileri açısından menfaat kaybına yol açtığını belirtmektedir. Köylerin geleneksel konut ihtiyacını karşılamada kullandığı, kargir ev yapımında kullanılan kerpiç diye tabir edilen malzemeye, konut inşaatı, konut inşaat planının betonarme yapı olarak, 1/1000 ölçekli imar planına uyumluluğunun zorunlu hale getirilmesiyle, yasaklanmıştır (BK2; BK4; BK6; BK8; KK3; KK4; KK6). Müteahhit firmaların köyler için inşaat metrekare fiyatlarını ortalama 25.000-27.000 TL bandında belirlemesi, köylerde konut ihtiyacının karşılanmasını güçleştirmiştir (BKM).

Köylülerin, Büyükşehir mahallesine dönüştürülmesinde yaşadıkları olumsuz deneyimlere karşılık, Milas Belediyesi, 16.10.2020 gün ve 31276 Sayılı Resmi Gazete ile yayımlanarak yürürlüğe giren 7254 Sayılı "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kapsamında yapılan değişiklik ile 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun Ek Madde 3'e dayanarak, mahallelerin Kanun'un öngördüğü biçimde kademelendirilmesine gitmiştir (TCMBB, 2022). Kademelendirme sürecinde, Kanun'un öngördüğü biçimde, köy ve belde belediyesi iken mahalleye dönüşen ve büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunup sosyoekonomik durumu, şehir merkezine uzaklığı, belediye hizmetlerine erişilebilirliği, mevcut yapılaşma durumu ve benzeri hususlar dikkate alınmıştır. Ancak, kademelendirme, süreci daha önce bu araştırmanın 3.2. numaralı alt başlığında tartışılan durumlardan hiçbirinde

onarıcı bir değişikliğe neden olmamıştır. Kademelendirme kapsamında, Kazıklı mahallesinin gelişmekte olan turizm bölgesi sınırları içerisinde kalan kısmı, merkez mahalle olarak kabul edilirken, köyün yerleşik olduğu kısım, kırsal yerleşik alan olarak, kademelendirilmiştir. Kanun çerçevesinde, aynı idari sınırlar içerisinde yer alan bir mahallenin iki farklı statüde kademelendirilmesi, usule uygunluk açısından farklı bir tartışma konusudur. Ancak, Kazıklı mahallesi muhtarı, belediyenin yazlık sitelerin yer aldığı alanlardan emlak vergisini almayı sürdürmek için böyle bir yola başvurmuş olabileceğinden söz etmiştir (KKM).

Bozbük mahallesinde benzer şekilde usul olarak tartışmaya daha açık bir uygulamaya gidilmiştir. Yine, 1989 yılında turizm gelişim bölgesi olarak askıya çıkan alan merkez mahalle olarak kademelendirilmiştir. Ancak, mahallenin idari bölgesinde yer alan Şekil: 3’de turizm gelişim bölgesi dışarısında kalan iç kısım eski adıyla KazıklıBucak olarak, kırsal yerleşik alan şeklinde kademelendirilmiştir. Şekil: 18’de, Bozbük mahallesinin turizm gelişim bölgesinde kalan sahil kesiminin merkez mahalle statüsünde kademelendirilmesindeki amaç yine Kazıklı mahallesine benzer şekilde, milyonlarca metrekaRELİK turizm tesis alanından elde edilecek emlak vergisi kayıplarının önüne geçilmesidir. Bozbük mahallesinin turizm gelişim bölgesinde kalan sahil kesiminin merkez mahalle statüsünde kademelendirilmesinin ironik tarafı, bölgenin Milas’ın en ücra mahallesi olması sebebiyle, kargo şirketleri bile bölgeye dağıtım yapmaya çıkmamaktadır. Sadece, PTT kargo Cuma günleri köy dağıtımına tabi olarak nitelendirdiği bölgede, kargo dağıtımına çıkmaktadır. Dolayısıyla, belirtilen bölgenin, turizm gelişim alanı olarak feda edilmesi henüz bölgede kanalizasyon şebekesi bile yokken kalıcı bir statü haline dönüşmüştür.

Şekil 18: Araştırma alanının Büyükşehir Belediye Mahallesi Statüsünün Yeniden Kademelandirilmesi

Kaynak: Milas Belediyesi Askı Panosu Yazar Tarafından Çekilmiştir.

5. TARTIŞMA

Köylüler, nesiller boyunca tarım ve hayvancılık yaptıkları alanları turizm gelişim bölgesi sınırları içerisinde kalmasıyla birlikte geleneksel geçim kaynaklarına erişimi kaybetmiştir. Bu durum, yalnızca bir mülksüzleştirme sürecini değil, aynı zamanda köylülerin geleneksel yaşam biçimlerinin ve geçim stratejilerinin de dönüşümünü beraberinde getirmiştir. Örneğin, 2/B arazileri olarak bilinen ve devlet tarafından "orman vasfını yitirmiş" olarak tanımlanan alanlar, köylülerin mülkiyetine verilmek yerine, noter satış vaadiyle müteahhitlere devredilmiş ve yazlık sitelerin inşasında kullanılmıştır. Bu süreç, hem hukuki hem de ekonomik olarak köylüleri dezavantajlı bir konuma itmiştir. Köylülerin bu arazilere erişimi engellenirken, sermaye sahipleri bu alanları kârlı projelere dönüştürmüştür. Bu durum, Harvey'in (2003) kavramsallaştırdığı şekliyle, kamulaştırılan arazilerin, spekülative sermaye birikimi için güçlü teşviklere dönüştürülmesi anlamına gelirken, sermaye birikiminin tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Bölgenin turizm gelişim bölgesi ilan edilmesinden sonra, köylülerin kıyı şeridindeki geleneksel faaliyetleri (balıkçılık, otlatma vb.) ciddi şekilde kısıtlanmıştır. Mülksüzleştirme sürecinin en önemli sonuçlarından biri, köylülerin elinden alınan kaynakların turizm sektörü üzerinden sermaye birikimine dönüştürülmesidir. Turizm sektörü yatırımcıları, bu süreçten doğrudan fayda sağlamış, köylerin doğal ve sosyal kaynakları, kârlı projelere tahsis edilmiştir (Ojeda, 2012; 364). Bozbük ve Kazıklı mahallelerinde inşa edilen yazlık siteler, köylülerin tarım ve otlatma alanlarını doğrudan etkilemiştir. 2/B arazilerinin müteahhitlere devredilmesi, bu alanların hızla imara açılmasına ve köylülerin geleneksel faaliyet alanlarından dışlanmasına neden olmuştur (German vd., 2017; 642). Yazlık sitelerin inşası, bir yandan bölgedeki arazi değerlerini artırırken, diğer yandan bu değer artışından köylülerin faydalanmasını engellemiştir. Sermaye sahipleri, bu süreçte en büyük kazancı elde eden aktörler olmuştur (Everett, 2018; 101; Leach vd., 2012; 288).

Turizm Teşvik Kanunu, kıyı şeridindeki arazilerin turizm projeleri için tahsis edilmesini sağlamış, bu da köylülerin kıyı şeridindeki ormanlara erişimini sınırlamıştır. Bozbük ve Kazıklı kıyı bandının, Resmi Gazete'de yayımlanan kararla turizm gelişim bölgesi ilan edilmesi, bu alanları hızla yazlık sitelere ve spekülative arazi fazlasına dönüştürmüştür. Spekülative arazi fazlasının ortaya çıkması, köylerin sosyal yapısında ciddi bir çözülmeye neden olmuş, topluluk dayanışması zayıflamıştır (Franco & Borrás, 2019; 196). Kadastro ve arazi tahsis süreçlerinde, köy içindeki sosyal eşitsizlikler daha da

derinleşmiştir (Moyo, 2011; 265). Kadastro ekipleriyle iş birliği yapan veya süreç hakkında bilgi sahibi olan bireyler, daha geniş arazileri sahiplenmiş, geri kalan köylüler ise bu süreçte dezavantajlı duruma düşmüştür (Grandia, 2013; 244). Bu durum, köy içindeki sosyal uyumu zayıflatmış ve çatışmalara yol açmıştır. Araştırmanın bulguları, devletin, bölgede arazi kullanımının dönüşümünde belirleyici ve karar alıcı konumunda yer alan birincil aktör olduğunu göstermektedir. Devlet, merkezi ve yerel yönetimler üzerinden, özellikle orman kadastro, 2/B arazileri ve Turizm Teşvik Kanunu gibi düzenlemeler yoluyla bölgenin ekonomik, sosyal ve çevresel çerçevesini şekillendirmiştir (Ho, 2014; 22; Kenney-Lazar, 2012; 1022).

Devletin, OGM aracılığıyla yürüttüğü orman kadastro çalışmaları, köylülerin yaşam alanlarını ve geleneksel kaynak kullanımını önemli ölçüde değiştirmiştir. 1988 yılında gerçekleştirilen kapsamlı kadastro çalışmaları sırasında, köylüler, tarım ve hayvancılık için kullandığı bazı alanları kaybetmiştir. Bu süreçte devletin merkezi idaresi, köylülerin süregelen haklarını yeterince dikkate almadan, orman alanlarını ve turizm teşvik bölgelerini katı bir şekilde tanımlamıştır. Özellikle 2/B arazilerinin turizme tahsis edilmesi, köylülerin geleneksel arazi kullanım haklarını kaybetmesine sebebiyet veren birincil uygulama olmuştur. OGM'nin, 1988 yılında gerçekleştirilen orman kadastro sırasında, köylülerin tarım ve otlatma faaliyetlerinde kullandığı alanların büyük bir kısmını resmi olarak orman sınırları içinde tanımlaması, köylülerin geçim kaynaklarında ciddi kayıplara neden olmuştur (Kelly, 2011; 695). OGM'nin bu süreçteki sert uygulamaları, köylüler ile resmi kurumlar arasında bir güven bunalımına yol açmıştır. Orman kadastro sırasında bazı köylülerin arazileri avantajlı bir şekilde sahiplenmesi, köylüler arasında sosyal eşitsizlikleri artırmıştır. Kadastro ekipleriyle iş birliği yapan ya da süreç hakkında bilgi sahibi olan bireylerin daha geniş arazileri sahiplenmesi, köylüler arasında gerilimlere neden olmuştur. Ayrıca, seçkinlerin karar alma süreçlerindeki taraflı tutumları, köy içinde çatışmaları artırmıştır (German vd., 2017; 648). Yeni aktörler turizm teşvikleri kapsamında bölgeye gelen yatırımcılar, yazlık siteler ve turizm tesisleri inşa ederek bölgenin mekânsal dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır.

Turizm Teşvik Kanunu ile belirlenen gelişim bölgeleri, köylülerin geleneksel yaşam tarzını ikinci plana iterek, turizm sektörüne öncelik vermiştir (Vandergeest & Peluso, 1995; 390; Ybarra, 2012; 494). Turizmi teşvik eden devlet politikaları, orman ve meraların kullanımını kısıtlamış, köylülerin otlatma ve tarım alanlarını daraltmıştır. Bu

durum, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin artmasına neden olmuştur. Turizm sektörü lehine alınan kararlar, yerel topluluğun süregelen arazi kullanımlarına ve geçim kaynaklarını kısıtlamıştır (Bruna, 2019; 13; Seagle, 2012; 457). Devletin sahadaki temsilcisi olan kolluk kuvvetleri, bölgede yasa ve düzenin uygulanmasında aktif bir rol oynamıştır. Özellikle, meralarda otlatma yasağını ihlal eden köylülerin cezalandırılması, topluluk üzerinde ekonomik ve psikolojik bir baskı yaratmıştır (Blomley, 2003; 131; Bruna, 2019; 12). Bununla birlikte, mahkeme süreçlerinde köylülerin savunma olanaklarının sınırlı olması, devletin hukuki uygulamalarında köylüler aleyhine bir dengesizlik yarattığını göstermektedir (Pye vd., 2017; 387). Mahallelerin, turizm gelişim bölgesi ilan edilmesinden sonra gerçekleşen yatırımlar, yerel ekonomiye kısa vadede katkı sağlamış, köylülerin ürünlerini satabileceği yeni pazarlar yaratmıştır. Köylüler, zeytin, peynir, süt gibi ürünlerini yazlıkçılara satarak gelirlerini artırmıştır. Ancak altyapı eksiklikleri (su, yol, elektrik) ve turizm sezonunun kısa olması, bu fırsatların sürdürülebilirliğini sınırlamıştır (Rubis & Theriault, 2020; 975).

Gayri resmi kurumlar, resmi düzenlemelere karşı bir direnç mekanizması oluşturmakla birlikte, köylüler arasındaki çatışmaların çözümünde de önemli bir rol oynamıştır. Köy içerisindeki seçkinler, köylerdeki karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamış ve köylülerin günlük sorunlarına çözümler üretmiştir. Ancak, yerel seçkinlerin taraflı tutumları, sosyal eşitsizliklerin ve çatışmaların artmasına neden olmuştur (Cotula, 2012; 656; Li, 2017; 4; Paudel, 2016; 1000). Özellikle meraların kullanımı ve arazi tahsisi gibi konularda kayırmacılık yapıldığına dair iddialar, köylüler arasındaki dayanışma ruhunu zayıflatmıştır. Köylerdeki geleneksel normlar ve sosyal örgütlenme, köylülerin geçim kaynaklarını korumak ve sosyal düzeni sürdürmek için bir çerçeve sunmuştur.

Özellikle keçi yetiştiriciliği ve otlatma faaliyetleri, yerel normlara göre organize edilmiş ve meraların sürdürülebilir kullanımı bu normlar çerçevesinde sağlanmıştır (Paudel, 2016; 1007). Ancak resmi kurumların müdahaleleri, bu geleneksel yapıları zayıflatmış ve köylülerin sosyal uyumunu etkilemiştir. Resmi ve gayri resmi kurumlar arasındaki ilişki, genellikle çatışma ve uyumsuzluklarla şekillenmiştir. Resmi kurumlar, devlet politikalarını dayatırken, gayri resmi kurumlar köylülerin ihtiyaçlarını ve taleplerini önceliklendirmiştir. Bu durum, iki kurum tipi arasında sürekli bir gerilim yaratmıştır (Funder vd., 2018; 38). Resmi kurumların kadastro ve turizm teşvik politikaları, gayri resmi kurumların arazi üzerindeki hak iddialarıyla sık sık çatışmıştır.

Köylüler, resmi kurumların dayattığı düzenlemelerin, geleneksel haklarını yok saydığını belirtmiştir. Resmi kurumlar, meraların kullanımını sınırlandırırken, gayri resmi kurumlar bu alanları geleneksel yöntemlerle yönetmeye çalışmıştır. Bu durum, köylüler ile devlet arasında ciddi güven sorunlarına neden olmuştur.

Bazı durumlarda, resmi ve gayri resmi kurumlar arasında iş birliği de sağlanmıştır (Cleaver, 2001; 2002, Gerber & Haller, 2020). Özellikle orman kadastro sürecinde, köylülerin orman sınırlarının belirlenmesine katkı sağladığı görülmüştür. Ancak bu iş birliği, genellikle kısa vadeli ve sınırlı bir etkiye sahip olmuştur. Resmi ve gayri resmi kurumların bölgede oynadığı roller, yerel halkın ekonomik ve sosyal yapısını derinden etkilemiştir. Resmi kurumlar, merkezi politikalar ve düzenlemeler yoluyla köylülerin yaşam alanlarını sınırlandırmış, gayri resmi kurumlar ise bu sınırlamalara karşı direnç göstermiştir. Ancak resmi kurumların güçlü uygulamaları, gayri resmi kurumların etkisini büyük ölçüde zayıflatmıştır. Resmi düzenlemeler, sosyal eşitsizliklerin artmasına yol açmış ve köylülerin bir kısmını ekonomik olarak dezavantajlı hale getirmiştir. Gayri resmi kurumlar bu eşitsizlikleri hafifletmeye çalışsa da, sınırlı etkisi olmuştur. Resmi kurumların baskınlığı sebebiyle, gayri resmi kurumların zayıflaması, köylüler ile devlet arasındaki güven bunalımını derinleştirmiştir (Cardenas, 2012; 324; Perreault, 2008; 848; Widengård, 2019; 624). Köylüler, resmi düzenlemelerin kendi çıkarlarını gözetmediğine dair bir algı geliştirmiştir. Resmi kurumların müdahaleleri, geleneksel normlar ve sosyal örgütlenmeler üzerinde yıkıcı etkiler yaratmıştır. Bu durum, köy içindeki dayanışma ve iş birliği kültürünü zayıflatmış, toplumsal uyumu etkilemiştir.

Bu yüzden, köylüler, bölgenin dönüşüm sürecinde en çok etkilenen aktör konumundadır. Bozbük ve Kazıklı köylüleri, geleneksel tarım ve hayvancılık faaliyetlerini sürdürerek ekonomilerini çeşitlendirme çabası göstermiştir. Ancak bu çabalar, devlet politikaları ve turizm sektörünün baskısıyla sınırlanmıştır. Kooperatifler ve yerel yönetim aktörleri, özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda köy ekonomisinin desteklenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ancak zamanla bu yapılar güç kaybetmiş ve birçok kooperatif kapanmıştır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin kapanması, köylülerin krediye erişimini kısıtlamış ve ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilemiştir. Son yıllarda zincir marketlerin bölgede yaygınlaşması, yerel pazarcılık faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Zincir marketler, düşük maliyet avantajı ve geniş ürün yelpazesi ile yerel üreticilere ciddi bir rekabet oluşturmuştur (Villamayor-Thomas & Garcia-Lopez, 2017;

158). Zincir marketlerin düşük fiyat politikaları, yerel üreticilerin kâr marjlarını düşürmüştür. Bu durum, köylülerin ekonomik refahını azaltmış ve pazarcılık faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini tehdit etmiştir. Köy ihtiyar heyetleri ve muhtarlar, yerel yönetimin temsilcisi olarak köy halkı ile devlet arasında bir güven sağlama rolü üstlenmiştir. Ancak bazı durumlarda, bu aktörlerin taraflı ve yetersiz karar alma süreçleri, köy içindeki çatışmaları artırmıştır. Örneğin, otlatma haklarıyla ilgili kararlar ve kadastro süreçlerindeki eşitsizlikler, köydeki sosyal dayanışmayı zayıflatmıştır.

6. SONUÇ

Araştırmanın, “yerel topluluklar çeşitli çıkar gruplarından arazi kullanım haklarını geri almak istiyorsa, önce güvenlik ilkesini bir kenara bırakıp, bir tür neoliberal motivasyonla hareket eden, inşa edilen ve tabi kılınan aktörler ve kurumlarla etkileşime girmek zorundadır” şeklindeki temel argümanından yola çıkılarak, Bozbük ve Kazıklı mahallelerindeki arazi edinimi ve kullanım değişikliklerinin, neoliberal politikaların etkisiyle yerel toplulukların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını derinden etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Arazi edinimi süreçleri, turizm teşvik bölgeleri gibi büyük ölçekli projelerin uygulanmasıyla köylerin geleneksel geçim biçimlerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Köylüler, tarım, hayvancılık ve balıkçılık gibi geleneksel ekonomik faaliyetlerden uzaklaşarak, turizmin etkisiyle şekillenen yeni ekonomik koşullara uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Ancak bu süreç, toplulukların sosyo-ekonomik yapısında önemli bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Geleneksel arazi kullanım haklarının sınırlandırılması ve otlatma izinlerinin kısıtlanması, köylülerin orman alanlarına ve diğer doğal kaynaklara erişimini engellemiştir. Bu yüzden, köylüler, geçim kaynaklarını çeşitlendirme veya tamamen değiştirme yoluna gitmiştir.

Çalışmanın önemli bulgularından biri, turizm projelerinin ekonomik fırsatlar yaratırken aynı zamanda mevcut ekonomik dengesizlikleri derinleştirdiği gerçeğidir. Mahallelerin turizm teşvik bölgesi ilan edilmesi, yerel ürünlere olan talebi artırmış ve bazı köylülere yeni ekonomik olanaklar sunmuş olsa da, bu süreç aynı zamanda altyapı eksiklikleri ve artan maliyetler nedeniyle sürdürülebilir bir gelişme yaratamamıştır. Örneğin, pazarcılık gibi yeni ekonomik faaliyetler, köylülerin doğrudan satış yaparak gelirlerini artırmalarını sağlamış, ancak mazot, yem ve işçilik maliyetlerindeki artış nedeniyle bu faaliyetlerin uzun vadede kârlı bir şekilde sürdürülebilmesi zorlaşmıştır. Ayrıca, zincir marketlerin köylerde yayılması, pazarcılık gibi küçük ölçekli ticaret faaliyetlerini baskı altına almış, köylülerin rekabet edebilirliğini azaltmıştır.

Araştırma, kadastro süreçlerinin ve 2/B uygulamalarının, köylülerin arazi üzerindeki hak iddialarını kesintiye uğrattığını da ortaya koymaktadır. Geçmişteki kadastro çalışmalarında, orman ve yerleşim sınırlarının belirlenmesinde yaşanan belirsizlikler, köylülerin mülkiyet hakları üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmıştır. Köylüler, geleneksel haklarının göz ardı edildiğini ve bu durumun sosyal adaletsizliği artırdığını ifade etmiştir. Kadastro süreçleri sırasında yaşanan fırsatçılık ve eşitsizlik,

topluluk içinde huzursuzluk yaratmış, sosyal ilişkilerde kopukluklara neden olmuştur. Orman kadastrounun gerçekleştirilmesi ve 2/B arazilerinin müteahhitlere devri, mahallelerdeki sosyo-ekonomik yapıyı yeniden şekillendirmiştir. Bu süreçler, köylülerin geleneksel yaşam biçimlerini koruma çabalarını zayıflatmış, aynı zamanda köylerin turizm projelerine uyum sağlamasını zorlaştırmıştır. Devletin, turizm projelerine öncelik vermesi ve çevre koruma politikalarını sıkılaştırması, köylülerin yaşamlarını daha da zorlaştırmıştır. Orman arazilerinde otlatma yasaklarının uygulanması, jandarma denetimleri ve çevresel düzenlemeler, köylülerin hayvancılık faaliyetlerini sınırlamış ve birçok köylünün hayvanlarını satmasına neden olmuştur. Bu durum, köylülerin ekonomik güvencesini azaltmış ve geçim kaynaklarını yeniden değerlendirmelerini zorunlu kılmıştır. Öte yandan, devletin köylülerin ihtiyaçlarını göz ardı eden tutumu, topluluk içinde devlete olan güvenin azalmasına neden olmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli sonuç, toplulukların uyum becerileri ve direniş stratejileridir. Köylüler, geleneksel geçim kaynaklarını koruma çabalarıyla birlikte, yeni ekonomik fırsatlara uyum sağlamaya çalışmıştır. Turizm projeleriyle oluşan pazar talebi, yerel halkın ürünlerini daha geniş bir kitleye satmasını sağlamış ve ekonomik fayda yaratmıştır. Ancak bu faydalar, köylerin altyapı eksiklikleri ve artan maliyetler gibi yapısal sorunları çözmekte yetersiz kalmıştır. Köylülerin, turizmin getirdiği fırsatları değerlendirirken, geleneksel yaşam biçimlerini sürdürme çabaları arasında bir denge kurmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Ancak bu çabalar, devletin baskıcı uygulamaları ve ekonomik koşulların zorlaşması nedeniyle sınırlı kalmıştır.

Bu araştırma kapsamında, “yerel topluluklar arazi edinim süreçlerinde mülksüzleştirerek birikimi işlevselleştiren aktörlerle nasıl bir etkileşim kurmaktadır?” birinci denece olarak tartışılmıştır. Bu çerçevede, devlet, yerele özgü davranış biçimlerini ve toplumsal ilişkileri, basitleştirerek ve yeniden düzenleyerek, sermaye birikimi çıkarlarına uygun hale getirme eğilimini yinelemiştir. Başka bir ifadeyle, devlet, bir kez daha topluluk düzenlemelerini kamu ilgisinin merkezine yerleştirmiştir. Çevre adına süregelen arazi kullanım biçimlerinin değişimine yönelik hamleler, özel mülkiyeti, yerel toplulukların, geleneksel kullanım haklarına sahip olduğu alanlarda teşvik edici olmuştur. Devlet, gayri resmi kullanım haklarını içeren düzenlemelere tabi müştereklerin, sermaye birikimi alanına getirilmediği sürece, ekonomik büyüme ve istihdam yaratma potansiyelinin zayıf olacağı kanaatinde olduğunu, Bozbük ve Kazıklı mahalleleri

örneğinde yinelemiştir. Araştırmanın ele aldığı örneklerde, devletin koyduğu erişim kısıtları, araziye yeniden sınıflandırma kararları, imar planları ve turizm teşvik uygulamaları, gibi beşeriyet dışı unsurlar, süregelen topluluk düzenlemelerini marjinalleştirmek ve çevre adına araziye el koyma sürecini meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Örneğin, Kazıklı ve Bozbük mahallelerinde, devletin, orman muhafazası adına koyduğu erişim kısıtları ve yeniden sınıflandırma politikaları, ormanlık alanların ve kıyı bölgelerinin turizm ve inşaat sektörüne açılması için birer araç olarak işlev görmüştür.

Yasal düzenlemeler, yalnızca beşeri etkileşimleri değil, beşeriyet dışında yer alan kaynakların da, yeniden üretim ilişkileri içerisindeki konumunu belirlemiştir. Yasalar, sermaye, devlet ve yerel topluluk arasında kurulan ağın kritik bir parçasını oluşturarak, yerel topluluğun süregelen kullanım haklarının, resmileştirme bahanesiyle zayıflatılmasına ve müşterek düzenlemelere tabi arazilerin sermaye grupları tarafından kontrol edilmesine yol açmıştır. Yerel topluluğun süregelen kullanım hakları, devletin sağladığı yasal altyapı ve sermayeye sunulan teşvikler tarafından pasifize edilmiştir.

Topluluk içerisinde rantıye arayışına giren köylüler ve yerel seçkinler, spekülatif sermaye grupları ile iş birliği yaparak, topluluğun resmileştirme sürecine karşı olası tepkilerini bertaraf etmek misyonunu üstlenmiştir. Yerel seçkinler, devletin yeniden sınıflandırma kararlarına konsolide olarak, uzun vadede kendi menfaatlerine zarar vermesine rağmen, devletin araziye yeniden sınıflandırma arayışının topluluk içerisinde kabul görmesine yönelik bir rıza oluşturmuştur. Özellikle sermaye birikimi arayışında olan gruplar, yerel seçkinleri birer aracı olarak kullanarak, yerel topluluğu ikna etme ve direnişi zayıflatma sürecini organize etmiştir. Örneğin, 2/B uygulamaları ve kadastro süreçleri gibi yasal araçlar, köylerdeki orman arazisinin yanı sıra hangi koşullarda orman arazisinin orman vasfını yitireceği, ve orman vasfını yitiren arazinin mülkiyetini kimlerin üzerine alabileceğine karar vermiştir. Karar alıcılık aşamasında yerel toplulukların orman arazisi üzerinde süregelen kullanım haklarına kısmi bir gönderme bulunmaktadır. Ancak, bu gönderme mülkiyet tasarrufundan elde edilecek gelirlerden hanehalkının kısmi bir şekilde yararlanmasını sağlayacak kadar hanehalkına paydaş olma olanağı sunmaktadır.

Bu doğrultuda süregelen arazi kullanımlarını değiştirmeye yönelik yeni birleşimler, büyük oranda yerel topluluğun uzun vadeli menfaatlerini zedeleyici uygulamaları harekete geçirmek üzerine kurgulanmıştır. Devlet, bu yasal düzenlemeleri

kullanarak orman vasfını yitirmiş arazi kullanımlarındaki zilliyet tasarrufunu, süregelen yerel topluluk düzenlemeleri üzerinde sağlanan yasal haklarla, spekülatif sermaye birikimini arazi kullanımda birincil beklenti haline getirmiştir. Bu süreçte, yasalar ve yasal uygulamalar, devletin ekonomik çıkarlarını gerekçelendirmek için hizmet eden birer araç olarak işlev görürken, yerel topluluğun arazi kullanımını marjinalleştiren bir baskı unsuru haline gelmiştir. Karar alıcılar, çevre adına ve kalkınma söylemi aracılığıyla, topluluk düzenlemelerindeki arazilere el konulmasına engel olacak önlemler koymak yerine, yerel toplulukların kullanım haklarını sınırlayan uygulamaları sermaye birikimi adına desteklemiştir.

Araştırmanın ikinci denencesi “mülksüzleştirerek birikimi işlevselleştirmek için neoliberalleşen kurumlar yerel toplulukların arazi kullanımına nasıl aracılık etmektedir?” şeklinde tartışılmıştır. Araştırmanın saha bulguları, gayri resmi kurumlardan resmi kurumlara geçiş sürecinin, müşterekler ve müşterek kullanımlar üzerinde yoğun bir baskı ve stres oluşturduğuna işaret etmektedir. Geçiş süreci, toplulukların müştereklere erişim ve kaynakları sürdürülebilir biçimde yönetme kabiliyetini önemli ölçüde azaltmıştır. Yerel topluluklar, geleneksel olarak gayri resmi kurumlar aracılığıyla müşterekleri yönetirken, resmi kurumların müdahalesiyle bu alanların kontrolünü kaybetmiştir. Özellikle ekonomik kalkınma ve çevre koruma gibi gerekçelerle yapılan yeniden sınıflandırmalar, yerel topluluğun müşterek kaynaklar üzerindeki geleneksel haklarını zayıflatmış ve kaynakların piyasa aktörleri tarafından kontrol edilmesine yol açmıştır.

Araştırmada ele alınan örnekler, resmi kurumların orman muhafazası ve piyasa optimalliğini sağlama adına, müşterekleri piyasa aktörlerinin yatırım rekabetine açtığını göstermiştir. Devlet, kıyı bölgeleri ve ormanlık alanları, ekonomik gelişim gerekçeleriyle yeniden gözden geçirerek, piyasa aktörlerinin yatırım yapmasına olanak sağlayan orman vasfı dışında tutulabilecek yeni dönüşümsel arazi kullanım biçimlerinin oluşmasına olanak sağlamıştır. Yeniden sınıflandırmaları, devletin, gayri resmi kurumları göz ardı ederek müşterekleri ekonomik çıkarlara açtığı bir strateji olarak görmekte fayda vardır.

Dönüşümsel arazi kategorilerinin önemli bir etkisi, müştereklerin geleneksel yönetim biçimlerinin göz ardı edilmesi ve yerel topluluğun müşterekler üzerindeki haklarının yeniden tanımlanmasıdır. Topluluk içi düzenlemelerle tesis edilen, gayri resmi kurumlar, toplulukların kendi aralarındaki dayanışmasına ve toplumsal bağlara dayalı olarak müşterekleri sürdürülebilir şekilde kullanmalarını sağlamıştır. Ancak resmi

kurumların müdahalesi, kaynakların sadece, piyasa rayiçlerine odaklanarak, yerel toplulukların müşterekler üzerindeki kontrolünü sınırlandırmıştır. Resmi kurumların mülksüzleştirerek birikim çerçevesinde oluşturduğu yeni birleşimler, yerel toplulukların müşterekleri düzenlemeye yönelik kapasitelerini kısıtlamakta ve müşterekler üzerinde özel mülkiyeti birincil kullanım biçimi olarak sunmaktadır. 6292 Sayılı Kanuna ilişkin düzenlemeler öncesinde, orman tapuları veya köy tapuların, taşınmaz mülkiyet edinimi gayri resmi durumda tutmaktadır. Ancak, aynı zamanda, orman tapuları ve köy tapularının noter satış vaadi sözleşmesiyle, başka aktörlere satış usulüyle mülkiyet edinim olanakları da bulunmaktadır. Dolayısıyla tapu, yerel topluluktan ziyade, dış aktörlerin tapuyu edinmesiyle mülki bir güvence sağlamaktadır.

Özellikle, 1989 yılından itibaren bölgenin gelişmekte olan turizm bölgesi içerisinde kalması, devletin ekonomik kalkınmayı teşvik etmek adına müşterekleri piyasa aktörlerinin kullanımına sunması, yerel toplulukların müşterekler üzerindeki geleneksel kullanım haklarını daha da kırılgan hale getirmiştir. Resmi kurumlar, müşterekleri turizm inşaatlarına açarak, toplulukların müşterek düzenlemelerini ikincilleştirmiştir. Dolayısıyla, 1989 yılında başlayan süreçle birlikte, geçen zaman içerisinde, yerel topluluğun müştereklere yönelik tasarruf kabiliyeti giderek daha göz ardı edilmiş ve kısıtlanmıştır. Resmi kurumlar, müşterekleri topluluk düzenlemelerinden arındırdıkça, müştereklerin dönüşümsel arazi kategorilerine çevrilme kabiliyeti daha fazla ivme kazanmıştır. Resmi kurumların, yerel toplulukların geleneksel olarak sahip oldukları hakları ve müşterekleri kullanma biçimlerini yeniden düzenleyerek, kaynakların çevre adına verimli kullanılmasına dair ürettiği her kısıtlama, dışarıdaki aktörlerin kaynak taleplerini güçlendirerek, kaynak kullanımlarını daha istismar edilebilir bir noktaya taşımıştır. Bu yüzden, yerel topluluk, müşterekleri uzun vadeli bir geçim kaynağı olarak muhafaza etmek yerine, resmi kurumların müdahaleleri sonucu müşterekleri, piyasa odaklı, kısa sürede azami fayda sağlayabilecek unsurlar olarak görmeye başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Adams, W. M., & Hutton, J. (2006). People, Parks and Poverty: Political Ecology and Biodiversity Conservation. *Conservation and Society*, 5(2), 147–183.
- Adger, W. N., Brown, K., Tompkins, E. L. (2004) Why do resource managers make links to stakeholders at other scales, *Working Paper*, 65.
- Adhikari, B., & Lovett, J. C. (2006). Transaction costs and community-based natural resource management in Nepal. *Journal of Environmental Management*, 78(1), 5–15. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2005.04.005>
- Adnan, S. (2013). Land grabs and primitive accumulation in deltaic Bangladesh: Interactions between neoliberal globalization, state interventions, power relations and peasant resistance. *Journal of Peasant Studies*, 40(1), 87–128. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.753058>
- Agarwala, M., & Ginsberg, J. R. (2017). Untangling outcomes of de jure and de facto community-based management of Natural Resources. *Conservation Biology*, 31(6), 1232–1246. <https://doi.org/10.1111/cobi.12954>
- Aguilar-Støen, M., & Hirsch, C. (2015). Environmental impact assessments, local power and self-determination: The case of mining and hydropower development in Guatemala. *The Extractive Industries and Society*, 2(3), 472–479. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2015.03.001>
- Aha, B., & Ayitey, J. Z. (2017). Biofuels and the hazards of land grabbing: Tenure (in)security and indigenous farmers' investment decisions in Ghana. *Land Use Policy*, 60, 48–59. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.10.012>
- Akbulut, B. (2012). Community-based resource management in Turkey: 'je participe, Tu participes, il participe... Ils profitent'¹. *Development and Change*, 43(5), 1133–1158. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2012.01792.x>
- Akram-Lodhi, A. H. (2012). Contextualising land grabbing: Contemporary Land Deals, the global subsistence crisis and the World Food System. *Canadian Journal of Development Studies/Revue Canadienne d'études Du Développement*, 33(2), 119–142. <https://doi.org/10.1080/02255189.2012.690726>
- Akşit, Bahattin. (1999). "Cumhuriyet Döneminde Türkiye Köylerindeki Dönüşümler", O. Baydar (der.), *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss.173-186.

- Akşit, S. (2013). Farmers' perception on land consolidation: Yesildere Case (DENİZLİ). *The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 6 Issue 3(6)*, 1–19. https://doi.org/10.9761/jasss_797
- Aktaş, E., Bilgili, M. E., Akbay, A. Ö., & Bal, T. (2006). Adana İli Karataş İlçesi Yemişli Köyünde Arazi Toplulaştırması Kararını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi. *Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 564-571, 13-15 Eylül, Antalya.
- Alemdar, Ö., Ataseven, Y., & Akkurt, M. (2019). Bağcılıkta iyi Tarım Uygulamaları Hakkında üreticilerin Bilgi Düzeyinin incelenmesi: Manisa ili, salihli ilçesi örneği. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 151–159. <https://doi.org/10.33202/comuagri.569927>
- Altıntaş, G., & Akçay, Y. (2009). Arazi Toplulaştırma Uygulamalarında Üreticilerin Toplulaştırmaya Bakış Açılarını Etkileyen Faktörler (Tokat-Erbaa Örneği). *Tarım Ekonomisi Dergisi*. 15(1). 33-43.
- Altundağ, Ü., M., & Canlı, M. (2019). Sulak Alanların Yok Edilmesinin Etkileri ve Amik Gölü Örneği. *Doğanın Sesi*. (4), 49-66.
- Amin, S. (2017). The agrarian question a century after October 1917: Capitalist Agriculture and agricultures in capitalism. *Agrarian South: Journal of Political Economy: A Triannual Journal of Agrarian South Network and CARES*, 6(2), 149–174. <https://doi.org/10.1177/2277976017731842>
- Anseeuw, W., Boche, M., Breu, T., Giger, M., Lay, J., Messerli, P., Nolte, K. (2012) “Transnational land deals for agriculture in the Global South,” *Land Matrix*, 1-49.
- Apostolopoulou, Elia, Chatzimentor, A., Maestre-Andrés, S., Requena-i-Mora, M., Pizarro, A., & Bormpoudakis, D. (2021). Reviewing 15 years of research on neoliberal conservation: Towards a decolonial, interdisciplinary, intersectional and Community-Engaged Research Agenda. *Geoforum*, 124, 236–256. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.05.006>
- Apostolopoulou, Evangelia, & Adams, W. M. (2015). Biodiversity Offsetting and Conservation: Reframing Nature to Save it. *Oryx*, 51(1), 23–31. <https://doi.org/10.1017/s0030605315000782>

- Apostolopoulou, Evangelia. (2016). Biodiversity Offsetting in england: Governance rescaling, socio-spatial injustices, and the neoliberalization of nature. *Web Ecology*, 16(1), 67–71. <https://doi.org/10.5194/we-16-67-2016>
- Arı, Y., & Derinöz, B. (2011). Bir Sulak Alan Nasıl Yönetilmez? Kültürel Ekolojik perspektif Ile Marmara Gölü (Manisa) örneği. *Co*, 041–060. https://doi.org/10.1501/cogbil_0000000117
- Armitage, D. (2002). Socio-institutional dynamics and the political ecology of Mangrove Forest Conservation in Central Sulawesi, Indonesia. *Global Environmental Change*, 12(3), 203–217. [https://doi.org/10.1016/s0959-3780\(02\)00023-7](https://doi.org/10.1016/s0959-3780(02)00023-7)
- Arslan, İ. (2014). *Osmanlı Dünyasında Köyler ve Köylüler: 19. Yüzyıl Balıkesir Örneği*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Arslan, F., & Değirmenci, F. (2016). Çiftçilerin Arazi Toplulaştırma Projesine Bakışı: Kahramanmaraş Türkoğlu İlçesi ve Köyleri. *U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 30(2), 23-34.
- Aslan, A., Gündüz, O., Atay, S., & Duran, Z. (2017). Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Aracılık Hizmetlerinin Mevcut Durumu: Malatya Örneği. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-6.
- Aslan, S., Alkan, H., & Eker, M. (2008). 2/B Uygulamalarına İlişkin Bazı Sorunlar: Isparta-Aksu Yöresi Örneği. *Türkiye Ormancılık Dergisi*, 9(1), 101-108. <https://doi.org/10.18182/tjf.82402>.
- Astuti, R., & McGregor, A. (2017). Indigenous land claims or green grabs? inclusions and exclusions within forest carbon politics in Indonesia. *The Journal of Peasant Studies*, 44(2), 445–466. <https://doi.org/10.1080/03066150.2016.1197908>
- Aswani, S., Albert, S., & Love, M. (2017). One size does not fit all: Critical insights for effective community-based resource management in Melanesia. *Marine Policy*, 81, 381–391. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2017.03.041>
- Ataay, F. (2004). “Türkiye’de Kentsel ve Bölgesel Gelişme Dinamikleri (1923-2000)”, M. Güneş (ed.), *Küreselleşme Kısacasında Kent ve Politika*, Ankara: Detay Yayıncılık, ss. 5-63.

- Avila-Calero, S. (2017). Contesting energy transitions: Wind power and conflicts in the isthmus of Tehuantepec. *Journal of Political Ecology*, 24(1).
<https://doi.org/10.2458/v24i1.20979>
- Aydın, Z. (2001), Yapısal uyum politikaları ve kırsal alanda beka stratejilerinin özelleştirilmesi: Söke'nin Tuzburgazı ve Sivrihisar'ın Kınık köyleri örneği, *Toplum ve Bilim*, 88, 11-31.
- Aydın, B., Kiracı, M. A., Aktürk, D., Özkan, E., & Hurma, H. (2017). Üzüm Üretiminde İyi Tarım Uygulamalarının Ekonomik Analizi: Trakya Bölgesi Örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi* 4(4), 402–408.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/354701>
- Ayelazuno, J. (2011). Continuous primitive accumulation in Ghana: The real-life stories of dispossessed peasants in three mining communities. *Review of African Political Economy*, 38(130). <https://doi.org/10.1080/03056244.2011.633827>
- Baglioni, E., & Gibbon, P. (2013). Land grabbing, large-and-small-scale farming: What can evidence and policy from 20th century Africa contribute to the debate? *Third World Quarterly*, 34(9), 1558–1581.
<https://doi.org/10.1080/01436597.2013.843838>
- Bair, J., & Werner, M. (2011). The place of disarticulations: Global Commodity production in La Laguna, Mexico. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 43(5), 998–1015. <https://doi.org/10.1068/a43404>
- Baird, I. G. (2014). The global land grab meta-narrative, Asian money laundering and elite capture: Reconsidering the Cambodian context. *Geopolitics*, 19(2), 431–453. <https://doi.org/10.1080/14650045.2013.811645>
- Bakker, K. (2005). Neoliberalizing nature? market environmentalism in Water Supply in England and Wales. *Annals of the Association of American Geographers*, 95(3), 542–565. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.2005.00474.x>
- Bakker, K. (2009). Neoliberal nature, ecological fixes, and the pitfalls of comparative research. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 41(8), 1781–1787. <https://doi.org/10.1068/a4277>
- Bakker, K. (2010). The limits of 'neoliberal natures': Debating green neoliberalism. *Progress in Human Geography*, 34(6), 715–735.
<https://doi.org/10.1177/0309132510376849>

- Baletti, B. (2012). *ordenamento territorial:neo-developmentalism and the struggle for territory in the lower Brazilian Amazon. Journal of Peasant Studies*, 39(2), 573–598. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.664139>
- Ballvé, T. (2012). Everyday State Formation: Territory, Decentralization, and the Narco Landgrab in Colombia. *Environment and Planning D: Society and Space*, 30(4), 603–622. <https://doi.org/10.1068/d4611>
- Banoub, D., Bridge, G., Bustos, B., Ertör, I., González-Hidalgo, M., & de los Reyes, J. A. (2020). Industrial Dynamics on the Commodity Frontier: Managing time, space and form in mining, tree plantations and intensive aquaculture. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 4(4), 1533–1559. <https://doi.org/10.1177/2514848620963362>
- Barney, K. (2009). Laos and the making of a ‘relational’ resource frontier. *The Geographical Journal*, 175(2), 146–159. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4959.2009.00323.x>
- Basurto, X., & Ostrom, E. (2009). Beyond the tragedy of the Commons. *ECONOMICS AND POLICY OF ENERGY AND THE ENVIRONMENT*, (1), 35–60. <https://doi.org/10.3280/efe2009-001004>
- Bayraç, H. Naci, Yenilmez, F. (2005). “Türk Tarımında AB Ortak Tarım Politikasına Uyum Çalışmaları ve Olası Ekonomik Etkileri”, Sosyal Bilimler Dergisi, Vol.6, No.1, ss, 23-42.
- Becker, C. D., & Ostrom, E. (1995). Human ecology and resource sustainability: The Importance of Institutional Diversity. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 26(1), 113–133.
- Beitl, C. (2012). Shifting policies, access, and the tragedy of enclosures in Ecuadorian mangrove fisheries: Towards a political ecology of the Commons. *Journal of Political Ecology*, 19(1). <https://doi.org/10.2458/v19i1.21719>
- Bekdemir, Ü., Elmacı, S., & Sezer, İ. (2010). Turizmin Kısılcında Bir Doğa Koruma Alanı: Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı. *Journal of Turkish Studies, Volume 5 Issue 4(5)*, 890–913. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.1598>

- Benjaminsen, T. A., & Bryceson, I. (2012). Conservation, green/blue grabbing and accumulation by dispossession in Tanzania. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 335–355. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.667405>
- BenYishay, A., Heuser, S., Runfolo, D., & Trichler, R. (2017). Indigenous land rights and deforestation: Evidence from the Brazilian Amazon. *Journal of Environmental Economics and Management*, 86, 29–47. <https://doi.org/10.1016/j.jeem.2017.07.008>
- Bergius, M., Benjaminsen, T. A., Maganga, F., & Buhaug, H. (2020). Green economy, degradation narratives, and land-use conflicts in Tanzania. *World Development*, 129, 104850. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104850>
- Bernstein, H. (1996). Agrarian question then and now, *Journal of Peasant Studies*, 24(1), 22-59.
- Bernstein, H. (2014) Tarımsal değişimin sınıfsal dinamikleri, Yordam Kitap, İstanbul.
- Bersaglio, B., & Cleaver, F. (2018). Green grab by bricolage – the institutional workings of community conservancies in Kenya. *Conservation and Society*, 16(4), 467. <https://doi.org/10.4103/cs.cs.16.144>
- Betts, R. A., Malhi, Y., & Roberts, J. T. (2008). The future of the Amazon: New perspectives from climate, ecosystem and Social Sciences. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 363(1498), 1729–1735. <https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0011>
- Bieler, A., & Moore, M. (2023). Water grabbing, capitalist accumulation and resistance: Conceptualising the multiple dimensions of class struggle. *Global Labour Journal*, 14(1). <https://doi.org/10.15173/glj.v14i1.5074>
- Bin, D. (2018). So-called accumulation by dispossession. *Critical Sociology*, 44(1), 75–88. <https://doi.org/10.1177/0896920516651687>
- Birben, Ü., & Ünal, H. E. (2017). Orman vasfını yitirmiş arazilerin değerlendirilmesi: Çankırı ili örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 630–642. <https://doi.org/10.17475/kastorman.281459>
- Blaikie, P. (2006). Is small really beautiful? community-based natural resource management in Malawi and Botswana. *World Development*, 34(11), 1942–1957. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2005.11.023>

- Blomley, N. (2003). Law, property, and the geography of violence: The frontier, the survey, and the grid. *Annals of the Association of American Geographers*, 93(1), 121–141. <https://doi.org/10.1111/1467-8306.93109>
- Boamah, F. (2014). Imageries of the contested concepts “land grabbing” and “land transactions”: Implications for biofuels investments in Ghana. *Geoforum*, 54, 324–334. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.10.009>
- Boda, C. S. (2018). The entrepreneurial sunshine state: Neoliberalism, Growth Management and environmental conservation in Florida. *Journal of Urban Affairs*, 40(6), 838–862. <https://doi.org/10.1080/07352166.2017.1413287>
- Boratav, Korkut, N. Ekzen, Y. Kepenek, A. Konukman, A. Köse, O. Oyan, C. Somel, S. Sönmez, F. Şenses, E. Taymaz, O. Türel, İ. Üşür, G. Yalman, E. Yeldan. (2001). “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler”, *TMMOB*, Ankara: TMMOB Yayınları, ss.5-45.
- Boratav, Korkut. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi: 1908-2002*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Borras, S., Fig, D., & Suárez, S. (2011). The politics of Agrofuels and mega-land and water deals: Insights from the Procana case, Mozambique. *Review of African Political Economy*, 38(128). <https://doi.org/10.1080/03056244.2011.582758>
- Borras, S. M., Kay, C., Gómez, S., & Wilkinson, J. (2012a). Land grabbing and global capitalist accumulation: Key features in Latin America. *Canadian Journal of Development Studies/Revue Canadienne d'études Du Développement*, 33(4), 402–416. <https://doi.org/10.1080/02255189.2012.745394>
- Borras, S. M., Franco, J. C., Gómez, S., Kay, C., & Spoor, M. (2012b). Land grabbing in Latin America and the Caribbean. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3–4), 845–872. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.679931>
- Borras, S. M., & Franco, J. C. (2012). Global land grabbing and trajectories of Agrarian Change: A preliminary analysis. *Journal of Agrarian Change*, 12(1), 34–59. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0366.2011.00339.x>
- Borras, S. M., & Franco, J. C. (2013). Global land grabbing and political reactions ‘from below.’ *Third World Quarterly*, 34(9), 1723–1747. <https://doi.org/10.1080/01436597.2013.843845>
- Borras, S. M., Franco, J. C., & Wang, C. (2013). The challenge of global governance of land grabbing: Changing International Agricultural context and competing

- political views and strategies. *Globalizations*, 10(1), 161–179.
<https://doi.org/10.1080/14747731.2013.764152>
- Borras, S. M., Franco, J. C., Isakson, S. R., Levidow, L., & Vervest, P. (2016). The rise of flex crops and commodities: Implications for research. *The Journal of Peasant Studies*, 43(1), 93–115. <https://doi.org/10.1080/03066150.2015.1036417>
- Borras Jr., S. M., Mills, E. N., Seufert, P., Backes, S., Fyfe, D., Herre, R., & Michèle, L. (2020). Transnational Land Investment web: Land Grabs, tncs, and the challenge of global governance. *Globalizations*, 17(4), 608–628.
<https://doi.org/10.1080/14747731.2019.1669384>
- Borras Jr., S. M., Scoones, I., Baviskar, A., Edelman, M., Peluso, N. L., & Wolford, W. (2021). Climate change and agrarian struggles: An invitation to contribute to *ajpsforum*. *The Journal of Peasant Studies*, 49(1), 1–28.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2021.1956473>
- Borras, S. M., Franco, J. C., Moreda, T., Xu, Y., Bruna, N., & Afewerk Demena, B. (2022). The value of so-called ‘failed’ large-scale land acquisitions. *Land Use Policy*, 119, 106199. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.106199>
- Bormpoudakis, D. (2019). Three implications of political ontology for the political ecology of conservation. *Journal of Political Ecology*, 26(1).
<https://doi.org/10.2458/v26i1.22014>
- Böhm, S., & Dhahi, S. (2011). Commentary: Fault lines in climate policy: What role for carbon markets? *Climate Policy*, 11(6), 1389–1392.
<https://doi.org/10.1080/14693062.2011.618770>
- Brass, T. (2010). Unfree labour as *primitive* accumulation? *Capital & Class*, 35(1), 23–38. <https://doi.org/10.1177/0309816810392969>
- Braun, B. (2015). The 2013 antipode RGS-IBG lecture New Materialisms and neoliberal natures. *Antipode*, 47(1), 1–14. <https://doi.org/10.1111/anti.12121>
- Brenner, R. (2002) “The agrarian roots of European capitalism,” P. Slack (ed.), Past and present publications: the Brenner debate, 213–328.
- Bresnihan, P. (2016). The bio-financialization of Irish Water: New Advances in the neoliberalization of vital services. *Utilities Policy*, 40, 115–124.
<https://doi.org/10.1016/j.jup.2015.11.006>

- Bridge, G. (2001). Resource triumphalism: Postindustrial narratives of primary commodity production. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 33(12), 2149–2173. <https://doi.org/10.1068/a33190>
- Broderstad, E. G. (2015). The Finnmark Estate: Dilution of Indigenous Rights or a Robust Compromise. *The Northern Review*, 39, 8–21. <https://thenorthernreview.ca/index.php/nr/article/view/385/415>.
- Bruna, N. (2019). Land of plenty, land of misery: Synergetic Resource grabbing in Mozambique. *Land*, 8(8), 113. <https://doi.org/10.3390/land8080113>
- Budds, J. (2009). Contested H2O: Science, policy and politics in Water Resources Management in Chile. *Geoforum*, 40(3), 418–430. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2008.12.008>
- Buğra, Ayşe. (2013). *Devlet ve İşadamları*, çev F. Adaman, İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Burchardt, H.-J., & Dietz, K. (2014). (neo-)extractivism – a new challenge for development theory from Latin America. *Third World Quarterly*, 35(3), 468–486. <https://doi.org/10.1080/01436597.2014.893488>
- Busscher, N., Parra, C., & Vanclay, F. (2018). Land grabbing within a protected area: The experience of local communities with conservation and forestry activities in Los Esteros del Iberá, Argentina. *Land Use Policy*, 78, 572–582. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.07.024>
- Büscher, B. (2009). Letters of gold: Enabling primitive accumulation through neoliberal conservation. *Human Geography*, 2(3), 91–94. <https://doi.org/10.1177/194277860900200309>
- Büscher, B. (2010). Derivative nature: Interrogating the value of conservation in ‘boundless southern africa.’ *Third World Quarterly*, 31(2), 259–276. <https://doi.org/10.1080/01436591003711983>
- Büscher, B., & Igoe, J. (2013). ‘prosuming’ conservation? web 2.0, nature and the intensification of value-producing labour in late capitalism. *Journal of Consumer Culture*, 13(3), 283–305. <https://doi.org/10.1177/1469540513482691>
- Büscher, B. (2015). Investing in irony? development, improvement and dispossession in southern African coal spaces. *The European Journal of Development Research*, 27(5), 727–744. <https://doi.org/10.1057/ejdr.2014.59>

- Büscher, B. (2022). The nonhuman turn: Critical reflections on alienation, entanglement and nature under capitalism. *Dialogues in Human Geography*, 12(1), 54–73.
<https://doi.org/10.1177/20438206211026200>
- Campion, B., & Acheampong, E. (2014). The Chieftaincy Institution in Ghana: Causers and arbitrators of conflicts in Industrial Jatropha Investments. *Sustainability*, 6(9), 6332–6350. <https://doi.org/10.3390/su6096332>
- Cardenas, J.-C. (2003). Real wealth and experimental cooperation: Experiments in the Field lab. *Journal of Development Economics*, 70(2), 263–289.
[https://doi.org/10.1016/s0304-3878\(02\)00098-6](https://doi.org/10.1016/s0304-3878(02)00098-6)
- Carmody, P., & Taylor, D. (2016). Globalization, land grabbing, and the present-day colonial state in Uganda. *The Journal of Environment & Development*, 25(1), 100–126. <https://doi.org/10.1177/1070496515622017>
- Cárdenas, R. (2012). Green multiculturalism: Articulations of ethnic and environmental politics in a Colombian ‘black community.’ *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 309–333. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.665892>
- Castree, N. (2003). Commodifying what nature? *Progress in Human Geography*, 27(3), 273–297. <https://doi.org/10.1191/0309132503ph428oa>
- Castree, N. (2008). Neoliberalising Nature: The logics of deregulation and reregulation. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 40(1), 131–152.
<https://doi.org/10.1068/a3999>.
- Castree, N. (2010a). Neoliberalism and the biophysical environment 1: What ‘neoliberalism’ is, and what difference nature makes to it. *Geography Compass*, 4(12), 1725–1733. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2010.00405.x>.
- Castree, N. (2010b). Neoliberalism and the biophysical environment 2: Theorising the Neoliberalisation of Nature. *Geography Compass*, 4(12), 1734–1746.
<https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2010.00407.x>.
- Castree, N. (2011). Neoliberalism and the biophysical environment 3: Putting theory into practice. *Geography Compass*, 5(1), 35–49. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2010.00406.x>.
- Cavanagh, C. J. (2014). Biopolitics, environmental change, and development studies. *Forum for Development Studies*, 41(2), 273–294.
<https://doi.org/10.1080/08039410.2014.901243>.

- Cavanagh, C. J., & Benjaminsen, T. A. (2015). Guerrilla Agriculture? A biopolitical guide to illicit cultivation within an IUCN category II protected area. *Global Land Grabbing and Political Reactions 'from Below,'* 259–280.
<https://doi.org/10.4324/9781315112565-12>.
- Cavanagh, C. J., & Benjaminsen, T. A. (2017). Political Ecology, variegated green economies, and the foreclosure of alternative Sustainabilities. *Journal of Political Ecology*, 24(1). <https://doi.org/10.2458/v24i1.20800>
- Ceylan, S., & Bulut, İ. (2019). Salda Gölü özel çevre koruma bölgesinde turizm baskısı, koruma ve sürdürülebilirlik. *Türk Coğrafya Dergisi*. (73), 79-89.
<https://doi.org/10.17211/tcd.637091>
- Chandrashekeran, S. (2021). Rent and reparation: How the law shapes indigenous opportunities from large renewable energy projects. *Local Environment*, 26(3), 379–396. <https://doi.org/10.1080/13549839.2020.1861590>
- Cinemre, C. (2023). Fiscal expropriation in Turkey under the rule of Erdoğan. *Capital & Class*. <https://doi.org/10.1177/03098168231179972>
- Clay, N. (2019). Fixing the ecosystem: Conservation, crisis and capital in Rwanda's Gishwati Forest. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 2(1), 23–46.
<https://doi.org/10.1177/2514848619826576>
- Cleaver, F. (1999). Paradoxes of participation: Questioning participatory approaches to development. *Journal of International Development*, 11(4), 597–612.
[https://doi.org/10.1002/\(sici\)1099-1328\(199906\)11:4<597::aid-jid610>3.0.co;2-q](https://doi.org/10.1002/(sici)1099-1328(199906)11:4<597::aid-jid610>3.0.co;2-q).
- Cleaver, F. (2001). Institutional Bricolage, conflict and cooperation in USANGU, Tanzania. *IDS Bulletin*, 32(4), 26–35. <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2001.mp32004004.x>.
- Cleaver, F. (2002). Reinventing institutions: Bricolage and the social embeddedness of Natural Resource Management. *The European Journal of Development Research*, 14(2), 11–30. <https://doi.org/10.1080/714000425>
- Cleaver, F. D., & De Koning, J. (2015). Furthering critical institutionalism. *International Journal of the Commons*, 9(1), 1. <https://doi.org/10.18352/ijc.605>.

- Corbera, E., Brown, K., & Adger, W. N. (2007). "The equity and legitimacy of markets for Ecosystem Services." *Development and Change*, 38(4), 587–613.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2007.00425.x>.
- Corbera, E., & Brown, K. (2010). Offsetting benefits? Analyzing access to forest carbon. *Environment and Planning A*, 42, 1739–1761. doi:10.1068/a42437.
- Corbera, E. (2012). Problematizing REDD+ as an experiment in payments for Ecosystem Services. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 4(6), 612–619. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2012.09.010>
- Correia, J. E. (2019). Soy states: Resource politics, violent environments and soybean territorialization in Paraguay. *The Journal of Peasant Studies*, 46(2), 316–336.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2017.1384726>
- Corson, C. (2010). Shifting Environmental Governance in a neoliberal world: US aid for conservation. *Capitalism and Conservation*, 108–134.
<https://doi.org/10.1002/9781444391442.ch4>.
- Corson, C., MacDonald, K. I., & Neimark, B. (2013). Grabbing "green": Markets, environmental governance and the materialization of natural capital. *Human Geography*, 6(1), 1–15. <https://doi.org/10.1177/194277861300600101>.
- Coscieme, L., Pulselli, F. M., Niccolucci, V., Patrizi, N., & Sutton, P. C. (2016). Accounting for "land-grabbing" from a biocapacity viewpoint. *Science of The Total Environment*, 539, 551–559.
<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2015.09.021>
- Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K., Naeem, S., O'Neill, R. V., Paruelo, J., Raskin, R. G., Sutton, P., & van den Belt, M. (1997). "The value of the world's ecosystem services and Natural Capital." *Nature*, 387(6630), 253–260. <https://doi.org/10.1038/387253a0>.
- Cotula, L. (2012). The International Political Economy of the Global Land Rush: A critical appraisal of trends, scale, geography and drivers. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3–4), 649–680. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.674940>
- Cömert, Y., & Arısal, Ö. (2011). Tarım Ürünleri İhracatını Olumsuz Etkileyen Faktör Olarak Fiyat İstikrarsızlığı: Kayısı Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 399-408.

- Çelik, A., İnan, M., Sakin, E., Büyük, G., vd. (2017). Kuru tarımdan sulu tarıma geçiş sonrası toprak özelliklerindeki değişimler: Adıyaman örneği. *Toprak Bilimi Ve Bitki Besleme Dergisi*, 5(2), 80-86.
- Çelik, M., & Karaalp-Orhan, H. S., (2021). Tarımsal Kooperatiflerin Mevcut Durum Analizi ve Sorunları: Denizli-Acıpayam İlçesi Süt Kooperatifleri Örneği. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi* . 17 (1), 35-64.
- Dahiliye Vekaleti (1933). Köylerimiz. Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi. İstanbul.
- Dahlström, N., Å., Dahlin, J., & Tunón, H. (2021). Pathfinders for the future? indigenous rights and traditional knowledge in Sweden. *Sustainability*, 13(20), 11195. <https://doi.org/10.3390/su132011195>.
- Dağ, R. (2007). *Kırsal Kalkınma Siyaseti*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Das, Raju. (2017). David Harvey's theory of accumulation by dispossession: A Marxist critique. *World Review of Political Economy*, 8(4). <https://doi.org/10.13169/worrevipoliecon.8.4.0590>
- Davis, K. F., D'Odorico, P., & Rulli, M. C. (2014). Land grabbing: A preliminary quantification of economic impacts on rural livelihoods. *Population and Environment*, 36(2), 180–192. <https://doi.org/10.1007/s11111-014-0215-2>
- De Angelis, M. (2001). Marx and primitive accumulation: the continuous character of capital's enclosures. *The Commoner*, 2. Available from: <http://www.commoner.org.uk/02deangelis.pdf>.
- Değirmenci, H., Arslan, F., Tonçer, R., & Yoğun, E. (2017). Niğde Misli ovası tırhan Köyü Arazi Toplulaştırma projesinin değerlendirilmesi. *Journal of Agricultural Faculty of Gaziosmanpasa University*, 34(2017–3), 182–189. <https://doi.org/10.13002/jafag4356>
- Deininger, K., & Binswanger, H. (1999). The evolution of the World Bank's land policy: Principles, experience, and future challenges. *The World Bank Research Observer*, 14(2), 247–276. <https://doi.org/10.1093/wbro/14.2.247>
- Deininger, K., & Jin, S. (2006). "Tenure security and land-related investment: Evidence from Ethiopia." *European Economic Review*, 50(5), 1245–1277. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2005.02.00>.

- Deininger, K. W., & Byerlee, D. (2011). Rising global interest in farmland: Can it yield sustainable and equitable benefits? World Bank.
- De Angelis, M. (2001). Marx and primitive accumulation: the continuous character of capital's enclosures. *The Commoner*, 2. Available from: <http://www.commoner.org.uk/02deangelis.pdf>.
- Dell'Angelo, J., D'Odorico, P., Rulli, M. C., & Marchand, P. (2017). The tragedy of the grabbed commons: Coercion and dispossession in the global land rush. *World Development*, 92, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.11.005>
- Demeritt, D. (2001). Scientific Forest Conservation and the statistical picturing of Nature's limits in the Progressive-era United States. *Environment and Planning D: Society and Space*, 19(4), 431–459. <https://doi.org/10.1068/d294>
- Dempsey, J., & Suarez, D. C. (2016). Arrested development? the promises and paradoxes of “selling nature to save it.” *Annals of the American Association of Geographers*, 106(3), 653–671. <https://doi.org/10.1080/24694452.2016.1140018>
- De Schutter, O. (2011). How not to think of land-grabbing: Three critiques of large-scale investments in farmland. *Journal of Peasant Studies*, 38(2), 249–279. <https://doi.org/10.1080/03066150.2011.559008>
- DeVore, J. (2018). Scattered limbs: Capitalists, kin, and primitive accumulation in Brazil's cacao lands, 1950s–1970s. *The Journal of Latin American and Caribbean Anthropology*, 23(3), 496–520. <https://doi.org/10.1111/jlca.12380>
- D'Odorico, P., Rulli, M. C., Dell'Angelo, J., & Davis, K. F. (2017). New frontiers of land and water commodification: Socio-environmental controversies of large-scale land acquisitions. *Land Degradation & Development*, 28(7), 2234–2244. <https://doi.org/10.1002/ldr.2750>
- Dower, C. P., & Pfutze, T. (2020). Land titles and violent conflict in rural Mexico. *Journal of Development Economics*, 144, 102431. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2019.102431>.
- Drakopoulos, L. (2022). Privatizing the Fisheries Observer Industry: Neoliberal Science and policy in the U.S. West Coast Fisheries. *Geoforum*, 131, 116–125. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2022.03.004>
- Dressler, W., Büscher, B., Schoon, M., Brockington, D., Hayes, T., Kull, C. A., McCarthy, J., & Shrestha, K. (2010). From hope to crisis and back again? A

- critical history of the global CBNRM narrative. *Environmental Conservation*, 37(1), 5–15. <https://doi.org/10.1017/s0376892910000044>
- Duffy, R. (2015). Nature-based tourism and neoliberalism: Concealing contradictions. *Tourism Geographies*, 17(4), 529–543. <https://doi.org/10.1080/14616688.2015.1053972>.
- Dunne, T. M. (2018). Letters of blood and fire: Primitive accumulation, peasant resistance, and the making of agency in early nineteenth-Century Ireland. *Critical Historical Studies*, 5(1), 45–74. <https://doi.org/10.1086/697031>
- Ecevit, C. M., Karkıner, N., B  ke, A. (2009). K  y sosyolojisinin daraltılmış kapsamından, tarım-gıda-k  yl  l  k ilişkilerine y  nelik bazı değerlendirmeler, *M  lkiye*, 33(262), 41-61.
- Edelman, M., & Seligson, M. A. (1994). Land inequality: A comparison of census data and property records in twentieth-century Southern Costa Rica. *Hispanic American Historical Review*, 74(3), 445–491.
- Edelman, M. (2013). Messy hectares: Questions about the epistemology of land grabbing data. *Journal of Peasant Studies*, 40(3), 485–501. <https://doi.org/10.1080/03066150.2013.801340>
- Edelman, M., Oya, C., & Borras, S. M. (2013). Global land grabs: Historical processes, theoretical and methodological implications and current trajectories. *Third World Quarterly*, 34(9), 1517–1531. <https://doi.org/10.1080/01436597.2013.850190>
- Edwards, G. A. (2013). Shifting constructions of scarcity and the neoliberalization of Australian Water Governance. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 45(8), 1873–1890. <https://doi.org/10.1068/a45442>
- Ekers, M., & Prudham, S. (2015). Towards the socio-ecological fix. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 47(12), 2438–2445. <https://doi.org/10.1177/0308518x15617573>
- Eminoğlu, G., &   akmak, B. (2013). Burdur-Kemer-Elmacık K  y   Arazisi Toplulaştırma Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*. (5), 39-53.

- Engindeniz, S., Atış, E., Saner, G., Coşar G. Ö. (2014). Tarımın Sürdürülebilirliği Açısından Sulama Amaçlı Barajlar ve Üretici Beklentileri: Yortanlı Barajı Örneği. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 3-5 Eylül*.
- Engström, C., & Boluk, K. A. (2012). The battlefield of the mountain: Exploring the conflict of tourism development on the three peaks in Idre, Sweden. *Tourism Planning & Development*, 9(4), 411–427.
<https://doi.org/10.1080/21568316.2012.726261>
- Erdem, S., & Başkan, A. (2016). Osmanlı Devletinde ormanlar- Ormanların Kullanımı ve Buna Yönelik Hukuki Düzenlemeler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42(1), 282–304. <https://doi.org/10.9761/jasss3291>
- Er, S., & Gürbüz, İ. B., (2022). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştığı Sorunlar; Bursa/Mudanya Örneği. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*. 8. 214-223.
- Erdönmez, C. (2020). Türkiye’de Ormancılık Politikaları I. *KORU (Kuzey Ormanları Rehabilitasyon Uygulama) Merkezi Online Konferanslar Serisi*.
<https://mucep.org/wp-content/uploads/2020/12/Turkiyede-Ormancilik-Politikasi-1.pdf>.
- Erdönmez, C., & Yurdakul Erol, S. (2021). Türkiye’de Ulusal Ormancılık politikasının Tarihsel Gelişimi Açısından Bir Dönüm noktası: 1255 Sayılı Yasa. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(1), 182–201. <https://doi.org/10.24011/barofd.805525>
- Erensü, S. (2018). Powering neoliberalization: Energy and politics in the making of a New Turkey. *Energy Research & Social Science*, 41, 148–157.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.04.037>
- Everett, Y. (2018). A challenge to socio-ecological resilience: Community based resource management organizations’ perceptions and responses to cannabis cultivation in Northern California. *Humboldt Journal of Social Relations*, 1(40), 89–115. <https://doi.org/10.55671/0160-4341.1079>
- Exner, A., Bartels, L. E., Windhaber, M., Fritz, S., See, L., Politti, E., & Hochleithner, S. (2015). Constructing landscapes of value: Capitalist investment for the acquisition of marginal or unused land—the case of Tanzania. *Land Use Policy*, 42, 652–663. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2014.10.002>

- Fache, E., & Breckwoldt, A. (2018). Small-scale managed marine areas over time: Developments and challenges in a local Fijian Reef Fishery. *Journal of Environmental Management*, 220, 253–265.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2018.05.029>
- Fairbairn, M. (2014). ‘like gold with yield’: Evolving intersections between farmland and Finance. *The Journal of Peasant Studies*, 41(5), 777–795.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.873977>
- Fairhead, J., Leach, M., & Scoones, I. (2012). Green grabbing: A new appropriation of nature? *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 237–261.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2012.671770>
- Fay, D. (2013). Neoliberal conservation and the potential for lawfare: New Legal Entities and the political ecology of litigation at Dwesa–Cwebe, South Africa. *Geoforum*, 44, 170–181. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2012.09.012>
- Feitelson, E., & Rosenthal, G. (2012). Desalination, space and power: The ramifications of Israel’s changing water geography. *Geoforum*, 43(2), 272–284.
<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.08.011>
- Filer, C. (2012). Why green grabs don’t work in Papua New Guinea. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 599–617. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.665891>
- Fletcher, R., Dressler, W. H., Anderson, Z. R., & Büscher, B. (2019). Natural capital must be defended: Green Growth as neoliberal biopolitics. *The Journal of Peasant Studies*, 46(5), 1068–1095.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2018.1428953>
- Fletcher, R. (2023). Tourism and neoliberalism. *Tourism Geographies*, 1–10.
<https://doi.org/10.1080/14616688.2023.2269882>
- Franco, J. C., & Borras, S. M. (2019). Grey areas in green grabbing: Subtle and indirect interconnections between climate change politics and land grabs and their implications for research. *Land Use Policy*, 84, 192–199.
<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.03.013>
- Franco, J., Park, C. M., & Herre, R. (2017). Just standards: International regulatory instruments and social justice in complex resource conflicts. *Canadian Journal of Development Studies / Revue Canadienne d’études Du Développement*, 38(3), 341–359. <https://doi.org/10.1080/02255189.2017.1298520>

- Frederiksen, T., & Himley, M. (2020). Tactics of dispossession: Access, power, and subjectivity at the Extractive Frontier. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 45(1), 50–64. <https://doi.org/10.1111/tran.12329>
- Freitas, C. (2015). Old Chico's new tricks: Neoliberalization and water sector reform in Brazil's São Francisco River Basin. *Geoforum*, 64, 292–303. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2015.05.012>
- Friis, C., & Nielsen, J. Ø. (2016). Small-scale land acquisitions, large-scale implications: Exploring the case of Chinese banana investments in northern Laos. *Land Use Policy*, 57, 117–129. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.05.028>
- Funder, M., Mweemba, C., & Nyambe, I. (2018). The politics of climate change adaptation in development: Authority, Resource Control and state intervention in rural Zambia. *The Journal of Development Studies*, 54(1), 30–46. <https://doi.org/10.1080/00220388.2016.1277021>
- Furat, M., & Duman, İ. (2023). Küresel Kapitalist Dönüşüm Süreciyle Yağlı tohum üretiminde Kooperatif Merkezli Değişimler: Trakya Birlik Kooperatifi örneği (cooperative based changes in the oily seed production with the capitalist globalization process: The case of Trakya Birlik (union)corporate). *Türk Turizm Arastirmalari Dergisi*. <https://doi.org/10.26677/tr1010.2023.1311>
- Gardner, K. (2018). We demand work! 'dispossession', patronage and village labour in Bibiyana, Bangladesh. *The Journal of Peasant Studies*, 45(7), 1484–1500. <https://doi.org/10.1080/03066150.2018.1442326>
- Gaventa, J. (2006). Finding the spaces for change: A power analysis. *IDS Bulletin*, 37(6), 23–33. <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2006.tb00320.x>.
- Genç, F. N., & Korkın, E. (2017). 6360 Sayılı Kanun'la Tüzel Kişiliği Kaldırılan Belde Belediyelerinde Halkın Uygulamaya İlişkin Algısı: Atça (Sultanhisar-Aydın) Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 19 (32). 84-95.
- Gençoğlu, M., & Değirmenci, H. (2019). Sulama performansının Değerlendirilmesi: Kırıkhan Sulama Birliği örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 22(3), 436–443. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.vi.495353>

- Gerber, J.-F. (2011). Conflicts over industrial tree plantations in the south: Who, how and why? *Global Environmental Change*, 21(1), 165–176.
<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2010.09.005>
- Gerber, J.-D., & Haller, T. (2020). The drama of the grabbed commons: Anti-politics machine and local responses. *The Journal of Peasant Studies*, 48(6), 1304–1327.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1758673>
- German, L., Schoneveld, G., & Mwangi, E. (2013). Contemporary processes of large-scale land acquisition in Sub-Saharan Africa: Legal deficiency or elite capture of the rule of law? *World Development*, 48, 1–18.
<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.03.006>
- Giles, D. B., & Stead, V. (2022). Big data won't feed the world: Global agribusiness, Digital Imperialism, and the contested promises of a new Green Revolution. *Dialectical Anthropology*, 46(1), 37–53. <https://doi.org/10.1007/s10624-021-09631-8>
- Giraldo, O. F., & Rosset, P. M. (2018). Agroecology as a territory in dispute: Between institutionality and Social Movements. *The Journal of Peasant Studies*, 45(3), 545–564. <https://doi.org/10.1080/03066150.2017.1353496>
- Glassman, J. (2006). Primitive accumulation, accumulation by dispossession, accumulation by 'extra-economic' means. *Progress in Human Geography*, 30(5), 608–625. <https://doi.org/10.1177/0309132506070172>
- Gochberg, W. (2021). The social costs of titling land: Evidence from Uganda. *World Development*, 142, 105376. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105376>
- Goldman, M. (2001a). Constructing an environmental state: Eco-governmentality and other transnational practices of a 'green' world bank. *Social Problems*, 48(4), 499–523. <https://doi.org/10.1525/sp.2001.48.4.499>
- Goldman, M. (2001b). The birth of a discipline. *Ethnography*, 2(2), 191–217.
<https://doi.org/10.1177/14661380122230894>
- Goldman, M. (2020). Dispossession by financialization: The end(s) of Rurality in the making of a speculative land market. *The Journal of Peasant Studies*, 47(6), 1251–1277. <https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1802720>
- Goldstein, J. (2013). *terra economica*: Waste and the production of enclosed nature. *Antipode*, 45(2), 357–375. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2012.01003.x>

- Gómez, C. J., Sánchez-Ayala, L., & Vargas, G. A. (2015). Armed conflict, land grabs and primitive accumulation in Colombia: Micro Processes, Macro Trends and the puzzles in between. *The Journal of Peasant Studies*, 42(2), 255–274.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2014.990893>
- Goner, O., & Rebello, J. T. (2017). State violence, nature, and primitive accumulation: Dispossession in dersim. *Dialectical Anthropology*, 41(1), 33–54.
<https://doi.org/10.1007/s10624-016-9440-7>
- Gonzalez-Duarte, C. (2021). Butterflies, organized crime, and “sad trees”: A critique of the Monarch Butterfly Biosphere Reserve program in a context of rural violence. *World Development*, 142, 105420.
<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105420>
- GRAIN. (2008). SEIZED! The 2008 Land Grab for Food and Financial Security, *GRAIN Briefing*.
- Granås, B., & Mathisen, L. (2022). Unfinished indigenous geographies: The endurances and becomings of a sámí tourism venture. *Polar Record*, 58.
<https://doi.org/10.1017/s003224742200016x>.
- Grandia, L. (2013). Road mapping: Megaprojects and land grabs in the northern Guatemalan lowlands. *Development and Change*, 44(2), 233–259.
<https://doi.org/10.1111/dech.12020>.
- Greco, E. (2022). Engaging with the non-human turn: A response to Büscher. *Dialogues in Human Geography*, 12(1), 90–94.
<https://doi.org/10.1177/20438206221075704>
- Green, K. E., & Adams, W. M. (2015). Green grabbing and the dynamics of local-level engagement with Neoliberalization in Tanzania’s wildlife management areas. *The Journal of Peasant Studies*, 42(1), 97–117.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2014.967686>
- Green, W. N., & Baird, I. G. (2016). Capitalizing on compensation: Hydropower resettlement and the commodification and decommodification of nature–society relations in southern Laos. *Annals of the American Association of Geographers*, 106(4), 853–873. <https://doi.org/10.1080/24694452.2016.1146570>

- Grewcock, M. (2018). Settler-colonial violence, primitive accumulation and Australia's genocide. *State Crime Journal*, 7(2).
<https://doi.org/10.13169/statecrime.7.2.0222>
- Grimble, R., & Wellard, K. (1997). Stakeholder methodologies in Natural Resource Management: A review of principles, contexts, experiences and opportunities. *Agricultural Systems*, 55(2), 173–193. [https://doi.org/10.1016/s0308-521x\(97\)00006-1](https://doi.org/10.1016/s0308-521x(97)00006-1).
- Goner, O., & Rebello, J. T. (2017). State violence, nature, and primitive accumulation: Dispossession in dersim. *Dialectical Anthropology*, 41(1), 33–54.
<https://doi.org/10.1007/s10624-016-9440-7>
- Guillozet, K. (2014). Forest investments and channels of contestation in Highland Ethiopia. *African Identities*, 12(1), 45–61.
<https://doi.org/10.1080/14725843.2013.868670>.
- Gülen, İ., & Özdönmez, M. (1981). Türkiye'de Orman ve Ormancılık. *Ormancılık Fakültesi Dergisi*. 31(2). <https://doi.org/10.17099/jffiu.63349>.
- Gültekin, R., & İkikat-Tümer, E. (2021). 6360 sayılı kanun ile Mahalleye Dönüştürülen Köylerde Tarımsal üretim: Kahramanmaraş ili örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 8(4), 974–982. <https://doi.org/10.30910/turkjans.908757>
- Gümüş, C. (2018). Türk Orman Devrimi. Türkiye Ormancılar Derneği, Ankara.
- GTHB (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı). (2014a). 2014 Faaliyet Raporu.
https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2014%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf.
- GTHB (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı). (2014b). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi.
- Güneş, F. (2010). Köylülerin çölleşmeye ilişkin, bilgi, tutum ve davranışları: Konya/Karapınar ile Eskişehir/Keskin örneği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 131-154
- Güneş, F. (2011). Çölleşme, Toplumsal-Ekonomik Boyut ve Sürdürülebilir Geçim Paradoksu: Konya-Karapınar Örneği. *Çalışma Ve Toplum*, 1(28), 19-38.
- Hall, R. (2011). Land grabbing in Southern Africa: The Many Faces of the investor rush. *Review of African Political Economy*, 38(128).
<https://doi.org/10.1080/03056244.2011.582753>

- Hall, D. (2012). Rethinking primitive accumulation: Theoretical tensions and Rural Southeast Asian complexities. *Antipode*, 44(4), 1188–1208.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2011.00978.x>
- Hall, D. (2013). Primitive accumulation, accumulation by dispossession and the global land grab. *Third World Quarterly*, 34(9), 1582–1604.
<https://doi.org/10.1080/01436597.2013.843854>
- Hall, R., Edelman, M., Borras, S. M., Scoones, I., White, B., & Wolford, W. (2015). Resistance, acquiescence or incorporation? an introduction to land grabbing and political reactions ‘from below.’ *The Journal of Peasant Studies*, 42(3–4), 467–488. <https://doi.org/10.1080/03066150.2015.1036746>
- Hameiri, S. (2012). Mitigating the risk to primitive accumulation: State-building and the logging boom in Solomon Islands. *Journal of Contemporary Asia*, 42(3), 405–426. <https://doi.org/10.1080/00472336.2012.687629>
- Hansen, M., Islar, M., & Krause, T. (2015). The politics of natural resource enclosure in South Africa and Ecuador. *Conservation and Society*, 13(3), 287.
<https://doi.org/10.4103/0972-4923.170406>
- Hardin, G. (1968). The Tragedy of the Commons *Science*, 162(3859), 1243–1248.
<http://www.jstor.org/stable/1724745>.
- Harris-White, B., Mishra, D. K., & Upadhyay, V. (2009). Institutional diversity and capitalist transition: The Political Economy of Agrarian Change in Arunachal Pradesh, India. *Journal of Agrarian Change*, 9(4), 512–547.
<https://doi.org/10.1111/j.1471-0366.2009.00230.x>
- Harvey, D. (2003). *The new Imperialism David Harvey*. Oxford University Press.
- Hazneci, E., Kızılaslan, H., & Ceyhan, V. (2015). Sulama suyu ücretlendirilmesi serbest piyasaya bırakılabilir mi? Samsun, Antalya, Çanakkale ili örnekleri. *ANADOLU JOURNAL OF AGRICULTURAL SCIENCES*, 30(1), 24.
<https://doi.org/10.7161/anajas.2015.30.1.24-31>
- Hernández-Mora, N., & Del Moral, L. (2015). Developing markets for water reallocation: Revisiting the experience of Spanish water mercantilización. *Geoforum*, 62, 143–155. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2015.04.011>

- Heynen, N., & Robbins, P. (2005). The neoliberalization of nature: Governance, privatization, enclosure and valuation. *Capitalism Nature Socialism*, 16(1), 5–8. <https://doi.org/10.1080/1045575052000335339>.
- Himley, M. (2008). Geographies of environmental governance: The Nexus of Nature and neoliberalism. *Geography Compass*, 2(2), 433–451. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2008.00094.x>
- Hodge, I. D., & Adams, W. M. (2012). Neoliberalisation, rural land trusts and institutional blending. *Geoforum*, 43(3), 472–482. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.11.007>
- Holmes, G. (2012). Biodiversity for billionaires: Capitalism, conservation and the role of philanthropy in saving/selling nature. *Development and Change*, 43(1), 185–203. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2011.01749.x>
- Hora, B., Marchant, C., & Borsdorf, A. (2018). Private protected areas in Latin America: Between conservation, sustainability goals and economic interests. A Review. *Eco.Mont (Journal on Protected Mountain Areas Research)*, 10(1), 87–94. <https://doi.org/10.1553/eco.mont-10-1s87>
- Howson, P. (2017). Intimate exclusions from the REDD+ forests of Sungai Lamandau, Indonesia. *Conservation and Society*, 15(2), 125. <https://doi.org/10.4103/0972-4923.204071>
- <https://atlasbig.com.tr/mugla-milasin-mahalleleri>
- https://www.nufusune.com/176555-mugla-milas-bozbuk-mahallesi-nufusu#google_vignette
- <https://www.nufusune.com/176553-mugla-milas-kazikli-mahallesi-nufusu>
- Huckleberry, J. K. (2024). Different pathways of accumulation in mining and conservation displacements in Botswana. *The Extractive Industries and Society*, 17, 101407. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2024.101407>
- Huggins, C. D. (2014). ‘control grabbing’ and small-scale agricultural intensification: Emerging patterns of state-facilitated ‘agricultural investment’ in Rwanda. *The Journal of Peasant Studies*, 41(3), 365–384. <https://doi.org/10.1080/03066150.2014.910765>
- Igoe, J., Croucher, B. (2007). Conservation, Commerce, and Communities: The Story of Community-Based Wildlife Management Areas in Tanzania’s Northern Tourist

- Circuit. *Conservation and Society*, 5(4), 534–561.
<https://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/2518/cs-5-4-534.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Ince, O. U. (2014). Primitive accumulation, new enclosures, and global land grabs: A theoretical intervention. *Rural Sociology*, 79(1), 104–131.
<https://doi.org/10.1111/ruso.12025>
- Ioris, A. A. (2012a). The neoliberalization of water in Lima, Peru. *Political Geography*, 31(5), 266–278. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2012.03.001>
- Ioris, A. A. (2012b). The persistent water problems of lima, peru: Neoliberalism, institutional failures and social inequalities. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 33(3), 335–350. <https://doi.org/10.1111/sjtg.12001>
- Irvine, B. (2023). Working the waste commodity frontier: Metabolic value and informal waste work. *Antipode*, 55(2), 458–479. <https://doi.org/10.1111/anti.12902>
- İslar, M. (2012). Privatised hydropower development in Turkey: A case of water grabbing? *Water Alternatives*, 5(2), 376–391.
- İnalçık, Halil, (1989). Köy, Köylü ve İmparatorluk.
http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehoz/soseko/koy_koylu_imp_INALCIK.PDF,
 Erişim Tarihi: 10.07.2017.
- İnan, C. E., & Albulut, K. (2022). Linking actors and scales by green grabbing in Bozbuğ and Kazıklı. *Land Use Policy*, 120, 106297.
<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.106297>
- İnan, Süleyman. (2008). "Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)",
https://www.academia.edu/5536423/_Demokrat_Parti_D%C3%B6nemi_Yak%C4%B1n_D%C3%B6nem_T%C3%BCrk_Politik_Tarihi_An%C4%B1_Yay%C4%B1nc%C4%B1l%C4%B1k_Ankara_2008_kitab%C4%B1_i%C3%A7inde.
- Jadhav, A., Anderson, S., Dyer, M. J., & Sutton, P. C. (2017). Revisiting ecosystem services: Assessment and valuation as starting points for environmental politics. *Sustainability*, 9(10), 1755. <https://doi.org/10.3390/su9101755>
- Jaffee, D., & Newman, S. (2013). A more perfect commodity: Bottled Water, global accumulation, and local contestation. *Rural Sociology*, 78(1), 1–28.
<https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2012.00095.x>

- Jakobsen, J., & Nielsen, K. B. (2020). Compounding aspirations: Grounding hegemonic processes in India's rural transformations. *Canadian Journal of Development Studies / Revue Canadienne d'études Du Développement*, 41(1), 144–160. <https://doi.org/10.1080/02255189.2019.1666706>.
- Jelly-Schapiro, E. (2022). Extractive modernity at large. *Interventions*, 24 (8), 1193–1211, DOI: 10.1080/1369801X.2021.2003221.
- Jepson, W., & Brown, H. L. (2014). 'if no gasoline, no water': Privatizing drinking water quality in south texas colonias. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 46(5), 1032–1048. <https://doi.org/10.1068/a46170>
- Johnsen, K. I. (2016). Land-use conflicts between reindeer husbandry and mineral extraction in Finnmark, Norway: Contested rationalities and the politics of belonging. *Polar Geography*, 39(1), 58–79. <https://doi.org/10.1080/1088937x.2016.1156181>.
- Kahramanoğlu, E., & Dağdelen, N. (2018). Aydın Dalama Ovasında arazi toplulaştırma çalışmalarının Tarla içi Geliştirme Hizmetleri ve çiftçi memnuniyeti Açısından irdelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 59–66. <https://doi.org/10.25308/aduziraat.425516>
- Karacaoğlu, S., Yolal, M., & Birdir, K. (2016). Toplum Temelli Turizm Projelerinde Katılım ve Paylaşım: Misi Köyü Örneği. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 103-124.
- Karadaş, K. (2017). Şanlıurfa İlinde Koyunculuk İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Durumu: Siverek İlçesi Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 7(2), 268-279.
- Karakayacı, Z., Aydın, A., Gönül, C., & Uğur, E. (2016). Arazi Toplulaştırmasının Arazi Değerine Etkisi; Konya İli Alanözü Kasabası Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21(2).
- Karaönder, İ., & Gürel, A. (2021). Tarımsal Arazi Maliklerinin arazi toplulaştırma projelerinin çeşitli Aşamalarındaki Davranış ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi: çanakkale ili örneği. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 3(1), 25–31. <https://doi.org/10.51765/tayod.842543>
- Kandel, M. (2016). Struggling over land in post-conflict Uganda. *African Affairs*, 115(459), 274–295. <https://doi.org/10.1093/afraf/adw001>

- Kasaba, Reşat. (1993). Treaties and Freindship: Britist Imperialism, The Ottoman Empire and China in the Nineteenth Century. *Journal of World History*, Vol.4, No.2, pp. 215-241.
- Kaup, B. Z. (2014). Divergent paths of counter-neoliberalization: Materiality and the labor process in Bolivia's natural resource sectors. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 46(8), 1836–1851. <https://doi.org/10.1068/a130194p>
- Kautsky, K. (1988) The agrarian question, Vol I&II, Zwan Publications, London.
- Kaya, A., & Emeksiz, Ö. F. (2016). Kırsal Alanda Üretici Örgütlenme Modeli Olarak Üretici Birlikleri: Mersin Örneği. *Ç.Ü. Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*. (34) 2. 92-99.
- Kayalak, S., & Kıraner, O. (2022). Çiftçilerin Sosyal Güvenlik Sistemiyle ilgili tutumları: çanakkale ili örneği. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 109–117. <https://doi.org/10.33202/comuagri.1076894>
- Kelly, A. B. (2011). Conservation practice as primitive accumulation. *Journal of Peasant Studies*, 38(4), 683–701. <https://doi.org/10.1080/03066150.2011.607695>
- Kenney-Lazar, M. (2012). Plantation rubber, land grabbing and social-property transformation in southern Laos. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3–4), 1017–1037. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.674942>
- Kenney-Lazar, M. (2018). Governing dispossession: Relational land grabbing in Laos. *Annals of the American Association of Geographers*, 108(3), 679–694. <https://doi.org/10.1080/24694452.2017.1373627>
- Keskinok, Çağatay. (2006), *Kentleşme Siyasaları*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Küçük, Y. (1997). *Türkiye Üzerine Tezler 1908-1988 I*, İstanbul: Tekin Yayınları
- Kepenek, Y. & Yentürk, N. (2001). *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keyder, Ç. (2015). 2000'lerde Devlet ve Tarım. Ç. Keyder & Z. Yenal (ed.). *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük*. 191-218.
- Keyder, Ç. & Yenal, Z. (2015). Artık Herşey Metalaşıyor: Küreselleşen Türkiye'de Tarımsal Dönüşüm. Ç. Keyder & Z. Yenal (ed.). *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük*. 49-102.
- Kılıç, O., Aydın Eryılmaz, G., & Çakır, S. (2021). Konvansiyonel Meyve Yetiştiriciliği Yapan üreticilerin Organik tarım ve iyi Tarım Uygulamaları Konusundaki

- Görüşleri: zonguldak ili örneği, Türkiye. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 109–115. <https://doi.org/10.19159/tutad.844679>
- Kılınç, İ. (2021). Lavanta Odağında Kırsal Turizmin Gelişimi: Kuyucak Köyü Örneği. C. Kahraman (ed.), *Sürdürülebilirlik için Multidisipliner Çalışmalar I*. 41-62.
- Kicheleri, R. P., Treue, T., Nielsen, M. R., Kajembe, G. C., & Mombo, F. M. (2018). Institutional rhetoric versus local reality: A case study of Burunge Wildlife Management Area, Tanzania. *SAGE Open*, 8(2), 215824401877438. <https://doi.org/10.1177/2158244018774382>
- Klooster, D. (2000). Institutional choice, community, and struggle: A case study of forest co-management in Mexico. *World Development*, 28(1), 1–20. [https://doi.org/10.1016/s0305-750x\(99\)00108-4](https://doi.org/10.1016/s0305-750x(99)00108-4).
- Koç, B. (2005). 1870 Orman Nizamnamesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(37), 231-257. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000199.
- Korfiati, I. P. (2020). Classifying like a state: Land dispossession on Eastern Crete's contested mountains. *Antipode*, 52(5), 1331–1350. <https://doi.org/10.1111/anti.12640>
- Kosoy, N., & Corbera, E. (2010). Payments for ecosystem services as commodity fetishism. *Ecological Economics*, 69(6), 1228–1236. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2009.11.002>.
- Kumar, M. (2022). Fossil Neoliberalism and its limits: Governing coal in South India. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 5(4), 1853–1871. <https://doi.org/10.1177/25148486221099383>
- Kutluay-Tutar, F., Tutar, N. F., & Küçükdurmuş, H. (2022). İyi Tarım Uygulamaları ile Tarım Sektörünün Sürdürülebilirliği: Konya ili örneği. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*, 61(61), 1277–1290. <https://doi.org/10.29228/smryj.63653>
- Larder, N. (2015). Space for pluralism? examining the malibya land grab. *The Journal of Peasant Studies*, 42(3–4), 839–858. <https://doi.org/10.1080/03066150.2015.1029461>
- Larsen, R. K., Raitio, K., Stinnerbom, M., & Wik-Karlsson, J. (2017). Sami-state collaboration in the governance of cumulative effects assessment: A critical

- action research approach. *Environmental Impact Assessment Review*, 64, 67–76.
<https://doi.org/10.1016/j.eiar.2017.03.003>.
- Lavers, T. (2012). ‘land grab’ as development strategy? the political economy of agricultural investment in Ethiopia. *Journal of Peasant Studies*, 39(1), 105–132.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2011.652091>
- Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.
- Leach, M., & Fairhead, J. (2000). Fashioned Forest Pasts, occluded histories? International Environmental Analysis in West African locales. *Development and Change*, 31(1), 35–59. <https://doi.org/10.1111/1467-7660.00146>
- Leach, M., Fairhead, J., & Fraser, J. (2012). Green grabs and biochar: Revaluing African soils and farming in the new carbon economy. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 285–307. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.658042>
- Lefebvre, H. (2015). *Mekanın Üretimi*. Sel Yayınları. İstanbul.
- Leitner, H., & Sheppard, E. (2017). From kampungs to condos? contested accumulations through displacement in Jakarta. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 50(2), 437–456.
<https://doi.org/10.1177/0308518x17709279>
- Lele, S., Wilshusen, P., Brockington, D., Seidler, R., & Bawa, K. (2010). Beyond exclusion: Alternative approaches to biodiversity conservation in the developing tropics. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 2(1–2), 94–100.
<https://doi.org/10.1016/j.cosust.2010.03.006>
- Lenin, V. (1975) *Rusya’da kapitalizmin gelişmesi*, Sol Yayınları, Ankara.
- Levien, M. (2012). The land question: Special economic zones and the political economy of dispossession in India. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3–4), 933–969. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.656268>
- Levien, M., Watts, M., & Yan, H. (2018). Agrarian marxism. *The Journal of Peasant Studies*, 45(5-6), 853–883. <https://doi.org/10.1080/03066150.2018.1534101>.
- Li, T. M. (1996). Images of community: Discourse and strategy in property relations. *Development and Change*, 27(3), 501–527. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.1996.tb00601.x>.

- Li, T. M. (1999). Compromising power: development, culture, and rule in Indonesia. *Cultural Anthropology*, 14(3), 295–322.
<https://doi.org/10.1525/can.1999.14.3.295>
- Li, T. M. (2000). Articulating indigenous identity in Indonesia: Resource politics and the tribal slot. *Comparative Studies in Society and History*, 42(1), 149–179.
<https://doi.org/10.1017/s0010417500002632>
- Li, T. M. (2001). Relational histories and the production of difference on Sulawesi's Upland Frontier. *The Journal of Asian Studies*, 60(1), 41–66.
<https://doi.org/10.2307/2659504>
- Li, T. M. (2005). Beyond “The state” and failed schemes. *American Anthropologist*, 107(3), 383–394. <https://doi.org/10.1525/aa.2005.107.3.383>
- Li, T. M. (2007). Practices of assemblage and community forest management. *Economy and Society*, 36(2), 263–293. <https://doi.org/10.1080/03085140701254308>.
- Li, T. M. (2009a). To make live or let die? rural dispossession and the protection of surplus populations. *Antipode*, 41(s1), 66–93. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2009.00717.x>
- Li, T. M. (2009b). Exit from agriculture: A step forward or a step backward for the rural poor? *The Journal of Peasant Studies*, 36(3), 629–636.
<https://doi.org/10.1080/03066150903142998>
- Li, T. M. (2010). Indigeneity, capitalism, and the management of dispossession. *Current Anthropology*, 51(3), 385–414. <https://doi.org/10.1086/651942>
- Li, T. M. (2011). Centering labor in the land grab debate. *Journal of Peasant Studies*, 38(2), 281–298. <https://doi.org/10.1080/03066150.2011.559009>
- Li, T. M. (2014). What is land? assembling a resource for Global Investment. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 39(4), 589–602.
<https://doi.org/10.1111/tran.12065>
- Li, T. M. (2015a). Can there be food sovereignty here? *The Journal of Peasant Studies*, 42(1), 205–211. <https://doi.org/10.1080/03066150.2014.938058>
- Li, T. M. (2015b). Transnational Farmland Investment: A risky business. *Journal of Agrarian Change*, 15(4), 560–568. <https://doi.org/10.1111/joac.12109>

- Li, T. M. (2016). Governing rural indonesia: Convergence on the project system. *Critical Policy Studies*, 10(1), 79–94.
<https://doi.org/10.1080/19460171.2015.1098553>
- Li, T. M. (2017). Intergenerational displacement in Indonesia’s Oil Palm Plantation Zone. *The Journal of Peasant Studies*, 44(6), 1158–1176.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2017.1308353>.
- Li, T. M. (2018a). After the land grab: Infrastructural violence and the “Mafia system” in Indonesia’s Oil Palm Plantation Zones. *Geoforum*, 96, 328–337.
<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.10.012>.
- Li, T. M. (2018b). “Evidence-Based Options for Advancing Social Equity in Indonesian Palm Oil: Implications for Research, Policy and Advocacy.”
<https://doi.org/10.17528/cifor/006842>
- Li, T. M. (2019). Politics, interrupted. *Anthropological Theory*, 19(1), 29–53.
<https://doi.org/10.1177/1463499618785330>
- Lohmann, L. (2011). The endless algebra of climate markets. *Capitalism Nature Socialism*, 22(4), 93–116. <https://doi.org/10.1080/10455752.2011.617507>.
- Logan, S. & Wekerle, G. R. (2008) .Neoliberalizing environmental governance? Land trusts, private conservation and nature on the Oak Ridges Moraine. *Geoforum*, 39. 2097-2108. doi:10.1016/j.geoforum.2008.08.009.
- Lu, X., Ke, S., Cheng, T., & Chen, T. (2018). The impacts of large-scale OFI on grains import: Empirical research with double difference method. *Land Use Policy*, 76, 352–358. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.05.023>
- Lu, J., & Schönweger, O. (2019). Great expectations: Chinese investment in Laos and the myth of empty land. *Territory, Politics, Governance*, 7(1), 61–78.
<https://doi.org/10.1080/21622671.2017.1360195>
- Lund, C. (2006). Twilight Institutions: Public Authority and local politics in Africa. *Development and Change*, 37(4), 685–705. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2006.00497.x>.
- Lund, J. F., Sungusia, E., Mabele, M. B., & Scheba, A. (2017). Promising change, delivering continuity: REDD+ as conservation fad. *World Development*, 89, 124–139. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.08.005>
- Luxemburg, R. (2003). *The accumulation of capital*. Routledge.

- Lyall, A., Colloredo-Mansfeld, R., & Quick, J. (2020). Post-agrarian aspirations: Tourism and rural politics in Ecuador. *Canadian Journal of Development Studies / Revue Canadienne d'études Du Développement*, 41(1), 92–109. <https://doi.org/10.1080/02255189.2019.1675610>
- MacDonald, K. I. (2005). Global hunting grounds: Power, scale and ecology in the negotiation of conservation. *Cultural Geographies*, 12(3), 259–291. <https://doi.org/10.1191/1474474005eu330oa>.
- MacDonald, K. I. (2010). The devil is in the (bio)diversity: Private sector “engagement” and the restructuring of Biodiversity Conservation. *Antipode*, 42(3), 513–550. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2010.00762.x>
- Malik, N. (2009). The modern face of traditional agrarian rule: Local Government in Pakistan. *Development in Practice*, 19(8), 997–1008. <https://doi.org/10.1080/09614520903220834>.
- Mamonova, N. (2015). Resistance or adaptation? Ukrainian peasants’ responses to large-scale land acquisitions. *The Journal of Peasant Studies*, 42(3-4), 607–634. <https://doi.org/10.1080/03066150.2014.993320>.
- Mansfield, B. (2004). Rules of privatization: Contradictions in Neoliberal Regulation of North Pacific Fisheries. *Annals of the Association of American Geographers*, 94(3), 565–584. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.2004.00414.x>
- Manushevich, D. (2016). Neoliberalization of Forestry Discourses in Chile. *Forest Policy and Economics*, 69, 21–30. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.03.006>
- Margulis, M. E., McKeon, N., & Borras, S. M. (2013). Land grabbing and global governance: Critical perspectives. *Globalizations*, 10(1), 1–23. <https://doi.org/10.1080/14747731.2013.764151>
- Marın, M. C. (2020). Ordu Mesudiye Köykent Projesinde Katılım ve Bunun Bireysel Sosyoekonomik Özelliklerle İlişkisi: Kırsal Kalkınma için Çıkarımlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 297-326. <https://doi.org/10.18037/ausbd.758076>
- Marx, K. (2010). Capital: A critique of political economy vol. I: The process of production of capital, S. Moore and E. Aveling (tr. in English), Progress Publishers, Moscow.

- Martin-Ortega, J., Mesa-Jurado, M. A., Pineda-Vazquez, M., & Novo, P. (2019). Nature commodification: 'a necessary evil'? an analysis of the views of environmental professionals on ecosystem services-based approaches. *Ecosystem Services*, 37, 100926. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2019.100926>
- Massé, F., & Lunstrum, E. (2016). Accumulation by securitization: Commercial poaching, neoliberal conservation, and the creation of new wildlife frontiers. *Geoforum*, 69, 227–237. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2015.03.005>.
- Massé, F. (2020). Conservation law enforcement: Policing protected areas. *Annals of the American Association of Geographers*, 110(3), 758–773. <https://doi.org/10.1080/24694452.2019.1630249>.
- Mbiba, B. (2017). Idioms of accumulation: Corporate accumulation by dispossession in urban Zimbabwe. *International Journal of Urban and Regional Research*, 41(2), 213–234. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12468>
- McAfee, K. (1999). Selling nature to save it? biodiversity and Green Developmentalism. *Environment and Planning D: Society and Space*, 17(2), 133–154. <https://doi.org/10.1068/d170133>.
- McAfee, K. (2012). The contradictory logic of Global Ecosystem Services Markets. *Development and Change*, 43(1), 105–131. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2011.01745.x>
- McCarthy, J. (2004). Privatizing conditions of production: Trade agreements as neoliberal environmental governance. *Geoforum*, 35(3), 327–341. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2003.07.002>
- McCarthy, J., & Prudham, S. (2004). Neoliberal nature and the nature of neoliberalism. *Geoforum*, 35(3), 275–283. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2003.07.003>.
- McCarthy, J. (2005). Scale, sovereignty, and strategy in environmental governance. *Antipode*, 37(4), 731–753. <https://doi.org/10.1111/j.0066-4812.2005.00523.x>
- McCarthy, J. (2006). Neoliberalism and the politics of alternatives: Community Forestry in British Columbia and the United States. *Annals of the Association of American Geographers*, 96(1), 84–104. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.2006.00500.x>.
- McCarthy, J. F., Vel, J. A. C., & Afiff, S. (2012). Trajectories of land acquisition and Enclosure: Development Schemes, virtual land grabs, and green acquisitions in

- Indonesia's Outer Islands. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 521–549.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2012.671768>
- McKay, B. M. (2017). Agrarian extractivism in Bolivia. *World Development*, 97, 199–211. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.04.007>
- McMichael, P. (2015). A comment on Henry Bernstein's way with peasants, and food sovereignty, *Journal of Peasant Studies*, 42(1), 193–204.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2014.936853>.
- McNaughton, C. (2015). Reading the mass violence in Indonesia 1965–1966 as a form of primitive accumulation. *Inter-Asia Cultural Studies*, 16(2), 292–305.
<https://doi.org/10.1080/14649373.2015.1037086>
- McSweeney, K., Wrathall, D. J., Nielsen, E. A., & Pearson, Z. (2018). Grounding traffic: The cocaine commodity chain and land grabbing in eastern Honduras. *Geoforum*, 95, 122–132. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.07.008>
- Mearns, R. (1996). Pastoral natural resource management in Mongolia. *Cah. Sci. hum.* 32(1), 105–131. <https://hdl.handle.net/10535/5625>.
- Meinzen-Dick, R., & Mwangi, E. (2008). Cutting the web of interests: Pitfalls of Formalizing Property Rights. *Land Use Policy*, 26(1), 36–43.
<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2007.06.003>.
- Mezzadra, S. (2011). The topicality of prehistory: A new reading of Marx's analysis of “so-called primitive accumulation.” *Rethinking Marxism*, 23(3), 302–321.
<https://doi.org/10.1080/08935696.2011.582995>
- Mels, T. (2014). Primitive accumulation and the production of abstract space: Nineteenth-century mire reclamation on Gotland. *Antipode*, 46(4), 1113–1133.
<https://doi.org/10.1111/anti.12083>
- Messerli, P., Heinimann, A., Giger, M., Breu, T., & Schönweger, O. (2013). From ‘land grabbing’ to sustainable investments in land: Potential contributions by Land Change Science. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 5(5), 528–534. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2013.03.004>
- Metinsoy, M. (2012). “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Devlet ve Köylüler: Hububat Alımları, Toprak Mahsulleri Vergisi ve Köylü Direnişi”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, Sayı. 15, ss. 85- 125.

- Mikalsen, K. H., Hernes, H.-K., & Jentoft, S. (2007). Leaning on user-groups: The Role of Civil Society in Fisheries Governance. *Marine Policy*, 31(2), 201–209. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2006.07.001>.
- Milne, S., & Adams, B. (2012). Market masquerades: Uncovering the politics of community-level payments for Environmental Services in Cambodia. *Development and Change*, 43(1), 133–158. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2011.01748.x>
- Mollett, S. (2016). The power to plunder: Rethinking land grabbing in Latin America. *Antipode*, 48(2), 412–432. <https://doi.org/10.1111/anti.12190>.
- Montefrio, M. J., & Sin, H. L. (2019). Elite governance of agritourism in the Philippines. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(9), 1338–1354. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1621327>.
- Montes, J. (2019). Neoliberal environmentality in the land of gross national happiness. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 3(2), 300–322. <https://doi.org/10.1177/2514848619834885>
- Morton, A. D. (2021). A geography of Blood Meridian: Primitive Accumulation on the frontier of space. *Political Geography*, 91, 102486. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102486>
- Mostafanezhad, M. (2019). Tourism frontiers: Primitive accumulation, and the “free gifts” of (human) nature in the South China Sea and Myanmar. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 45(2), 434–447. <https://doi.org/10.1111/tran.12357>
- Moyo, S. (2011). Land concentration and accumulation after redistributive reform in post-settler Zimbabwe. *Review of African Political Economy*, 38(128). <https://doi.org/10.1080/03056244.2011.582763>
- MPM (Mekansal Planlama Müdürlüğü. (2023). <https://mpgm.csb.gov.tr/aydin-mugla-illeri-butunlesik-kiyi-alanlari-plani-i-99832>.
- Münster, D., & Münster, U. (2012). Consuming the forest in an environment of crisis: Nature Tourism, forest conservation and neoliberal agriculture in South India. *Development and Change*, 43(1), 205–227. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2012.01754.x>

- Nalepa, R. A., & Bauer, D. M. (2012). Marginal lands: The role of remote sensing in constructing landscapes for agrofuel development. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 403–422. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.665890>.
- Nally, D. (2014). Governing precarious lives: Land Grabs, geopolitics, and ‘food security.’ *The Geographical Journal*, 181(4), 340–349.
<https://doi.org/10.1111/geoj.12063>
- Nanththavong, V., Bieri, S., Nguyen, A.-T., Hett, C., & Epprecht, M. (2022). Proletarianization and gateways to precarization in the context of land-based investments for agricultural commercialization in Lao PDR. *World Development*, 155, 105885. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.105885>
- Neef, A., Touch, S., & Chiengthong, J. (2013). The politics and ethics of land concessions in rural Cambodia. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 26(6), 1085–1103. <https://doi.org/10.1007/s10806-013-9446-y>
- Neimark, B. (2012a). Green grabbing at the ‘Pharm’ Gate: Rosy Periwinkle production in southern Madagascar. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 423–445.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2012.666975>
- Neimark, B. D. (2012b). Industrializing nature, knowledge, and labour: The political economy of bioprospecting in Madagascar. *Geoforum*, 43(5), 980–990.
<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2012.05.003>.
- Neimark, B. D., & Vermeulen, S. (2017). A human right to science?: Precarious labor and basic rights in science and bioprospecting. *Annals of the American Association of Geographers*, 107(1), 167–182.
<https://doi.org/10.1080/24694452.2016.1218749>.
- Nilsen, A. G. (2010). “*The River and The Rage: Dispossession and Resistance in the Narmada Valley, India.*” Routledge, London,
<https://doi.org/10.4324/9780203854976>
- Niskala, M., & Ridanpää, J. (2015). Ethnic representations and social exclusion: Sáminess in Finnish Lapland tourism promotion. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 16(4), 375–394.
<https://doi.org/10.1080/15022250.2015.1108862>

- Nizam-Bilgiç, D. (2021). Kooperatifler, Belediyeler ve Gıda Ağları: Tire Süt Kooperatifi Örneği. *Journal of Business Innovation and Governance*, 4(1), 113-131. https://dergipark.org.tr/tr/pub/jobig/issue/63580/940541#article_cite
- Nizamoğlu, A. (2023). II. Meşrutiyet Yıllarında Orman Politikaları ve Ormancılık Algısı (1908-1918). Kırşehir Ahievran Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Nordin, J. M., & Olofsson, S. (2023). Voices of the forests. eviction, control, and the birth of the ‘Parish Lapp’ system in early modern Sweden. *Scandinavian Journal of History*, 48(4), 401–426. <https://doi.org/10.1080/03468755.2023.2219680>
- Normann, S. (2021). Green colonialism in the Nordic context: Exploring Southern Saami representations of wind energy development. *J Community Psychol*. 49. 77–94. DOI: 10.1002/jcop.22422.
- Ocampo, L. A., & Schmitz, S. (2022). Accumulation by dispossession and Hazardscape production in post-corporate gold mining in Itogon, Philippines. *Geographical Research*, 61(1), 44–57. <https://doi.org/10.1111/1745-5871.12565>
- O’Connor, J. (1988). Capitalism, nature, socialism a theoretical introduction. *Capitalism Nature Socialism*, 1(1), 11–38. <https://doi.org/10.1080/10455758809358356>
- O’Delang, C. O., Toro, M., & Charlet-Phommachanh, M. (2013). Coffee, mines and dams: Conflicts over land in the bolaven plateau, southern lao pdr. *The Geographical Journal*, 179(2), 150–164. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4959.2012.00481.x>
- Ojeda, D. (2012). Green pretexts: Ecotourism, neoliberal conservation and land grabbing in Tayrona National Natural Park, Colombia. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 357–375. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.658777>
- Okorie, V. O. (2018). From oil to water? the deepening crises of primitive accumulation in the waterscapes of Nigeria’s Niger Delta. *Africa Spectrum*, 53(1), 113–128. <https://doi.org/10.1177/000203971805300106>
- Osborne, T., & Shapiro-Garza, E. (2017). Embedding carbon markets: Complicating commodification of ecosystem services in Mexico’s forests. *Annals of the American Association of Geographers*, 108(1), 88–105. <https://doi.org/10.1080/24694452.2017.1343657>

- Ostrom. (1990). *Governing the commons: the evolution of institutions for collective actions*. Cambridge University Press.
- Oya, C. (2013). Methodological reflections on ‘land grab’ databases and the ‘Land Grab’ literature ‘rush. *Journal of Peasant Studies*, 40(3), 503–520.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2013.799465>.
- Önal, N. E. (2007). 1980 Sonrası Devlet Politikalarının Türkiye’nin Tarımsal Dönüşümüne Etkileri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Kalkınma İktisadı ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı, İstanbul, (Türkiye).
- Özensel, E., (2015). *Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özgür, T. (2001). Türkiye tarımında kapitalist dönüşüm tartışmalarına katkı, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3 (3), 41-60.
- Özsu, U. (2019). Grabbing land legally: A Marxist analysis. *Leiden Journal of International Law*, 32(2), 215–233. <https://doi.org/10.1017/s0922156519000025>
- Özüğurlu, M. (2013). *Küçük Köylülüğe Sermaye Kapanı: Türkiye’de Tarım Çalışmaları ve Köylülük Üzerine Gözlemler*, Ankara: Notabene.
- Pagiola, S., Ritter, K. von, & Bishop, J. (2004). Assessing the economic value of ecosystem conservation. World Bank, Environment Dept. from
<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/18391>.
- Paudel, D. (2016). Re-inventing the Commons: Community Forestry as accumulation without dispossession in Nepal. *The Journal of Peasant Studies*, 43(5), 989–1009. <https://doi.org/10.1080/03066150.2015.1130700>
- Pearce, D. W., & Warford, J. J. (1993). World without end: Economics, environment, and sustainable development: A summary. World Bank Peck, J., & Tickell, A. (2002). Neoliberalizing Space. *Antipode*, 34(3), 380–404.
<https://doi.org/10.1111/1467-8330.00247>
- Peck, J., & Tickell, A. (2002). Neoliberalizing Space. *Antipode*, 34(3), 380–404.
<https://doi.org/10.1111/1467-8330.00247>.
- Peker, M. (1999). “Türkiye’de İçgöçün Değişen Yapısı”, O. Baydar (der.), *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss.295-304.

- Peluso, N. L., & Lund, C. (2011). New frontiers of land control: Introduction. *Journal of Peasant Studies*, 38(4), 667–681.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2011.607692>
- Pena, D. S., & Wendland-Liu, J. (2023). Everything is primitive accumulation? *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 17(2), 337–360.
<https://doi.org/10.1007/s40647-023-00396-8>
- Perera-Mubarak, K. N. (2012). Reading ‘stories’ of corruption: Practices and perceptions of everyday corruption in post-tsunami Sri Lanka. *Political Geography*, 31(6), 368–378. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2012.05.007>.
- Perreault, T. (2008). Custom and contradiction: Rural water governance and the politics of usos y costumbres in Bolivia's irrigators' movement. *Annals of the Association of American Geographers*, 98(4), 834–854.
<https://doi.org/10.1080/00045600802013502>.
- Perreault, T. (2013). Dispossession by accumulation? mining, water and the nature of enclosure on the Bolivian Altiplano. *Antipode*, 45(5), 1050–1069.
<https://doi.org/10.1111/anti.12005>
- Petrova, S. (2014). Contesting forest neoliberalization: Recombinant geographies of ‘illegal’ logging in the Balkans. *Geoforum*, 55, 13–21.
<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.04.008>
- Piletić, A. (2023). Renewable energy and EU-led authoritarian neoliberalization: Small hydropower in Rakita, Serbia and the upscaling of environmental struggles. *Globalizations*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/14747731.2023.2167985>
- Polanyi, K. (2001) The great transformation: the political and economic origins of our time, Beacon Press, Boston.
- Polat, K., & Dellal, İ. (2016). Göksu Deltasında Çeltik Yetiştiriciliği Yapan Üreticilerin İklim Değişikliği Algısı ve İyi Tarım Uygulamaları Yapmalarında Etkili Faktörlerin Belirlenmesi. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 46-54.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/tead/issue/26864/282586#article_cite
- Potter, C. (2006). Competing narratives for the future of European agriculture: The Agri-environmental consequences of neoliberalization in the context of the Doha Round. *The Geographical Journal*, 172(3), 190–196.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-4959.2006.00210.x>

- Purcell, M., & Brown, J. C. (2005). Against the local trap: Scale and the Study of Environment and Development. *Progress in Development Studies*, 5(4), 279–297. <https://doi.org/10.1191/1464993405ps122oa>
- Pye, O., Radjawali, I., & Julia. (2017). Land grabs and the river: Eco-social transformations along the Kapuas, Indonesia. *Canadian Journal of Development Studies / Revue Canadienne d'études Du Développement*, 38(3), 378–394. <https://doi.org/10.1080/02255189.2017.1298518>
- Rai, N. D., Benjaminsen, T. A., Krishnan, S., & Madegowda, C. (2018). Political Ecology of Tiger Conservation in India: Adverse effects of banning customary practices in a protected area. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 40(1), 124–139. <https://doi.org/10.1111/sjtg.12259>
- Ramutsindela, M., & Sinthumule, I. (2017). Property and difference in nature conservation. *Geographical Review*, 107(3), 415–432. <https://doi.org/10.1111/j.1931-0846.2016.12208.x>
- Rasch, E. D. (2012). Transformations in citizenship. *Journal of Developing Societies*, 28(2), 159–184. <https://doi.org/10.1177/0169796x12448756>
- Rasmussen, M. B., & Lund, C. (2018). Reconfiguring frontier spaces: The Territorialization of Resource Control. *World Development*, 101, 388–399. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.01.018>
- Resmi Gazete. (1920). Baltalık Kanunu. 39. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100039.pdf
- Resmi Gazete .(1924). Türkiye'de mevcut bilûmum ormanların fenni usulü idare ve işletilmeleri hakkında kanun. 504. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200504.pdf
- Resmi Gazete. (1937). Orman Kanunu.3316. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3537.pdf>.
- Resmi Gazete. (1945). Orman Kanununa bazı hükümler eklenmesine ve bu kanunun birinci maddesinde değişiklik yapılmasına dair kanun. 6056. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6056.pdf>.

- Resmi Gazete. (1956). Orman Kanunu. 6831.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9402.pdf>.
- Resmi Gazete. (1961). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 10859.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf>.
- Resmi Gazete. (1970). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 131 nci maddesinin değiştirilmesine dair Kanun. 1255.
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc053/kanuntbmmc053/kanuntbmmc05301255.pdf.
- Resmi Gazete. (1973). 6831 Sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve bu Kanuna 3 Ek Madde ile bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun. 1744. <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane-sitesi/mevzuat-sitesi/Kanunlar/6831%20Say%C4%B1%C4%B1%20Orman%20Kanunun%20Baz%C4%B1%20maddelerinin%20De%C4%9Fi%C5%9Ftirilmesi%20Dair%200Kanun.pdf>
- Resmi Gazete (1989). “30/8/1989 Tarihli ve 89/14499 Sayılı Kararnamenin Eki,”
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20281.pdf>.
- Resmi Gazete. (1983). 31.8.1956 Tarihli ve 6831 Sayılı Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına ilişkin Kanun. 2896.
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc066/kanunmgkc066/kanunmgkc06602896.pdf.
- Resmi Gazete. (2001). Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 4706.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/07/20010718.htm#1>.
- Resmi Gazete. (2002). ANAYASA MAHKEMESİ KARARI. *Esas Sayısı: 2001/382 Karar Sayısı: 2002/21; Resmi Gazete Tarih/Sayı: 04.10.2002/24896.*
<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2002/21?page=254>.
- Resmi Gazete. (2003). Orman Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 4999.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/11/20031118.htm>.
- Resmi Gazete. (2005). Kadastro Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 5304. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050303-1.htm>.

- Resmi Gazete. (2012). Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun. 6292.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120426-1.htm>.
- Resmi Gazete. (2023). Anayasa Mahkemesi Kararı. *Esas Sayısı: 2023/27. Karar Sayısı: 2023/100. 32245*.
<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2023-100-nrm.pdf>.
- Resmi Gazete. (2023). Cumhurbaşkanı Kararı. 7951.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231213-5.pdf>.
- Resmi Gazete. (2024). Cumhurbaşkanı Kararı. 8119.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/01/20240119-4.pdf>
- Ribot, J. (2011). Vulnerability before adaptation: Toward transformative climate action. *Global Environmental Change*, 21(4), 1160–1162.
<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.07.008>
- Robertson, M. M. (2004). The neoliberalization of ecosystem services: Wetland Mitigation Banking and problems in environmental governance. *Geoforum*, 35(3), 361–373. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2003.06.002>
- Robertson, M. M. (2006). The nature that capital can see: Science, state, and market in the commodification of ecosystem services. *Environment and Planning D: Society and Space*, 24(3), 367–387. <https://doi.org/10.1068/d3304>
- Robertson, B., & Pinstrup-Andersen, P. (2010). Global Land Acquisition: Neo-colonialism or development opportunity? *Food Security*, 2(3), 271–283.
<https://doi.org/10.1007/s12571-010-0068-1>
- Robertson, M. (2018). Flexible nature: Governing with the environment in the development of U.S. neoliberalism. *Annals of the American Association of Geographers*, 108(6), 1601–1619.
<https://doi.org/10.1080/24694452.2018.1459172>
- Roberts, W. C. (2020). What was primitive accumulation? reconstructing the origin of a critical concept. *European Journal of Political Theory*, 19(4), 532–552.
<https://doi.org/10.1177/1474885117735961>

- Rocheleau, D. E. (2015). "Networked, rooted and territorial: Green grabbing and resistance in Chiapas." *The Journal of Peasant Studies*, 42(3-4), 695–723. <https://doi.org/10.1080/03066150.2014.993622>.
- Romero-Toledo, H. (2023). Producing territories for extractivism: Encomiendas, Estancias and forts in the long-term political ecology of colonial southern Chile. *Land*, 12(4), 857. <https://doi.org/10.3390/land12040857>
- Roth, R. J., & Dressler, W. (2012). Market-oriented conservation governance: The particularities of place. *Geoforum*, 43(3), 363–366. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2012.01.006>.
- Rousseau, J. F. (2020). "When land, water and green-grabbing cumulate: Hydropower Expansion, livelihood resource reallocation and legitimisation in Southwest China". *Asia Pacific Viewpoint*, 61(1), 134–146. <https://doi.org/10.1111/apv.12247>.
- Roy, D. (2020). 'on the horns of a dilemma'! climate change, forest conservation and the marginal people in Indian Sundarbans. *Forum for Development Studies*, 47(2), 307–326. <https://doi.org/10.1080/08039410.2020.1786452>.
- Rubis, J. M., & Theriault, N. (2020). Concealing protocols: Conservation, indigenous survivance, and the dilemmas of Visibility. *Social & Cultural Geography*, 21(7), 962–984. <https://doi.org/10.1080/14649365.2019.1574882>
- Rulli, M. C., Savori, A., & D'Odorico, P. (2013). Global land and water grabbing. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(3), 892–897. <https://doi.org/10.1073/pnas.1213163110>
- Sanchez-Ayala, L., & Areiza-Tapias, A. (2019). Conservation and people's livelihoods in Colombia. *GeoJournal*, 84(6), 1429–1445. <https://doi.org/10.1007/s10708-018-9929-5>
- Sandberg, L. A., & Wekerle, G. R. (2010). Reaping nature's dividends: The neoliberalization and gentrification of nature on the Oak Ridges Moraine. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 12(1), 41–57. <https://doi.org/10.1080/15239080903371915>
- Sassen, S. (2013). Land grabs today: Feeding the disassembling of National Territory. *Globalizations*, 10(1), 25–46. <https://doi.org/10.1080/14747731.2013.760927>

- Satizábal, P., & Batterbury, S. P. (2018). Fluid Geographies: Marine territorialisation and the scaling up of local aquatic epistemologies on the Pacific coast of Colombia. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 43(1), 61–78. <https://doi.org/10.1111/tran.12199>
- Scheidel, A., Giampietro, M., & Ramos-Martin, J. (2013). Self-sufficiency or surplus: Conflicting local and National Rural Development Goals in Cambodia. *Land Use Policy*, 34, 342–352. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2013.04.009>
- Schneider, M. (2014). Developing the meat grab. *The Journal of Peasant Studies*, 41(4), 613–633. <https://doi.org/10.1080/03066150.2014.918959>
- Schoenberger, L. (2017). Struggling against excuses: Winning back land in Cambodia. *The Journal of Peasant Studies*, 44(4), 870–890. <https://doi.org/10.1080/03066150.2017.1327850>
- Schoneveld, G. C., German, L. A., & Nutakor, E. (2011). Land-based investments for Rural Development? A grounded analysis of the local impacts of biofuel feedstock plantations in Ghana. *Ecology and Society*, 16(4). <https://doi.org/10.5751/es-04424-160410>
- Schönweger, O., & Messerli, P. (2015). Land Acquisition, investment, and development in the Lao Coffee Sector: Successes and failures. *Critical Asian Studies*, 47(1), 94–122. <https://doi.org/10.1080/14672715.2015.997095>
- Schwartz, K. Z. (2013). Panther politics: Neoliberalizing nature in southwest Florida. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 45(10), 2323–2343. <https://doi.org/10.1068/a45294>
- Scoones, I. (2016). How the sustainable development goals create a political space to reimagine development. <https://steps-centre.org/blog/how-the-sustainable-development-goals-create-a-political-space-to-reimagine-development/>. Erişim tarihi: 16.09.2023.
- Scoones, I. (2020). Pastoralists and Peasants: Perspectives on Agrarian Change. *The Journal of Peasant Studies*, 48(1), 1–47. <https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1802249>.
- Scott, J. C. (1976). *The moral economy of the peasant*. Yale Univ. Pr.
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. Yale University Press.

- Scott, J. C. (1998). *Seeing like a state: How certain schemes to improve the human condition have failed*. Yale University Press.
- Seagle, C. (2012). Inverting the impacts: Mining, conservation and Sustainability claims near the Rio Tinto/QMM Ilmenite mine in southeast Madagascar. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 447–477. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.671769>
- Sezen, T. (2017). Osmanlı Yer Adları. Sistem Ofset Bas. Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti. Ankara.
- Sène, A. L. (2023). Justice in nature conservation: Limits and possibilities under global capitalism. *Climate and Development*, 1–10.
<https://doi.org/10.1080/17565529.2023.2274901>
- Shapiro-Garza, E. (2013). Contesting the market-based nature of Mexico's national payments for ecosystem services programs: Four sites of articulation and hybridization. *Geoforum*, 46, 5–15.
<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2012.11.018>
- Shonhe, T. (2022). The politics of mechanisation in Zimbabwe: Tractors, accumulation and Agrarian Change. *The Journal of Peasant Studies*, 49(1), 179–199.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2021.1918114>.
- Shonhe, T., & Scoones, I. (2021). Private and state-led contract farming in Zimbabwe: Accumulation, social differentiation and rural politics. *Journal of Agrarian Change*, 22(1), 118–138. <https://doi.org/10.1111/joac.12473>.
- Siamanta, Z. C. (2019). Wind Parks in post-crisis Greece: Neoliberalisation vis-à-vis green grabbing. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 2(2), 274–303.
<https://doi.org/10.1177/2514848619835156>
- Sjaastad, E., & Cousins, B. (2008). Formalisation of land rights in the south: An overview. *Land Use Policy*, 26(1), 1–9.
<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2008.05.004>
- Smith, N. (2008) *Uneven development: nature, capital and the production of space*, The University of Georgia Press, Georgia.
- Smith, B. E. (2017). Another place is possible? labor geography, spatial dispossession, and gendered resistance in Central Appalachia. *Annals of the Association of American Geographers*, 105(3), 567–582.
<https://doi.org/10.1080/00045608.2014.924731>

- Somerville, P. (2020). Revisiting connections between capital and nature I: The importance of labour. *Capitalism Nature Socialism*, 32(1), 56–67.
<https://doi.org/10.1080/10455752.2020.1797845>
- Sönmez yıldız, E., & Çakmak, B. (2013). Eskişehir Beyazaltın köyü arazi toplulaştırma alanında sulama performansının değerlendirilmesi. *Akdeniz University Journal of the Faculty of Agriculture*, 26(1), 33-40.
- Srivastava, S., & Mehta, L. (2023). The social life of mangroves: Neoliberal development and mangrove conservation in the changing landscape of Kutch. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 6(4), 2229–2248.
<https://doi.org/10.1177/25148486211045360>
- Stiernström, A., & Arora-Jonsson, S. (2022). Territorial narratives: Talking claims in Open moments. *Geoforum*, 129, 74–84.
<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2022.01.005>
- Suell, D. T. (2022). The creation of capitalist time: Rethinking primitive accumulation through conservation. *Environment and Planning D: Society and Space*, 40(5), 881–899. <https://doi.org/10.1177/02637758221123815>
- Sullivan, S. (2006). Elephant in the room? Problematising ‘new’ (neoliberal) biodiversity conservation. *Forum for Development Studies*, 33(1), 105–135.
<https://doi.org/10.1080/08039410.2006.9666337>.
- Sullivan, S. (2009). Green capitalism, and the cultural poverty of constructing nature as service provider. *Radical Anthropology*, 18-27.
- Sullivan, S. (2011). Banking nature? The financialisation of environmental conservation. *Working Papers Series #8*. Open Anthropology Cooperative Press.
- Sumbal, S. (2021). Collaborating Elite of Kalabagh and patterns of control in Colonial Punjab, 1849–1939. *South Asian History and Culture*, 12(4), 407–423.
<https://doi.org/10.1080/19472498.2021.1975372>.
- Şahin, A., Çağlayan, İ., Büyük, H., Karademir, H., Aksu, A., & Şahin, H. (2022). Türkiye’nin ilk Orman Planlama ünitesindeki Teknik ve Yapısal Değişimlerin 100 yıllık değerlendirilmesi. *Ormancılık Araştırma Dergisi*, 9(1), 12–34.
<https://doi.org/10.17568/ogmoad.977763>
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM). <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>.

- Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB). (2021). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi. https://www.tarimorman.gov.tr/Duyuru/1372/Ulusal-Kirsal-Kalkinma-Stratejisi-2021-2023_-Yayimlanmistir.
- Tavşanoğlu, F. (1976). Türkiye devlet ormanlarının sınırlandırılması ve kadastro nasıl yapılır. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 26(1). <https://doi.org/10.17099/jffiu.85457>.
- TCCŞİB (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı), (2022). Plan Açıklama Raporu.
- TCMBB (Türkiye Cumhuriyeti Muğla Büyükşehir Belediyesi) (2022). T.C. Muğla Büyükşehir Belediye Meclisi İmar ve Bayındırlık Komisyonu Raporu. <https://panel.mugla.bel.tr/uploads/komisyonraportr/1-d-%20Milas%20K%C4%B1rsal%20Mahalle%20Tespiti.pdf>.
- TEAE (Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü). (2008). Ekonomik Göstergelerle Türkiye’de Tarım 2007. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/Yay%C4%B1n%20Ar%C5%9Fivi/2006-2011%20Yay%C4%B1n%20Ar%C5%9Fivi/Yay%C4%B1nNo167.pdf>.
- Tekdemir, N., Köksal, Ö., Acet, N., & Dellal, İ. (2023). Tütün Sektöründe Yeni Bir örgütlenme modeli: Tütün üretim ve Pazarlama Kooperatifleri: çelikhan örneği. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 11(3), 485–495. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v11i3.485-495.5824>
- Thakholi, L. (2021). Conservation labour geographies: Subsuming regional labour into private conservation spaces in South Africa. *Geoforum*, 123, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.04.019>
- Thakholi, L., & Koot, S. (2023). Black belonging, white belonging: Primitive accumulation in South Africa’s private nature reserves. *Antipode*, 55(3), 935–957. <https://doi.org/10.1111/anti.12913>
- Tienhaara, K. (2012). The potential perils of forest carbon contracts for developing countries: Cases from Africa. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 551–572. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.664137>.
- TOBOGM (Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü). (2022). Orman Genel Müdürlüğü 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu. <https://www.ogm.gov.tr/tr/e->

[kutuphane-
sitesi/FaaliyetRaporu/Orman%20Genel%20M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC
%C4%9F%C3%BC%202021%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Rapor
u.pdf](https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane/resmi-istatistikler).

TOBOGM (Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü). (2023). Resmi İstatistikler 2023. <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane/resmi-istatistikler>.

TOBOGM (Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü). (2024). 2024 Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Rapor. <https://www.ogm.gov.tr/tr/duyurular-sitesi/Documents/ogm-2024-yili-kurumsal-mali-durum-ve-beklentiler-raporu/OGM%202024%20YILI%20KURUMSAL%20MAL%C4%B0%20DURUM%20VE%20BEKLENT%C4%B0LER%20RAPORU.pdf>.

Toivanen, T., & Kröger, M. (2018). The role of debt, death and dispossession in world-ecological transformations: Swidden commons and tar capitalism in nineteenth-century Finland. *The Journal of Peasant Studies*, 46(7), 1368–1388. <https://doi.org/10.1080/03066150.2018.1503173>

Toker, M., & Sunar, F. (2018). Korunan Alanların Zamansal Değişiminin Landsat Uydu görüntüleri ile ANALİZİ: İğneada Longoz Ormanları örneği. VII. *Uzaktan Algılama ve CBS Sempozyumu Uzal-CBS2018*. <https://doi.org/10.15659/uzalcbs2018.6102>

Tsing, A.L. (2000). Inside the Economy of Appearances. *Public Culture* 12(1), 115-144. <https://www.muse.jhu.edu/article/26191>

Urkidi, L. (2011). The defence of community in the anti-mining movement of Guatemala” *Journal of Agrarian Change*, 11(4), 556–580. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0366.2011.00326.x>.

Uysal, O., Aydın, B., Subaşı, O. S., & Aktaş, E. (2021). Üreticilerin iyi Tarım Uygulamalarına yaklaşımı ve Uygulamaların Benimsenmesini Etkileyen Faktörler: Mersin ili örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 8(3), 759–771. <https://doi.org/10.30910/turkjans.872363>

Vandergest, P., & Peluso, N. L. (1995). Territorialization and state power in Thailand. *Theory and Society*, 24(3), 385–426. <https://doi.org/10.1007/bf00993352>

- van der Ploeg, J. D., Franco, J. C., & Borras, S. M. (2015). Land concentration and land grabbing in Europe: A preliminary analysis. *Canadian Journal of Development Studies / Revue Canadienne d'études Du Développement*, 36(2), 147–162.
<https://doi.org/10.1080/02255189.2015.1027673>
- Villamayor-Tomas, S., & García-López, G. (2017). The influence of community-based resource management institutions on adaptation capacity: A large-N study of farmer responses to climate and global market disturbances. *Global Environmental Change*, 47, 153–166.
<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2017.10.002>.
- Visser, L. E. (2004). Reflections on Transdisciplinarity, integrated coastal development, and governance. *Challenging Coasts*, 23–48.
<https://doi.org/10.1017/9789048505319.003>
- Visser, O., Mamonova, N., & Spoor, M. (2012). Oligarchs, megafarms and land reserves: Understanding land grabbing in Russia. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3–4), 899–931. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.675574>
- Visser, O., & Spoor, M. (2011). Land grabbing in post-Soviet eurasia: The World's largest agricultural land reserves at stake. *Journal of Peasant Studies*, 38(2), 299–323. <https://doi.org/10.1080/03066150.2011.559010>
- Veuthey, S., & Gerber, J.-F. (2012). Accumulation by dispossession in coastal Ecuador: Shrimp farming, local resistance and the gender structure of mobilizations. *Global Environmental Change*, 22(3), 611–622.
<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.10.010>.
- Vogelpohl, T. (2023). Understanding the bioeconomy through its instruments: Standardizing sustainability, neoliberalizing bioeconomies? *Sustainability Science*, 18(2), 583–597. <https://doi.org/10.1007/s11625-022-01256-2>
- Wanner, T. (2015). The new 'passive revolution' of the green economy and growth discourse: Maintaining the 'Sustainable Development' of neoliberal capitalism. *New Political Economy*, 20(1), 21–41.
<https://doi.org/10.1080/13563467.2013.866081>
- Watts, M. J. (2018). Frontiers: Authority, precarity, and insurgency at the edge of the State." *World Development*, 101, 477–488.
<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.03.024>.

- Ween, G. B., & Lien, M. (2012). Decolonialisation in the Arctic? Nature practices and land rights in sub-arctic Norway. *Journal of Rural and Community Development*, 7(1), 93–109.
<http://www.jrcd.ca/viewarticle.php?id=618&layout=abstract>.
- Weinzettel, J., Hertwich, E. G., Peters, G. P., Steen-Olsen, K., & Galli, A. (2013). Affluence drives the global displacement of land use. *Global Environmental Change*, 23(2), 433–438. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2012.12.010>
- Weldemichel, T. G. (2022). Making land grabbable: Stealthy dispossessions by conservation in Ngorongoro Conservation Area, Tanzania. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 5(4), 2052–2072.
<https://doi.org/10.1177/25148486211052860>
- West, P. (2010). Making the market: Specialty Coffee, generational pitches, and Papua New Guinea. *Antipode*, 42(3), 690–718. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2010.00769.x>
- White, B., & Dasgupta, A. (2010). Agrofuels capitalism: A view from political economy. *The Journal of Peasant Studies*, 37(4), 593–607.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2010.512449>
- White, B., Borras Jr., S. M., Hall, R., Scoones, I., & Wolford, W. (2012). The new enclosures: Critical Perspectives on Corporate Land Deals. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3–4), 619–647.
<https://doi.org/10.1080/03066150.2012.691879>
- Widengård, M., Nightingale, A., Roberntz, P., Edman, T., & Carlson, A. (2018). *Seeing like a standard: EU, Sustainable Biofuels, and Land Use Change in Africa*. ACME. <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/view/1258>
- Widengård, M. (2019) “Land deals, and how not all states react the same: Zambia and the Chinese request,” *Review of African Political Economy*, 46(162), 615–631.
<https://doi.org/10.1080/03056244.2019.1614551>.
- Williams, G., & Nandigama, S. (2018). Managing political space: Authority, marginalised people’s agency and governance in West Bengal. *International Development Planning Review*, 40(1), 1–26. <https://doi.org/10.3828/idpr.2018.4>

- Wolford, W., Borras, S. M., Hall, R., Scoones, I., & White, B. (2013). Governing global land deals: The role of the state in the rush for land. *Governing Global Land Deals*, 1–22. <https://doi.org/10.1002/9781118688229.ch1>
- Woods, K. M. (2020). Smaller-scale land grabs and accumulation from below: Violence, coercion and consent in spatially uneven agrarian change in Shan State, Myanmar. *World Development*, 127, 104780. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104780>
- Wynne-Jones, S. (2014). ‘reading for difference’ with payments for ecosystem services in Wales. *Critical Policy Studies*, 8(2), 148–164. <https://doi.org/10.1080/19460171.2013.857474>
- Yağanoğlu, A., Fayrap, A., & Yanık, R. (2018). Sulama Projelerinde Arazi Toplulaştırmasının Gerekliliği: Daphan Sulaması Örneği. *Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 32(2), 55-67.
- Yaman, Köşker, A., & Kutlar, İ. (2017). 6360 sayılı büyükşehir Yasasının Kırsal Yaşama Olası etkileri: Kocaeli örneği. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 5(11), 1295–1300. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v5i11.1295-1300.1347>
- Ybarra, M. (2012). Taming the jungle, saving the Maya Forest: Sedimented counterinsurgency practices in contemporary Guatemalan conservation. *Journal of Peasant Studies*, 39(2), 479–502. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.666974>.
- Yıldırım, U. D. (2017). Tarımda Alternatif Kamusalılığın Olanakları: İzmir tire süt kooperatifi örneği. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, (2), 50–67. <https://doi.org/10.32325/iaad.2017.30>
- Yiğit, B., Çiçek, Ö., & Öztürk, M. (2017). Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri ile Yerel Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği. *Ünye İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-25.
- Zamchiya, P. (2011). A synopsis of land and agrarian change in Chipinge District, Zimbabwe. *Journal of Peasant Studies*, 38(5), 1093–1122. <https://doi.org/10.1080/03066150.2011.633703>.

- Zamchiya, P. (2022). Social differentiation and ‘accumulation from above’ in Zimbabwe’s politicised Agrarian Landscape. *Journal of Southern African Studies*, 48(6), 1037–1056. <https://doi.org/10.1080/03057070.2022.2158433>.
- Zinda, J. A., & He, J. (2020). Ecological civilization in the mountains: How walnuts boomed and busted in Southwest China. *The Journal of Peasant Studies*, 47(5), 1052–1076. <https://doi.org/10.1080/03066150.2019.1638368>
- Zoomers, A. (2010). Globalisation and the foreignisation of space: Seven processes driving the current Global Land Grab. *The Journal of Peasant Studies*, 37(2), 429–447. <https://doi.org/10.1080/03066151003595325>.

EK: 1 ETİK KURUL BELGESİ

E-Devlet Kurum Kodu: 25050023-E-307703		Etik Kurul Oturma Yeri:	
T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu			
Oturum Tarihi : 25-05-2023	Oturum Sayısı : 4	Karar Sayısı : 1	
Etik Açdan Uygun			
Çalışma Adı	Otoriter Popülist Bir Ortamda Aktörlerin Kurumların ve Ölçeklerin Yeşil Gasp Sürecinde Neoliberalleşmesi		
Araştırmacılar	Dr.Öğretim Üyesi CANAN EMEK İNAN (Yürütücü) Yüksekisans Öğrencisi Koray Albulut (Yardımcı Araştırmacı)		
Başkan	Prof.Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN		
Kurul Üyeleri			
Kullanıcı: Mehmet YILMAZ		Prof.Dr. Yusuf BATAR	
Prof.Dr. Mehmet ÖNAL		Prof.Dr. Mehmet GÜNGÖR	
Prof.Dr. Süleyman ÇALDAK		Prof.Dr. Nesrin SİS	
Prof.Dr. Lutfiye ÖZDEMİR			
Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. *Etik Kurul Etiket Doğrulama*http://kurul.etik.gov.tr/etd?ta=3037&C=05RN1Y3T7H8&S=307703 adresinden yapılabilir.			

EK: 2 GÖRÜŞMECİLER LİSTESİ

Kod	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Köy	Görüşme Tarihi
KKM	73	ilkokul mezunu	muhtar/esnaf	Kazıklı	14.09.2024
KK1	55	lise mezunu	perakendeci	Kazıklı	14.09.2024
KK2	67	ilkokul mezunu	çiftçi	Kazıklı	14.09.2024
KK3	37	ön lisans	bakkal	Kazıklı	14.09.2024
KK4	46	ön lisans	emlakçı	Kazıklı	14.09.2024
KK5	51	ön lisans	balıkçı	Kazıklı	15.09.2024
KK6	56	lise mezunu	emlakçı	Kazıklı	16.09.2024
KK7	72	ilkokul mezunu	çiftçi	Kazıklı	16.09.2024
KK8	62	ilkokul mezunu	çiftçi	Kazıklı	16.09.2024
KK9	81	ilkokul mezunu	çiftçi	Kazıklı	16.09.2024
KK10	68	ilkokul mezunu	perakendeci	Kazıklı	17.09.2024
KK11	41	lise mezunu	balıkçı	Kazıklı	17.09.2024
KK12	44	ön lisans	balıkçı	Kazıklı	20.09.2024
KK13	58	ilkokul mezunu	arıcı	Kazıklı	20.09.2024
KK14	59	lise mezunu	çiftçi	Kazıklı	20.09.2024
BKM	51	üniverite	muhtar	Bozbük	22.09.2024
BK1	68	ilkokul mezunu	çiftçi	Bozbük	20.09.2024
BK2	50	lise mezunu	çiftçi	Bozbük	22.09.2024
BK3	78	ilkokul mezunu	çiftçi	Bozbük	23.09.2024
BK4	50	ilkokul mezunu	bakkal	Bozbük	24.09.2024
BK5	54	ilkokul mezunu	çiftçi	Bozbük	24.09.2024
BK6	61	ilkokul mezunu	taksici	Bozbük	24.09.2024
BK7	64	ilkokul mezunu	taksici	Bozbük	25.09.2024
BK8	36	lise mezunu	taksici	Bozbük	25.09.2024
BK9	54	ilkokul mezunu	emlakçı	Bozbük	21.09.2024
BK10	52	ilkokul mezunu	taksici	Bozbük	22.09.2024
BK11	74	ilkokul mezunu	çiftçi	Bozbük	22.09.2024
BK12	78	ilkokul mezunu	çiftçi	Bozbük	25.09.2024
BK13	80	ilkokul mezunu	çiftçi	Bozbük	24.09.2024

EK: 3 YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI

Demografik Sorular

İsim:

Soyisim:

Yaş:

Cinsiyet:

Meslek:

Arazi Kullanımına İlişkin Sorular

- 1) Müşterek arazilerin köy ahalisi tarafından tasarrufuyla ilgili geçmiş deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
- 2) Müşterek arazi kullanımlarında köy ahalisinin kendi arasında koyduğu ve uyguladığı belirli kurallar var mıydı?
- 3) Kurallar varsa kim denetlerdi?
- 4) Kurallara uymayanlara hangi yaptırımlar uygulanırdı?
- 5) Kurallara uymamak köy içi çatışmalara sebep olur muydu?
- 6) Köylüler arasındaki mülkiyet ihtilafları kimler tarafından nasıl çözümlenirdi?
- 7) Köy veya orman tapusunun işlevini açıklar mısınız?
- 8) Ne zamandan beri köylüler arazilerini çitlemeye başladı?
- 9) Arazi çitleme süreçlerinde hangi faktörler etkili oldu?
- 10) Hanenize ait arazi mülkiyeti seneler içerisinde nasıl değişti?
- 11) Hanenize ait arazi mülkiyetinin değişiminde hangi faktörler etkili oldu?

2B Düzenlemesine İlişkin Sorular

- 12) 2B kapsamında yer alan araziniz var mıydı?
- 13) 2B Kanunun arazi mülkiyetinizdeki değişime etkisi ne oldu açıklar mısınız?
- 14) Köy ahalisi 2B kanunu kapsamında yer alan arazisini kendi mülkiyetine geçirebildi mi?
- 15) Eğer 2B kapsamında köy ahalisi mülkiyet edinemediyse bu kapsamda yer alan arazi mülkiyetini kimler edindi?
- 16) Herhangi bir kişi, şirket veya kuruluşa 2B kapsamında yer alan arazinizin satışını gerçekleştirdiniz mi?
- 17) 2B uygulamasından kimler ne faydalar elde etti? Kimler ne kaybetti açıklar mısınız?

18) 2B kapsamında yer alan arazinizin mülkiyet durumunun değişiminde hukuksuz olduğunu düşündüğünüz bir durumla karşılaştınız mı?

19) Karşılaştıysanız hukuksuzluğa sebep olan taraf ve davranış neydi belirtir misiniz?

20) Bu durumu ilgili makama bildirdiniz mi?

21) İlgili makamdan ne yanıt aldınız?

Turizm Gelişimine Yönelik Sorular

22) Turizm işinde çalışan hane halkından kimse var mı?

23) Kısaca ne iş yaptığınızdan bahseder misiniz?

24) Turizm şirketlerinin köy ahalisinin arazi kullanımına bir etkisi oldu mu?

25) Turizm projeleri hakkında şirket temsilcileri sizi bilgilendirdi mi?

26) Bilgilendirme şekli nasıl oldu?

27 Köy idaresinden veya ilgili makamlara projeyle ilgili sunum yapıldı mı?

28) Turizm şirketlerinden temsilcilerin 2B kapsamında yer alan arazinizi sizin mülkiyetinizden edinme girişimleri oldu mu?

29) Turizm gelişimi köylerin müşterek alanlarını nasıl etkiledi?

30) Köy ahalisinin turizm şirketlerine karşı tutumu nasıl değişti açıklar mısınız?

31) Turizm şirketlerinden temsilcilerin köylülerle etkileşiminden bahseder misiniz?

32) Turizm gelişimi arazi kullanımını nasıl dönüştürdü açıklar mısınız?

33) Turizm gelişiminin arazi fiyatlarının değişimine etkisi oldu mu?

34) Arazi fiyatlarının değişmesinden en çok kimler faydalandı?

35) Arazi fiyatlarının belirlenmesinde bildiğiniz kriterler varsa sıralayabilir misiniz?

Geçim Kaynaklarına Yönelik Sorular

36) Hanenizin geçimini neyle sağlıyorsunuz?

37) Sosyal sigortalar kurumuna bağlı bir geliriniz var mı?

38) Ormanlardan nasıl faydalaniyorsunuz?

39) Orman ürünleriyle ilgili ilave bir geçim kaynağınız var mı?

40) Kereste olmayan orman ürünlerinden faydalaniyor musunuz?

41) Ormanlık alanlara erişiminiz geçmişten bugüne nasıl değişti?

42) Ormanlık alanlarda sürü otlatma faaliyeti var mıydı?

43) Varsa köy ahalisi arasında nasıl düzenleniyordu?

44) Köy ahalisi arasında otlatma sırası nasıl düzenleniyordu?

45) Otlatma yapma konusunda köylüler arasında herhangi bir ihtilaf yaşanıyor muydu?

- 46) Hala sahip olduğunuz otlatma gereksinimi olan sürünüz var mı?
- 47) Ormanlara sürünüzün erişimi konusunda herhangi bir kısıtlama var mı?
- 48) Zeytincilik işinden bahseder misiniz?
- 49) Zeytincilik düzenli bir getiri sağlıyor mu?
- 50) Elde ettiğiniz zeytin ürünlerini nasıl nakit paraya çeviriyorsunuz?
- 51) Zeytincilikten elde ettiğiniz gelir hane geçimini idare ediyor mu?

